NAZIONALE
55
8 F
10
ROMA
CENTRALE V. E. II

55.8.F.10

ATHANASII KIRCHERI
E SOC. IESV

ITINERARIVM EXSTATICVM

QVO

MVNDI OPIFICIVM

ID EST

Cœleſtis expanſi, ſiderumque tam errantium, quàm fixorum natura, vires, proprietates, ſingulorumque compoſitio & ſtructura, ab infimo Telluris globo, vſque ad vltima Mundi confinia, per ficti raptus integumentum explorata, noua hypotheſi exponitur ad veritatem.

INTERLOCVTORIBVS
COSMIELE ET THEODIDACTO

AD

Bib. Sec. Coll. Rom. Soc. J.

SERENISSIMAM

CHRISTINAM ALEXANDRAM

Suecorum, Gothorum, & VVandalorum Reginam.

ROMÆ, Typis Vitalis Maſcardi, Anno 1656.
SVPERIORVM PERMISSV.

56

SERENISSIMAE

CHRISTINAE ALEXANDRAE

Suecorum, Gothorum, & VVandalorum Reginæ

Cœleſtis felicitatis vbertatem precatur

ATHANASIVS KIRCHERVS
Soc. IESV.

COELVM Tibi pando Regina ſapiens, Cœlum dico, ceu complicatum librum in varias ſiderum ſyſtaſes, in totidem veluti capita multiplicis ratiocinij partitione diſtributum; cuius characteres

ipſa ſunt Sidera; Officina, Mens Archetypa; Typotheta, DEVS Triunus eſt, Qui hunc Tibi librum interdiu tanquam in candidiſsimis folijs innumeræ rerum varietatis, noctu, nigris ijs quidem, at aureis inſcriptum literis, id eſt, radioſo ſiderum amictu mirè conſpicuum, legendum exponit. Homo index libri atque ſummarium eſt: cenſor & approbator fuit is, qui vidit omnia valdè bona eſſe, quæ fecerat. In hoc Itinerario arcana cœleſtis libri ſacramenta Tibi explicabuntur, vt quantas pro terreni puncti corona coronas, quanta pro Regnis Regna, quàm ampla, quàm ſpatioſa in altioris mundi receſsibus DEVS Optimus Maximus præparauerit, liberrimo mentis impetu inſpicias. Cœlum à Choſroë Perſarum Rege, teſte Cedreno, conſtructum, imbres & pluuias dabat, accenſiſque ſtellarum lampadibus, omnibuſq; quæ Philoſophia nouit meteororum effectibus admirandum, fulgure coruſcabat, ſæuiebat

bat

bat fulminibus, tonitribus reboabat; hic præter Lunæ Soliſque labores, ſingula ſuos voluebant ſidera motus; hic nox diem, dies noctem alterna viciſſitudine excipiebat; ſolo Rege in ipſo centro veluti medio mundi ſolio impunè triumphante. Tu haud abſimilis Cœli medium obtinebis Regina, ab omnibus meteororum iniurijs immunis & libera, planetarum ſiderumque centrum & cor futura; quem in Cœlo locum cordatum Tuum ingenium, cœleſtis indoles & auida encyclopediç omnis animi eminentia deſtinauit. Peregrinare nunc aliquantiſper in hoc Cœlo, vt in vero illo Cœlorum regno in patria non hoſpes conquieſcas, ad quod Regnum inquirendum voluntariè peregrina è Regno & Patria egreſſa, coronæ gloriam ſupergreſſa, oſtendiſti, quantum æſtimes Regnum illud, Regnum omnium ſæculorum.

Ingredere Regina cœlum hoc meum, ingredere ſapientia illa comite, *quæ gyrum Cœli circumiuit ſola*, ſiquidem ex hoc Cœlo

ceu

ceu multiplici graduum diſpoſitione ad ipſum Cœli Authorem, veluti ad æterni Salomonis ſolium aſcendes; ibi altius introſpectura, quid ſit aurea illa immortalium theſaurorum in DEI Regno æternitas, quam hac animi Tui tam exaggerati pluſquam Regia maieſtate, tam inexſpectato exempli Regij documento vera Cœli ſpeculatrix Vrania quæſijſti; comperieſque inter opera, quæ in principio edidit omnium Author DEVS, primum librum fuiſſe Cœlum, quo aſsidua mentis contemplatione euoluto, vt ad incorruptibilium eius bonorum acquiſitionem tandem pertingas, DEVM omnibus animi medullis exoro. Vale Reip. Christianæ diu ſoſpes.

E Collegio Rom. Kal. Iunij 1656.

GOSVVINVS NICKEL
Societatis IESV Præpoſitus
Generalis.

CVM Opuſculum, quod titulo Itinerarium exſtaticum prænotatur, P. Athanaſij Kircheri Societatis noſtræ Sacerdotis, aliquot eiuſdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi poſſe probauerint, facultatem concedimus, vt typis mandetur, ſi ita ijs ad quos pertinet, videbitur, cuius rei gratia has literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque noſtro munitas damus Romæ 15. Nouembris 1655.

Goſvvinus Nickel.

Imprimatur,
Si videbitur Reuerendiſſ. S. P. Ap. Mag.

M. A. Epiſcopus Hierapolitanus Viceſger.

Imprimatur,
F. Raimundus Capiſuccus Ord. Præd. S. A. P. Magiſter.

Errores ſic emenda.

Fol. 4. lin. 3. baleeo pro balneo. 16. l. 7. ſixas pro ſias. 37. l. 22. labaſcunt pro la-beſcunt. 65. l. 3. ſicut pro ſi. 74. l. 24. quidem pro quidam. 76 l. 26. ſuum pro ſuam_ . 83. l. 8. Luna pro Luua. 91. l. 1. nactam pro nacta. 106. l. penult. agatur pro agitur. 129. l. 2. agitatam pro agitata. 164. l. 16. colores pro calores. 215. l. 13. temperiem pro temperiam. 226. l. 7. eripiente pro eripienti. 260. l. vlt. oppoſitam pro oopoſitam. 262. l 28. oppoſitæ pro appoſita. 273. l. 26. illud pro illas 276. l. 13. tantam pro Santam. 306. l antepen. materiæ pro materie. 348. l. 24. eas pro ea 320 l. 12. deleatur ad. 390. l. 10, nihilum pro nihilo. 394. l. 2. deleatur cum. 410. l. antepen. nihil pro nihilo.

PRAEFATIO AD STVDIOSVM Cœleſtis Philoſophiæ LECTOREM.

ITA eſt, Lector, ita ſuauiter ludit in Orbe terrarum æterna Dei ſapientia, vt vix ſæculum adeò rude & impolitum extiterit, quo non Mundum ad antiqua veluti nauſeabundum nouis diuinæ potentiæ ſuæ ſpectaculis exhilararit, nouis magnæ ſcenæ præludijs erudierit; vt vel hoc pacto homines in amorem atque admirationem ſui raperet, & ſi quandoque à via mandatorum diuinorum declinaſſent, formidandis prodigiorum mon-

ſtris præuaricatores ad cor reduceret. Quòd vti olim,ita & hiſce vltimis potiſſimùm ſeculis magno mortalium ſtupore euenit. Nihil vnquam venerabilis antiquitas de noui Orbis in rerum natura exiſtentia norat, nihil de vaſta Oceani circa terrarum Orbem diffuſione;nihil de Antichtonum ſtatu compererat;cùm ecce Deus Opt:Max:poſt expleta inſcrutabilis conſilij ſui tempora nouum nobis Mundi theatrum , tanta exoticarum rerum varietate,quãtam cum admiratione ex Hiſtoricorum noui Orbis monimentis legimus, refertum aperuit; quas ſi Veteribus quiſpiam enarraſſet, eas non dicam inter hiſtorias veroſimiles , ſed puras putas inter fabulas & anilia deliramenta haud dubiè cenſuiſſent.Non ſtetit hic diuinæ benignitatis luſus, dum non ita longo annorum interuallo poſt noui Orbis detectionem,nouum nobis Cœleſtium ſpectaculorum theatrum expandit,inaudita omnibus retrò ſeculis cœleſti tubi beneficio reuelauit. Mundanæ machinæ fabrica ab immemorabili hucuſque tempore externum tantùm faciei ſuæ decorem hominibus oſtenderat , modò verò aperto cortice nucleum detexit , apertiſque clauſtris interiorem rerum ſtatum, rotarum ſitum, diſpoſitionẽ,proportionemq; , globorum quoq; cõpoſitionem,centrorum officia , materiæ & formæ quibus ſingula componun-

nun-

nuntur oſtendit; occultas motuum ſemitas pandit, nidos lucis ac caloris explicuit tanto Philoſophorum ſtupore, vt nemo ferè eſset, qui ad inſolentia naturæ monſtra ſummo conatu contemplanda armatis oculis non accurrerit. Hic in cœli ſcenam prodierunt præter antiqua, ſed olim indiſtincta in nebuloſis ſideribus, & in toto Galaxiæ ambitu numeroſorum ſiderum agmina; nouarum ſtellarum in Caſſiopæa, Serpentario & Cygno, naturà, proprietate, figura, colorumque diuerſitate mirum in modum diſcrepantium geneſes; vt interim Cometarum varietatem dira mortalibus omina omittam. Hic Sol, quo nihil hucuſque mundus lucidius nitidiuſque credidit, mira quadam macularum, vmbrarumque varietate transformatus, ac veluti ingentes æſtuum ebullitiones moliens, conſtantiſſimum Mundi ſidus, perpetuæ alterationum viciſſitudini obnoxium comparuit. Hic Luna montibus, lacubus, maribus, inſulis aggrauata in ſcenam ſe dedit; quam Venus ſecuta corniculata fronte, partium aſperitate non ita venuſtam ſeſe, ac Veteres crediderunt, oſtendit. Mercurius lucidus, ſcaber, ac in varias diuiſus facies mirum præbuit ſpectaculum; tum Mars gibbo ac retuſo quodam, nec planè rotundo vmbone, at ferruginea macula trux, igniſque eructatione formidabilis; tùm

Iouis ſidus quaternis, non tam ſatellitum quàm Regulorum circumdatum ſplendoribus, rarò vnico, ſæpius gemino, rarius tergemino balteo tranſuerſim cinctum; Agmen tandem claudit Saturnus Planetarum Geryon, tricorporis ſtellæ monſtro ac ſtupore admirabilis ſeſe horrendâ viſui forma exhibuit. Hic itaque nouus Mundi apparatus ac inaudita laſciuientis naturæ feracitas, tametſi omnium in ſeſe Aſtronomorum oculos attraxerit, dici tamen vix poteſt, quantùm tam inſolentium effectuum cauſæ nullius non ingenium torſerint. Et vti rerum inſolitarum rumores omnium aures mirum in modum vellicant; ita non Mathematicos tantum & Philoſophos, ſed & Principum curioſitatem anxiè exſtimulauit. Inter hos meritò connumerari poteſt Auguſtiſſimus Cæſar Ferdinandus III. Mecænas munificentiſſimus, qui pro laudabili curioſitatis ſuæ inſtinctu, dum Mundi ſubterranei à me iam dudum incepti arcana myſteria vrget, cœleſtium quoque huiuſmodi portentorum, quæ huius ſeculi ſagacitas peperit, rationes & cauſas vnà exponi iuſſit; cuius quidem imperio non obſecundare nefas ratus, nouum hoc Opuſculum, non tam ſpontaneo conatu, quàm armata tanti Principis aliorumque deprecatione extortum condidi; quod quidem vt iucundius amœniuſque in legentium animos

mos

mos influeret, in dialogi formam concinnare viſum fuit, Exſtatici Itinerarij *nomine indigitatum, in quo obſeruationum hucuſque factarum congeriem ad incudem reuocans, hoc vnicum intenta mentis contemplatione, pertinaci ſtudio & variæ combinationis rerum indagine, nec non multiplici rerum apparatu intendi, vt latentes tantorum paradoxorum cauſas, ex inacceſſa, qua in hæc vſque tẽpora inuoluebantur, caligine, euoluerem, rationibuſque aſſignatis Mundi fabricam multò reconditioribus principijs, quàm ſibi aut præteritorum ſæculorum ſimplicitas, aut vulgares huius temporis philoſophi perſuadere poſſint, conſtitutam eſſe demonſtrarem; multoque maiora in abditis illis altioris naturæ ſinibus & reconditorijs, quàm hucuſque creditum fuit, ſuis quandoque in mortalium ſolatium reuelanda temporibus, latere docerem. Quod antequam faciam, hiſce ea qua par eſt animi ingenuitate & candore proteſtari volui, me nihil hoc in Opuſculo,* Proteſtatio Authoris. *niſi Sanctis Patribus, Sacræ ſcripturæ & experimentis ab obſeruationibus deductis, vndequaque congruum adducturum. Vbi verò Lector audaciores forſan Theodidacti cum Coſmiele ſermocinationes euoluerit, cum raptus, extaſes, exoticaſque operationes, ſimileſque contemplantium affectus effectuſque tacitus expenderit, hoc obnixè ab*

eo-

eodem efflagitem, ne de me ſiniſtræ, neſcio cuius ſuſpicionis vmbram animo ſuo inſidere patiatur; meque ideò nonnullius temeritatis arguat, quaſi vltra humanum quid altius mihi arrogem, aut reuelationum cælitus mihi inſpiratarum oraculum, nouus propheta nouam apocalypſin Mundo confidentius protrudere attentem, aut arcano Numinis conſilio interfuiſſe plus æquo mihi arrogare voluerim: abſit, huiuſmodi enim maleferiatorum hominum ambitio, quantum ab animo meo abhorreat, ij norunt, qui me meaque omnia norunt. Finis itaque & vnica ſuſcepti Operis intentio fuit, eam in hoc libello ſectari methodum, quam iam olim ex veteribus Triſmegiſtus, Plato, Lucianus, & ex ſuccedentibus ſeculis complures tùm Poëtæ tùm Oratores laudabili ſanè conſuetudine tenuerunt; methodum, inquam, quam iucundum, amœnum, & ad Lectoris guſtum accommodatum dicendi genus ornaret, allegorica verò enarrationum inuolucra veluti lucem, coloremque, vmbratiles linearum ductus ſuauiter contemperarent, Thaumaturgicæ quoque ſtylo poëtico deſcriptæ operationes, Lectoris animum pruritu quodam ſollicitatum ad propoſitarum rerum ponderationem ſuauiori impetu raperent; nullum itaque hic myſterium, nullum raptum aut diuini Numinis

re-

re uelationem, nullam epiphaniam angelicam; nullum Oraculi Delphici afflatum ſubeſſe velim; ſed vt omnia luculenter demonſtrarentur, ratiociniaque de rebus adeo incognitis ſuauius Lectoris animo ingererentur, ſub ingenioſi figmẽti velamine ſeu ficti raptus integumento exhibita eſſe Lector ſibi perſuadeat velim; Ne verò ſolus intellectus mirandorum operum magnitudine captus ſine vlla ad tanti Conditoris ſapientiam, bonitatem & amorem facta reflexione, voluntatem debitis laudis, honoris, amoriſque affectibus, intentis vnicè in hoc Opuſculo paſcuis deſtitueret; hinc Aſcetarum more Theodidactus poſt maxima ſapientiſſimi Conditoris opera in diuini amoris actus, atque in admirationis affectus raptus, nihil aliud intendit, quàm vt Lectorem ad ſimiles Deo debitas gratiarum actiones, ad ſimiles animi Deo pleni affectus concitet, vt hoc pacto per viſibilia huius mundanæ machinæ prodigia, ad inuiſibilium bonorum nunquam deficientium vbertatem aſpiret, ea toto mentis affectu quærat, ac tandem perenni filiorum Dei conſortio, atque æternæ felicitatis compos in eo quieſcat, qui eſt finis vltimus, beatitudo æterna, & vniuerſæ creaturæ centrum. His itaque præmiſſis iam tandem propoſitæ nobis materiæ argumentum proſequamur.

PRÆ-

PRAELVSIO PARAENETICA,

In qua Author luculenter docet, opuſculum hoc nihil peregrinum habere, quod non ſacrarum Literarum, Sanctorumque Eccleſiæ Doctorum authoritatibus, & irrefragabilibus obſeruationum experimentis conſentiat.

ITINERARIVM exſtaticum adornaturus, Lectori curioſo meam prius mentem circa nonnulla ſcitu prorſus neceſſaria hiſce detegendam duxi, vt hoc pacto Lector aperiendum à nobis cœleſtium regionum iter cum ſperato fructu, abditaſque naturæ altioris ſemitas inoffenſo pede percurreret. Multa fateor in eo occurrunt, quæ haud immeritò naturæ inexperto noua penitus, paradoxa & inaudita hucuſque videri poſſint; quæ tamen tantum abeſt, vt talia ſint, vt potius nihil adeo inuſitatum, & in toto hoc noſtro ratiocinio mirabile occurrat, quod non vel ipſis ſacris cœleſtis Oraculi fontibus, Sanctorum Patrum doctrinæ & vnanimi propè Aſtronomicorum huius temporis Philoſophorum opinioni magna ex parte con-

conſentiat. Quod vt demonſtretur; quatuor mihi hoc in Itinerario probanda ſunt, quæ ſi, vti ſpero, rectè & ab omni fuco & ſiniſtri affectus perturbatione ſincerè æſtimentur, certè integram me fidem veritatis in mundi opificio, corporumque ſtructura cœleſtium eluceſcentis, obtenturum confido. Primum eſt, In cæleſti Mundo, ſi ſiderum corpora excipias, nullam præterea ſoliditatem admitti aut poſſe aut debere, atque adeò cœlum totum ab aëris regione ſuprema vſque ad cœlum empyreum, liquidum & æthereum eſſe. Secundum eſt, nullum eſſe corpus in natura rerum, quod alterationibus & corruptionibus quo ad partem non ſit obnoxium, atque adeò omnia ſiderum globoſa corpora ex naturæ quadam neceſſitate hiſce alterationis legibus, vtpote ſine quibus conſiſtere non poſſint, ſubiecta eſſe, cœlumque adeò cum vniuerſis corporibus ſuis corruptibile eſſe. Tertium, Omnia ſiderea Mundi corpora ex quatuor elementorum mixtura modo ipſis congruo non ſecus ac terram, compoſita eſſe, diuerſis tantum proprietatibus qualitatibuſque, vti etiam ſingula ſuis proprijs centris à ſupremo Mundi Opifice inſtructa fuiſſe. Quartum, ſecundum analogiam quandam, omnia Mundi corpora eadem ſe ratione ad inuicem habere, qua Sol, Venus, Mercurius, Luna, Terra ad ſe inuicem habent. Quæ quidem fuse hoc loco dictis authoritatibus comprobare poſſem, niſi id integris Voluminibus inſignes Viri P. Ioãnes Baptiſta Ricciolius in Almageſto nouo, & P. Chriſtophorus

Scheinerus noſter in Roſa Vrſina, à folio 591. vſque ad 784. præſtitiſſet: vbi ſumma & incredibili diligentia non ſacras tantum ex diuinorum oraculorum fontibus depromptas authoritates pro liquida cœli natura, pro ignea & aquea Aſtrorum ſubſtantia contra cœlorum aſtrorumque ἀφθαρσίαν ſeu incorruptibilitatem congeſſerunt, ſed & copioſè adductis omnium pænè SS. Patrum teſtimonijs & genuinis interpretationibus ita roborarunt, tam ſolidè, doctè & ſcitè ratione, experiētiaq; omnium ductrice Magiſtra, vnanimi omnium Aſtronomorum conſpirantium conſenſu expoſuerunt, vt de tantarum authoritatum veritate, de rationum adductarum pondere, obſeruationumque toto terrarum orbe ab Aſtronomis peractarum irrefragabili certitudine amplius imposterum, dubitari non poſſit; apertèque comperiet Lector, nihil me toto hoc Itinerario, quod illi non prius ex innumeris Authoribus comprobatum aſſeruerint, adducere. Inueniet quoq; in dicto Scheineri opere, præter igneam & aqueam aſtrorum naturam, cœliq; liquiditatem, omnia mundi corpora, vti ex quatuor elementis cōpoſita, ita generationibus & corruptionibus obnoxia, eaq; vbi de cometarū nouarumque ſtellarum exortu agit, fusè docet, exiſtere; hic ſingulos Aſtralium corporum globos ſuas exſpirare atmoſphæras, ſingulos ſuis inſtructos centris, ſingulos differentes influxuum rationes poſſidere. Hic cum admiratione ſolaris corporis, æſtu & ebullitione ad ignei cuiuſdam Oceani perpetuò agitati ratio-

nem;

nem; Lunam verò contrà humiditate offuſam, aſtrorumque circa proprium centrum circumuolutionem deprehendes. Secuti hunc Reita & VVendelinus, qui propria experientia, & cœleſtis oculi ſubſidio fulti, ille in oculo ſuo Enoch & Eliæ, hic in varijs tractatibus Aſtronomicis ita comprobarunt, vt non dicam ingenio præpotens, ſed durioris animi, qui contrariam opinionem ſuſtinere voluerit, philoſophus exiſtimandus ſit. Si itaque Sancti Patres ſolo rationis lumine ex ſacris fontibus hauſto, liquidam corruptibilemque cœli naturam, tanto argumentorum pondere comprobarunt, tanta contentione alijs perſuadere conati ſunt; quid, ſi huius temporis obſeruationibus inſtructi fuiſſent, eos non præſtitiſſe putabimus? Certè ſolum Ariſtotelem primum inter omnes præteritorum ſeculorum philoſophos fuiſſe, qui cœli ſoliditatem adſtruxerit, mundum intricatis orbium inuolucris confuderit, quintam eſſentiam nullo intellectu conceptibilem introduxerit, Scheinerus, Merſennus, alijque fusè probant; cui proinde Ethnico Sophiſtæ plus credere, eius authoritatem pluris æſtimare, quàm Sanctorum Patrum, ſi non iniquum ſaltem temerarium eſſe putant.

Examinatis itaque tum Sacræ Scripturæ circa cœleſtem diſciplinam fontibus, tum SS. Patrum in Geneſin, aliaque congrua huic materiæ ſacri textus loca, doctiſſimis explanationibus; combinatis quoque cum ijs acerrimorum huius temporis Philoſophorum Aſtronomorumque mirandis obſeruationi-

bus,tum à ſummæ authoritatis Principibus,tum propria arcanorum naturæ ſcrutandorum curioſitate impulſo hoc præſens Opuſculum concinnare viſum fuit; quo cuncta à SS. Patribus explanata & modernis obſeruationibus ſtabilita, quoad ſubſtantiam retineo quidem, ſed differenti in eo methodo, in ſingulis ad vltima ſua principia reſoluendis, eo modo, quo ante me, quod ſciã, forſan nemo proceſſit,incedo,adeò,vt quæcunque in toto hoc opuſculo adduxi, admirandorum φαινομένων prodigia, non tam commenta proprio ingenio ficta, quàm conſectaria quædam ex dictis authoritatibus obſeruationibuſque reſultantia dici poſſint. Hoc autem vſus ſum ratiocinio; ſi cœlum ſiue firmamẽtum liquidũ eſt,vti SS.Patres ex ſacris literis explanant, ergo cælum vnum & trinum vbiuis peruium, vbiuis penetrabile, nulla vnquam impedimẽta ac obices corporibus aſtralibus in eo motis ponens exiſtit;vnum quoad liquiditatem continuatam,trinum quoad regionum differentiam; & ſunt aëreum, ſidereum & empyreum cœlum, ad quod Sanctum Paulum raptum ferunt; quod tamen vti extra omnes naturalis conſtitutionis terminos longe remotum eſt, ita ſola fide attingitur. Eſſe autem firmamentum liquidum ex igne & aqua compoſitum, lib: 3.de Geneſi ad lit.c.6. S.Auguſtinus his verbis exponit; *Firmamentum in quo luminaria ſunt partim aëre ſuperiori, partim igne æthereo continetur*;

D. Auguſtinus.

quæ fuſiùs exponit cap. 7. 9. & 10. vbi nihil aliud agit, quàm vt de dictis eum conſulentibus, rigidam fir-

firmamenti duritiem diſſuadeat; Sanctus verò Baſilius alterum Eccleſiæ lumen cum innumeris alijs Patribus, quos dicti Auctores citant, ſoliditatem cœlorum omninò ridet, & veluti commentum puerile apertè fatetur: hoc enim pacto hom. cit. diſſerit: *Nec tamen ipſum firmamentum, cum iuxta communem, & vulgatam acceptionem ex aqua ortum ſuum habuiſſe videatur, aut aquæ in glaciem concretæ aut materiæ cuiquam tali, quæ ſui principium ortus ex humore percolato ſumit, ſimile cenſendum eſt eſſe, qualem criſtalli lapidis naturam eſſe conſtat*, & paulò poſt. *Ex his itaque nulli ſimile firmamentum eſſe cenſemus; eſt enim puerilis ſimplicisque profectò mentis tales de corporibus cæleſtibus opiniones habere; neque tamen, quoniam omnia in omnibus inſunt, ignis in aëre, aër in aqua cæterorumque aliud ineſt in alio, & nullum omninò eorum, quæ ſub ſenſum cadunt, elementum ſincerum eſt, mixtioneque caret, vt non ſit aut medij aut oppoſiti particeps; firmamentum ob id ipſum, aut ex vno elementorum, aut ex omnibus mixtum eſſe aſſerere nobis placet, qui iam à diuina ſcriptura ita inſtituti ſumus etc: Quæ cum ita ſint, infatuatâ illa ſapientiâ* (Philoſophorum) *aquas ſupercæleſtes, & ab ignis cæleſtis ardore abſumi ſolitas negantium & deridẽtium à te excuſsâ ſuſcipe nobiſcum veritatis Doctrinam, imperitam illam quidem ſermone, at ſtabilem firmamque cognitione, quid in ſcriptura ſignificati habeat firmamenti nomen, nimirum naturam inſinuat, neutiquam reluctantem aut ſolidam, quæue ſuo pondere grauis ſit aut renitens, non eiuſmodi dicit eſſe firmamentum, alioquin ſi ſic grauem mole eius intelligis na-*

S. Baſilius.

Verba S. Baſilij in Hexam de firmamat.

tu-

turam, propius aut iuſtius hanc ſibi vendicaſſet Terra nomenclaturam firmamenti; ſed quod natura rerum nobis ſupereminentium ac ſublimium tenuis admodum ſit & rara, nec vllo ſenſu percipi poſſit, hoc appellauit Moſes firmamentum: corporum comparatione, quæ tenuiſſima ſunt, & quæ ſenſu facile comprehenduntur. Et paulò poſt: *Quidam* inquit *hac opinione (quod cælum ex quatuor elementis conſtet) veluti non probabili poſthabita repulſaque quintam quandam eſſentiam corporis ad cælum conſtituendum ſuapte ingenio atque ſeipſis commentitiam & pro tempore excogitatam introduxerunt; ob has itaque rationum neceſſitates maiorum ſuorum rationibus reiectis, illis opus fuit, vt opinionem ſuam priuata quadam & peculiari ſuppoſitione ſuffulcirent, qui quintam quandam corporis eſſentiam ad cæli ſiderumque conſtituendam generationem ſuppoſuerunt.* Et paulò poſt, *hiſce de rebus nunc ſi aggrediemur dicere, in nugas perinde ac ipſi incidemus; quare illis omiſſis, ſeſe vt mutuis elidant controuerſiarum digladiationibus, ſermone itidem de quinta eſſentia poſthabito, Moſi fidem habeamus.* Huic ſubſcribit tertium S. Eccleſiæ lumen S. Ambroſius in Hexameron. *Ex elementis,* inquit, *generantur omnia iſta, quæ in mundo ſunt, Elementa autem quatuor, aër, ignis, aqua, & terra, quæ in omnibus ſibi inuicem mixta ſunt;* & poſtea: *De qualitate igitur & ſubſtantia cæli ſatis eſt ea ponere, qui in Iſaia ſcriptis reperimus, qui mediocribus & vſitatis ſermonibus qualitatem naturæ cæleſtis expreſſit, dicens: quod firmauerit cælum ſicuti fumum, ſubtilem eius naturam, non ſolidam cupiens declarare.* Quibus omnibus adſtipulantur S. Epipha-

S. Baſ. hom. 2.

S. Baſilius quintam eſſentiam cæli nugas dicit.

S. Ambros: in Hexameron fluidam cæli ſubſtantiam aſſerit.

phanius in epiſtola ad Epiſcopum Hieroſolymitanum, Cyrillus Catecheſi 9. Eucherius l. 1. c. 3. com: in Geneſi. Iunilius, Beda, Haymo, Richardus Pampolitanus alijque, quorum expoſitiones apud Scheinerum vide. Chryſoſtomus cœlum immotum, aſtra tantummodo nullo modo fixa moueri, hom: 12. ad pop: Antioch: docet his verbis: *Non enim tantum fecit mundum, ſed etiam vt factus operaretur; effecit ſed neque totum immobilem dimittens, neque totum iubens moueri, ſed cœlum quidem immotum permanſit: Sol verò cum reliquis ſideribus quotidie circumuoluitur.* Et hom: 14. ſupra epiſt: ad Hæbr: *Vbi ſunt, qui dicunt moueri cœlum? vbi ſunt, qui pronunciant id eſſe ſphæricum? Vtraque enim hic ſunt ſublata.* Item hom: 6. ſupra geneſ: ſuper illa verba: poſuit illas in firmamento cœli. *Quid eſt, poſuit? numquid fixit? abſit; videmus enim eas vnico temporis momento magnum tranſire ſpatium, & nunquam in vno loco ſtare, ſed ſuum, quem illis Dominus curſum præcepit, perficere.* Et paulò poſt, vocat omnes ſtellas elementa, & quod ideò inter terminos ſuos maneant, neque euagentur, diſpoſitioni & ordini voluntatis diuinæ tribuit. Et poſtea. *Et quomodo aliqui dicunt factos multos cœlos? non ex diuina ſcriptura hoc didicerunt, ſed ex ſuis opinionibus, vt ita dicant impelluntur; iſtud igitur ipſum firmamentum, quod aquarum ſeparationem faciebat, cœlum dixit. Quis igitur poſt tantam doctrinam feret eos, qui ex ſuo capite loqui & contra diuinam ſcripturam multos cœlos dicere audent?* Et deinde ſoluit obiectiones eorum, qui ex illo, *laudant il-*

S. Epiphanius. Cyrillus. Eucherius. Iunilius. Haymo. Beda. Richardus. S. Chryſoſtomus cœlum immotum aſtra tantum moueri aſſerit.

Chryſoſt. ſtellas ex elementis compoſita docet.

Multos cœlos negat.

illum cœli cœlorum, pluralitatem cœlorum inferunt, & ſcitè hæbraicam illam dicendi formulam, qua duali numero cœlum exprimunt, videlicet שמים ſchamaim, eſſe dicit; cui ſubſcribit Diodorus Gazenſis his verbis: *Nemo cum audierit (& poſuit ea in firmamento cœli) existimet Solem, Lunam, ſtellas in cœlo fixas, gentile dogma in Eccleſiam induces; quemadmodum itaque homines in terra, ita luminaria in cœlo poſita ſupernum ſuum iter peragunt.* Euſebius Emiſſenus cœlum firmum atque immobile eſſe, Solem verò Lunam, ſtellas in cœlo moueri ac curſum ſuum peragere dicit. *Nam cum Ioſue dictum eſt, Sol & Luna ſtet; non ait, cœlum mouens Solem & Lunam ſtet; item ab Ezechia dictum eſt; Sol retrocedat; non ait cœlum mouens Solem retrocedat; cæcus eſt qui ex his Aſtra in liquido moueri non videt.* Iſid: l. 13. *Æther locus eſt, in quo ſidera ſunt, & ſignificat ignem, qui à toto mundo in alterum ſeparatus eſt; ſanè æther eſt ipſum elementum, æthra verò ſplendor ætheris.* Et fusè in ſequentibus omnia proſequitur. Richardus de S. Victore Exercitation. c. 7. ſupra hæc verba. In principio creauit; etc: *Cœlum, inquit, tria ſunt elementa, Ignis, aër, aqua, quæ erant in vnum confuſione permixta, ſiue in vna permixtione confuſa, circa quartum quod eſt Terra, fluctuantia; creauit itaque Deus in principio quatuor Elementa ſimplicem rerum omnium fœcundam materiam.* Theodoretus in Gen. q. 11. *Sit ne vnum cœlum, an duo? ſic reſpondet; qui non credit ſecundum eſſe cœlum ſemitam rectam transgreditur, qui verò plures numerare conatur, adhæret fabulis, poſtpoſita diuini ſpi-*

Diodorus Gazenſis.

Euſebius Emiſſenus.

S. Iſidorus.

Richardus de S. Victore omnia ex primo chao in quo elementa commixta erant conſtruxit.

Theodoretus.

ſpiritus Doctrina; *firmamentum enim expreſsè docet vnum tantum eſſe cœlum*, & ipſum repetit in Pſalmum 148. Itaque ſecundùm ipſum oportet planetas & ſtellas in eo liberè moueri, & ſic firmamentum permeabile eſſe; Lege, ſi placet, D. Bonauenturam l. 2. ſent. p. 2. vbi fuſo ratiocinio vnum tantum continuum cœlum docet eſſe, non niſi mobilibus aſtris diſtinctum. Ignem præterea & aquam ſingulis ſtellis diſpertitam, Theodoretus quæſt: 14. in Geneſin aſſerit; *Igitur & lucem*, inquit, *creauit quemadmodum ei libuit*; *ſicuti verò firmamento diſtinxit aquarum naturam*, *& quaſdam ſurſum collocauit*, *reliquas deorſum reliquit*; *ſic lucem illam pro arbitrio ſuo diſtinguens*, *luminaria magna & parua condidit*; Quæ diſtinctius refert S. Athanaſius quæſt: 83. in Gen: *Et dixit Deus*, *fiat lux*, *& facta eſt lux*; *Hæc lux magna & ſplẽdidiſſima cùm eſſet*, *diuiſit eam Deus in luminaria*, *Solem*, *Lunam & reliqua*. Quæ & Procopius commentario in Geneſin eodem ferè verborum tenore refert: *Deus*, inquit, *puriſſimam partem primigeniæ lucis accipiens*, *tranſtulit in Solem*, *reliquam partem diſtribuit inter Lunam & reliqua aſtra*; *quemadmodum Deus vniuerſam aquam*, *quæ prius inundabat terram*, *in vnum quaſi receptaculum*, *nempe in varia flumina puteoſque coniecit*, *ſic lucem in omnia diffuſam vbertim in vnum contraxit*, *Solem*, *Lunam*, *cæteraque aſtra inde illuſtrauit*. Vnde Iunilius Epiſcopus Africanus cenſebat ignem noſtrum elementarem portiunculam eſſe luminarium cæleſtium, eiuſdem naturæ cum eo, eo quòd per vitra concaua, conuexaque Solis radij ex-

S. Bonauentura vnum cælum ponit.

Theodoretus docet omnia aſtra ex communi elementorum maſſa eſſe conſtructa.

S. Athanaſius idem ſentit.

Procopius.

Iunilius.

cepti ignem ſimilem nobis pariant.

Gregorius Nyſſenus omnia aſtra ex 4. elementis conſtructa docet.

Porrò Gregorius Nyſſenus in Hex. non tantum omnia Mundi corpora elementis conſtare, ſed & ſingula qualitatibus elementis proprijs inſtructa fuiſſe, his verbis aſſerit: *Non opinor veſtram opinionem ab eo, quod probabile atque conſentaneum eſt, aberraturam eſſe, ſi hoc Moyſen intellexiſſe exiſtimamus, quod ab initio quidem omnium illuminatrix vis apud ſeipſam coaceruata atque collecta facta ſit lux, ſed quoniam magna quædam in illo ſubtili & agili ratione maioris & minoris differentia in vniuerſa rerum natura eſſe cernebatur, triduum temporis ſpacium ſatis fuit, vt horum vnumquodque perſpiceretur, & abſque confuſione alterum ab altero diduceretur diſcerneretúrque; vt id quidem, quod ex ignea natura ſubtile & leue, in ſummo loco ſub ſenſum cadentis naturæ verſaretur: quidquid autem & tardum & ignauum eſſet, intra complexum tenuis illius & leuis circa ſeſe coiret; atque hoc rurſus pro differentia inſitæ ſibi proprietatis in ſeptem partes ſecaretur, omnibus particulis lucis, quæ & æquales & eiuſdem naturæ eſſent, pro cognatione inter ſeſe coaleſcentibus, & ab ijs, quæ alterius generis eſſent ſeparatis atque diremptis. Sic igitur quicquid Solaris naturæ illuminatricis inſperſum erat, cum omnes hæ particulæ aliæ ad alias concurriſſent, vnum magnum lumen factum eſt; itidem etiam in Luna & in vnaquaque cæterarum, tum errantium tum inerrantium & fixarum ſtellarum vniuſcuiuſque particularum ad ſui generis eius concurſus, vnum quoddam ex ijs, quæ in cœlo apparent, efficit, atque ita vniuerſa facta ſunt.* Hoc ſanè magni Doctoris

ctoris teſtimonium tantum eſt, vt eorum quæ in Itinerario noſtro vulgò paradoxa recenſuimus quædam veluti anacephaleoſis eſſe queat.

Atque hæ ſunt de fluida, ignea atque aquea cœli ſubſtantia SS. Patrum authoritates ex innumeris paucæ, præcipuorum tamen Eccleſiæ Doctorum, quas primò proponendas duxi, ne nouam peregrinæ doctrinæ fabricam Mundo obtrudere velle viderer. Nihil porrò reſtat, niſi vt hiſce ſuppoſitis ad ipſa nos experimenta conferamus, quibus ea tandem oculari demonſtratione comperta afferamus, quæ rectè quidem & verè SS. Patres, ſed ſub ambiguo tamen ſenſu non ſine perplexitate quadam diuerſimodè ſpeculati ſunt.

Huius temporis Mathematici minimè ſcholaſticis iſtis concertationibus contenti, altius & ſublimius quid molientes oculi cœleſtis ſubſidio, ad ipſa cœleſtia corpora audaci ſanè conſilio aſcendentes, litem tandem omnium ferè Philoſophorum in ſcholis pendentem ita diremerunt, vt Philoſophus antiqua præteritorum temporum de cœleſti doctrina dogmata defendere minus poſſit, cum ocularem ſenſatamque experientiam proprio iudicio ſuo negare, non ſit Philoſophi: præſertim cùm non vnus tantum ea obſeruaſſe cenſeri debeat Aſtronomus, quin innumeri in hunc vſque diem iſtiuſmodi nouis cœleſtium apparitionum miraculis intenti, quantò plura vident, tantò maiora rarioraque detegunt. Quis autem

dum Venerem & Mercurium circa Solem verſari videt, ſolidum cœlum credat? quis Martem Solaris ſphæræ incolam cum cœli ſoliditate conſiſtere poſſe exiſtimabit? quis comites Iouis, vti & Saturni tam anomalo & inæquali motu circa hoc & illud corpus, ſine mutua naturalique corporum ſolidorum penetratione ſuas periodos peragere poſſe credat? Cùm tamen hæc omnia poſteris temporibus innotuerint. Non dicam hic de Cometarũ motu, & nouarum ſtellarum geneſi, quæ omnia cùm rigida cœli duritie ſubſiſtere nõ poſſunt; qui enim fieri poteſt, vt Cometæ huc illuc per immenſa cœli ſpacia tranſuerſim tranſcurrant, vltra omnes Lunæ Soliſque vias euehantur, niſi cœlos ad inſtar limpidiſſimi aëris fluere neceſſariò aſſeramus? quam tamen Cometarum elongationem tanquam certiſſimam & irrefragabilibus demonſtrationibus firmatam, vnanimis Aſtronomorum conſenſus recipit. Globos verò ſiderum tam errantium quàm inerrantium ex liquido & ſolido, atque adeò ex quatuor elementis conſtitutos, non tantùm vti ſupra demonſtratum fuit, SS. Patribus placuit, ſed & obſeruationum factarum experimenta, falſa non eſſe, quæ illi tanta contentione mẽtis perſuadere conati ſunt, apertè demonſtrant. Incipiamus à Luna, quam terreſtri materie exaſperatam, montibus inſtructam & quidem altiſſimis aquis offuſam, nemo modernorum Aſtronomorum negabit; eouſque humanæ curioſitatis audacia progrediente, vt vel ipſas montium vmbras, earumque incrementa decrementa-

ta-

taque detexerit, detecta ad geometricas leges reduxerit. Ex Cyſati obſeruationibus Atmoſphæra lunaris Mundo patuit, cui omnes ſubſcribunt; Nam vt ipſe citatus Author de Ecclipſi 1628. Barcinone à ſe obſeruata ſcribit: *In hac*, inquit, *Ecclipſi obſeruaui rem in Luna Soli ſuppoſita admirandam, nimirum peripheria Lunæ fluctuabat & trepidabat multùm, Solis peripheria vel parum vel nihil trepidante, non aliter ac mare quoddam fluctibus agitatum & vnda vndam pellente; vnde collegi ſphæram Lunæ Atmoſphæra quadam non minori & forſan craſſiori circumfuſam eſſe, quàm terram. Certè huius rei cauſam aliam non reperio, niſi hanc, quod radij Solares à vaporibus Lunam ambientibus fuerint intercisi, vnde pro maculis Solaribus & Cometis maior lux videtur oriri; ſicut è Terra Lunæque globo, ita è reliquorum planetarum globis vapores exſpirant.* Hæc eruditus ille Mathematicus Ioannes Baptiſta Cyſatus noſter, cuius acuto diſcurſui reliqui ſubſequentes obſeruatores ſubſcripſerunt, & Scheinerus ſummè approbauit his verbis: *Refricat mihi huius experiẽtiæ enarratio in memoriam, ſimile quoddam experimentum in Sole ab initio inuenti à me Solaris phænomeni hucuſque ſemper animaduerſum, & eſt hoc, quod Sol præter tremorem marginalem, quem tamen non ſemper ſpectandum præbet, præter exaſperationem frequenter exhibitam, de quibus alibi ſæpè etiam quaſi quadam repentina fulguratione toto ſuo patente hemiſphærio quaquauerſus ex æquo coruſcat, haud aliter ac ſi intus concepta intumeſcens luce rumperetur & in fulguris morem effulgeret iubare momentaneo ſubſul-*

BIBLIOTECA ... ROMA ... EMANUELE

ſultare. Hoc idem portentum cùm ſæpe ſæpius Scheinerus hic Romæ mihi oſtendiſſet, & Sol non ſecus ac mare ingentes æſtus volueret, certè aliud concludere non potui quàm illud ipſum eſſe, quod reuera erat, videlicet æſtuantiſſimam Solaris Oceani fluctuationem, quam & Simon Marius in Mundo ſuo Iouiali, nihil aliud, quàm quaſi quandam fulminationem & materiæ Solaris ebullitionem exiſtimat; *Hac enim,* inquit, *ratione vidi ſuperficiem Solis commoueri, non aliter ac aurum à ſummo calore liquefactum, in quo fluxu ſimilis commotio & quaſi fulminatio exiſtit in ſuperficie auri.* Cui ſubſcribunt quotquot hucuſque portenta huiuſmodi Solaria accuratè obſeruarunt; Sed vt ad Lunam reuertamur. teſtatur & hanc Lunæ agitationem Heuelius in ſua Selenographia, & doctiſſimus Ricciolius id non negat, Rheita quoque in Oculo ſuo Enoch & Eliæ, in omnibus paſſim planetis nec non ſtellis fixis mirifico ſuo tubo cœleſti id ſe obſeruaſſe aſſeuerat; vnde omnes Mundi globos ſingulos ſingulis ſuis atmoſphæris veſtiri dicit; optimo ſanè iure; cùm enim ſuprà è SS. Patribus oſtenſum ſit, omnia Mundi corpora ex quatuor elementis compoſita eſſe, & ignem aquamque ſingulis pro rata portione ex primigenia primi diei Mundi luce diſtributam: quid aliud inde concluditur, quam ſingula eodem modo facta eſſe, id eſt, globos ex liquido & ſolido conſtitutos? cùm itaque vnum elementum ſine altero eſſe non poſſit, & omnia omnibus commixta ſint, certum eſt calidum & humidum, ſiue liquorem & ter-

terreſtrem materiam, ex quibus globi conſtituuntur, neceſſariò nō ſecus ac in terra ſeſe habere, vbi calidū in humidum agens illud reſoluit, humor corporibus inſitus calore rarefactus in tenuem ſubſtantiam abit, quam Aſtronomi atmoſphæram vocant; ſiue globus ille ex igne liquido, ſiue aqua fluida conſtituatur; Nam vt rectè S. Ambroſius l. 1. Hexam: c. 6. *Satis eſt, inquit, ad præſentem aſſertionem, quod in principio cælum fecerit, vnde generationis cauſa, & terram, in qua generationis eſſet ſubſtantia; In his enim elementa creata ſunt, ex quibus generentur omnia iſta quæ Mundi ſunt: Elementa autem quatuor Aër, Ignis, Aqua, Terra, quæ in omnibus ſibi inuicem mixta ſunt.* Ex quibus luculenter patet, in omnibus Mundi globis, vti ſpecie à ſublunari materia elementari non differunt, ita generationis & corruptionis legibus pariter eſſe ſubiecta, vbi in ſingulis grauia ad vniuſcuiuſque centrum, à centro verò leuia per reſolutionem humidi à calido exſpirata effluuium illud quod Aſtronomi atmoſphæram dicunt, efficiunt; Cùm enim ſenſata experientia omnia Mundi corpora opaca repererit, certum eſt, Solarium corporum radios in ea, quæ inæqualitate partium mirificè exaſperantur impactos, calorem non ſecus ac in terrena Solaris lucis reflexione contingit, ſummè intendere; ex intenſione verò caloris, humidi intra terreſtrem ſubſtātiam exiſtentis fit reſolutio, ex reſolutione rarefactio, ex rarefactione in remotiori Atmoſphæræ termino ob frigidi ætheris vicini auram iterum condenſatio, ex condenſatione tandem

in

in id, quod erat, fit reditus; Si enim ſolus ignis in huiuſmodi cœleſtibus corporibus conſtitutus fuiſſet, is vtique otioſus foret, cùm non haberet in quod ageret; neque humidum eſſe ſolum debuit, cùm non haberet, cui ſubijceretur, aut à quo pateretur; Si verò elementa cœleſtia à ſublunaribus differentes naturas à Deo conſecuta fuiſſent, illæ haud dubiè in inferiora elementa, à quibus eſſentialiter differrent, agere non potuiſſent, neque vllo modo per ſympathicas antipathicaſque operationes ad inuicem comparatas vllum influxibus ſuis effectum proportionatum, neque in inferioribus, neque in circumſitis corporibus præſtare potuiſſent; atque adeò omnis vnio, concordia & harmonia Mundi perijſſet; quæ in eo conſiſtit potiſſimum, quod vnum Mundi corpus alterum naturali appetitu fouere & connaturalibus facultatibus mouere, promouere & promotū conſeruare inclinet, quod minimè fieret, ſi cœleſtis materia aut quinta quædam eſſentia, aut eſſentialiter differre à ſublunaribus cogitaretur. Atque hæc vnica fuit ratio, quam & S. Baſilius ſcitè innuit, cur Sancti Patres Mundum & omnia quæ in Mundo ſunt (quæ vti ex quatuor elementis compoſita fuerunt, ita communes omnibus corruptiones leges ſequuntur (minimè incorruptibilem quoad naturam, ſed corruptibilem ex ſacris literis copioſè demonſtrârint. Manet itaque, omnia Mundi corpora ad eandem diuinæ artis amuſſim eodem modo eſſe condita, neque quoad materiam elementarē vlla ratione inter ſe differre, ſed for-

formarum tantummodo proprietatumque diuerſitate à ſe inuicem diſſidere; non ſecus ac in terreſtri globo, in quo etiamſi innumeræ rerum ſpecies formis proprietatibuſque differre comperiantur, omnia tamen quoad materiam elementarem eadem eſſe inueniuntur, vti ex reſolutione chimica patet; ſed hoc fuſiùs in Itinerario noſtro; Nemo itaque miretur, ſi nos globos cœleſtes ſolaris naturæ ex igne liquido & terreſtri portione, Lunaris verò naturæ, ex aqua & terreſtri ſubſtantia concretos aſſeramus; hæc enim naturali conſequentia ex præſuppoſitis deducuntur. Quod enim in terreſtri globo fieri cenſendum eſt, illud ſecundum analogiam quandam in cœleſtibus pariter corporibus fieri putemus, ita vt quæcunque elementorum coniunctionem conſequuntur actiones, eaſdem in cœleſtibus globis, in vno tamen plus, in altero minus reperiri, certè inferri poſſit; dantur itaque præter primas qualitates in globis cæleſtibus & ſecundæ, leuitas, grauitas, mollities, durities, rarefactio, condenſatio; ex quibus ſuo modo ipſis conformes meteorologicæ impreſſiones neceſſariò conſequuntur; omnia igitur, quæ in terreſtri globo ſpectantur, in cœleſtibus quoque, ſi vegetabilem & ſenſitiuam naturam, quas æternæ ſapientiæ ratio inde exeluſit, excipias, ſpectari neceſſe eſt; Vnde quemadmodum in Terra ſingulæ rerum ſpecies D. Dionyſio teſte præſidem Angelum habent, ita & cœleſtium globorum ſingula elementa qui ea in fines ſuos à natura Dei miniſtra intentos dirigant,

gant, habent; vnde colligimus, plures Angelos vnicuique globo, pro rerum in eo adminiſtrandarum varietate præfectos; quos ſacra ſcriptura Exercitus cœleſtis militiæ, ſeu militias cœlorum Iſaiæ 40. vocat; vnde ſtellas quoque ſtantes contra Siſaram pugnaſſe Iud. 5. non niſi de Angelis ſtellarum præſidibus commentatores in hunc locum, intelligunt; Et illud Iobi. *Cùm me laudarent aſtra matutina & iubilarent omnes filij Dei*, non de materialibus aſtris; ſed de globorum præſidibus intelligitur; meminit quoq; Angelicarum cuſtodiarũ & miniſterij eorundem, Baruch propheta. c. 3. Sunt itaq; in ſingulis aſtris veluti in choros quoſdã diſtributæ Angelicæ cuſtodiæ, quarum miniſterio globorũ vis in bonũ vniuerſi adminiſtratur. Sed hæc ita clara ſunt vt expoſitione non indigeant; Sola innumerabilis ſtellarum multitudo vniuerſique vaſtitas incomprehenſibilis nonnulli dubium mouere poſſet; ſed nouerit, ſcripturam ſacram expreſsè dicere, parum nos operum diuinorum noſſe; oculi ſiquidem cœleſtis ſubſidio, quanto plus quæris, tanto plus vſque ad innumerabilem multitudinem te inuenire deprehendes, aperteque fateberis nullum ſtellarum finem & numerum ſpectari; vt proinde non incongruè arenæ maris & Abrahæ propagini comparentur; *numera ſtellas, ſi potes?* Solus itaque Deus conditor omnium ſtellarum multitudinem numerat, & omnibus eis nomina vocat; quæ haud dubiè non in eadem firmamenti ſuperficie, ſed in intimis eiuſdem & immenſis, impe-

ne

netrabilibuſque receſſibus, inexplicabili diſtantia diſtant; vt proinde, minus probandi ſint nonnulli huius temporis Philoſophi, qui ab experimentis & obſeruationibus nō ſolùm abſtinere;ſed ea plurimum abhorrere ſolent; ne ab antiquis Peripati opinionibus tantillum diſcedere ſenſu & ratione ducti, aut præſcriptis ſuis ſententijs aliquid adiungere, aut in ijs quidquam immutare cogantur. Cæterum qui noua huius temporis circa cœleſtium phœnomenorum doctrinam ſcire deſiderat, is conſulat primò Scheinerum citato libro, deinde doctiſſimi & eruditiſſimi P. Ioannis Baptiſtæ Riccioli Almageſti noui librum 8. & 9, vbi quidquid circa hanc doctrinam concipi poteſt, acri cura, nec non incredibili diligentia tractauit; vbi & omnium authorum, qui aut noua in cœlo detexerunt, aut ex detectis nouam philoſophiam condere conati ſunt, nomina reperiet, verè totius Aſtronomicæ diſciplinæ promus condus vberrimus.

Et quoniam mira circa cœleſtium portentorum rationes & cauſas opinionum diuerſitas eſt; quid nos ex præſuppoſitis fundamentis ſentiamus, & quomodo omnia etiam paradoxa paſſim facillimo negotio defendi queant, mediam quandam viam ſectati, in hoc Itinerario Exſtatico demonſtrandum duximus. Quæ ſi æquus Lector, ſepoſito omni ſiniſtro affectu æqua veritatis lance ponderauerit, rationes allatas ritè diſcuſſerit, is haud dubiè præter facillimam omnium difficultatum, quæ in hoc vſque tem-

pus Scholas pænè omnes torſerunt, ſolutionem, ſingulis iuxta combinatoriæ artis regulas ritè exploratis, aliter Mundi opificium ſeſe habere non poſſe, quàm diximus, fatebitur: Si verò quiſpiam aliquid noſtris rationibus melius adduxerit, ei nō inuitos nos ſubſcripturos pollicemur. Ne verò quicquam Sacræ Romanæ Eccleſiæ decretis & inſtitutis contrarium aſſeramus, id vnicum contendimus, vt cœleſtium globorum incolas vnà cum mobilitate terræ perpetuò proſcriberemus. Si verò nonnihil vel incogitanti aut non aduertenti ſuſpectum contra mentem eruperit, id reuocatum retractatumque hiſce volui. Quo autem ſingula maiori cum delectatione Lectorum animis influerent, Opuſculum in Dialogi formam, interlocutoribus Coſmiele & Theodidacto digeſſimus; in quo ſub exſtaſis ſeu raptus figmento vltro citroque, variæ dubiorum, circa cœleſtinm globorum rationes occurrentium, difficultates, per reciprocas interrogationes & reſponſiones iuxta obſeruationum factarum notitiam reſoluuntur, & hoc ad maiorem legentium voluptatem; Principumque, qui hoc ipſum inſtanter à me efflagitarunt, mentis rerum politicarum curis feſſæ relaxationem, vt verò aliqua inde Deo deuotis mentibus ſpiritus vtilitas afferretur phyſicas contemplationes plerumque ardentes in Deum tantarum rerum Conditorem, admirationis amoriſque affectus excipiunt; Et ne quicquam Opuſculo circa Mundi conſtitutionem deeſſet, in ſecunda parte de diuina prouidentia agere

vi-

viſum fuit,in qua præterquam quod ea, quæ in præcedenti fuſè dicta ſunt, luculentius exponuntur, complura quoque de Cœlo Empyreo, de ſpatio imaginario, de Mundi conſummatione, de abditis diuinorum iudiciorum abyſſis, de fidei Catholicæ excellentia, adnexuimus; Omnia ad maiorem Dei,
Matriſque gloriam & honorem,& ad proximi ſalutem. Vale Lector &
faue.

ITI,

ITINERARII EXSTATICI DIALOGVS I.

Interlocutoribus Coſmiele & Theodidacto.

CAPVT. I.

De cauſa & origine huius Opuſculi.

VT I mihi nullo non tempore ardentiſſimum rerum,quę hucuſque latuerunt cognoſcendarum deſiderium fuit, ſic vel maximè in admiranda huius mundanæ machinæ penetrandæ & eximiarum rerum, quas Deus Opt: Max: cuius ſapientiæ non eſt numerus nec finis, in ſupremo illo cœlorum domicilio repoſuit,inueſtigandarũ ſtudio mihi æſtuãs cor fuit;potiſſimum hiſce temporibus,quo ſumma & infinita Dei bonitas theatrũ ſuum aliquouſque viris Aſtro-

Aſtronomiæ ſtudio deditis, tubi aſtronomici ſubſidio, aperuit, rerum ſanè admirandarum & prioribus ſeculis inauditarum, quas vel ipſe numquam crediddiſſem, niſi proprijs eas oculis ſummo animi mei gaudio exploraſſem,& omnium meliorum huius æui Aſtronomorum continuo commercio didiciſſem. Quidnam verò illud in Luna montuoſa & veluti lacubus quibuſdam transfuſum? Quidnam illud in Sole Oceani inſtar ignei æſtuans, & maculis facibuſque reſplendens? quidnam in Lunæ morem falcatis Venere & Mercurio? quid in Marte neſcio quid fumoſæ materiæ exhalans eſſet,penetrare non licuit; admiratus ſum ſplendorem & ſummam Iouis Maieſtatem tam inſolito ſatellitio circundatam; conſideraui Saturni ſphæram eiuſque admirandam conſtitutionem,ac expaui;firmamenti arcana rimatus obſtupui; quidnam verò illa omnia eſſent, hæſi,& vehementer indolui, hanc Deum Optimum Maximum dediſſe afflictionem filijs hominum; *vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio vſque ad finem*; ingemui illud Eccleſiaſtici, *Multa abſcondita eſſe maiora his, quæ ſcimus & cognoſcimus*, & *pauca nos videre operum Dei*. Deterruit me illud Syracidis, *Ne laboretis, non enim ea comprehendetis*; animauitècontra illud: *Nonne Dominus fecit Sanctos enarrare omnia mirabilia ſua, quæ confirmauit omnipotens ſtabilire in gloria ſua*, & benignam Patris luminum inuitationem; *Venite & videte opera Domini & prodigia, quæ fecit Dominus ſurſum in cœlo, & in terra deorſum.* Hiſce excitatus dixi in corde

Obſeruatio & experientia multa docet.

Eccleſ.43.& 34.

de

Cœleſtis philoſophiæ amor.

de meo,ſurgam & circumibo cœleſtis ciuitatis vicos & plateas, quæram quem diligit anima mea, vt in operibus ſuis inuentum teneam, nec dimittam. Sed ô miſeram intellectus noſtri caliginoſi conditionem! quantò plus me profeciſſe,tanto plus me defeciſſe, gloria maieſtatis Domini obrutum inuenio; tento omnia, combino ſingula cum ſingulis,ſed nihil ad guſtum, nihil ad ſatisfactionem, apertèque didici, omnes humani intellectus conatus prorſus, niſi diuini Numinis gratia à Patre luminum fulciantur, fruſtraneos, irritos & euanidos eſſe. Quare huius ſcientiæ deſiderio accenſus, vnum illud optaui, vt diuinæ ſapientiæ radius mihi illuceſceret, & per ea quæ facta ſunt, ſupra omnem humani ingenij capacitatem admiranda factoris inuiſibilia bona, quæ ſolis eum toto corde diligentibus pręparata ſunt, vel per exilem rimam quandam cognoſcerem, cognita ad nominis ſui gloriam Mundo communicarem, vt & illi aſcenſiones in cordibus ſuis diſponerent, vſque dum peruenirent ad Deum Deorum in Sion, vbi in Archetypo illo ſupramundano omnes diuini intellectus ideas, omnes diuinæ ſapientiæ theſauros luculentius contemplati ijs æternum in beatiſſimis iſtis æternæ felicitatis atrijs tandem fruerentur. Quid porrò factum narrare progredior:

CAPVT II.

§. I.

Exſtaticum iter in Lunam.

Theodidactus.

ACCIDIT non ita pridem, vt ad academicum trium incomparabilium Muſicorum (quos ſi æui noſtri Orpheos dicam, minimè à verò abludam) exercitium priuatos inter parietes inſtitutum vocarer; hi vt facultatis, quam profitebantur, ſpecimen quoddam ſolito excellentius darent, me ſolum arcanæ & vix auditæ ſonandi rationis & peritiæ conſcium teſtem eſſe voluerunt. Omnibus itaque ad ſpecimen exhibendum concinnè apparatis, locoque & tempore opportunè conſtituto, ſymphoniam, quæ duabus chelybus minoribus, & eâ, quam Tiorbam vocant, teſtudine peragebatur, orditi ſunt, tanta harmoniæ concordia, tam inuſitatis inſolitorum interuallorum diſcriminibus, vt tametſi non nihil eximium in Muſica exploraſſe me fateri poſſim; ſimile tamen quid me percepiſſe non meminerim, dum enim diatonica chromaticis, hæc enarmonicis modulorum teretiſmatis miſcent; dici vix poteſt, quantum inſolita horum generum miſcella animi affectus commouerint. Iam enim, vti per diapaſon deſcenſum ex ſono acuto in grauem paulatim langueſcen-

Michael Angelus Roſius. Lelius Cheriſta. Salvator Mazzella.

Muſica mirificos effectus præſtans.

Ad affectus quam varios extimulet muſica.

tem deſinebant,ita languore quodam animum auditoris afficiebant; & per aſcenſum veluti ex graui ſomno quodam euigilantem,neſcio ad quod arduum aggrediendum exſtimulabant, modò tenui,& ſubtili arcus ductu,dum raderent chordas,vnà ſecum cordis ſubſultantis ſpiritus ſollicitare videbantur, nonnunquam ſubtriſti murmuris indignatione affectum ad neſcio quid mœſtum luctuoſumque concitabant, tragicæ ſcenæ te intereſſe diceres; mox ex ſubtriſti modulatione paulatim ex remiſſis in ſpiſſos, intenſos & plenos gaudij & tripudij chromatiſmos tanto impetu rapiebant, vt parum abfuerit, quin lymphatico quodã me furore obruerẽt;ſubinde in neſcio quid tumultuarium & vehementis ferociæ plenum exurgentes alternis inſecutionibus animum ad prælia & pugnas incitabant, remiſſoque denique impetu, in neſcio quid dulcioris affectionis proprium, ad compaſſionem, diuinum amorem ſeculique contemptum ciebant, tanta gratia & venuſtatis majeſtate,vt veteres illos Heroës Orpheum,Terpandrum cæteroſque fama nominis apud poſteros celeberrimos Muſicos ad ſimile artificium nunquam pertigiſſe planè mihi perſuadeam. Hac itaque incomparabili ſanè ſymphonia delibutus animus exotico quodam affectu in mirificam cœleſtium globorum harmoniam rapiebatur; hic omnium & ſingulorum huius mundi corporum conſenſuum diſſenſuumque leges contemplabar ita ordinatas,vt dum ſingula conſonadiſſonis abundent,omnia tamen in omnibus ad con-

ſer-

ſeruationem vniuerſi intentam harmoniam conſpirare reperirem. Cùm itaque prædictæ ſymphoniæ ſpecies in varias phantaſmatum imagines animum iam harmonicis modulis prægnantem agitarent; hinc factum eſt, vt dum quodam die Dei Ter Opt: Max: vnicè ſeſe in admiranda & incomprehenſa Mundanæ fabricæ conſtitutione exerentis ſapientiam ſolito feruentiùs contemplarer; Ecce de repente veluti graui quodam ſopore perculſum in vaſtiſſima quadam prati planitie me conſtitutum putabam; & protinus mihi inſolitæ conſtitutionis vir adſtitit, caput eius facieſque miro quodam fulgebat iubare, oculi carbunculorum inſtar coruſcabant, habitus totius corporis exotico & inuiſo hucuſque veſtimento conſtituebatur; ſiquidem admiranda quadam in formam alarum complicatarum textura ita adornabatur, vt nullum ferè colorum genus, quod pennæ eius non exprimerent, concipi aut animo fingi poſſet; manus pedeſque omnem lapidum pretioſorum nitorem ſuperabant, dextra ſphæram geſtabat, in qua quot vagantium ſiderum orbes, tot ex lapidibus pretioſis diuerſi coloris ſphærulæ eidem inſertæ ſpectabantur: mirum viſu opus; ſiniſtra menſorium baculum gemmeo artificio apprimè elaboratum & mira arte diſtributum ferebat. Ego ad inuſitatam & prorſus humano oculo in hunc vſque diem inuiſam ſpeciem penè exanimatus affixuſque humi, obſtupui, ſteteruntque comæ, vox faucibus hæſit. Corde itaque palpitante & medullis omnibus obrigeſcenti-

Exſtaſis Theodidacti.

Apparitio Coſmielis eiuſque deſcriptio.

Deliquium Theodidacti.

tibus cùm ſpiritū vix traherē, nec tantum mihi virium ſupereſſet, quantum ad verba formanda ſufficeret; audiui vocem, ſuprà quàm dici poteſt, blandam, ſuauem & amabilem, hoc verborum contextu reſonantē: Surge, ne timeas Theodidacte, ecce exaudita ſunt deſideria tua, & ego ad te miſſus ſum, vt tibi ſummam Dei Optimi Maximi Majeſtatem, quantum humano oculo in hac mortali carne conſtituto permiſſum eſt, in operibus ſuis mundanis eluceſcentem monſtrarem. Ego verò inſolita illa cæleſtis viri voce excitatus, viribuſque priſtinis in momento recuperatis reſpondi: quis es tu Domine mi? & quinam eſt inſolitus ille, quo adornaris, habitus? is reſpondit, ego ſum *Coſmiel* miniſter Dei altiſſimi; & Mundi Genius. Capitis jubar, quo me radiare conſpicis, Cherubicæ intelligentiæ ſplendorem indicat; oculi carbunculorum inſtar coruſci, ſunt illuminationes diuinæ, quibus indeficienti ſupremi Numinis conſpectu illuſtramur; pennatus innumera colorum varietate decorus habitus ſublimitatem intellectus, quo rerum omnium à ſupremo Opifice in hac mundi machina conditarum innumeros virtutes & arcana naturæ ſacramenta penetramus & adminiſtramus; ſphæra quam vides, ſiderei mundi præſidium ſignat, baculus gemmeus, quo juxta leges à Deo præſcriptas omnia menſuramus, & in concinniſſimam harmoniam diſponimus. Tu verò fili mi, quæcunque à me impoſterum didiceris, ea alto pectore conde, diuinamque miſericordiā erga te, toti mundo propalato. Ego verò *Theo-*

Coſmielis allocutio.

Expoſitio ſymbolorum quibus inſtruebatur Coſmiel.

Theodidactus profunda quadam admiratione, attonitus in hæc verba veluti Numinis afflatu correptus prorupi.

Apoſtrophe Theodidacti ad Deum.

ET quiſnam ego tandem cinis & puluis, quis ego vilis terræ lumbricus, in peccatorum volutabro ab vtero matris meæ coinquinatus, qui ad Dominum Deum Creatorem meum loqui auſim? egone cæcutiens Nycticorax in ignorantiæ meæ tenebris natus & educatus, oculos meos immundos, torpidos, debiles & impotentes ad lumen illud, quòd in profundo diuinitatis receſſu abditum, omnem humanæ intelligentiæ ſublimitatem longè excedit, inueſtigandum dirigam? Sub te curuari video, qui portant Orbem, Seraphicos ſpiritus alatis vultuum velamentis obuolutos incomprehenſam Majeſtatis gloriæ tuæ magnitudinem cum timore & tremore teſtari conſpicio. Ergone coram ſumma Majeſtate tua ego luteo habitaculo circumdatus, os meum aperiam, ad cuius conſpectum vel ipſa mundi fundamenta contremiſcunt, columnæ Orbis terrarum labeſcunt, montium magnitudines liqueſcunt, colles vti cera defluunt; fatur ad non ens, & producitur, alloquitur ens & in nihilum redigitur: ad mundum clamat, & expanditur, minimoque digito cœlorum metitur expanſa, & manus eius ſphærarum tentoria complectitur, *qui præcipit Soli & non*

ori-

oritur, & ſtellas claudit veluti ſub ſignaculo; qui facit magna & incomprehenſibilia & mirabilia, quorum non eſt numerus. Quis ego ſum putredo ſuperba, qui inuoluam *ſententias meas ſermonibus imperitis?* An non metuendum mihi ſacrum eloquium tuum, *qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria?* Sed tu lux lucium, vita vitarum, ſpes & dulcedo cordis mei, meæ condonabis temeritati; ſiquidem tu ex vena lucis intellectum homini eduxiſti, tu eum lumine ex veſtimentis gloriæ tuæ deſumpto induiſti, non alia de cauſa, niſi vt te cognoſceret, cognoſcendo quæreret, quæſitum æternùm amaret. Tu humanæ menti curioſitatis huius igniculos inieciſti, & in operum tuorum mirabilium theatrum introduxiſti, vt mirabili operum tuorum magnitudine & multitudine attonitus, tantarum rerum Auctorem inueniret, amaret, atque in conſortio filiorum Dei in æternitatis atrijs laudaturus æternum frueretur. Tu enim humani generis amator, tam immenſæ bonitatis, tam conſummatæ pietatis es, vt deliciæ tuæ ſint, eſſe cum filijs hominum, vt laus noſtra tua ſit delectatio, & vt te laudare valeamus, tua nos gratia vltrò præuenis, præuentos excitas dulciter, excitatos in vnionem tui trahis efficaciter. Attamen quonam modo te ab omni oculorum intuitu remotiſſimum intuebimur, quomodo in ineffabili caliginis tuæ abyſſo abſconditum reperiemus, qui te cognoſcemus, niſi viam monſtres? niſi *Inuiſibilia per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciantur.* Certè cœlum & terra, & quæ in ijs com-

Quid Deus ſit & quomodo quærendus.

comprehenduntur, vndique me ſollicitant,& veluti reflexis quibuſdam diuinitatis tuæ radijs noctu diuque inſtimulant, vt te cognoſcam, te amem Deum factorem meum. Quid autem amemus, cùm te cognoſcendo amamus? an ſpeciem quandam corpoream? an temporum reuolutiones? an candorem lucis corporum cœleſtium? an dulces ſymphoniarum melodias? num florum aromatumque ſuaueolentiam? an nectaris & ambroſiæ delicias? an gratos molleſque tactu amplexus? Abſit, non amamus hiſce ſimilia, dum te Deum noſtrum amamus; ſed amamus quandam lucem omnibus Mundi corporibus fulgentiorem, vocem quandam omni harmonica ſuauitate dulciorem, & quendam odorem omnibus Mundi odoribus non conferendum, & cibum omnibus humanarum deliciarum cupedijs gratiorem; amplexum denique quendam interioris hominis omnibus Mundi voluptatibus delicatiorem. Vbi fulget animæ meæ quòd non capit locus,& vbi ſonat quòd non rapit tempus,& vbi olet, quòd non ſpargit flatus,& vbi ſapit, quòd non minuit edacitas, & vbi hęret quòd non diuellit ſatietas. Hoc enimuero eſt, quærere,cognoſcere,amare Deum noſtrum. At quidnam eſt hoc benigniſſime hominum amator? interrogaui terram & omnium animantium œconomiam; audiui abyſſos & reptilia viuentium,quorum non eſt numerus, & reſponderunt, non ſumus Deus tuus, quære ſuprà nos; interrogaui dulces auræ flabilis ſuſurros, & dixerunt, non. Circumiui ſphærarum

cæ-

cœleſtium tentoria, vaſtiſſima cœlorum habitacula perambulaui, anxiè quæſiui, anne vos eſtis quem diligit anima mea; at dixerunt, non ſumus, ſed ipſe qui fecit nos; qui enim fecit adeo magna maior eſt nobis; qui produxit adeò pulchra, pulchrior eſt, & qui fecit adeò bona, infinitis paraſangis melior eſt nobis. His itaque incitatus confiſuſque in immenſa bonitatis tuæ clementia conſideraui opera tua admiranda & expaui, & ex cœlorum gloriam tuam enarrantium aſſidua expenſione, omnipotentis virtutis tuæ dexteram obſtupui, bonitatem immenſam in omnibus eluceſcentem cognoui; infinitum tuum erga genus humanum amorem, & incomprehenſas prudentiæ tuæ ſemitas luculenter conſpexi. At quid eſt, quòd tanta filios hominum afflictione inuolueris, *vt non cognoſceremus opera, quæ operatus es Deus noſter ab initio vſque ad finem?* Vix hæc accenſæ mentis æſtu effuderam, cùm ecce Coſmiel ſuis me, complicatum, quæ ex latere emergebant, alarum remigijs, duarum verò quæ ex humeris emergere videbantur, extenſione ſupra omnia terrenæ molis cacumina, ſupra omnes nubium ſtationes in ætheris ſublimia perduxit; & dum inter eundum neſcio quod inſolitum frigus omnes corporis mei artus concuteret, dixi: O Domine mi, quid hoc ſibi inſolitum frigus & vix intolerabile indicat? qui reſpondit, cauſa frigoris eſt, quia extra reflexionis radiorum ſolarium ſphæram conſtituti ſumus; ſed ne timeas, quia ab omnibus humanæ complexioni contrarijs qua-

Itineris ad Lunam auſpicium, rapitur Theodidactus à Coſmiele.

qualitatibus ſeruaberis. *Theodidactus*: Sed quid hoc ſentio omnem mihi reſpirandi facultatem deficere? *Coſmiel.* Ne mireris, in æthere conſtituti ſumus, cuius natura adeò ſubtilis eſt, vt non poſſit homo niſi cælitus corroboratus hic viuere; *Theod.* quo dicto, perfrictis naribus meis, neſcio quo cæleſti liquore, mox ſine difficultate traxi ſpiritum. Hoc itaque cæleſti refocillatus liquore, extuli caput vt terram aſpicerem, & ecce mira telluris facies ſeſe oculis exhibebat; erat ſiquidem partim lucidiſſima, partim immenſis nubium globis, nebularumque transfuſo nigrore maculata. Hiſce obſeruatis dirigo oculos meos in Solē, & ecce non eum iam rotundum, ſed annularis figuræ cōperio, id eſt, nihil ex Sole comparebat niſi circulus quidam lucidiſſimus, & cùm ſumma hæc res admiratione me defixum teneret, dixi: mi Coſmiel, quòd hoc ſpectrum quòd in Sole intueor præter naturam in annulum lucidum transformato? *Coſmiel.* Scias nos iam ad initium coni vmbræ Lunaris conſtitutos, ac proinde mirum non eſt, te Solis figuram ſub annuli forma intueri; Cùm enim Lunare corpus ſphæricum, &, vti poſtea videbis, opaciſſimum, multis tamen paraſangis minus corpore Solari itidem ſphærico & opaco obſtet, neceſſe eſt, vti Optica te docet, oculo poſito ad initium axis coni corporis Lunaris, Solem ſub forma lucidi annuli, corpore Lunari totum id, quòd in Sole medium eſt, obumbrante, conſpici. *Theodid*: veriſſima ſunt quæ dicis; ſed iam dudum noctem non vidi, quid hoc?

Subtilitas ætheris reſpirandi facultatem tollit.

Terræ facies ex alto ſpectata qualis?

Figura Solis annularis.

F Coſ-

Coſmiel,quia longè extra conũ vmbræ terræ conſtituti ſumus; verum ſuſtine,& mox videbis noctem; *Theodidactus*, vix hæc dixerat, dum ecce celerrimo motu nobis prouectis tenebræ, quales ferè ſub initio crepuſculi experimur,ſeſe offundunt,quæ tamẽ non niſi ad vnam circiter horam durabant: hic miratus ego, cur ſub æquinoctiali conſtituti vnius tantum horæ noctem haberemus; aduerti tandem nos in eam altitudinem elatos, vbi cono vmbræ terræ gracileſcente neceſſariò ex aſtronomicis pręceptis exiguæ moræ tranſitus daretur; notaui quoque hoc in loco perfectam & totalem Solis ecclypſin cuiuſmodi in terræ ſuperficie conſtitutis videre eſt ἀδύνατον; notandum præterea me ſub diuerſa altitudine,diuerſiſque ſtationibus diuerſam ſuperficiei terreſtris quantitatem obſeruaſſe; nam ſub altitudine 320. milliarium viſualis angulus fuit 20. circiter graduum, id eſt,ſpátium terræ horizontale 1200. milliarium;Sub altitudine 773. milliarium angulus viſualis fuit 30. graduum, qui in terrena ſuperficie conficiunt 1800. milliaria. Sub altitudine 1527. ſpacium terræ 2400. milliarium comprehendebam ſub angulo 40. graduum; ſub altitudine 1778. milliarium,terrę ſuperficies aperiebatur ad 3000. milliaria ſub angulo 50. graduum comprehenſa. Sub altitudine 8000 milliarium,ſpacium 3600.milliar: Sub angulo 60.grad. expandebatur; vectus verò ad altitudinem 23793. milliar: terram ſub 80. gradibus comprehendebam. Multa hoc loco admiranda ſanè ſpectacula ſeſe obtu-

Quantitas ſuperficiei ſphæricæ terræ ex diuerſis altitudinibus ſpectatæ.

tulerunt; primum fuit Terræ, alterum Lunæ: Terra ſiquidem inſtar immenſæ ſphæricæ figuræ montiſque apparuit, quam dum diligentius inſpicio, ecce totam maculis innumeris offuſam, & ſupra Lunæ lucem coruſcam reperi, maculæ in diuerſa diſci terreſtris facie iam ſubitò creſcebant, modò decreſcebant, paulò poſt in varias figurarum ſyſtaſes dilatabantur, iam conſtringebantur; nunc hanc modò illam partem terreſtris diſci offuſcabant; nonnullæ ſubinde vmbrarum inſtar, interdum ad inſtar lucium ſeu coruſcantium nubium ſpectabantur, non nunquam tota facies terræ ſupra quàm dici poteſt, illuſtris ſpectabatur, non vndequaque, ſed obſcuriuſcula quadam diuerſarum figurarum luce interfuſa. Hæc dum oppidò mirarer, *Coſmiel* aduertens deſiderium meum dixit; maculæ quas vides tantoperè, nihil aliud ſunt, quàm nubes per terrenam ſuperficiem diuagantes, quarum inconſtans natura & qualitas eſt, creſcere ſubitò, & mox vbi creuerint, alijs identidem in diuerſis terræ partibus ſuccreſcentibus, interire; quòd verò nonnullas fuſcas, alias lucidas videas, id lumẽ Solis eſt, qui lucem ipſis pro ratione denſitatis aut raritatis confert; varias quas induunt figuras, non eſt, quòd mireris, cùm tibi experientiâ notum ſit, quàm inſtabilis ſit nubium natura, quamque eæ è terra conſpectæ in varias abeant figuras: plura ſimilia huiuſmodi ſpectacula in ſecuturis cœleſtium corporum ſphæris, potiſſimum in Sole paulò poſt contemplaberis. *Theodidactus* ſed quid-

Terra quæ forma ex alto compareat.

Explicatio varietatis macularum in terra viſarum.

Regiones & maria terreni globi ſub qua figura ſpectentur ex alto.

quidnam iſtud eſt, ductor mi, quod ſine vllo motu tam varium video? quidnam illud eſt, quod ſub humana figura ſpectandum ſeſe offert? quidnam illud, quod ſub forma calicis? video ego in Terra noſtra maculam immobilem in perfecti cordis figuram efformatam. Video duos ſubfuſcos veluti oculos in capite humano conſtitutos; video alias innumeras obſcuriores plagas, quæ me non in exiguam admirationem rapiunt. *Coſmiel.* Figura humana quam vides, totius Europæ ſitum exhibet, cuius caput refert Hiſpaniam, pectus Galliam, reliqua Germaniam, brachium dextrum Italiam, ſiniſtrum Angliam exhibet; cordis verò, quam vides, figura totam Africam. Calicis verò typus Americam; binos, quos vides, oculos duo maria Caſpium & Euxinum exprimunt; reliquæ verò obſuſcæ diſtrictuum regiones, diuerſas marium lacunas exhibent; vides intra Europæ & cordis ſignum interiectum illud ſpacium in magnam longitudinem diffuſum? illud aliud non eſt quàm mare mediterraneum; totum enim reliquum ſubfuſcum, quod terram ambit, Oceanus eſt. *Theodidactus.*

Cur aquæ ſuperficies ex alto ſpectata minus luceat quàm terreſtris.

Sed cur aquea ſuperficies minus ſplendet quàm terreæ portiones? *Coſmiel*: quia fundus maris, cui inſidet aquea moles, cum limi nigrore ſuffuſus ſit, totaque maris profunditas, ob conſtipatas ſuperficierum condenſationes in neſcio quid atrum terminet, adeòque lucem potenter offuſcat; hinc lucem Solis ex aquea ſuperficie reflexam nonnihil debilitari neceſſe eſt, quod non fit in immediata corporum terreſtrium

ſtrium illuminatione, cùm enim hæc immediatè lucem Solis reflectant, & præterea innumeris anguloſis molibus & aſperrimorum montium, ſcabroſorumque ſcopulorum impolitis ſuperficiebus conſtet, fit vt ex varia in angularibus corporibus variè reflexa luce, lux mirum in modum augeatur, ac proinde multò iucundius terreſtria quàm aquea corpora ſplendent. T*heodidactus*. Sed quid ſumma illa in terreſtrium corporum limbo dentata ſcabrities? quid vmbræ modò creſcentes modò decreſcentes. *Coſmiel*. Scabrities quam in limbo terreſtris globi vides, ex vna parte Caucaſi iuga concatenato montium ordine protenſa; ex altera montium Americæ, quos Andas vocant, concatenati vertices ſunt; *Thodidactus*. Sed quid quæſo illud intenſum lumen eſt, quod oculi mei vix ſubſtinere poſſunt, & circa partes tam Auſtralis quam Borealis terræ oculos meos tam potenter ſtringit? & quid immenſus ille tractus circa Auſtrinum terræ polum fuſciori colore dilutus? *Coſmiel*. Lumina illa relucentia quibus partes terræ tam Boreales quàm Auſtrales collucere vides, nihil aliud ſunt, quàm maria glacie conſtricta, montiumque iuga perpetuò niue candentia, quæ cùm lucis Solaris capaciſſima ſint, quin & ipſa lucem quandam ex ſe ſpargant, hinc fit, vt receptis Solaribus radijs vehementi intenſione lucem augeant; tractus verò ille circa Auſtrum longa intercapedine protenſus, terra Auſtralis, Europæis adhuc incognita regio eſt. *Theodidactus*. Rogo director dulciſſime, eſt-

Glaciales & niuoſæ terræ partes ex alto ſpectatæ intenſè lucent.

Auſtralis terræ portio.

eſtne tam ingens ſpacium ab hominibus habitatum? quoniam video, id vna ex parte ferè terræ polum attingere? *Coſmiel*: Omninò non ſecus ac cœteræ Orbis terræ partes, tametſi inſcrutabili Dei iudicio necdum detectum, ſuo tamen quandoque ſeculo, quando diuinæ prouidentiæ viſum fuerit, detegendũ; de quibus pluribus in vltimo tecum colloquio agam: Videſne lucidiſſimam illam, quæ immediatè polo Auſtrali ſubiacet, regionem? *Theodid.* Video. *Coſmiel.* Ea vaſtiſſima inſula eſt, altiſſimis montium ſcopulis perpetuum ignem vomentibus circumdata, quibus tamen Regio tantum abeſt vt inhabitata maneat, vt potius ijs ab omni ſterilitate & frigoris vehementia, quam ſibi quiſpiam ſub hac plaga imaginari poſſet, vindicetur; idem fieri cenſere debes ſub plaga Boreæ ſubdita. *Theodid*: Sed vnum adhuc te rogo Magiſter vt explices, quid ſibi velit plaga illa iuxta mare Caſpium, quæ tam inuſitata luce radiat? *Coſmiel*; miram rem quæris fili mi, ſed neſcio vtrum tibi talem ac tantam rem reuelare debeam; ſiquidem nemo adhuc mortalium eam plagam ob inacceſſa ſcopuloſorum montium præcipitia in coronam quaſi coordinata penetrauit; neque voluntas Dei eſt, vt is locus, niſi temporibus nouiſſimis reueletur; hunc ſub initium Mundi conditi Protoplaſti omni felicitate beati incoluerunt, à quo demum per peccatum expulſi, locum mortalibus inacceſſum reliquerunt; in hunc poſteris temporibus Henoch & Elias tranſlati beatam & ab omnibus caducitatis humanæ mi-

Paradiſus terreſtris.

miſerijs liberam vitam, rerum diuinarum contemplatione vſque ad conſtitutum ipſis à Deo tempus tranſigunt; vides ibi binos veluti ſubfuſcos quoſdam cirros? *Theodid*: video. *Coſmiel*. Hi ſunt duo flumina, quæ ex memorato paradiſo per occultos terræ meandros emanant, & dicuntur, vti noſti, Tigris & Euphrates; reliqua verò bina flumina Phiſon & Ganges poſt diluuium alueis mutatis per alios abditos ſubterraneos canales, in remotioribus regionum montibus exitum ſibi aperuerunt. Sed iam tempus eſt, vt terra derelicta, oculos ſurſum tollamus, & cœleſtium corporum apparatum, quantum humano oculo conceſſum fuerit, cōtemplemur. *Theodid*: quæſo, fiat. *Coſmiel*; reſpice in oppoſitam terræ plagam. *Theodidactus*. Et ecce conuerſa facie vidi Lunæ corpus paulò ſub minori, quo terram prius videram, angulo; at multò diſtinctius quàm priùs non videram globum terreſtrem; ſiquidem aſpectus eius inſtar vaſti montis blandiſſimo lumine illuſtrati,& innumera macularum varietate conſperſi comparebat, hic altiſſimorum montium iuga præſertim in Lunæ circumferentia; hic valles, lacus, flumina, maria oculis vndiq; ingerebantur; hic ego infinita admiratione defixus, humiliter efflagitaui ducem meum, vt ſingulorum obiectorum rationes exponeret, qui hoc verborum contextu me affatus eſt. *Coſmiel*. Fili mi, non ea tantum tibi oſtendam eminus, ſed vt omnia & ſingula cominus conſpicias, te in ipſum globum introducam; *Theodid*. vix effatus, cum ec-

Sub qua figura Lunæ ſpectata ſit.

Motus ad centrum Lunæ.

ecce mirum dictu; videbar motu quaſi naturali deorſum tendere! O quid ſentio dulcis animæ meæ director, ne quæſo derelinquas ſeruum tuum, & ſi me dimiſeris, quo ibo? quo ferar? vbi erit finis itineris mei? *Coſmiel.* Confide fili mi, nihil timeas, & tametſi nullus mortalium hoc loco, niſi diuino fultus auxilio, viuere poſſit; te tamen conſeruabo, te cuſtodiam, te contra omnes humanæ conditioni contrarias qualitates defendam, ita enim ſupremus rerũ conditarum Monarcha mihi præcepit. *Theod.* & hoc dicto, totum corpus meum, leniter inſufflauit, quod in momento veluti roſcido quodam liquore perfuſum, adeò omnia viſcera mea corroborauit, vt poſt hæc nec fames, nec ſitis, nec ignis, nec aqua, aut vlla alterius proprietatis aërea qualitas in me quicquam potuerit.

Apoſtrophe.

O æterne Deus, O ſummum & incommutabile bonum meum, tu percuſſiſti cor meum & per Cherubicam intelligentiam famulum tuum; iam enimuerò toto corde amare te incipio ſuper omnia pluſquàm vnquam aliàs, ſed & cœlum & terra & omnia quæ in eis ſunt, ecce vndique mihi dicunt, vt te amem, te glorificem in operibus tuis; his dictis, me ſenſi vehementiſſimo quodam motu deorſum ferri. *Coſmiel*; quid times fili mi? quid trepidas, nunquid ego tecum ſum? *Theodidactus.* Ignoſce mihi dulcedo & conſolatio mea, timeo vehementem quem ſentio raptum, & quidnam de me fiat neſcio.

Motus ad centrum explicatio.

Coſmiel, noueris te iam intra peregrinam ſphæræ regionem conſtitutum, qua ad Lunaris terræ centrum.

trum properamus; ſcias enim fieri non poſſe, vt naturali motu in Lunam ſuapte ſponte ruas, cùm enim ex terreſtribus elementis compoſitus ſis, non niſi ad tuum centrum, ad nullum aliud te ferri neceſſe eſt. Quod vero putes te motu naturali delabi, id mea opera fieri putes velim, vt hoc pacto tibi indicem Lunarium partium niſum ad ſuum centrum, ſed hoc ipſum in alijs Mundi corporibus ſuo tempore ſenties; agedum bono ſis animo. *Theodid.* Vix dixerat, cum ecce prope Lunam me conſtitutum reperio. O Domine mi, quãta mirabilia, quàm nunquam viſa hucuſque conſpicio. *Coſmiel*; ſuſtine, properemus, vt cominus omnia luculentius pateant. *Theodid.* hoc dicto, ſupra altiſſimum montis Lunaris apicem me dimiſſum conſtituit; & ecce noua & inuſitata rerum facies oculis occurrit meis; hic omnia noua & inaudita, & multùm â natura terrę in omnibus differens theatrum aperitur; hic valles profundiſſimæ, hic montium concatenati ordines, hic immenſus Oceani, marium, lacuumq; protractus, hic Inſulæ Oceano inſertæ montibus altiſſimis circundatæ; hic flumina ex montibus erumpentia, per varios gyros ſeſe in maria exonerabant; ſed omnia tamen alterius naturæ, quoad colorem, vires & proprietates, quam quibus terreſtrem noſtrum Mundum conſtitui videmus. Saxum montis erat è candido variegatum & veluti duritie quadam indomita incorruptibile, varijs ſtrijs diuerſicoloribus adornatum. O Domine mi, explica, mihi ſingula in admiranda hac rerum facie,

Lunam prope intuetur Theodid.

Qualis ſit globus Lunæ.

Mare Lunare quale.

vt inde in ineffabilia Conditoris ſapientiſſimi myſteria pleno animo ferat. *Coſmiel*, fiat; *Theodid.* & ecce mira velocitate, in vaſtiſſimo quodam campo ad littus maris me conſtitutum inuenio. Campus non erat herbis conſitus, ſed inuiſa lapidum forma ſtratus, qui omnes neſcio quid oleaceum ſudabant; tunc exploraui aquas Lunares, quas adeò limpidas, adeò ſubtiles & diaphanas reperi, vt nihil ſimile me vidiſſe meminerim in terreſtris Mundi facie, adeo mobiles, vt vel minimo flatu commoueri potuerint. *Theodid.* Coſmiel dic amabo, licetne fruſtum ex huiuſmodi lapidibus, aut lagenam aquæ huius cœleſtis in terram deferre, vt inde terricolis admiranda Dei myſteria pateant? *Coſmiel*; minimè, neque enim in terreſtri Mundo huiuſmodi lapis conſiſtere poſſet; ſed mox ac cum dimiſeris, ſuam propediem ſphæram eſſet repeturus tanquam ad proprium & naturale centrum ſuum, ad quod tanquam pars ad totum ſuum, adeo inuiolabilem ſympathiam habet, vt in nullo alio Mundi loco, niſi in hoc eidem connaturali, hoc eſt, in Lunari ſuo globo conſiſtere poſſit; tanta eſt tenacitas iuris, quod ſingula mundana corpora in ſuæ fidei commiſſas partes inuiolabili quadam conſtantia & penitus inſeparabili obtinent; quod idem de aquis dicendum. *Theodid.* Sed cur hoc? non video herbas, nec animalia, nec homines & loco herbarum video neſcio quas efflorescentias, eo ferè modo, quo in metallicis noſtris fodinis excreſcunt arbores metallicæ. *Coſmiel.* Noueris, nullum hoc loco ve-

Lapis ex Lunari corpore in terram portatus, in Lunam rediret.

In Luna non ſunt herbæ nec homines, nec animalia cuiuſcunque ſpeciei.

vegetabile ſimile terreſtri, nec animalia vlla, multò minùs homines nec viuere nec procreari poſſe; cum itaque homines hoc loco non ſint, fruſtra erunt animalia, & non exſtantibus animalibus, fruſtra herbæ & vegetabilis naturæ germina producentur, neque ſimiles, quæ in terreſtri Mundo ſpectantur, creaturæ hîc ſubſiſtere poſſent, ob ſitum toto cœlo animantium vitæ diſproportionatum; hinc tu ipſe niſi diuina virtute conſeruareris, hic ſubſiſtere minimè poſſes, ſed corpus tuum ex terrena elementorum miſcella compoſitum ſuapte ſponte ſphæram ſuam repeteret, vti poſtea fuſiùs à me percipies. *Theodid*: ſuntne hic quandoque pluuiæ, niues & ſimiles, quas in terreſtri Mundo experimur, meteorologicæ impreſſiones. *Coſmiel*, ſunt equidem, ſed alterius rationis; quod vt intelligas, Sciendum eſt, totum Lunarem globum, vti & omnia alia Mundi corpora cœleſtia, non ſecus ac terreſtre corpus ex quatuor elementis compoſitum eſſe, neque vllam vti Peripatetici ſibi fingunt, quintam eſſentiam in Mundo reperiri, ſed quatuor elementa, quibus res Lunares conſtituuntur, multùm à terreſtribus differunt, ob Solis omnia alterantis vicinitatem, ita quidem vt cōpoſita in ſingulis Mundi corporibus aliam atq; aliam conſtitutionē, ita ſitus neceſſitate poſtulāte, ſortiantur, quemadmodū poſtea videbis; & tametſi primæ quatuor qualitates omnibus inſint corporibus mundialibus, quia tamen, aliam poſitionem reſpectu Mundi, alioſque admodum differentes influxus aliter & aliter parti-

An in Luna ſint Meteorologicæ impreſſiones.

Corpus Lunæ è quatuor elementis compoſitum.

cipant, non quidem eſſentiali, quoad materiam ſed accidentali differentia eas inter ſe differre neceſſe eſt; quod hic in Luna maximè apparet; vides aquam lunarem verè eſſe humidam, ſed tamen adeo ſubtilem vt in vapores exaltari niſi ſubtiliſſimos non queat; hine nebulæ, pluuiæ, nubes hic non reperiuntur, ſed correſpondens tamen ijs ſimile quiddam, videlicet ſubtiliſſimus ros, inſtar vaporis, quem humidum Lunare emittit ſuamque atmoſphæram conficit, qui tamen mox à Sole vehementiori abſumptus, in auras tenues euaneſcit, vel ſi frigidiorem aërem incurrat, non pluuiæ ad inſtar, ſed tanquam ſubtiliſſimum defluuium Lunarem ſuperficiem irrorat, quod potiſſimum circa nouilunij tempus accidit, vti poſtea videbitur; Si enim craſſæ, fæculentæ, & varia materialis miſcellæ impuritate fætæ nubes in Luna orirētur, illæ haud dubiè ex terra ſpectari poſſent, vti nos in Luna cōſtituti, eas per terræ ſuperficiē diuagantes diſparium inſtar macularum intuemur; ſed cum nihil in terra conſtitutis ſimile quid nobis appareat, vti iam proprijs oculis in Luna conſtitutus comperis, fruſtra hic quæras ſimiles noſtris meteorologicas impreſſiones; Habent etiam aquæ hæ Lunares, vti & tota Lunæ compages reconditam quandam virtutem & proprietatem à Deo Optimo Maximo ei ſingulari ſuæ prouidentiæ diſpoſitione inditam, quæ vbi ſeſe in corpora humido pollentia diffuderit, mox vehementi quadam vi illa inflet, dilatet, & mirificè agitet, quam quidem virtutem to-

Cur in Luna nubes non compareant.

Virtus Lunæ influxiua qualis.

totum Lunare corpus poſſidet ſibi peculiarem;hinc radij eius in ſuperficiem terræ diffuſi, omnia inferiora terræ, quæ ex humore prædominante conſtant,mirificè dilatãt,maria agitantur,lacus & flumina inflantur, Oceanus fluxum & refluxum patitur; humores in corporibus augentur & dilatantur, & tantò quidem violentius, quantò rectiori radio ferierint terram;ſed vt experiaris huius rei veritatem, ebibe hunc cyathum aqua cœleſti plenum; *Theod.* quem cum ſumpſiſſem, ecce derepente totum corpus inſtar tympani inflari, omnia membra dilatari, & in ingentem molem excreſcere, incredibilem deniq; me violentiã ſuſtinere ſentio. O Coſmiel adiuua me, morior. *Coſmiel*, bono ſis animo, non morieris, digitoque ori impoſito, omni mox liquore reiecto priſtinæ formæ reſtitutus ſum. *Theodid*: fieret ne hoc idem,ſi homines hoc loco naſcerentur & animalia? *Coſmiel*, omninò idem. *Theodid*: ſatis eſt, percepi omnia. Sed quidnam hoc rei eſt, ſummam modò ſentio reſpirandi difficultatem. *Coſmiel*, tanta eſt ſubtilitas aëris Lunaris, vt nulli ad reſpirandum viuenti ſufficiat, & tametſi purus æther non ſit, ſed vaporibus Lunari corpori proprijs permiſtus, minimè tamen is ob ſummam ſuam ſubtilitatem ſufficiens foret ad reſpirationem; quod tu proinde hic viuas,id totum peculiari Dei te conſeruantis diſpenſatione contingit.*Theodid*:dic quæſo dulcis Magiſter, eſtne ignis in hoc Lunari globo elementum?*Coſmiel*, eſt, ſed latet in viſceribus terræ Lunaris, imò omnia

Experimentum potus aquæ lunaris.

Vtrum in Luna ignis ſit.

illa

illa maria, quæ vides, ſpiritibus igneis repleta ſunt; ei ab Authore naturæ inſerta, vt humidum illud Lunare conſeruetur; & tametſi ſibi qualitatibus contrariari videantur humidum & calidum, ignis & aqua, habent tamen ſuas amicitiæ leges, quibus vnum alterum conſeruet. Verùm de hiſce alibi fuſius. *Theodid:* Eſtne formaliter, vti Philoſophi loquuntur, ignis, qui latet in intimis viſceribus terræ, vel eſt tantum ignis quidam virtualis? *Coſmiel*, eſt formaliter ignis veriſſimus, & in nullo ab elementari diuerſus, & in omnibus Mundi corporibus idem eſt. Et hoc dicto, proximam percuſſit petram, & ecce, mirum dictu, vehemens ſcintillarum inde erumpentium agitatio omnem mox circumſitum aërem miro ſpectaculo inflammauit; videſne veritatem rei. *Theodid:* video, & credo quæcunque ſapienter Dux cordis mei exponis. Sed vnum eſt quod in principio itineris noſtri te interrogare mihi conſtitutum erat, quod vt mihi exponas etiam atque etiam abs te efflagito. *Coſmiel*; Ecquodnam illud? *Theodid:* Scias Domine mi, me à puero multa in peripateticâ ſchola de ſphæra ignis inaudiuiſſe, quam tamen nec ſupra nec infra Lunam vidi, nec eam expertus ſum; ſi enim alicubi ignea ſphæra lateret, vtique illam ſummo meo cruciatu in itineris noſtri decurſu ſenſiſſem. *Coſmiel.* Erras ſanè ſummoperè, ſi Ariſtotelem de ijs rebus, quæ ad ſupremorum corporum naturam pertinēt, omnia vera locutū eſſe tibi perſuadeas; ſiquidem vti nihil eorum, quæ tibi poſtea monſtra-

Experimentum ignis Lunaris.

Verum & quinam ſit ignis elementaris Lunæ.

Ariſtotelis error.

tu-

turus ſum, intellectu ſuo penetrauit, ita mirum non eſt, ſi etiam circa ſphæram ignis hallucinatus ſit. Rectè dicis, ſphæram ignis, quam is ſub Lunæ concauo diſpoſuit, nec vidiſſe te oculis, nec tactu ſenſiſſe; vnde ibidem proprius eius locus eſſe non poteſt, cùm nec Lunæ concauum videris, nec virtutem & efficaciam caloris ignis proprij ſenſeris; expanſum enim illud per quod te deduxi vicinum Lunæ, non ignis eſt, ſed limpidiſſimus æther, vti hic, ita per vniuerſam Mundi machinam diffuſus ſibimet ſemper ſimilis & idem eſt. Quænam verò propria ignis ſphæra ſit, poſtea oſtendam, cùm globum Solis examinauerimus. *Theodid*: Omnia quæ dicis mi dulciſſime Coſmiel veriſſima ſunt, & iam video, quantum plerique Philoſophi à veritate olim aberrarint, dum poſt ſphæram ignis intra Lunæ concauum poſitam, omnes ſupra eam diſpoſitas ordine ſphæras cœleſtes, veluti ex criſtallina quadam ſoliditate conſtitutas eſſe affirmarunt, omnia corpora cœleſtia materia & forma elementari priuauerunt, qualitates omnes abſtulerunt, præter lucem nihil adeò aliud ibidem eſſe, ſibi perſuaſerunt; His enim omnia contraria deprehendunt hodie Aſtronomi, qui miro illo tubi optici organo, corporum cœleſtium adyta penetrarunt, & quantum licuit arcanam eorundem conſtitutionem prope verum detexerunt, *Coſmiel*. Sic eſt fili mi; fieri enim non poteſt, vt Philoſophi ſolis ſuis cogitatis inſiſtentes, repudiatiſque experientijs quidquam ſolidi circa naturalem Mundi

Refellitur Ariſtotelis de cœlo ſententia.

di conſtitutionem concludere poſſint; conceptus enim hominum, niſi experimentis fulciantur, tanto ſæpe numero à vero aberrant longiùs, quantò hunc globum Lunarem à terreno longius diſtare videmus; ſed hæc ſuo tempore & loco luculentiùs diſcutientur. *Theodid*: O intellectus mei illuminator Coſmiel, quæſo ignoſce curioſitati meæ; vnum à te contendo, vt mihi iam exponas, quænam illæ ſint maculæ, quas ego in terra conſtitutus, ſæpè tantopere admiratus ſum; quænam ſint illæ luces, quænam vmbræ, quæ ſubinde nobis in terra conſtitutis & admiratione defixis Optici inſtrumenti ſubſidio comparent? hiſce enim cognitis maiorem huius cœleſtis globi notitiam acquiram. *Coſmiel*, faciam quod petijſti. Et mox rapidâ vertigine agitatum in vaſtiſſimo Lunæ Oceano me conſtitutum vidi, quem quidam Oceanum Philippicum, nonnulli Oceanum procellarum dixerunt, vbi tantos vidi aquarum turbines, tot ferventium aquarum in morem ebullitiones, tantam Oceani agitationem comperi, vt nihil ſimile me expertum teſtari poſſim. *Theodid*: O Coſmiel, quantam hic rerum cataſtrophen intueor? quàm horrendam tumultuantium aquarum ſcenam apertam contemplor. Sed ô amantiſſime inſtructor; quid eſt formidabilis iſta fragoris vehementia quam auribus excipio; quid inſulæ illæ monteſque ſcopulique ſine numero per ingentem hunc Oceanum diſpertiti? *Coſmiel*, intende auribus & corde aperto ſingula quæ tibi exponam percipe. Oceanus quem vides totius

Maculæ Lunares quales.

Lu-

Lunaris globi circumferentiam ambit, vnaque cum Lunæ vertigine in circulum perpetuo curſu fluxuque agitatur, qui tum vel maximè fiunt; cum Solarium radiorum normali influxu; quod plenilunij aut nouilunij tempore contingit, percuſſus fuerit; Nam cùm, vt ſuprà audiſti, aqua Lunaris mirum in modum mobilis ſit, fit vt ſimul ac eam Sol normali radiorum diffuſione ferierit, ea mox in ſummam raritatem redacta, vehementes illas agitationes tam tempore Lunæ plenæ in conuerſa facie, quàm tempore nouæ in auerſa facie, efficit. Hinc dum aqua Lunaris Oceani agitata, tum ad obuios ſcopuloſorum, tum ad vaſtos montium, quorum vti vides, non eſt numerus, parietes vehementius illiditur; horrendam inde ex contrarijs motibus agitationem cauſari neceſſe eſt; Accedit ad inſtabilis elementi Lunaris ſummam mobilitatem, motus Solis diurnus, quo impulſum mare tantò maiores vires acquirit, quantò ſitus maris ad Solem fuerit normalior; hinc quoque prouenit formidabilis ille ſonus; illiſio ſiquidem vndarum, tum ad ſcopulos obuios, tum ad ſeipſas facta, miram quandam Lunaris aëris, ſeu quod idem eſt, Lunaris effluuij agitationem cauſat, ex quo peregrinus ille & inſolitus ſonus efficitur; nouiſti enim ex terrenarum rerum ſimilitudine, aquam turbatam cum aëris quiete cōſiſtere minimè poſſe. *Theodid*: ſed rogo te ſodes, in quem finem ſupremus Mundi Opifex tantas in Luna aquarum agitationes diſpoſuit? *Coſmiel*: finis potiſſimus eſt tan-

Mira Oceani Lunaris.

Finis motus Lunaris Oceani exponitur.

tæ agitationum vehementiæ, vt influxus Lunaris validiùs terreno globo communicaretur, quod fieri non poſſet, ſi aut globus Lunaris ſine aqueo elemento compactus eſſet, aut aquæ quietæ manerent; ex agitatione ſiquidem illa, Lunaris virtutis influxus mira quadam diſpoſitione in terreſtris globi ſuperficiem deriuatus ſimili motus analogia, ſubiecta ſibi corpora ad conſeruationem totius afficit, atque in fines ſuos inſtimulat; atque adeo idem hic accidere tibi perſuadeas velim, quod in quolibet liquore nos experientia docet, quem ſi vehementius commoueris, tantò inde pro ratione qualitatis liquoris, aut ſuauiorem aut tetriorem odorem efflari deprehendes; Aromaticæ ſpecies vti & plantæ odoriferæ tunc vel maximè vim ſuam exerunt, cum perfrictione præuia incaluerint, aut cum humido miſtæ, ſummo odoris fœnore, caloris vi exhalantur: Cùm enim Lunare corpus perpetuo virtutis ſuæ profluuio terrenum globum feriat, illud vel maximè hac agitatione promoueri tibi perſuadeas velim; Accedit, quod humidum iſtiuſmodi profluuium mirificè quoque æſtuantes Solis radios infringendo ad temperiem reducat, temperatoſque vnà virtute ſua rarefactiua & humectatiua imbuat, vnde Solis improportionati caloris æſtuſque radius terreno globo oppidò nociuus, terrenarum rerum generationibus vel maximè ex hac opportuna radiorum miſcella, aptus redditur. Quoniam verò, ſi Luna ſemper hoc eodem virtutis profluuio terram feriret, terra nimio humo-

Comparatio.

re

re ſuffocata non exiguum detrimentum incurreret; hinc diuinæ prouidentiæ diſpoſitione factum eſt, vt Luna non niſi circa coniunctionis & oppoſitionis puncta vbi influxus eius normalis eſt, quàm maximè vim ſuam exerat, non item in quadraturis, aut punctis eius vicinis, quia tunc temporis radius influxiuus non niſi obliquè terram ferit. *Theodid:* Si vapores ſunt in globo hoc Lunari, quemadmodum ſenſibili experiẽtia conuictus negare non poſſum, quæſo explica mihi, cur nubes non compareant, has enim necdum mihi videre licuit, & quænam ea vis eſt rareſactiua & humectatiua, quæ tantos in terra noſtra effectus parit, & quodnam eius ſubiectum? *Coſmiel:* quod ad primum, vti proprijs oculis intueris, ſunt aquæ Lunares ita tenuis ſubſtantiæ, vti nihil in ijs ſupernatare poſſit, nec hic vlla nauigatio inſtitui poſſet, præ nimia aquarum exilitate, hinc vaporem quoque emittit adeo exilem, & ab omni terreſtri fæce adeo depurgatum, vt in nubes congelari non poſſit, nec ſenſibiles meteorologicas impreſſiones cauſare valeat; hinc vides luculentè aquas Lunares terreſtribus limpidiores; quia tamen in vaſto illo æthereo ſpacio ſuperficierum agglomeratione condenſantur, hinc ex terra deprehenſa eſt nonnulla atmoſphæra; ſed horum fuſiùs tibi & vſum & modum in fine huius capituli narrabo; imaginare tibi roſcidum aërem ſub æſtiuo crepuſculo, quem tellus ante Solis ortum in terræ ſuperficiem diffundit, & concepiſti vaporem Lunarem; vbi enim vapores

Quid Lunæ facies diuerſæ conferant terræ.

Ros Lunæ.

H 2 re-

reflexionis radiorum Solarium ex Lunæ corpore reſultantium metam exceſſerint, iam frigido ſpacio condenſati deſcendunt grauitate ſua & ſuperficiem Lunaris terræ irrorant, quod potiſſimum fieri cenſere debes in oppoſita Lunæ facie, in illuminata verò Lunæ facie, mox à Solarium radiorum efficacia

Vis Lunæ & influxus.

diſſoluti in tenues auras abeunt. Quod ad ſecundum attinet; ſcias toti Lunari globo virtutem inſitam eſſe, vt mox ac virium ſuarum radios in humidum ſubiectum dimiſerit, illud confeſtim rarefaciat, ampliet, dilatet, fæcundetque, nunc plùs nunc minùs, pro ſitus Lunæ in ſuo circulo ratione; vehiculum verò huius virtutis, profluuium Lunare eſt, quod vti terram ſolari profluuio miſtum perpetuò & inceſſanter radioſa ſua qualitate ferit; ita certum eſt, illud ſemper eoſdem in terra effectus producere, cuiuſmodi ſunt fluxus & refluxus maris, incrementum & decrementum humidi in fluminibus, lacubus, corporibus, vti dixi, nunc plùs nunc minùs, pro ratione ſitus Lunæ in ſuo circulo; Eſt igitur principalis finis huius in Mundo globi à Deo omnium Opifice con-

Lunæ officia.

ſtituti, vt primò vicarias abſentis Solis partes in illuminanda terra ſubeat; ſecundò vt menſes periodica ſua reuolutione conſtituat, & tempora diſcernat; Tertiò vt fæcundo ſuo profluuio terram irrorando, omnia in ea humida moueat, & ad generationes rerum peragendas diſponat, promoueat, & in virtutis ſuæ propagatione perpetuò conſeruet, eſtque hic Lunaris influxus adeo terræ neceſſarius, vt

eo

eo ſublato illa in eſſentiæ ſuæ perfectione conſiſtere minimè poſſit, virtutis Solaris efficacia mox in puluerem redigenda. Idem contingeret, ſi ſublata Solis virtute, ſolius Lunæ arbitrio terra relinqueretur; ſiquidem virtutis eius efficacia in tantum humoris copia exuberaret, vt totam terram humidi illuuione ſuffocatam deſtrueret; Vt vel hinc admirabilis diuinæ prouidentiæ ratio vel maximè eluceſcat, quæ hoſce tres globos, Solem, Lunam, Terram eo artificio diſpoſuit, vt vno horum trium deficiente, reliqua interire neceſſe ſit; eo enim naturæ fine conſtituti ſunt, vt mutuò ſeſe ex reciproco influxu foueant, Sol Lunam & Terram, Terra Solem & Lunam, Luna Solem & Terram, quod & de reliquis corporibus mundanis dictum ſit, vt in ſequentibus prolixiùs à me deſcribetur. *Theodid:* Cepi omnia, & ſumma animi mei voluptate didici admirabilem diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem in magno huius Mundani globi apparatu; Sed ô dulciſſime *Coſmiel*, exponas quæſo modò, qui, ſibi velint illę maculæ, quas tantopere ſemper ex terræ ſuperficie tubi cœleſtis ſubſidio intuitus obſtupui? *Coſmiel*, faciam quod petis, & quidem eo ordine, quo variorum Aſtronomorum ſelenographia eas affabrè in charta deſignauit: Et ecce de repente tranſlatus fui in montium altiſſimis iugis coronatam congeriem; montes ex ſaxo candido & ſplendenti videbantur à natura diſpoſiti, & in varias plicas radiorum ad inſtar diſpertiti, inſulam quandam ingentem conſtituebant, Oceano Lunari in-

Luna, Terra, Sol, ſe mutuis viribus afficiunt.

innatantem. *Coſmiel.* Vides mirandam hanc rerum faciem? *Theodid:* video,& vix ſpiritum præ admiratione traho. *Coſmiel*, hic eſt locus ille in Lunari Oceano, quem Aſtronomi fontem lucis appellant; ſiquidem radij Solares, dum in ſcabrorum hunc montium ordinem incidunt, lucem in candenti ſaxo vehementer intendunt, vnde ex terra aſpicientibus mirum non eſt, veluti quandam radioſam coronam comparere. Vidiſtine montes altiſſimos niue perpetua coopertos & à Sole illuſtratos, veluti lucem quandam candidiſſimam à ſe eminus conſpicientibus exhibere? *Theodid:* Vidi, & in itinere noſtro æthereo, dum terrenum globum ex alto contemplarer, in Caucaſeis montibus ſimile quid, quod modò in Luna, me obſeruaſſe recordor; & proinde omnia optimè concipio; video enim, corporis Lunaris compagem ferè totam ex huiuſmodi candenti ſaxo conſtitutam, vnde non miror & inſulas innumeras in hoc Oceano Lunari inſitas vti & continentis Lunaris portiones, multò intenſiorem lucem diffundere, quàm maria Lunaria; verumque eſſe video, quod iam dudum aſſerunt Aſtronomi, id quod in Luna fuſcum ſpectatur & maculoſum, maria eſſe; quod verò lucidum, partes eſſe continentis Lunaris. Sed his dictis ſupra omnium montium altitudinem me abſtulit. *Coſmiel.* O fili mi, iam contemplare, & animo tuo concipe mirabilium operum Dei magnitudinem. *Theodidactus.* O cuſtos animæ meæ, video ſane mirabilia quorum non eſt numerus;

Quid fons lucis in Luna.

Structura Lunæ.

Raptus Theodidacti.

Coſ-

Coſmiel. Vides totum Lunarem globum Oceano circumfuſum? vides intermixtos continentis Lunaris ordines? *Theodidactus*, video ſumma cum voluptate & admiratione. *Coſmiel.* Tota hæc, quam vides, lucidarum plagarum farrago, inſulæ ſunt in Oceano Lunari conſtitutæ ex candido & ſplendenti ſaxo Lunæ proprio ab Opifice rerum omnium compactæ; vides hic terras magna intercapedine in medio Lunæ diſco exporrectas, quas Aſtronomi noſtri, nunc dignitatis, modò ſanitatis terram nuncupant? vides terram honorum; aut vt alijs placet, terram dignitatis circa limbum Lunarem longè latèque diſtenſam? vides aliam terræ intercapedinem, quam alij terram pacis, alij vitæ appellant? *Theodid*: video; ſed quæſo quid illa omnia notant? *Coſmiel.* Scias totum Lunare corpus occulta Dei prouidentia ita compoſitum eſſe, vt non ſecus ac terrenus globus, partim ex aquea mole, partim ex firma materiæ opacæ & duræ ſubſtantia, ita & Lunare corpus conſtituatur. Vides profundiſſimas hic valles, altiſſima montium nullo humano veſtigio tritorum iuga? vides vmbras, quas à ſe denſiſſimas proijciunt? *Theodid:* video & quidem omnia maiora, quam vnquam in terreſtri ſuperficie me vidiſſe memini; Sed ad quid quæſo tam enormis & exorbitantis ſcabritiei compoſitio? quid lucidiſſimæ illæ plagæ, quas radiare video in medio continentium ſine numero, & ſine ordine ſparſas? *Coſmiel,* ad primum quod attinet, ſcias totam hanc Lunaris corporis ſcabritiem eo ſine

Oceanus Lunaris.

Montes, Valles & Vmbræ Lunarium montium.

ſine ab Authore naturæ ordinatam, vt radij Solis variè inter tot tantoſque montium anfractus reflexi, aëris Lunaris calorem intenderent, aëris verò calor mari Lunari communicaretur, atque adeò huius caloris vi & efficacia totius Lunaris globi profluuium ſeu vis influxiua in globi terreſtris emolumentum perpetuò excitaretur; quod nulla ratione fieret, ſi globus Lunaris totus politus & leuis, ſine vlla partium eminentium ſtructura foret. Ob eandem quoque cauſam terrenum globum tanta inæqualitate partium conſtitutum videmus. Altera cauſa eſt lucis intenſio in terra illuminanda inſtituta, quæ ex varia illa radiorum in aſperis & ſcabroſis ſuperficiebus incidentium reflexione mirificè intenditur; vnde vehementer illi Philoſophi hallucinati ſunt, qui Lunam ſpecularis naturæ corpus aſſeruerunt; ſi enim politi inſtar plani cuiuſdam ſpeculi foret, quis neſcit, figuram Solis in eo expreſſam reflexamque non minus intolerabili lucis fulgore apparituram, quàm ipſum Solem; & experientia quotidiana id docet in ſpeculis noſtris, Solis ſpeciem in oculos noſtros non ferenda lucis affuſione reuerberantibus; Accedit ſpeculum hoc non ſemper exhibiturum nobis Solis faciem, niſi vbi angulus incidentium radiorum fuerit æqualis angulo reflexionis eorundem, vti tu copioſè demonſtraſti in tuis operibus. Ne igitur nox in apertum diem valida ſpeculi Lunaris in terram reflexione facta mutaretur, hinc ſummo naturę conſilio factum eſt, vt lux Solis

Cur Lunaris globus tam inæqualis & ſcabritie plenus.

Luna ſpeculare corpus eſſe non poteſt.

in

in ſcabroſam Lunæ compagem illapſa, calorem quidem intenderet, lucem tamen illuminandæ terræ proportionatam ſuppeditaret; ſi, cur murus aut mons quiſpiam Sole illuminatus, Solis tamen faciem non reddat, vitreum autem maris ſpeculum, exhibeat, rem concepiſti. *Theodid*: ſed rogo doctor mi, cur cùm magna diſci Lunaris ſuperficies maris alluuione affuſa ſit, Solis tamen ſpeciem non reddat? *Coſmiel.* Cauſa eſt fundus Oceani Lunaris, qui cum vt plurimum fuſcus ſit, & aqua multò aquâ terrenâ tenuior, vti vidiſti, mirum non eſt, ſubobſcurius reddi Lumen maris ad nos tranſmiſſum, cùm radij Solares non niſi in fundo eius reflexi ad nos ferantur. Alterum quod noſſe cupiebas, ſunt lucidæ illæ plagæ, quarum innumerabilis pænè multitudo hinc inde, tum in Oceano, tum in terra continenti Lunæ diſperſa ſpectatur; dico itaque, vti propè vidiſti, illas nihil aliud eſſe, quàm eminentiorum locorum in Luna ſuperficies, quæ cum ex candido & ſplendenti lapide conſtent, & altiori quoque loco conſtitutæ ſint, hinc intenſius quoque lumen cœteris decliuioribus & aſperioribus partibus lumen nobis affundunt; quod verum eſſe monſtrat neſcio quid obſcurum circa limbos talium plagarum circumſitum, quod cùm non expeditè Solis lumen recipere poſſit ob ſuam decliuitatem, ideo obſcurius à terrigenis obſeruatur. *Theodidactus*, quid rogo ſunt nigræ illæ foſſæ, quæ puteorum inſtar intra terræ Lunaris viſcera inſertæ videntur? *Coſmiel*, illæ ſunt profundiſſi-

Cur aquæ Lunæ fuſcæ, terreſtries lucidæ ſint.

Foſſæ Lunares.

ma inter montium crepidines concluſa loca, ad quæ nullo vnquam tempore Solaris radius niſi plenilunij tempore, quando Sol Lunæ verticalis eſt, accedit; Creſcunt enim hæ foſſæ & decreſcunt pro aſcenſu aut deſcenſu Solis ſuper horizontem Lunarem, quod te aliàs in terra conſtitutum obſeruaſſe non dubito. *Theodid*: ſic eſt; vnde & colligo eandem eſſe harum foſſarum rationem quoad lucis incrementum & decrementum, cuius ſunt montium Lunarium, quas proijciunt, vmbræ. Sed quid ſibi vult vehemens illa aquarum ebullitio, quam in freto Auſtriaco intueor? videtur enim vehemens eſſe fluxus & refluxus maris. *Coſmiel*, illa aquarum per occultos terræ Lunaris meandros transfuſarum regurgitatio eſt; quæ quidem non eſt perpetua, ſed ſolum nouilunij tempore, quando mare Lunare ex auerſa à terra facie Solis radijs agitatum dilatatumq; per meandros ſublunares hoc loco emergit, habentq; omnia ſuos inMundo fines, quos partim aperui, partim in ſequentibus aperturus ſum; *Theod*. Hoc dicto me in vaſtam Lunaris montis planitiem dimiſit, vt hinc ſe ad oppoſitam nobis Lunæ faciem demonſtrandam accingeret.

Maris ebullitio.

CA-

§. II.

De viſis in auerſa à Sole Lunæ facie.

THEODIDACTVS. Sed ô Coſmiel diuine Magiſter; quid rogo ſibi vult diuturnus ille dies Lunæ, quo iam ferè quatuordecim dierum itinere neque noctem, neque ſtellas vllas vidimus; certè luculenter apparet, nos in altero Mundo conſtitutos eſſe;omnia enim alia & alia ac in Mundo terreſtri experior *Coſmiel*; ſcire debes,nos iter iuxta æquinoctialis Lunaris ſemitam ſemper continuaſſe, & quoniam Lunaris ſphęra ſemper corporis ſui medietatem Soli obuerſam habet, nos verò motum Lunæ in ſuo circulo ſecuti ſimus, mirum non eſt; Solis pręſentiæ ſemper nos fuiſſe expoſitos, & intenſiſmus prorſuſque intolerabilis æſtus, quem expertus, & de quo tantopere conqueſtus es, id luculenter teſtatur; vbi enim Sol ſemper præſens eſt, ibi dominante æſtu diurno nox eſſe non poteſt, & vbi nulla nox eſt, ibi ſtellarum ſplendores, vtpote lumine maiori minus nimia ſua intenſione obſuſcante, ſpectari non poſſunt;ſed vt deſiderio tuo ſatisfiat,iam & noctem tibi oſtendam & totam ſtellarum congeriem, iuxta eum ſitum & diſpoſitionem,quam ille in hoc Lunari globo conſtitutis exhibet.*Theod.* Vix dixerat,& ecce me rapida vertigine ſublatum in oppoſita illuſtris terræ facie conſtituit,mox obſcurum iter ingreſſi tenebras

Quatuordecim dierum dies in Luna.

comperi,quales apud nos ſub crepuſculorum initium ſentiuntur; hoc itinere comperi Oceanum Lunarem globo toti circumfuſum cum Oceano illuſtris faciei Lunæ alicubi quidem longè lateque diffuſis vndis, alicubi quoque per modum freti latiuſculi continuari, terreſtres verò partes immenſa intercapedine interiectas, adeo aſperas vidi,vt omnem humano veſtigio aditum prorſus intercluderent; ſi Hiſtricis aculeis horridam hiſpidamque pellem videris, tunc terreſtres huius hemiſpherij portiones, rimis, fiſſuris & prominentibus vndique ſpinoſorum lapidum aculeis oppletas rectè conceperis: circa confinia verò lucis & vmbræ altitudinem montium quis metiatur? certè faſtigiatarum turrium in morem Oceani Lunaris veluti repagula quædam eminus concatenari ſpectabantur; frigus præterea tam intenſum erat, aërque præſertim plenilunij tempore tam gelidus, vt frigus ſubtilius & penetrantius nunquam me ſenſiſſe meminerim; imò niſi diuina virtute munitus, ob aëris neſcio qua vi ſuffocatiua pollentis, aëri terreno nimis improportionatam habitudinem & proprietatem, vitam ne ad momentum quidem hoc loco trahere licuiſſet; horrendi verò aquarum ſtrepitus me tantum non exanimabant; cuius rei ratio erat,quod ex illuminata Lunæ facie aquæ Oceani Lunaris continua Solarium radiorum percuſſione rarefactæ dilatatæque, dum effugium niſi in obſcuro Lunæ Hemiſphærio non reperiunt, ibidem coaceruatæ & in mo-

Oceanus Lunaris circumfluus globo.

Aſperitas Lunæ.

Montium altitudo.

Frigus.

Tempeſtates & procellæ Lunares vnde oriantur.

moles montium inſtar conglobatæ, ſæuiſſimas procellarum, turbinum, vorticumque luctas & prælia mouebant; quæ omnia abditos in natura fines admirabili diuinæ ſapiētiæ diſpoſitione, vti in ſequentibus fuſius docebitur, habent. Sed ô ſummeDeus, quid hoc? O amantiſſime Coſmiel, quàm inaudita, quàm inſolita terrigenis in æthereo Mundo intueor? O ſi Aſtronomi hic mecum eſſent, quàm luculentius, quàm diſtinctius omnia, quàm illi cœleſti tubo armati, aſpicerent? *Coſmiel*, quid vides fili mi? *Theodid:* globos igneos ad inſtar montium ego video; ſed rogo explica mihi tam inaudita cœli portenta; *Coſmiel*, globum illum lucido-maculoſum, quem in medio cœli intueris, ille globus terrenus eſt. *Theodid:* Mihi id equidem mirum videtur. *Coſmiel*, ita eſt; aſpice & omnia diligenti indagine explora. *Theodid:* quid inſolita illa terreni globi magnitudo, quid lucidus ille circulus, quem globum ambire video, diametro ſuo ferè integrum gradum cum dimidio occupantem? quid inſolitæ faculæ & maculæ? quid obſcuritates illæ derepente oborientes & mox deſinentes? *Coſmiel.* Cùm terrenus globus hoc Lunari longè ſit maior, optica ratio ſuadet, eum multò, ac terrigenæ in globo ſuo conſtituti Lunam vident, ſpectari maiorem; circulus ille lucidus, quem terreſtrem globum ambire conſpicis, reflexio lucis eſt ex atmoſphæra terreſtri ad nos delata, cùm enim ea denſiſſimis vaporibus conſtipetur, Solares radij in ea multifariam refracti, hanc, quam vides lucidam co-

Globi terreſtris ex Luna aſpectus.

Quid ſit terræ circulus & quid maculæ?

coronam exhibent; maculoſæ verò quas intueris partes, vti maria, ita lucidiores immenſi terrarum tractus ſunt. *Theodid:* Benè dicis, iam enim paulatim cognitos mihi in Geographico globo ſingulorum ſitus diſtinguo; iam Europam in figuram neſcio cui humanę figuræ ſimilem contortam video, ac capite quidem Hiſpaniam, pectore Galliam, dextrâ Italiam noſtram, ſiniſtrâ Angliam exhiberi conſpicio. Video Africam ſub cordis figura, cognoſco & mediterraneum pelagus inter Europam & Africam pulchrè interceptum. Pontum Euxinum & Caſpium mare, ad inſtar duorum oculorum obfuſcata contueor. Ecce Aſiam Indo & Gange, Africam Nilo & Nigro, fluminibus Europam Danubio, Rhenoque, veluti argenteis quibuſdam filis exornatam, video & agnoſco magnum Sinarũ Regnum; Indiam inſtar linguæ cuiuſdam intra Oceanum protenſam video. Sed ô *Coſmiel,* quid ſibi volunt fumi illi, quos per vniuerſum telluris faciem adinſtar macularum hinc inde iam in nigredinem vergentium, modò in lucidiſſimas faces degenerantium, perpetua viciſſitudine nullo loco ſtabiles, intueor? *Coſmiel;* hæ ſunt nubes, quæ peruagantur terræ ſuperficiem, iamque in vno loco naſcentes, iam in altero in pluuias reſolutæ mox origini ſuę reſtituuntur; & nigrore quodam ſuffuſæ ſunt nubes magna aquarum mole prægnantes, illuſtrioris verò conſtitutionis illæ ſunt, quæ ob tenuitatem ſuam lucem, vti facilè imbibunt, ita nullo negotio illam ad nos reflectunt. *Theodid:* Sed cur ſimi-

Nubes terram perungantes.

ſimilia in terra conſtituti non conſpicimus in Luna? *Coſmiel*, audiſti ſuprà fili mi, aquas Lunares ob earum exilitatem non eſſe ſufficientes, ad nubes, pluuias, grandines efformandas; ſed abundare vaporibus, vti hic coram vides, illuſtribus, quæ tametſi per Lunæ faciem diuagentur, non tamen eam vtpote opacitatis incapaces, obſuſcare poſſunt; terreſtris verò globi nubes, vti ex aqueo elemento terrenæ miſcellæ copia referto conſtituuntur, ita facilè quoque in altum ſublatæ à frigidiori aëris circumſiſtētia, prouidæ naturæ conſilio, vel in nubes denſantur opacas, vel in grandines glaciantur, aut in pluuias colliqueſcunt neceſſarias, ſine quibus terreſtris Mundi machina conſiſtere non poſſet. *Theodidactus*. Capio omnia; ſed quid rogo ignei illi globi ſunt, quos circa Lunæ horizontem iam bicornes, modò dichotomos, iam plenos video? *Coſmiel*, ille quem remotiorem ab Horizonte vides, globus Veneris eſt, alter Mercurij globus. *Theodid*: ſed cur tam inuſitatæ magnitudinis videntur; iurarem ſanè binas Lunas eſſe? *Coſmiel*. Ratio eſt, quod vterque ad Lunam hoc tempore vicinitatem maximam in ſuo circulo adeptus ſit; aphelins vterque; hoc enim pacto fit, vt quantò à Sole plùs remouentur, tantò Lunæ vicinius ſe ſiſtant ex ea parte, qua aphelijs, Solis, Veneris & Mercurij cum Lunæ aphelio concurrunt, & conſequenter vt ſub maiori forma videantur, ratio optica docet. Cæterum cùm illa duo globoſa corpora ſint, quæ ex ſe nullam niſi à Sole lumen recipiant, hinc

Cur nubes non conſpiciuntur in Luna.

Venus & Mercurius è Luna quales compareant?

hinc quoque eadem phœnomena, quæ in terreſtri & Lunari globo occurrunt, conſequi neceſſe eſt; ſed quoniam hæc omnia paulò poſt ex ipſorum dictorum corporum luſtratione luculentiùs comperies, de ijs longior eſſe nolo. *Theodid:* Sed & ô quam miram ſtellarum faciem comperio; hic innumeræ ſtellæ ſeſe meo obijciunt obtutui, quas in terra conſtitutus, ne per ſomnium quidem imaginabar; quàm diſpar earum ſitus, quanta diſtantiarum ab inuicem diſcrepantia, quanta magnitudinis differentia, verbo, omnia alia & alia video; ſed rogo mi Coſmiel dilectiſſime, expone myſterium, fac vt ſciam tam diſpares ſtellarum conſtitutiones. *Coſmiel*, ſuſtine parumper, & vbi planetarum cæterorumque corporum cœleſtium globos omnes pertranſiuerimus, tibi omnia myſteria clarè pandam; accinge itaque lumbos tuos, & eſto vir robuſtus. *Theodid*: expecta pauxillum temporis, donec omnia terreni globi cæterorumque orbium phœnomena ad meliorem Aſtronomorum inſtructionem, penitiùs diſcuſſero. *Coſmiel*, fiat vti petiſti; Et ecce intuitus terram, omnes eas phaſes, quas nos in terra conſtituti in Luna obſeruamus, ſimili prorſus ratione ſe habere comperiebam; primò ſiquidem Luna terram inter & Solem conſtitutâ, non iam plenilunium ſed pleniterrium reperiebam, totam ſcilicet terreſtrem faciem Solis luce illuſtratam; quæ deinde paulatim in tuberoſam faciem, quam ἀμφίκυρτον appellant, tranſiſſe reperiebatur; ſucceſſit deinde facies terræ dichotoma,

Stellarum fixarum aſpectus.

ma, id eſt ad dimidium terræ hemiſphærium illuminata, donec tandem in cornutæ Lunæ ſimilitudinem degeneraret, ac denique penitus euaneſceret inter Solem & Lunam conſtituta, quod meritò non nouilunium, ſed nouiterrium appellare poſſemus. Eo itaque tempore quo nobis in terra conſtitutis plenilunium contingit, in Luna conſtitutis non plenilunium ſed nouilunium, ſeu vt meliùs loquar, nouiterrium, id eſt, coniunctionem Solis & terræ reperiebam; & contrà, quo tempore nobis in terra conſtitutis nouilunium contingit, ego in Luna conſtitutus plenilunium, id eſt pleniterrium, hoc eſt, oppoſitionem Lunę & Solis intuebar; & ſic de cœteris phaſibus contraria ſe ratione habentibus; vnde ſatis mirari non potui, quid modernis nonnullis Aſtronomis in mentem venerit, vt terram circa proprium axem mobilem tam audacter ſtatuerint; ſi enim hoc foret, certum eſt viginti quatuor horarum ſpatio vniuerſam telluris faciem ſucceſſiuè illuminatam viſum iri, quod tamen in Luna conſtitutus etſi ſingulariter ad id attenderim, non comperi. Iterum Lunæ motum in qua ſubſiſtebam, nullum prorſus aduerti, ſed terram moueri putabam iuxta eas leges, quibus nos in terra conſtituti Lunam moueri conſpicimus. Eclipſim quoque terræ eo ipſo tempore in Luna conſtitutus aduerti, quando Terrigenæ eodem tempore eclipſin obſeruabant Solarem, & contra ego Solarem, quando illi Lunarem; & quoniam Lunare hemiſphærium ſemper ex aliqua parte

Omnis contraria ratione ſe habent in Luna, quoad Phænomenon terreſtre.

Cur in Luna conſtitutus motum non ſentiat?

K re-

Terra non fertur circa proprium axem.

reſpicit terram, & terra, vti dixi, non fertur circa proprium axem, ſicuti Luna fertur circa terram, ideo tantum in ea hemiſphærij parte, quæ terræ obuertebatur, videbam tellurem, ſed miro quodam modo & ſolito maiorem, ob ſummam in vaporibus terreſtribus, quibus perpetuo circumdatur, refractionem; præterea tellus ex ea parte, quæ à Sole auertitur, ſpectata, ſecundaria quadam & ſubobſcura luce, non ſecus ac nos in Eclipſibus notamus, ſplendere videbatur; quæ quidem lux aliud non erat, quàm lux terræ in auerſam à Sole partem reflexa;

Dies Lunares.

Inſignem quoque differentiam inter dies Lunares & terreſtres didici; cùm enim eadem Lunæ facies perpetuò Solem reſpiciat, dies Lunæ continuos dierum ferè quindecim, qualium vnus terreſtris 24. horarum eſt, eſſe comperiebatur; Exempli gratia, ab vltima quadratura ad primam ſequentem diem perpetuum; reliquis autem diebus quindecim à prima ad ſecundam quadraturam perpetuam noctem, eo in puncto conſtitutus, quod terræ & Lunæ centra coniungit, inueniebam; adeoque mihi meridies in nouilunio, & media nox in plenilunio, Solque oriri in vltima quadratura, occumbere in prima videbatur.

Summus calor & frigus in Luna.

In illuſtri quidam Lunæ facie ad Solem perpetuò conuerſa, vti calorem ſummum & hominibus intolerabilem, ita in inuiſa nobis & tenebroſa hemiſphærij parte frigus pariter ſummum & non ferendum experiebar; vnde non immeritò illud æſtiuum, hoc hybernum nuncupandum duximus; Sed

quidem

-f

Sed & ſuprà quàm dici poteſt, me attonitum reddidit Solis phænomenon; ſiquidem pro diuerſo tempore, diuerſam eius cernebam faciem, præſertim in auerſo nobis Lunæ hemiſphærio, iam enim falcatum, modo dimidium, tandem plenum notabam; cuius quidem rei ratio alia non erat, niſi Lunaris corporis tumor, qui faciem Solis nunc aliter atque aliter pro diuerſa diſtantia Lunæ à Sole ſecabat. Omnia hæc creſcentis decreſcentiſque Lucis phaſmata in globis quoque Veneris & Mercurij aduertebam; Diametrum Veneris in perigæo conſtitutæ, vti & Mercurij ſub inuſitata magnitudine videbam, ita vt ſæpè dubitarim num binos in cœlo Soles intuerer; ſed de hiſce ſuſius in ſequentibus. Hiſce peractis ita Coſmielem affabar. O fideliſſime Dux, ô ſapientiſſime inſtructor, vidi iam opera Domini incomprehenſibilia, quorum non eſt numerus; illumina quæſo infirmum intellectum meum, vt quæ non capio, te omniſcio Magiſtro addiſcam. *Coſmiel*, quære liberè, tuoque diſiderio ſatisfaciam, ad hoc enim tibi adiunctus ſum. *Theodidactus*. Vnum eſt, quod non capio, quomodo Luna in hoc æthereo ſpatio ſubſiſtat, ad quid tantus in Luna montium, vallium, lacuum, mariumque apparatus? Cur nullum motum Lunæ ſentiam, cùm tamen nos in terra conſtituti, illam quotidie naſci & occumbere, & ſub magna Zodiaci ſemita nunc in Auſtrum, modò in Boream declinare videamus. *Coſmiel*, ordine, vti petiſti, tibi ſingula exponam, & primum quidem quæris, quomodo in

Solis apparentia ex Luna.

immenſo illo ætherei expanſi Oceano ſubſiſtat Luna? Lunæ forſan caſum pertimeſcis? *Theodid:* cùm nullum,cui innitatur fulcrum videam, neque ſolido orbi, vti ridiculè Peripatetici ſibi imaginantur, affixam aſpiciam, meritò pertimeſco. *Coſmiel,* deſine timere, attende quæ tibi manifeſtaturus ſum. Conditor Mundi ex infinita ſua ſapientia, cùm in primis Mundi incunabulis ex immenſo illo chao innumera mundanorum corporum ſyſtemata ſecreta, ijs virtutibus & proprietatibus dotârit, vt tametſi ex vna & eadem elementorum miſcella condita ſint omnia, non tamen ideo in proprietatibus & virtutibus concordent, ſed tot diuerſis qualitatibus & proprietatibus conſtituta ſunt, quot diuerſa ſunt in Mundo, quorum non eſt numerus, huiuſmodi corpora; idque ad gloriam, potentiam, ſapientiam & incomprehenſam Conditoris Maieſtatem in creaturis ſuis oſtendendam; Præterea quamuis omnia mundanorum globorum ſyſtemata in ſeipſis diuerſa ſint, ita tamen incomprehenſibili diuinæ ſapientiæ diſpoſitione factum eſt, vt nullum quantumuis exile corpuſculum ſit, quod non in totius vnitatem confluat, atque in vniuerſam Mundi conſeruationem conſpiret; cùm itaque Lunæ corpus tale ſit, non mireris, Lunam ſua virtute in æthereo ſpatio ſubſiſtere nullo fulcimento nixam, cum ſuam ſub tali & tali à terra elongatione, ſub tali ſitu ſuum ſit ſortita centrum, in quo quam aptiſſimè ſuum influendi munus exequi poſſit; & cum illa centrum à terræ centro di-

Omnia cœleſtia corpora ratione conſtitutionis diſcrepant.

diuerſum habeat;hinc fit,vt omnes Lunæ partes non in terram, non in Solem, Venerem aut Mercurium aliosue Planetas inclinent,ſed in proprium centrum, quod Luna eſt,nitantur, ibi ſeſe conſeruent, ibidem ad conſeruationem huius globi conſpirent; vt ſic finem ob quem à ſapientiſſimo rerum omniumConditore factus eſt, melius ſuum influendi munus exequatur;Quod niſi fieret,omnibus Mundi corporibus confuſis, omnibus ſuſque deque verſis Mundi ruinam conſequi neceſſe foret. Habet itaque hic Lunaris globus ſuum proprium centrum adeo conſtans & ſtabile, vt potiùs neceſſe ſit Mundi machinam diſſolui,quàm vt illa à lege ſibi dictata,deficiat;ſi enim Lunaris corporis,cui inſiſtis partem auulſam in aliud Mundi corpus globumque deferas, ſcias ita illam ſui centri tenacem eſſe, vt nullibi conſiſtere poſſit, niſi in naturæ ſuæ appropriato centro, quod ſolum appetit, ad quod ſolum confluit tanquam pars ad totum ſympathicum, tanquam ad totum ſibi homogeneum & ſimilare; & quod de Lunari globo dicimus, illud de quouis alio corpore globoque mundano intelligas velim:ſed exemplum tibi dabo,vt quæ dixi, faciliùs capias. Humanum corpus conſtat ſeptem principalibus viſceribus cerebro, corde, ſtomacho, hepate,renibus, liene,veſica; Iam certum eſt vnumquodque dictorum membrorum id ſibi peculiare habere, vt id tantum,quod naturæ ſuæ magis appropriatum eſt, attrahat; ita cor illud tantum ex aſſumpto alimento appetit, quod conſeruationi ſuæ maximè

Luna proprio centro in æthere firmatur.

Pars Lunæ auulſa & in terrã delata, in Lunam rediret.

Comparatio microcoſmi cum megacoſmo.

mè aptum eſt, non aliud; videlicet omnes ſpecies cardiacas, quæ aliquam ad id ſimilitudinem naturæ obtinent, ſimilia enim ſimilibus delectantur; hinc non appetit hepaticas, cephalicas, aut ſpleneticas, ſed cardiacas ſpecies, veluti naturæ ſuæ homogeneas, ſympathicas & tanquam in cẽtrum ſuum naturali inclinatione propenſas. Ita hepar non niſi hepaticas ſpecies appetit & trahit, & ſic de cœteris omnibus membris microcoſmi idem tibi iudicium formandum eſſe ſcias; & tametſi omnia dicta membra naturali inclinatione diuerſa ſint, diuerſaſque proprietates habeant, omnia tamen hoc ipſo nihil aliud intendunt, niſi totius microcoſmi, id eſt, humani corporis conſeruationem; quod non fieret, ſi alimenta confusè & promiſcuè omnibus membris diſtribuerentur; quot itaque humani corporis membra ſunt, tot centra tibi imagineris velim rerum vnicuique propriarum homogenearumque tractiua. Pari pacto, quot in megacoſmo, id eſt maiori Mundo, diuinæ potentiæ incomprehenſâ ſapientiâ ex ſuo chao diſcreta ſunt globoſa corpora, tot quoque diuerſæ inclinationis centra eo ſitu, proportione & diſtantia cõdita ſunt, quorum vnumquodque ea tantum attrahit, quæ ſuæ naturæ magis congrua ſunt. *Theodid*: O quàm mirificè me tua delectant verba diuinæ ſapientiæ ſacramentis plena; quàm dulciter mihi inſtillas irreſragabilis veritatis argumenta; neque enim vllus alius dubitandi locus relinquitur, vbi rationis pondus tam efficaciter me con-

Septem principalium membrorum cum ſeptem planetis comparatio.

conuincit : O quàm iam diſplicet nonnullorum Philoſophia, qui Lunam cœteroſque globos cryſtallinis infigunt circulis, vt ſic ſine caſus periculo ſubſiſtere poſſint. *Coſmiel*, venio ad ſecundò mihi propoſitam difficultatem, quid nimirum ſibi tantus ille montium & marium apparatus velit;& cur Luna tot ſcopulis & præcipitijs, tot inſulis exaſperata ſit; cùm enim Deus & natura nihil fruſtrà conſtituerint, ea myſterio carere non putanda ſunt. Scias itaque ſi globus Lunæ foret ad globi ſpecularis formam perfectè rotundus, vt multi perperam ſenſerunt, virtutem eius in terrenum mundum influxiuam, nullius efficaciæ futuram;Nam præterquā quod reflexa Solis figura nō niſi ſub cōſtituto angulo terram feriret, terrigenæ quoque non veram Lunæ faciem intuerentur illuminatam, ſed illam quam nobis ſub conſtituto angulo reflexionis radius exhiberet,id eſt, Solis figurā;quæ quidē in globo ſpeculari multò minor eſt,tametſi luceLunari,multò maior & intenſior, vtpote quæ à Sole non niſi vno intenſionis gradu diſcederet; vnde conſequenter non vniuerſæ telluris hemiſphærium ab huiuſmodi lucis puncto,ſed vnica tantum terræ particula, prout reflexionis radius terræ ſuperficiem modò hic modò ibi feriret, illuminaretur. Accedit nos tempore ſextilis aut dichotomæ Lunæ nihil in Luna lucis ob radium Solis non in terram; ſed è latere Lunæ aliorſum diuerſum, viſuros. Ne igitur natura in mundani huius corporis conſtitutione debito fine fruſtraretur,hoc pacto Lunare com-

Cur natura Lunam tot aſperitatibus conſtitutam voluerit.

rem iuxta phaſes aſcenderit altiùs; tantò obſcuriuſculas huiuſmodi plagas magis magiſque illuſtratas videas, donec in meridie, qui fit tempore oppoſitionis Solis & Lunæ, videlicet in plenilunio, prorſus euaneſcant. *Theodid:* Sed quid rogo tot montes, valles & ſcopuli indicant, in quem finem ab Auctore naturæ conditi ſunt? *Coſmiel*, finis horum omnium à natura inſtitutus eſt, vt radij ſolares in tot montium concaua parieteſque illapſi, præter lucem, calorem varia quoque & multiplici reflexione intenderent, quem non minus Lunæ, quàm telluri neceſſarium eſſe ſcias; hinc enim fit, vt intẽſiſſima caloris efficacia Lunaris globus calefactus, calorẽ mari ſuo communicet; mare vero Lunare nimia æſtus vi rarefactum dilatatumque vim influxiuam Lunæ commodiùs terreno corpori diſtribuat. Quod vt meliùs intelligas, ſcias velim, nullum in mundana machina corpus eſſe, quod præter lucem, non peculiaribus quoque virtutibus & proprietatibus imbutum ſit, quæ quidem vti ab Opifice ſapientiſſimo corporibus ab origine Mundi inſitæ ſunt, ita illas in terrenum mundum, ob quem omnia condita ſunt, influere non ceſſant; quia verò hæ virtutes in corporibus ſuis ſine calore torpidæ & veluti mortuæ remanent; hinc Sol Mundi vita, potenti virtutis ſuæ calefactiuæ efficacia, in Lunari corpore earundem capaci vim latentem exſuſcitat, qua excitata dilatataque vis Lunæ in terrenum Mundum diffuſa, ſuos tandem fines, ob quos condita eſt, aſſequitur. Nouiſti, quan-

Quid calor in Luna efficiat.

Virtus Lunæ appropriata quænam.

tam ignis quoque in terram vim ad proprietates rerum mox vbi calorem ignis expertæ fuerunt, exſuſcitandas diffundendaſque obtineat; vides quàm Sole vertici noſtro appropinquante, mox vbi caloris ſui incrementa diffuderit, tellus veluti à torpore quodam reſuſcitata frondes, flores, germina, fructus abundè producat. Sed cum hæc in præcedentibus fusè expoſuerimus, hic morari nolo. *Theodid:* omnia ſcitè percepi. Sed rogo compar ſapientiſſime, quid ſibi vult, quod Conditor rerum Optimus Maximus tenebroſam Lunæ faciem perpetuò à Sole auerſam, cur Lunam tam diuerſo aſpectu conſtitutam voluerit? quid frigus tam intenſum ex Soli oppoſita parte, quod expertus ſum, ſibi velit, non capio. *Coſmiel.* Optimè dubitas fili mi, quare vt omnia ſcitè calleas de hoc tuo dubio paulò altius ordiri viſum eſt. Primò itaque ſupponere debes, Deum Optimum Maximum omnia quæ in Mundo ſunt, atque adeo vniuerſam Mundi machinam, tametſi ex contrarijs conſtitutam, mirâ tamen quâdam concordiâ in vnionem conſpirantem diſpoſuiſſe; hinc vides omnia Mundi corpora, ſi Solem vitæ authorem excipias, ita conſtituta eſſe, vt perenni quadam viciſſitudine lucem tenebræ, rarefactio condenſationem, calorem frigus exciperet; quod quidem in terreno globo luculenter apparet; vbi dies noctem, nox diem, frigus calorem, calor frigus, æſtatem hyems, hyems æſtatem, ſtabili & inconcuſſa naturæ lege, perpetua quadam viciſſitudine alternis vicibus excipit; quod quidem ſum-

Cur Luna tot diuerſis phaſibus conſpicitur.

Cur tanta alterationum viciſſitudo in Luna.

ſummo Dei conſilio factum eſt; his enim viciſſitudinibus calor & frigus alternis ſucceſſibus temperantur, geneſes rerum promouentur, & ſic tellus in operationibus ſuis ritè adminiſtrandis, dum inſtabilibus tantarum alterationum legibus ſubijcitur, tum vel maximè ſtabilitatis & conſtantiæ robore munita perſiſtit; quia verò hanc viciſſitudinem tellus non habet, niſi à Sole & Luna, à quorum influxibus dependet, admirabili diuinæ prouidentiæ diſpoſitione factum eſt, vt ſuperna corpora ita diſponerentur; vt quàm optimè & commodiſſimè terreni Mundi œconomiam adminiſtrarent. His itaque ſuppoſitis, quæris, quid ſibi tenebroſa Lunæ facies? quid multiplex ille Lunæ aſpectus? quid tam multiplicia phaſium monſtra ſibi velint? Scias itaque aſpectus ſeu phaſes Lunę adeo varias eo fine â natura rerum intentas eſſe, vt ijs tùm vis Lunæ, qua omnia terreni Mundi humida imbuuntur, tum lucis Lunaris incrementum decrementumque temperaretur; Si enim Luna perpetuò illuſtrem nobis faciem oſtenderet, præterquam quod nulla foret menſtrui temporis diſcretio, terram quoque tam ſuperabundanti Lunaris luminis virtutiſque affluxu perituram neceſſe foret, vtpote humoris copiâ obrutam abſorptamque; quemadmodum, ſi Sol perpetuò ſub vno eodemque parallelo decurreret, terreni Mundi machinam perpetua æſtus violentia diſſolutum iri nemo ſapiens dubitare debet; hinc ita Sol & Luna in hoc Mundi theatro diſpoſita ſunt, vt Luna per-

Exponitur ratio phaſium Lunarium.

petuo ſolaribus expoſita radijs calorem Solis humidæ virtutis ſuæ efficacia temperaret; & ne eadem ſemper facie terræ ſuperficiem feriens, terram humoris ſui tumefactiui copiâ obrueret, faciem ſuam ita terreno globo obuertit, vt non ſemper plena, nec dimidia, ſed ſucceſſiuo quodam lucis ſuæ decremento vel incremento, nunc luce prorſus deficiens, nunc reſumptis viribus aucta adducti humoris copiam minueret, aut eiuſdem defectum proportionato lucis augmento reſarciret. Eſt itaque Luna ita conſtituta, vt tantum nobis ex tenebroſæ faciei ſuæ parte menſtrui ſpatij decurſu obuerteret, quantum ex lucidæ ſuæ partis facie; quemadmodum enim in plenilunio totam nobis faciem lumine imbutam, ita nouilunij tempore totam tenebroſæ faciei partem obuertit; hoc pacto in quadraturis dimidium lucis & tenebrarum nobis ex æquo offert, in ſextili pariter aſpectu tantum nobis tenebrarum, quantum in tuberoſa Lunæ illuſtris facie lucis exhibet, vt ſic partitis veluti iuribus terrenum corpus in æqua lucis, tenebrarum, caloris, & frigoris, rarefactionis & condenſationis proportione in ſuo vigore conſeruaret; quod enim lux Lunæ in terra diſſoluit, hoc frigus influxu ſuo ſtringit; quod illa diſgregat, hoc iterum congregat; quod illa nimia ſua tepiditate labefacit, hoc à putredine conſeruat. *Theodidactus*; ſed quid ſibi in tenebroſa Lunæ facie tot tumultuantis aquæ vortices? *Coſmiel*, cùm globus Lunæ non ſecus ac terrenus, vti vides terraqueus ſit, & Oceanus Lunaris totum

Cur tantus aquarum in Luna motus.

tum globum ambiat, fieri aliter non potuit, quin pars ad Solem conuerſa radijs percuſſa ſolaribus ingentem pateretur rarefactionem dilatationemque; Hinc vnda vndam trudens cùm in oppoſita Lunæ facie aduerſi fluctus concurrerint, neceſſariò inde magnos vortices & montium aqueorum aceruos naſci neceſſe eſt, non tamen abſque ſingulari naturæ intentione. Ex hoc enim vehementi Lunaris Oceani motu vis humefactiua frigori ſociata, mirificos in tellure effectus producit, quales nimirum in Nouilunij tempore comperimus; ex hoc enim humoris in vegetabilibus & animalibus abundantia compeſcitur, frigoriſque vehementia ex inſita ſibi proprietate vacuatur conſumiturque; Quoniam verò natura plùs calorem quàm frigus appetit, hinc Lunaris globus ita conſtitutus eſt, vt oſcillatione ſua, id eſt motu circa centrum vtrinque aliquouſque vibratus maiorem Lunæ partem illuminaret, ne diuturni frigoris & tenebrarum vehementia telluri irremediabile damnum adſerret. *Theodid:* omnia optimè cepi; ſed nunc ô Coſmiel exponas mihi velim, cur Deus Optimus Maximus nullos in hoc Lunari globo homines, nulla animalia, cur nullum vegetabile produxerit? *Coſmiel,* paucis tibi rationem expono: Cùm Deus Mundi Opifex, Solem, Lunam cœteraſque ſtellas, non niſi propter Mundum terreſtrem condiderit; certè fruſtra ea in Luna producta viderentur; cùm enim animalia & vegetabilia propter hominem ſint facta, vt illa in Lunari globo producerentur, fini ſum-

Oſcillatio Lunæ quid præſtet.

Cur in Luna homines non ſint producti.

ſummi Opificis non erat conſentaneum; ſiquidem Luna in eum ſolùm finem condita fuit, vt in abſentia Solis, vicario Solis munere fungeretur, menſium tempora diſtingueret, & virtute ſua influxiua alijſque ab Authore naturæ ei inditis proprietatibus, quas audiſti, conſeruaret, vires Solis cœterorumque ſiderum vel infringeret, vel prout eius ad illa in circulo ſuo poſitio requirebat, augmentaret, vnanimi omnium ſingulorumque in Mundi totius bonum vnionemque facta conſpiratione. *Theodidactus*; ſed ſi Deus homines poſuiſſet in Luna, cuius conditionis fuiſſent? *Coſmiel.* Notes velim mi *Theodidacte*, omnes globos cœleſtes & æthereos quantò maiorem ad Solem vicinitatem, aut ab eodem elongationem, quoad naturalem eorum ſitum, nacti ſunt, tanto maiorem quoque à terreno globo differentiam quoad vires & proprietates ſortitos eſſe; cùm itaque Luna Soli multò quoad ſitum naturalem, vicinior ſit, ex continuo illo Solis aſpectu ita eam alterari neceſſe fuit, vt impoſſibile ſit, ibi homines terrigenas, vt ipſe expertus es, niſi ſupernaturali quadam virtute, degere poſſe; quemadmodum enim illa ex differenti in Mundo poſitu, differentes omninò virtutes & proprietates elementares ſortita eſt, ita fieri quoque non poteſt, vt ijs homo ſuſtentari poſſit; ſenſiſti ni fallor, non ſemel Lunaris aëris exilitatem, ad reſpirandum minimè ſufficientis, aquam quoque elementarem Lunæ vidiſti, nihil ad hominis vitam ſuſtentandam conferre vtpote tumefactiua quadam virtu-

Si homines fuiſſent producti cuius conditionis fuiſſent.

tu-

tute imbutum; quis porrò quindecim dierum diem perpetuum, inter æſtuantiſſimos ſcopuloſæ regionis calores ſufferat? quis inconſtantis Lunę viciſſitudines quoad calorem, frigus, lucem, tenebras, cœteraque humanæ conditioni prorſus contraria incommoda toleret? Si tamen dato, non conceſſo, homines in Lunari Mundo producti fuiſſent, dico eos omninò differentis naturæ à terreſtris Mundi hominibus futuros fuiſſe; cùm enim Lunaris corporis qualitas ea ſit, vt corpora virtute ſua influxiua dilatet tumefaciatque, homines illi omninò in inſolitas figuras & formas degeneraſſent; humidæ enim iſtiuſmodi hominum partes, vti venter & cerebrum eſt, adeo immodica diſtenſione intumuiſſent increuiſſentque, vt monſtro quàm homini ſimiliores viſi fuiſſent, quod de animalibus quoque intelligi debet; Arbores & plantæ talem quoque conſtitutionem, quoad colores, proprietates, folia, flores, fructus, qualem non terrenos ſed Lunares incolas deceret, nactæ fuiſſent. Ex his quidem ni fallor demonſtratis, ſat ſuperque patet, nec homines, nec animalia, nec plantas, eiuſdem cum terreſtribus creaturis rationis in Lunari globo produci potuiſſe. Quantum autem poſſit in rebus alterandis mundanorum corporum diuerſus poſitus, vel ex ipſo terreſtri globo luculentiſſimè patet. An non vides, & homines & animalia plantaſquè ſub æquinoctiali Zonæ torridæ plaga prouenientes à cœteris hominibus ſub Zona temperata aut frigida ſummoperè quoad mores, colores, ingenium, quoad ip-

Monſtra forent ſi in Luna producta fuiſſent homines.

Cur res ſub Zona torrida tantum differant, ab ijs quæ ſub Zona temperata proueniunt.

ipſam formam denique diſſidere; cuius quidem rei ratio alia non eſt, niſi diſpar ſitùs partium terræ conditio, Soliſque terram perpetuò ferientis maior aut minor vis & efficacia; ſi itaque tanta in terreſtrium Zonarum ambitu rerum contingit immutatio, quantam putas contingere in corporibus cœleſtibus toto cœlo differentibus? Sed neſcio quo æſtu abrepti ſuſiùs forſan quàm par erat, in huiuſmodi diſputatione morati ſumus; Quare vt maiora videas, & iucundiora promas tempus iam poſtulat, vt reliquos nobis propoſitos Mundi globos adeamus. Accinge itaque lumbos tuos, & quæcunque inſolita & ádmiranda videris, aut à me exponi audieris, alto pectori recondas velim; Agedum *Theodidacte*. Deus adſit auſibus noſtris; Quo dicto, me intra pennigerum amictum complicatum è Lunari corpore in vaſtiſſimos æthereæ regionis campos proripuit.

CA-

CAPVT II.

De itinere ex Luna in globum Veneris.

THEODIDACTVS. O mi amantiſſime Coſmiel, quid video? quid ſibi vult ingens ille globus igneus, quem ante me conſtitutum intueor? *Coſmiel*, iſte quem vides eſt globus Veneris, vel prout eum Aſtronomi veſtri appellant, Phoſphorus ſeu Heſperus. *Theodid*: rogo te mi Coſmiel, acceleremus gradum, vt quantocius admiranda huius globi ſpectacula propiùs contemplemur; ſummo enim deſiderio feror ad inſolentis huiuſmodi luminis ſplendorem propiùs cognoſcendum. *Coſmiel*, complebo deſiderium tuum. *Theod*. hoc dicto motu Euris Zephyriſque velociore per immenſa illa ætherei expanſi ſpacia traductum ad ipſum globum Veneris me ſtitit; in ipſo autem motu, vehementi quodam impetu non ferri, ſed in morem ex alto cadentis lapidis ruere videbar, ſed ô Coſmiel quid hoc? *Coſmiel*; ne mirere ſiquidem intra ſphæram actiuitatis globi Veneris conſtituti ſumus, ex quo non tuapte ſponte ſed mea opera veluti in centrum eius mouemur, & iam, vt vides, ferè terminum noſtrum attigimus. *Theodidactus*. O mi Coſmiel, quàm miram rerum intueor faciem, quantam globi huius vaſtitatem, quot ſcopulos lucidos video? *Coſmiel*, paulò poſt maiora videbis; *Theod*. hoc dicto me in ipſam tellurem Veneris

Raptus Theodidacti in globum Veneris.

M de-

Globi Veneris deſcriptio & ſtructura.

depoſuit; hic exotica prorſus & inuiſa rerum metamorphoſis ſeſe obtulit. Globus neque terræ noſtræ, neque Lunæ reſpondebat, ſed prorſus inſolitum quiddam & oculis humanis inuiſum; totus globus ex humido lucidiſſimo, & compage ex ſplendidiſſima cryſtallo compoſitus videbatur; & ecce progreſſis aliquantiſper immenſus ſeſe Oceanus pandebat, tam blandæ lucis, vt ſimile quid non me vidiſſe meminerim; lux erat non excæcans, ſed blandiſſima & oculis gratiſſima; aquæ non eâ, qua Lunares vndarum vehementia agitabantur, ſed dulciter fluctuabant; Inſulę, montes, ſcopuli, non niſi cryſtallus videbantur, non tamen cryſtallus erat ſimilis noſtræ, ſed lucidæ omninò & alterius proprietatis: quam vti libenti animo vellem, ſic non poſſum congruis verborum conceptibus exprimere; vnde Solares radij ab ijs accepti tam mirabilem lucem à ſe reflectebât, vt vix verbis explicari poſſit. O Coſmiel; rogo exponas nobis admirandam huius globi compoſitionem; rogo te mi compar, ſuntne hæ aquæ elementares? ſuntne ſcopuli huius globi verè terreſtres? quid rogo mi Coſmiel ſibi vult blanda maris venerei agitatio? *Coſmiel.* Noueris,

Omnia ex quatuor elementis compoſita.

de quo & ſuprà te certiorem feci, omnia ex quatuor elementis, à primis Mundi incunabulis à Deo omnium Opifice ter benedicto eſſe conſtituta, & aqueum quidem elementum, quod vides, eſt verè & radicaliter elementum aquæ; ſubſtantiæ verò venereæ compages, verè elementum terreum, ſed ob peculiarem in natura rerum ſitum & poſitum peculiares vir-

virtutes na{ą eſt à terreſtribus multum diſcrepantes;haud ſecus in terreno globo,tametſi omnes aquæ colore,odore,ſapore & proprietate diſcrepent,idem tamen elementum aquæ conſtituunt ; Ita in globis æthereis elementa quidem continentur, ſed defecatioris aut craſſioris naturæ, & ob diuerſum Solis influxum aliam & aliam rationem ſortita ſunt, videlicet ad ſuum globum conſeruandum congruam, tametſi eſſentialiter loquendo verè & propriè elementa ſint. *Theodid*: Poſſetne in hoc loco quiſpiam conſtitutus Hebræum aut Paganum huiuſmodi aqua baptizare ? *Coſmiel*, quid dubitas? cùm enim elementum aquæ verum & proprium ſit huius globi, non eſt vllum dubium, quin in illo baptizari poſſet; quemadmodum in terreſtri globo conſtitutus, neceſſitate ſic vrgente, & marina, & acetoſa aut ſulphurea aut quauis aqua occurrente, baptizari poſſet, dummodò immediate ex elemento aqueo originem ſuam trahat; quod enim aqua iam dulcis, modò amara, iam acetoſa ſit, per accidens eſt; neque enim aqueum elementum natura terræ, per quam deriuatur, quæ & id tali & tali humore & proprietate imbuit, propriè deſtruit; cùm vix vlla aqua in terra aſſignari poſſit adeò pura, quę non aliquid ex loci, vnde profluit, proprietate attraxerit; ac proinde ne baptiſtæ ſemper in dubio verſarentur, num vera & naturali aqua Sacramentum baptiſmi adminiſtraſſent, benigniſſimus Deus ita Sacramentum inſtituere voluit, vt ſufficeret qualiſcunque aqua, dummodò elementi aquei naturæ

Corpora cœleſtia mutant proprietates ſuas ratione ſitus.

Verum aqua globi Veneris baptiſmus inſtitui poſſit.

non contradiceret; hoc pacto; qualiſcunque aqua (excepta illa, quæ ignis ope ex metallis & vegetabilibus extrahitur, & verè & propriè elementaris aqua non eſt) in Sacramenti vſum aſſumi poteſt; pariter cum aqua Lunaris reipſa ſit elementaris, vti & illa, quam vides Veneris, ac proinde in hoc globo aliud elementum aquæ non ſit, quam quod vides, cumque illud radicaliter vera aqua ſit, ſi per impoſſibile ibi Paganus aut Hebræus aut puer conſtitueretur & in mortis articulo inueniretur, ibi baptizari poſſet, aqua huius globi propria, ibiq; ſi baptiſmus conferendus eſſet, legitimè adhiberi poſſet. Simili prorſus ratione, ſi in hoc globo vites prouenirent, vinum quod inde produceretur, tametſi alterius proprietatis foret, in vſum tamen SS. Euchariſtiæ adhiberi poſſet, cum globus hic ex inſita ſibi proprietate tale & tale vinum loco ſuo congruum produceret, non aliud. *Theodid*: optimè mentem tuam percepi, tam enim profundè & ſubtiliter omnia mihi euoluis, vt nullus amplius mihi dubitandi locus relinquatur. Sed ô Coſmiel, cur Deus Opt: Max: tanta hos globos ſcabritie & aſperitate affectos produxit? *Coſmiel*, quod ſuprà dum Lunarem globum luſtraremus, expoſui, de Venereo globo pariter intelligendum eſſe ſcias; cùm enim globus exactè in ſpeculi formam politus vim ſuam naturalem in bonum terræ, niſi ſubiectum detur, quod radios Solis congruè ſuſcipere poſſit, euibrare non poſſit; hinc globum aſperum & impolitum eſſe oportuit; ex hoc enim ca-

Aſperitas globi Veneris.

Cur Deus globos tam aſperos eſſe voluerit.

capite contingit, vt radij Solares inter ſcopulorum criſtallinorum intercapedines variè reflexi vnitique, & lucem & calorem globi intendant, quo intenſo vis influxiua iuxta proprietatem ſibi inſitam, munus ſuum, cui à Deo & natura deſtinata fuit, exactiùs perfectiuſque exequitur; hanc eandem quoque ob cauſam omni in globis exiſtenti humido motum, alijs quidem vehementiorem, mitiorem alijs, prout natura cuiuſque globi requirebat, indidit, cum in natura rerum ſine motu nihil tranſigatur. *Theodid.* Sed ô admirandam rerum metamorphoſin, quam in hoc globo, dum reliquarum ſtellarum ſitus exactius contemplor, experior? quid illud rogo portenti, quod intra duodecim horarum ſpacium nunc Solem occidentem, modò naſcentem, iam Lunam patulam tam prægrandi figura, modò latentem, nunc diem, modò noctem & quidem breuiſſimam, non niſi quatuor horis ad ſummum durantem, noctem præterea adeò claram experiar? *Coſmiel*, ne mireris; cauſam huius phænomeni, paucis tibi aperio. Globus Veneris ita à natura, arcana quadam naturæ intentione conſtitutus eſt; vt circa proprium axem voluatur ſpatio 14. circiter horarum; cùm itaque iam in eo conſtituamur, vnà cum eo nos circumferri neceſſe eſt; ex quo vlteriùs ſequitur, Solem nobis videri modò quaſi oriri, paulò poſt culminare, deinde ad occaſum ruere, ac tandem noctem ſuccedere; & tametſi motum hunc minimè ſentias, globumque perpetuò ſtare, Solem verò tantum moueri putes; id tamen non pro-

Dierum noctium, ortus & occaſus Solis in globo Veneris ratio.

Noctis ratio. prouenit niſi ex oculi tui ſallacia, qui in naui quantumuis celeri motu progrediente conſtitutus non nauim, ſed littora moueri exiſtimat. Sed hæc vti tibi trita ſunt, ita non immoror amplius; porrò de noctis breuitate hæc paucis accipe; cùm enim Solis radij globum hunc vtpote terra bis minorem, & Soli viciniorem, quoad maximam ambitus ſui partem perſtringat, & non niſi exigua in auerſa à Sole facie, tenebroſa portio relinquatur, noctem & breuiſſimam eſſe crepuſculorumque obſcuritatem minimè excedere neceſſe eſt; tum ob ſummam aëris ex criſtallinorum montium reuerberatione illuminati claritatem, tum ob velociſſimam circa axem ſuum proprium totius globi rotationem, tum denique ob Lunæ, eum ex aduerſa parte vicario Solis munere illuſtrantis propinquitatem & magnitudinem, ita vt ſub huius globi perpetuus ſubinde dies ſine nocte Sole etiam in oppoſitis ſignis conſtituto appareat. *Theodidactus.* Lunam video multò ſolito maiorem & inſtar rotæ ingentis ſulgentem, video quoque omnes terreſtrium partium eminentias; mariumq; diſtinctiones multò luculentiùs, quàm ex terra eas olim intuebar. *Coſmiel*, rationem huius hanc eſſe ſcias, quod Veneris hoc tempore, vti & Lunæ globus in remotiſſimis à terra terminis reperiantur, atque adeo vicinitatem circa aphelia loca maximam adinuicem, quam habere poſſunt, adepti ſint; vnde conſequenter grandiores eos videri neceſſe eſt; Venus itaque & Luna in apogæis ſuis conſtitu-

Lunæ ex Venere viſæ quantitas.

Lunæ ex Venere aſpectus.

tuta, dum ſibi in oppoſitis circuli partibus occurrunt, neceſſario globos maiores exhibent, præſertim vbi binorum circulorum apogæa proximè ſe contingunt. Hanc eandem quoque ob cauſam tam prægrandem globum Mercurij cernis. *Theodid.* Sed rogo te compar mi, quid ſibi vult ſtella illa prægrandes quidem, ſed ſubfuſculas phaſes ſuas in Lunæ morem exhibens. *Coſmiel*, illa eſt patria tua, globus ille terrenus, hominum habitaculum. *Theodid:* ſed quid hoc? oriri, culminari, & occidere eam video, iam video veram eſſe ſententiam eorum, qui eam in circulos ſuos agitari exiſtimant. *Coſmiel*, multùm falleris fili mi, ſtat illa mole ſua & inter omnia mundana corpora vnica eſt motus expers; quod tamen eam moueri putes, viſus eſt fallacia, ſiquidem tu vna cum globo, cui inſiſtis tum in circulo ſuo annuo, tum circa proprium axem rotato moueris, non illa, vti ſuprà audiſti. *Theodidactus*, abundè percepi, quæ ſapienter eloqueris, ſed quid ſibi varietas lucis, iam plenæ, modò dimidiæ, nunc aliâ & aliâ formâ comparentis in terreno globo? *Coſmiel.* Nouiſti ex Optica, omne corpus opacum hanc ſibi proprietatem annexam habere, vt ab alio lucido corpore illuminatum facies exhibeat ſub ea ratione, ſub qua oculus humanus eam comprehendere poteſt alio & alio ſitu conſtitutus, vt proinde eadem ſit ratio hic, quæ in phaſium lunarium phœnomenis menſtruis. *Theod.* rectè dixiſti, Veneris enim globum, in quo conſtituti ſumus, ex terra Optici tubi ſubſidio eaſdem pha-

Terræ ex Venere aſpectus.

Phaſes globi terreſtris.

phaſium paſſiones me conſpexiſſe memini. Sed ô Coſmiel, nouum portentum! *Coſmiel*, quodnam illud. *Theodid.* ô miranda! Solem intueor veluti ingentem quendam Oceanum, veluti cacabum liquefacto cupro vndantem. *Coſmiel*, ſuſtine, ſuſtine parumper fili mi, & paulò poſt propius intueberis Omnipotentis Dei magnalia; modò quæ huius globi propria ſunt luſtremus; *Theod.* vix hæc effatus fuerat, cùm ecce me vehementi impetu in Inſulam quandam Oceani Venerei conſtituit tanta pulchritudine conſpicuam, vt in rebus humanis nihil ſibi homines ſimile imaginari poſſe facile mihi perſuadeam; odor huius Inſulæ ſuprà omnia muſci & ambræ ſuffimenta, arbores non quales noſtræ, ſed ex pretioſorum lapidum efflorefcentijs excreuiſſe videbantur, innumera colorum varietate imburę, qui quidem color non realiter illis inerat, ſed ex reflexione refractioneque Solis in anguloſa illa criſtallinæ atque adeò diaphanæ materiæ longè latèque exporrecta ſœtura cauſabatur; pauimentum luciḋiſſima materia ſtratum videbatur, aureum dixiſſes Soli expoſitum peripetaſma; aura liquida, blanda & mirè temperata; O Coſmiel, Coſmiel, quàm magna & mirabilia video, & experior; *Coſmiel*, paulò poſt maiora videbis; *Theodid.* vix dixerat, cùm ecce ex criſtallino monte erumpit, neſcio quis iuuenum pulcherrimorum chorus, gratia vultus eorum verbis deſcribi vix poteſt; volitabat circa humeros aurea cæſaries, oculi facieſque gratia & decore plena, veſtimenta

Solis ex Venere aſpectus.

Inſula Veneris pulcherrima.

Apparitio Angelorum Venerei globi præſidentium.

tam

tam affabrè concinnata, vt nihil pulchriùs gratioſiuſque me vidiſſe meminerim, non ex auro, non ex ſerico, aut lana, ſed criſtallina videbantur, in quibus refracta lux miram præbebat de ſe inuiſorum hucuſque colorum varietatem; manibus tenebant & cymbala & cytharas, caniſtra plena roſis & lilijs, plena hyacinthis & narciſſis; tam inuſitato ſpectaculo attonitus in hæc verba prorupi. O Coſmiel, cordis mei ſolamen, quid ſibi vult tanta iuuenum pulcherrimorum pompa? quid ſibi inſolens illa gratia & pulchritudo? quid inexperta florum, ambræ, & muſci ſuaueolentia? Tu ſanè ante dixiſti, nullos in mundanis globis homines degere poſſe, præterquam in terreno proprio hominum habitaculo; quomodo itaque iam nobis ſeſe non homines tantùm, ſed homines tantæ gratiæ, tantæ pulchritudinis, tanti decoris cuiuſmodi ſimiles non me vidiſſe memini, obueniunt? Explica rogo myſterium, expone arcanæ veritatis Sacramentum. *Coſmiel*, faciam libenti, quod iubes, animo. Hi, quos vides ſpecioſos iuuenes, non homines ſed angeli ſunt, ex eorum numero, quos diuina prouidentia huius mundani globi miniſterio præfecit; hi iuxta ſibi ab Authore naturæ præſcriptas leges, globum hunc per immenſa ætherei expanſi ſpatia voluunt, hi circa proprium axem eundem in fines à natura naturante intentos agitant, hi influxiuam globi virtutem in circumfuſam globorum congeriem reciproca communicatione in ſe mutuò agentium deriuant, adeoque omnia totius globi con- Habitus ſymbolicus Angelorum.

ſeruationi neceſſaria ſtudioſè adminiſtrant, vt mundum potiùs perire neceſſe ſit, quàm vt illi ab operationum ſuarum perennitate deficiant. *Theodid*: ſed cur ſub tam gratioſo & incredibili decoris habitu ſeſe produnt? *Coſmiel*, hoc in tui potiſſimum gratiam factum eſt, vt per externam & ſymbolicam aſſumptorum corporum formam, naturam, proprietatem, & affectionem internam tum Angelorum, tum ipſius globi, cui præſunt, diſcas. Globum enim hunc, quem vides, minimè otioſum, aut ſine ſuo deſtitutum exiſtima, quin potius ijs eum virtutibus à ſumma Dei Opificis ſapientia inſtructum eſſe ſcias, vt id in terreno corpore efficiat, quod præſides Angeli per corpoream tibi formam exhibent: tu qui hieroglyphico & ænigmatico dicendi genere delectaris, facilè quid velim, intelliges. Globus hic gratiæ & decoris eſt, quem præſides pulcherrimo, & ſplendidiſſimo corporis, veſtimentorumque habitu exprimunt; odor, quem percipis inſolentis prorſus ſuaueolentiæ, vti, & cornucopiæ caniſtraque omni pulcherrimorum florum fructuumque genere conferta, effectus notant, quos in terreno Mundo globus operatur. *Theodid*: O mira! ſed rogo te compar mi ſapientiſſime, cum terrenus globus ex hoc globo viſus, non niſi ſtellulæ corpus exprimat, quomodo ergo virtutem hanc coſmeticam ſeu decorificam deriuat rebuſque communicat? cùm in terreno globo paucos homines pulchros videamus, præter innumeros mancos, turpes, deformes & omnibus defectibus obnoxios;

Vis influxus Veneris quænam.

Effectus Veneris.

noxios;

noxios; & præter flores & fructus ſuauiſſimos, innumeros alios hiſpidos, turpes, inſipidos, acerbos, inodoros. *Coſmiel*, ne mireris, vis enim globi, qua gratiam & decorem in inferiora influit, agit quidem quantum poteſt, ſed prærequirit tamen capacitatem ſubiectæ materiæ, vel vt philoſophi loquuntur, diſpoſitionem in ſubiecto præuiam, vt ſuam virtutem exerere poſſit; vbicunque itaque inuenerit materiem ritè diſpoſitam, corpuſque, (ſiue id ex animalium, ſiue ex vegetabilium; ſiue denique ex mineralium œconomia fuerit) virtuti recipiendæ proportionatum, ibi gratiam & decorem neceſſariò influit; reliqua verò ob naturæ & propriæ complexionis indiſpoſitionem, vti dictæ virtutis incapacia ſunt, ita quoque dictæ gratiæ, & decoris, odoriſque expertes manent. Hoc pacto, Lunaris globus tumefactiuâ quâdam virtute pollet, quam in terrenis corporibus eius virtutis capacibus, non in alijs imprimit; Pari ratione Sol ſpecifica ſua virtute, alia quidem terrena corpora ſiccat, alia liquefacit, emollit alia, alia indurat, quædam diſgregat, nonnulla pro ratione ſubiectæ materiæ congregat; habentque vti poſtea videbis ſinguli mundani globi huiuſmodi ſpecificas virtutes ſibi ſolis, non alijs, peculiares, quibus in Mundi conſeruationem harmonicamque rerum omnium vnionem conſpirant; *Theodid:* ſed reuertamur ad Angelos noſtros, quorum forma mirum in modum me tenet: dic mihi ſodes, ſuntne hi verè & propriè Angeli, vel ſunt miſtæ naturæ? *Coſmiel*,

Quomodo Veneris globus gratiam & decorem influat.

De Angelis Veneris globo præſidibus.

ſunt veri ſpiritus omni materialis miſcellæ conditione expertes; ſunt ſpiritus beatiſſimi ſemper & ſine vlla intermiſſione ſummi & diuini Regis conſpectu fruentes; ſunt intelligentiæ puriſſimę ſemper in actu; Deo ad nutum obtemperantes, ſunt denique adminiſtratorij ſpiritus, ad eorum, qui hæreditatem capiunt ſalutis, miniſterium deſtinati; quod verò ſub tali, aut tali forma compareant, id per accidens eſt, cùm nullus mortalis viuens Angelum ſub naturali ſua forma videre poſſit; comparent igitur accommodando ſeſe ad ſenſus & phantaſmata hominibus ipſis congrua, neque virtutes eorum niſi ſub ſpeciebus hominum intellectui proportionatis, & per ſymbolicas quaſdam rerum ſenſibilium ſimilitudines manifeſtare ſolent. *Theodid:* ſed rogo te, dic, quomodo aut quibus modis virtutem illam globi Venerei coſmeticam in inferiora deriuare ſolent? *Coſmiel.* Cùm virtus huic globo inexiſtens, qua pulchra & decora redduntur inferioris Mundi corpora, peculiaris ſit, hominesque eâ imbuti gratioſi, delicati, ornatus & muſicæ ſtudioſi, pulchritudinis & ornatus inſignes amatores euadant, non in Angelis, ſed verè & realiter ipſi inſit globo, in alijs quidem & alijs partibus nunc remiſſior, nunc intenſior; Angelorum officium eſt, per motum globi tùm in circulo ſuo, tum circa axem ita attemperare, vt inde longè latèque diffuſa globi vis, tandem effectum ſuum conſequatur, & nè ſemper eadem globi facies telluri obuerteretur, illam virtute quâdam

Quomodo virtutem globorum adminiſtrent Angeli.

In-

ineffabili, nunc in apogæi locum remouent, iam in apogæum detrudunt, modò ad latera ſui excentrici detorquent; vnde fit, vt ex diuerſa lucis participatione, diuerſimodi effectus in infernis corporibus pro diuerſa radiorum directione, obliquatione, normalitate, obtuſitate producantur, quod & in Lunari globo luculenter patuit; hoc enim pacto globi vis mirum in modum attēperatur, & ne exceſſus virium vehementia ſua inferioribus officiat, aut earundem diminutione illa iuxta præſcriptas à diuina ſapientia leges deficiat, hunc exceſſum lucis diminutione reſarcit & inſtaurat; Sed iam tempus eſt vt vlterius noſtrum promoueamus iter. *Theodid*: quæſo mi Coſmiel, antequam hoc fiat, permittas velim, vt fruſtulum quoddam in tam pulchri globi teſtimonium terrigenis comprobandum mecum deportem. *Coſmiel*, iam dixi tibi fili mi, partes nullibi conſiſtere poſſe, niſi in toto cuius partes ſunt, id eſt, in hoc appropriato illis globo, vnde pars in tellurem ablata vel inſito ſibi appetitu in ſuum remearet globum, vel in terreſtrium corporum naturam degeneraret; fruſtra itaque contra ordinem à natura præſcriptum laborares. *Theodid*: Ex verbis tuis apertè colligo, cœleſtium globorum materiam ſpecie & eſſentia à terreni Mundi materia differre. *Coſmiel*, minimè gentium; nam vt iam ſæpè audiſti, omnia huius Mundi corpora ab origine Mundi ex immenſo illo elementari confuſionis chao educta fuiſſe, vnde ſingula vti in diuerſas Mundi ſtationes deducta fuerunt, ita ibi ma-

Curioſitas Theodidacti

Materia cæleſtis non differt eſſentialiter à terrena.

manent, tametſi ob naturalem illorum in Vniuerſo ſitum & poſitum ita alterata, vt maximam vnius ab altero globo differentiam, tum ex vicini Solis efficacia, reliquorumque globorum influxu ſortita ſint; ſiquidem quidquid tum in hoc, tum in alijs globis ſenſibus obtruditur, ex elementis compoſitum vides; Eſt hic aër globo huic proprius, eſt aqua, ſed ea proprietate imbuta, vt non alterius globi, ſed huius proprium ſit elementum; datur ignis, vt lucida globi natura luculenter demonſtrat; datur terra, ſine qua pedibus huic globo inſiſtere non poſſes, datur centrum horum elementorum, ſed ſuo globo proprium; vides hic fruſtum lapidis mox ac in altum proiectum fuerit, mox terram ſuam non ſecus ac terrenum lapidem ſuum centrum, repetere; ſentiſne grauitatem huius lapidis? *Theodid*: ſentio. *Coſmiel*, videſne vapores ex vitreo elemento exurgentes? *Theodid*: video. *Coſmiel*, ſentiſne calorem? *Theodid*. ſentio & quidem, niſi tu me potenti dextra tua fulcires, non ferendum. *Coſmiel*, ſicuti itaque in terreno globo quatuor elementa illius fini congrua ſunt, ita & in hoc globo; & ſicut nonnulla ibidem corpora grauia, nonnulla leuia ſunt, ita etiam hic; ſed ſuo modò & ſicuti ibidem calorem frigus, & frigus calor alternis vicibus excipit, ita & hic, ſed conditione huic globo propria; vti enim in Soli expoſita huius globi facie calor à Solis in opacum corpus reflexione intenditur, ita in auerſa à Sole facie ſuccedente frigore calor neceſſariò remittitur; nequaquam

Qualitates elementares primæ & ſecundæ inſunt globo Veneris.

quam ergo, quemadmodum nonnulli Philoſophi nullâ experientiâ fulti ſentiunt, materiæ horum globorum ſpecie & eſſentia à terrena, ſed proprietatibus tantùm & accidentibus, prout ſingulorum globorum natura requirit, differunt; neque quinta quædam eſſentia dici poteſt, cum hoc ſimpliciſſimum quoddam nullis qualitatibus elementaribus, nulla certa forma affectum corpus neceſſariò foret, quod omninò experiẽtiæ repugnat; certum enim eſt, omnes & ſingulos globos ſuas particulares & ſpecificas facultates habere, qualitatibus quoque alteratiuis conſtare, cùm ſine his aliæ in inferiora influendo, intentos à natura effectus conſequi non poſſint. *Theod:* Verè adeò mentem meam eloquio tuo conuiciſti, vt aliud quàm quod tu ſapienter loqueris, credere non queam; *Coſmiel*, agedum Theodidacte, tempus eſt, vt gradum ad altiora contemplanda acceleremus: *Theod.* Quo facto, in momento me obreptum per vaſtiſſimum ætherei expanſi ſpatium tranſtulit.

CA-

CAPVT III.

De itinere ex globo Veneris in globum Mercurij.

THEODIDACTVS. O mi Coſmiel, quam mira in hac ætherei Oceani vaſtitate, rerum ſpectacula comperio! quid rogo ſunt illæ binæ rotæ igneæ, quas aquaticas molendinorum noſtratium rotas ambitu æquare video. *Coſmiel*; vna earum eſt Veneris globus quem reliquimus; altera ad quem tendimus Mercurij globus eſt; æquales tibi videntur, quia in medio ferè inter vtrumque intercapedinis ſpatio conſtituti ſumus, vnde & maiores ob vtriuſque vicinitatem apparent; & ecce iam relicta ſphæra actiuitatis globi Venerei; eam quæ Mercurij propria eſt, ingredimur; ſentiſne impetum quo ferimur? *Theodid*: ſentio & miror; quæſo acceleremus, vt quantocius adeo celebrem & famoſum Mercurij globum propiùs intuear. *Coſmiel*, fiat. *Theodid*: ô Coſmiel, quid hoc? violentiſſimo ætheris circumflui motu fauces mihi perſtringi ſentio? *Coſmiel*. Confide fili, nil me præſente patieris impoſterum. *Theod*. Et inſufflatione in faciem facta ab omni me liberauit anguſtia; & ecce hoc impetu abreptus ſingulis pænè momentis ſub maiori ſemper & maiori incremento globum Mercurij intueor, donec tandem is inſtar vaſtiſſimæ & orbicularis regionis ſuam mihi faciem mon-

Veneris & Mercurij aſpectus ex intermedio ſpatio.

Theodidacti deliquium.

monſtraret. *Theodid:* rogo te mi compar ſubſiſte pauxillum, vt admirandam rerum faciem eminus exactius contempler. *Coſmiel,* placet mihi laudabilis tua curioſitas; ſiſtamus itaque gradum. *Theodid:* O quam me & oculis & ingenio præter ſolitum acutum reperio, ſiquidem totius naturæ faciem & arcana myſteria, quaſi vno intuitu comprehendere videor; quid quæſo illud? *Coſmiel,* ne mireris, Mercurialis enim globi, cui vicinus es, mirificæ virtutis afflatu afficeris. Sed hæc paulò poſt tibi fuſiùs exponam. *Theodid:* video naturam rerum vbique ſibi ſimilem, cuncta ad eandem amuſſis rectitudinem fabricaſſe; nam & præcelſos in hoc Mercuriali globo & præfulgidos montes, maria quoque & ſtagnantium aquarum diffuſiones longè latèque exporrectas reperio. *Coſmiel,* rectè hæc notas; ſiquidem nullus globus (exceptis ſolaribus) exiſtit, quē natura ex terreſtri ſicco & humido & cōſequentibus qualitatibus calido & frigido iuxta elementaris naturæ requiſitionem conſtare non voluerit, ſuntque adeo globis neceſſaria, vt ſine illis nec conſiſtere, nec vires ſuas ſpecificas quarum ſubiecta ſunt, niſi ſub humido terrea conſtitutione exerere poſſint; ſi enim totus globus ex humidi tantum conſtitueretur elemento, maxima inde naſcerentur Mundo incommoda; ſiquidem homogenea vis humidi ſemper vniformem in inferioribus partibus effectum produceret, & illum quidem maximè imperfectum, eo quod in vitreo aquarum globo Solis radius non niſi ſub de-

Theodidactus vim influxiuam Mercurij experitur.

terminato angulo inferiora ferire poſſit, ſubinde etiam ab ijs maximè deuiaret, vti ex opticis experimentis patet; ſi verò globus terreſtri tantùm maſſa conſtaret, nec vapores, (quæ ſunt virtutum illius globi propriarum, ſimiliumque rationum quas abditas habet, veluti vehicula quædam) eleuari, diffundique, nec ex conſequenti, alijs Mundi corporibus communicari. *Theodid*: Vt quid itaque Magnes ſicciſſimum cæteroquin corpus, vim ſuam tam efficaciter exerit? *Coſmiel*. Non eſt vllum corpus adeò ſicum, quod non humido ſuo inſtruatur, & hoc eſt veluti gluten quoddam radicale, quo partes partibus aptè, ne in puluerem diſſoluantur, coniunguntur; & in hoc humido radicali latet tota terreſtris ſubſtantiæ vis & efficacia, qua circumſita imbuit corpora, quin & ipſi lateres tametſi fortiſſimo igni decocti, ſuum tamen humidum quoddam ad eorum ſubſtantiæ conſiſtentiam retinent, in alijs quidem ſaxoſis ſubſtantijs magis & minus comperitur. *Theodid*: capio omnia; *Coſmiel*, ſed quid ſibi vult in hoc Mercuriali globo, diuerſarum ſibi ſuccedentium modò lucidarum, modò fuſcarum partium varietas? *Coſmiel*, quas tantopere fulgere vides, ſunt terreſtres globi Mercurialis partes, quas ſubfuſcas, aqueæ globi partes ſunt; & quoniam totus globus eo à natura prouida artificio conſtructus eſt, vt circa axem ſuum haud ſecus ac globus Veneris ſpacio ſex ferè horarum agitur, mirum non eſt, alias & alias partes ſibi ſuccedentes ſpectari; an non recordaris te vel ex

Omnia corpora terreo-humido conſtant.

ipſa

ipſa tellure olim quam exquiſitiſſimo tubo armatum huiuſmodi ſpectra vidiſſe? *Theodidactus*, recordor, & quidem ſumma mea admiratione, vtpote cauſæ tam inſolentis effectus ignarus. *Coſmiel*, ſed iam omnia illa cominus intueamur. *Theodid.* quo dicto me è veſtigio in ipſo globo conſtitutum inueni. O Coſmiel, quis eſt, qui magna & mirabilia, quorum non eſt numerus, verbis ſatis explicet? Ecce aperuiſti mihi nouum mirabilium operum diuinorum theatrum; ô quam terrigenarum circa mundanorum corporum conſtitutionem Philoſophiam hiſce repugnantem video; dum nonnulli hunc globum neſcio quibus cryſtallinis orbitis tanquam clauum rotæ infixum agitari ſuperſtitioſiùs exiſtimant; Iam verè nihil nos operum diuinorum, dum terreno luto infixi hæremus, penetrare; ſed ſola diuini Numinis beneficentia aliquouſque pertingere poſſe luculenter cognoſco; Et quidnam ſibi inſolitæ viſionis theatrum? hic immenſos ex ſolido veluti chryſopraſo montes conſtructos video; hic Oceanum intueor aureo colore radiantem; hic omnia à Veneris & Lunæ globo diſparatæ conditionis reperio. *Coſmiel*, attendito & alto pectore haurito præſentem ſapientiæ lympham; *Theodid.* Quo facto, phialam chryſolithinam ori adhibuit, & ecce mirum quêdam & exoticum ſaporem omnia viſcera mea in momento ita corroboraſſe ſenſi, vt in nouum veluti hominem transformatus viderer; tantaque lux intellectui oborta fuit, vt mox nihil non ſcire viſus ſim.

Siſtitur Theodidactus globo Mercurij.

Stratum globi Mercurij.

Vis admiranda globi Mercurij.

Sed ô Coſmiel, quæ portenta hæc? ô quantam ingenij viuacitatem experior, quàm tenacem rerum omnium memoriam expone rogo myſteria. *Coſmiel*, globus hic eo à ſupremo Mundi Opifice, artificio conſtitutus eſt, eum à natura locum ſitumque adeptus, ea præterea virtute imbutus, vt in quodcunque corpus vim ſuam ſpecificam diffuderit, mirificos quoſdam effectus operetur; quicquid itaque in mineralibus & vegetabilibus ſpiritoſum, viuax & ingenioſa naturæ ludentis induſtria producitur, quidquid in animalibus in adinueniendis aptis naturæ ſuæ conſeruandæ ſubſidijs eſt mirabile; quidquid in hominibus quoad arcanarum rerum notitiam, artiumque & ſcientiarum inuentionem mirificum occurrit, id globi huius qualitati ſpecificæ originaliter acceptum feras; vbicunque enim ſubiectum virtutis ſuæ capax inuenerit, ibi protinus radioſa ſua influentia organa cerebri ad inuentiones rerum adaptat, cordis ſpiritum diſponit, vitalem facultatem auget, non vt Aſtrologi fabulantur ſub aſcendentis ſyderis horoſcopo, ſed vel à prima lucis vſura vſque ad vltimum vitæ terminum ſemper in diſpoſito ſubiecto, dummodo nullo miſcellaneo alterius ſyderis acceſſu impediatur, operatur; quin hic ipſe, cùm te paulò ante tam inſolito intellectus lumine inuaſum mirabaris, huius globi vim ſuam vberius tibi influentis effectus fuit. *Theodid*: noui quidem iam dudum Mercurium ex Aſtrologorum ſententia huiuſmodi effectus in hominibus & animalibus producere; ſed mo-

Quomodo Mercurius vim ingenio conferat.

modum quo hoc præſtat, noſſe deſiderarem. *Coſmiel*; ſcire debes, huius globi effectus iam ab immemorabili tempore fuiſſe obſeruatos, & ſucceſſiua quadam traditione in hæc vſque tempora ab Aſtrologis propagatos, ſed doctrinâ tot nugis, tot anilibus deliramentis refertâ, vt nos hoc loco ea referre pudeat; Globus hic vim ſuam hanc ſpecificam tota quidem ſubſtantia inditam habet, ſed in nonnullis partibus maioris, in quibuſdam minoris efficaciæ; quando itaque partes magna virtutis huius copia pollentes rectà feruntur in ſubiecta virtutis ſuæ capacia, inſignes quoque in illis effectus producere nullum dubium eſt; ſecus fit in partibus huius globi debiliori virtute imbutis; ne verò idem ſemper effectus conſequatur, hinc ſex ferè horarum ſpatio globus abdito quodam naturæ conſilio tum circa axem ſuum vertitur, tum in circulo ſuo partim diurno, partim annuo faciem ſuam vario aſpectu iam recto, modò obliquo & decliui ſubinde nullo terræ obuertit; ex hoc enim ſequitur vim radioſam non ſemper adæquatè influere, ſed tum vel maximè cum portiones inſigni vi pollentes, nunc hanc, nunc illam telluris portionem rectà attigerint; Exemplum in magnete habes, cuius vis in polis potiſſimum ſtabulatur, in reliquis verò partibus tantò operatur remiſſius, quantò à polis magis receſſerit. *Theodid*: rectè philoſopharis, nec eſt quod tibi opponam; hoc vnicum mihi exponas velim, quomodò hæc facultas ſpecifica in tellurem tam immenſa intercapedine diffi-

Globus Mercurij circa axẽ proprium vertitur & quid hoc circuitu conferat.

diſſitam agere poſſit? *Coſmiel.* Nouiſti ex philoſophia, omnia corpora certos & determinatos virium diffundendarum limites obtinere, quam actiuitatis ſphæram Phyſici vocant, extra quam corpus ſympathicum minimè, intra eam verò conſtitutum mox afficitur; noſſe præterea debes, inſcrutabilem diuinæ ſapientiæ immenſitatem, tali proportione globos mundanos diſpoſuiſſe, vt vnus ſemper intra alterius actiuitatis ſphæram exiſteret, cùm enim vnus alterius ope perpetuò indigeat, omneſque & ſinguli reciproca virium communicatione ſe foueant, neceſſarium prorſus fuit, vnum intra alterius actiuitatis ſphæram conſiſtere; ſecus enim, fruſtra in natura rerum poſiti viderentur, fineſque à natura intentos nunquam attingerent; vt proinde non mireris, globum hunc Mercurialem, tametſi Terra & Venere multò minorem, virtute ſua oppidò multùm in telluris ſubiecta virtutis eius capacia poſſe; vti enim magnes ferrum intra ſphæræ ſuę actiuitatem conſtitutum è veſtigio mouet; ita & hic globus virtute ſua in tellure ſymphatica ſibi ſubiecta, mox ac proportionatum ſibi ſitum obtinuerit, ciebit. *Theodid*: optimè, quæcunque diuina tua facundia eloqueris, capio; hoc vnum mihi expone, quomodò hæc vis ſubinde impediatur, aut etiam vegetior reddatur. *Coſmiel*, audiſti ſuprà, globi huius partes admodum vario & diuerſo aſpectu tellurem ferire, ſiquidem globus hic modò in circulo ſuo Soli iunctus, modò maxima ab eo elongatione diſſitus, nunc ci-

eidem oppoſitus; quandocunque itaque Soli iunctus fuerit aut oppoſitus, & radij Mercuriales præpotenti virtute tumidi vnà ſolaribus miſti, terræ quandam portionem recta ferierint, certum eſt, eos intenſiorem in diſpoſitis ſubiectis effectum ſortiri; nam vitalis Solis radius iunctus Mercuriali præter ſpiritum & excellentem vigorem, ingenij quoque temperamentum addit; ſi verò Venereo radio iunctus fuerit Mercurialis, pręter pulchritudinē corporis, & ſcientiæ iunget abundantiam, & ſic de cœteris idem eſto iudicium. *Theodidactus*. Ex hoc ſequeretur, omnia dona naturalia Solis globorum influxibus adſcribenda eſſe, cùm tamen omnia naturalia talenta hominum, Dei dona eſſe, nobis conſtet; quid dicis ad hoc? *Coſmiel*. Vera omninò ſunt, quæ mihi opponis; duplicia tamen eſſe ſcias dona, ſupernaturalia & naturalia; illa, vti per immediatum Dei concurſum homini infunduntur, ita neutiquam à naturali cœlorum influxu, aut materiali ſubiecti diſpoſitione dependent: hęc verò cùm à naturali corporis organorumque diſpoſitione & temperamento dependeant; illa quoque temperamentum globorum influxibus ſuis ita adaptant, vt inde talis & talis effectus pro influxiuæ virtutis ratione neceſſariò conſequatur; neque tamen inde ſequitur, ea cœlorum tantum dona eſſe: Nam tametſi Deus Opt: Max: omnia, ſine mundano influxu, homini per ſolum immediatum concurſum concedere, & vniuerſam naturam ſola voluntate gubernare & conſeruare poſſit, ſola

Diuerſus ſitus Mercurij in ſuo circulo diuerſimodè influit in inferiora.

Obiectio Theodidacti.

vo-

voluntate ſua omnia in omnibus operari; nequaquam tamen id ordini naturæ conſentaneum fuit; ſed ne mundus otioſus, rerumque naturalium facultates ſine debiti finis intentione inſtitutæ viderentur, Deus illarum ope naturales rerum effectus producere ſtatuit; Eſt enim natura rerum nil aliud, quàm ars Dei, per quam vniuerſam Naturę œconomiam adminiſtrat, ſingulis apta conſeruationis media diſtribuendo; quemadmodum itaque ars non niſi in Opificis idea reſidet, ita effectus quoque, id eſt, ideatum neceſſario ad primum ſui exemplar reuocari debet, vt ideatum ideæ ſuæ vndequaque reſpondeat. Nouit Ariſtoteles iſtiuſmodi naturæ myſterium, cùm dignum tanto Philoſopho epiphonema protulit, *Sol & homo generat hominem*; ſiquidem diuina ſapientia ita ſuperiora inferioribus aptè connexuit, adeò mira ſubordinatione ſingula ſingulis adaptauit, vt infallibiliter inde in tali vel tali ſubiecto, talem vel talem effectum conſequi debere, vel ab æterno præcognouerit. *Theodid*: Hinc ſequeretur, hominem vel quantum vis inuitum ad affectus & paſſiones, virtutes & vitia, quæ ex talibus reſultant globorum effectibus, ſectanda, fatali cuidam neceſſitati ſubiacere. *Coſmiel*, verum id eſt in animalibus nullo rationis lumine pollentibus, at in hominibus intellectu & arbitrio inſtructis, nequaquam; poſuit enim Deus Opt: Max: hominem in manu conſilij ſui, vt paſſionibus ſiderum, à quibus ratione organorum & corporeæ complexionis, vel ad

Deus vtitur globorum influxibus veluti inſtrumento quodam ad Mundum gubernandum.

Obiectio Theodidacti.

ad bonum vel ad malum inclinatur, vel conſentire vel diſſentire libera prorſus electione poſſit; ſiquidem anima rationalis vtpote altioris ordinis, neque naturæ ſubditur, neque ab extrinſeco vllam neceſſitatem ſuſtinet, niſi in quantum corporis, cui iungitur, diſpoſitionibus, ad effectus naturali corporis complexioni conſentaneos, non neceſſitatur, ſed inclinatur; ſi itaque ſidera ad effectus rationi contrarios ſubinde impulerint, diuini tamen vultus lumine, quod anima rationalis ſibi diuinitus impreſſum gerit, vti bonum à malo diſcernit, ita vtrumlibet ſiue ad vitam ſiue ad mortem eligere poterit: hoc pacto gentiles quoſdam, vti & Chriſtiani nominis Philoſophos, maximis naturæ donis, intellectus, conſilij, fortitudinis, prudentiæ, pulchritudinis inſtructos legimus, quorum illi tamen ijs ad ſummam peccandi licentiam vſi, à fine ſuo, ad quem conditi erant, reciderunt; hi verò dona data ad meritorum cumulum vſurpantes finem vitæ æternæ conſecuti ſunt; ſed de his alibi vberior dabitur dicendi materia. Quantum porrò ad modum propagandæ virtutis Mercurialis in terram, ſcias Theodidacte, quod corpus Mercuriale & quodcunque aliud, vbi ſolaribus radijs percuſſum fuerit, mox vim illi naturaliter inſitam calore illo intẽſiſſimo ſuſcitatam, ſeſe exerere per concitationem humoris, tum rarefactione, tum proprij orbis motu cauſatam, vel in momento virtutem ſuam in terram deriuare; ſcias enim velim, huiuſmodi propagationem non ſucceſſiuam ſed momentaneam eſſe,

Aſtra non neceſſitant ſed inclinant.

Quomodo virtus influxiua agat in inferiora.

& æquo paſſu cum luce procedere: Sicuti itaque lumen Solis in momento ſuperficiem terræ illuminat, ita vis influxiua eam partem, quam radioſa ſua actione ferit, in momento mouet, & ad effectus appropriatos inſtimulat; & quamuis aliorum corporum radijs diuerſa vi imbutis miſceatur, minimè tamen confunduntur, ſed vnaquæque id quod à natura ſibi præordinatum eſt, exequitur; Exemplum habes in microcoſmi vitalibus membris, vbi vnumquodque ex nutrimento trahit illud, quod naturæ ſuæ quà conſeruandæ, quà propagandæ magis neceſſarium eſt; & quemadmodum magnes non mouet niſi id, quod ipſi ſympathicum eſt, videlicet ferrum, ita Mercurialis hic globus ſolum id, in quod ex vi poteſtatis ſuæ plurimum poteſt, mouet, diſponit, habilitat aptumque ad effectus à natura intentos reddit. *Theodid*: Suntne aliæ præter ſpecificam hanc qualitatem in globo Mercuriali proprietates? video enim omnes inferiorum rerum effectus à Peripateticis ſoli luci adſcribi. *Coſmiel*, ſunt præter ſpecificas qualitates & primæ, & ſecundæ, quæ vti elementares ſunt, ita elementa huius globi neceſſariò conſequuntur; habet enim hic globus ſuum frigus, ſuum calorem, grauitatem, & leuitatem ſuam, ſuam ſiccitatem, humiditatem, rareſactionem, condenſationem ſuo modo; dixi ſuo modo, quia illa à terreni globi elementis, qualitatibuſque conſequentibus differunt non quidem eſſentiali ſed accidentali differentia, tantò enim à terrenis qualitatibus & elementis tem-

Comparatio.

An aliæ qualitates globo Mercurij inſint.

pe-

periem ſortita ſunt differentiorem, quantò differentiorem in Mundo à terra locum ſitumque obtinuerunt; Luce verò ſola in inferiora influere corpora, ideo falſiſſimum eſſe ſcias, ſi enim lux præter lumen & calorem nihil aliud in Mundum influit, eundem ſemper in inferioribus lucis effectum prouenire neceſſum foret, quod tamen experientiæ repugnat; facultate itaque lucis reliquæ vires veluti vehiculo quodam in inferiora delatæ, ibidem corpora pro virtutis influxæ ratione alterant, vti ſuprà quoque dictum fuit. *Theodid*: rogo te Magiſter fidelis & ſapiens, vt vnum adhuc mihi ſcrupuloſius philoſophanti dubium ex animo eximas; cùm globi huius vis tantum in hominis animum poſſit; cur Natura & naturæ Opifex Deus, homines in hoc globo non poſuit? æquum enim videbatur, vt ibi homines collocarentur, vbi vis in rationalem hominis portionem maximè dominabatur. *Coſmiel*, non ſequitur ex hoc tuo diſcurſu bona illatio, ignis ſub proportionata diſtantia calefacit, humores ſuperfluos ſiccat, pituitoſum humorem diſſoluit, ſpiritus excitat, verbo in omnibus homines benè afficit; non tamen inde ſequitur, homines in ipſo igne habitare poſſe; idem de aqua & aëre iudicium eſto; cùm aliud ſit, qualitas benè afficiens, aliud corpus qualitatem benè afficientem diffundens; Globus itaque Mercurialis, tametſi virtute ſua hominum corpora benè afficiat, fieri tamen nulla ratione poteſt, vt homines ſubſtineat ijs, qui in terreno ſunt Mundo, ſimiles; neque enim

Non ſola luce agaunt in inferna globi Mundani.

Cur natura in globo Mercurij homines non poſuerit.

aër, & lympha Mercurialis humanæ vitæ trahendæ proportionata ſunt; neque hoc in globo quicquam herbarum, fructuum, animaliumque, quo vita humana ſuſtentari queat, excreſcere poteſt; ſi tamen per diuinam potentiam homines hic poſiti fuiſſent, illi ſanè naturam prorſus à terrigenis diuerſam diſparatamque ſortiti fuiſſent, talem videlicet, qualem globi naturalis conſtitutio iure ſuo poſtulaſſet. *Theodid:* His dictis ecce ex ſummo æthere in campum, vbi conſiſtebamus, neſcio quid alatum deuolui video, quod ſub virili forma tandem nobis ſeſe ſtitit; caput radioſa corona condecorabatur, vultus ipſam ſapientiam ſpirare videbatur; barba ſub aureo decore ſuauiter ſplendebat, quæ humeris pedibuſque aſſuta gerebat alarum remigia, mirificum ſpectaculum de ſe præbebant; manu ſiniſtra Syringam ſeptemplici fiſtularum ordine mirè concinnam, dextrâ caduceum geſtabat miris modis effigiatum; totum corpus innumeris fimbriarum cirris diſtinctum, quæ à leni aura ventilatæ miram oculis animoque voluptatem ingerebant. O Coſmiel, quid inſolitum hoc oſtentum? quid varius cœleſtis huius hominis ornatus? oppidò noſſe aueo. *Coſmiel,* hæc vna ex illarum intelligentiarum numero eſt, quæ globo huic Hermetico præſident; ſiſtit autem illa ſe tibi tam inſolenti apparatu, vt ex ſymbolis corporeæ ſimilitudinis typo expreſſis, interiorem tum intelligentiæ, tum globi huius naturam & abditas proprietates addiſcas; radioſa corona capiti impoſita, ſummam in-

Deſcriptio Angeli Mercurialis.

Apparitio præſidum.

intelligentiæ, quâ pollet, facultatem, quamque huius miniſterio globi capacibus ſubiectis influit, indicat; barba virilem animum, quo ſummo conatu in inacceſſa diuinæ ſapientiæ arcana fertur; alarum remigia mentis omnia penetrantem pernicitatem; ſyringa mundani ordinis harmoniam, quam continuo mentis æſtu contemplatur; caduceum in omnia naturæ penetralia dominium; fimbriarum varietas, particularium rerum admirandas virtutes, in quibus inueſtigandis Hermeticorum hominum labor & induſtria potiſſimum verſatur, ſignat; atque in tales euadunt, qui beata ſua ſorte huius globi virtutibus præſidum intelligentiarum miniſterio participes fiunt. His dictis in tenues ſe auras, atque vnà animum meum incredibili quadam dulcedine delibutum proripuit. *Theodid:* An non plures hoc in globo intelligentiæ commorantur? *Coſmiel*, plurimæ, quarum quidem diuerſas munerum rationes, quamdiu hac mortali carne veſtiris comprehendere non poteris, mox autem vbi terrena ſarcina liber euaſeris, eas in Archetypo illo ſupramundano clara viſione intueberis. *Theodid:* ſed quid in hoc globo operentur, noſſe velim. *Coſmiel*, globum in orbe ſuo, iuxta leges ab Authore naturæ præſcriptas & ob fines ijs ſolis cognitos mouent; ab harum enim directione vniuerſitatis rerum dependet conſeruatio. *Theodid*: Quid verò mi Coſmiel tu de illorum ſentis opinione, qui globos propriâ formâ in gyros ſuos agitari argumentis haud improbabilibus oſtendunt? *Coſmiel*, di-

Officium Angelorum huius globi præſidum.

An globi cæleſtes propria forma moueantur?

dico, id non prorſus à ratione diſſonum eſſe; poſſet enim diuinæ potentiæ altitudo, talem globo vim motricem indere, quæ motus omninò differentes complicet; veriùs tamen aſſerueris, ſi eos ab intelligentijs iuxta ideam, quam perpetuo in ſupramundano Archetypo ſpeculantur, moueri dixeris; Eſt enim intelligentiæ proprium, in certos fines operationes ſuas dirigere, & tum in vniuerſi conſeruationem, tum in terræ bonum, cuius gratia omnia condita ſunt, conſpirare, quod tamen de corpore exanimi, cuiuſmodi globi ſunt, dici vix poteſt, tot ac tam multiplici motuum diſparatorum diuerſitate implicato; ſi enim motus globorum ex propriæ formæ incitamento fieret, certè otioſum foret intelligentiarum præſidium, otioſa & ſine fine earundem operatio, quod diuinæ prouidentiæ, imò ipſis ſacrarum literarum oraculis repugnaret; An non legiſti in Iob, *coram illo curuantur, qui portant orbem?* vbi rectè ſacri commentatores Angelos cœlorum præſides & motores intelligunt; ſi enim ſingulis hominibus ipſo Chriſto æternæ ſapientiæ Magiſtro teſtante, ſi vrbibus, regionibus, vti in Daniele *legitur*, ſinguliſque rerum naturalium ſpeciebus ad eas contra inimicam & aduerſam vim defendendas, præſides ac cuſtodes Angelos diuina prouidentia attribuit; Anne congruum putabis maximis & præcipuis totius Vniuerſi globis, à quibus omnis inferiorum rerum ſtatus vnicè dependet, præſidentes motores negare? minimè gentium. Sed nimium forſan diſcurſum

ſum meum circa materiam in vltimum miſſum reſeruatam extendi; quare ad propoſitum nobis globum reuertamur. *Theodid*: omnia benè cepi, & orthodoxæ ſententiæ omninò congrua video omnia; ſed ô Coſmiel, noctem in hoc globo nullam inuenio, ſed ſubinde obſcuritatem quandam; quæ tamen nox aut tenebræ dici nulla ratione poteſt. *Coſmiel*, hoc ex magna globi ad Solem & Venerem vicinitate contingit, quod enim ex aduerſa Solis facie non illuſtratur à Sole, id à vicina Venere ſuppletur, reflexo à Sole lumine, potiſſimum cùm Mercurius Solem inter & Lunam conſtitutus fuerit. Contrà tamen cùm Venus Solem inter & Mercurium conſtituta fuerit, eo caſu non exiguam ex aduerſa parte obſcuritatem incurrit globus hic, quæ tamen ob vicinæ Lunæ reflexam lucem non parum temperatur, ita vt nox huius globi nunquam crepuſculorum terreſtrium obſcuritate inferior ſit; ſed vt & hæc experimento didiciſſe dicere poſſis, eo te ſitu ponam, quo dicta vera fuiſſe comprobare poſſis; *Theodid.* Et ecce in auerſa Mercurialis globi facie mox me conſtitutum reperio. *Coſmiel*, eleua oculos tuos & conſidera cœli vultum. *Theodid*: ô quanta video hactenus mihi incognita, quantam cœli metamorphoſin! quid ſibi rubicundus ille mons? quid noui illi planetæ, vaſtiſſimi & pulcherrimi globi peridromi? quid mirificus ille plumbei orbis aſpectus? quid fixarum innumerarum apparitiones? *Coſmiel.* Rubicundus ille mons Martis globus eſt; globus verò ambitioſo famulatu ſu-

Nox in globo Mercurij qualis.

Aſpectus ex aduerſa globi Mercurij parte.

ſuperbiens, Iuppiter eſt cum aſſeclis ſuis; plumbea verò rota Saturnus eſt; & quoniam altius à terra aſcendiſti, ita faciei quoque firmamenti propinquior factus multa hucuſque terrenum Mundum latentia ſidera conſpicis. *Theodid*: ô quanto compleor tanta prodigia videndi deſiderio! *Coſmiel*, ſuſtine parumper, & omnem tibi oſtendam operum diuinorum magnitudinem. *Theodid*: O Coſmiel, quid ſibi vult vndoſum illud ignium mare, quod ex Mercurialis globi horizonte emergit? *Coſmiel*, is Solaris globus eſt. *Theodid*: ô quàm eximium corpus, quàm admirabile vas, verè opus Excelſi; quæſo diſcedamus protinus, vt tam inauditi operis portenta propiùs contempler. *Coſmiel*, fiat vt petiſti. *Theodid*. Quo dicto, in ſublimia Mundorum habitacula abreptus, quæ viderim, ſequens caput fuſiſſimè aperiet.

CA-

CAPVT V.

De itinere ex globo Mercurij in Solem, & de mirabili Solis ſtructura.

COSMIEL. Agedum Theodidacte, accingamus nos tãdem ad iter illud nullis humanis veſtigijs tritum, iter formidandis ſpectaculis refertum; ſiquidem iam tempus eſt, vt mirabilium operum diuinorum magnitudinem propius intuearis; quod dudum tibi pollicitus ſum, omnibus numeris complebo, vt videlicet in occulta diuinæ ſapientiæ gazophylacia introducaris, eaque quæ hactenus neque vidiſti, neque intellectu comprehendiſti, cominus conſpicias: tu interim alto omnia pectore conde, ac Mundo quæ obſtupeſcenda videris, communica, vt inſcrutabili diuinæ ſapientiæ altitudine ac immenſitate cognita, Solus ille glorificetur, qui eſt *mirabilis in operibus ſuis, laudabilis & glorioſus in ſecula.* Theodid: O Coſmiel miniſter Dei excelſi feſtina rogo, adiuua me, *Coſmiel.* Quid pateris Theodidacte. *Theodid.* intolerabili æſtus vehementia pænè ſuffocor, nimio lucis fulgore excæcor, ni tu mihi ſuccurreris, de me actum eſt. *Coſmiel,* ne dubites fili mi, nil ab infeſto tibi æſtu impoſterum patieris, neque oculorum tuorum lumen obſcurabitur, hæc tibi contingunt, vt vel ad primum ſolaris globi intuitum virtutis ibidem latentis inæſtimabilem experiaris

Theodidacti deliquium.

Q magni-

Antidotum Theodidacto datur contra æſtum Solis.

magnitudinem & efficaciam; *Theodid.* Quo facto, neſcio qua corporis parte promptum vaſculum cœleſti rore plenum, effudit ſuper caput meum, qui in vniuerſi corporis ſubſtantiam deriuatus tanto me odore, tanto refrigerio, tanto denique virium robore confortauit, vt ex inde ab omni æſtus incendio, ab omni fulgoris vehementia liber & immunis extiterim. O ſumme cœleſtium rerum arbiter; ô quanta Mundo incognita video! quam miram rerum faciem! quantă rerum metamorphoſin! *Coſmiel*, quid vides? Mundum igneum, innumeros flammarum lucidiſſimarum globos eructantem video; quid nubes illæ immenſæ, quibus alijs & alijs ſibi inuicem ſuccedentibus immenſum hunc globum veſtitum video? quid lux illa intenſiſſima & inexhauſta? quid tenebræ mixtę luci? eſtne poſſibile Solem illum, quem nos terrigenæ tanto ſplendore, tam incredibili fulgore radiantem conſpicimus, tot ac tantas varietates ſubire poſſe? O mi Ieſu fons lucis æternæ, illumina oculos meos, vt tanti portenti veritatem cognoſcam; tu qui verbo virtutis tuæ conſtituiſti omnia, irradia animam meam, vt te in magnitudine operum tuorum cognitum laudem & glorificem, qui omnia in omnibus operaris; deficit enim anima mea præincomprehenſibili mirabilium tuorum excellentia. *Coſmiel*, perge agedum fili mi, maiora ſemper & maiora videbis. *Theodid:* ſed ô mi Coſmiel, tabeſcit anima mea præ timore; neſcio quid faciam; fierine poteſt, vt tu me ſine damno aut læſione

Miræ in Sole apparentiæ.

vlla

vlla in tot ignium flammarumque globos, in hunc immenſum feruore ebullientem Oceanum immergas? ſed & quis eſt mortalis homo, qui tam intenſam tam vehementem & lucem & colorem ſuſtineat? *Coſmiel*, confide fili, iam cœleſtis roris antidoto à me munitus, nec flammarum ebullientium ardorem, nec lucis vehementiam timebis; *Theodid.* & ecce in momento in ſolari illo, tot votis deſiderato globo tandem me conſtitutum inueni; ſed ô quàm mirificum, quàm inſolitum, quàm inuiſum, rerum æſtimatione humana maiorum, ſeſe oculis meis ſeſe exhibet theatrum? dicerem ſanè ſi poſſem, explicarem ſingula ſi verba ſufficerent, ſed vti omnia ſuprà humanum conceptum ſunt, ita omnem imaginationis vim longè ſuperant, atque adeò omni me ſandi licentia deſtituunt; cùm nulla res terrena verè & propriè huic comparari iure poſſit. O *verè vas admirabile*, ô *verè opus excelſi. Coſmiel.* Quiſnam animum tuum tam inſolitus ſtupor vel ad primum huius globi introitum inuaſit, cùm tamen nec milleſimam huius globi partem videris; vides hanc asbeſtinam nauiculam commoditati tuæ præparatam? *Theodid*: video, ſed putaſne tam immenſo huius ebullientis Oceani feruori, tam imbecillè & infirmam ſcaphulam reſiſtere poſſe? *Coſmiel*, agedum ingredere magno animo, eſt enim hæc ex ipſa Solari rupe exciſa, & à me in hanc formam adaptata, quæ cùm ex incombuſtibili materia conſtructa ſit, non eſt quod eius timeas conflagrationem; agedum magno animo ſis, ego & nauta &

Globo ſolari ſiſtitur Theodidactus.

Nauicula asbeſtina vehitur Theodidactus.

dux tuus ero, me præſide ab omni flammarum impetu tutus eris; quo dicto asbeſtinos remos agitauit, & Euro velociore impetu igneum ſulcauimus Oceanum. *Theodid*: O *Deus meus & pars mea Deus in æternum*; quis lingua tam facundus eſt, quis tanta dicendi facultate pollet, vt incomprehenſibilium operum tuorum magnitudinem exprimat? ſtupor enim & exſtaſis circundedit me, nec concipere vlla ratione poſſum tam inuiſas rerum formas, tam inaudita humanis auribus portenta. Oceanus totus liquore igneo agitabatur; ignis multùm erat ab elementari igne diuerſus; primò enim lucidiſſimus erat, ita vt non putem fieri potuiſſe, vt oculus humanus niſi diuina potentia roboratus eum ferre potuiſſet. Secundò liquidus videbatur, cui nihil in terrenis rebus ſimile me vidiſſe memini, ſi quis vnquam æris aut ferri in capaciſſimis fornacibus lucē ebullitionemque contuitus fuerit, aut fulminis vehementiam viderit, is aliquo modo ſibi huius ignei Oceani fulgorem imaginari poterit. Tertiò ignis flammas fuliginoſas more igni noſtro ſolito non exhalabat, ſed fumos quoſdam lucidiſſimos, qui in aëre ſolari condenſati nubium inſtar totum cœli aſpectum ab oculis intuentium adimebant; Oceanus quoque tam horrendas ſubinde voragines ex ſumma rapiditate aperiebat, vt ſine horrore & exanimatione nullū Terrigenûm eas intueri poſſe exiſtimem; iam occulta ebullientis naturæ vi vrgente Oceanus fluctus ſuos igneos ad inſtar montium in tantam

Structura Solaris globi.

effe:

efferebat altitudinem, vt humana mens maiori admiratione dignius quidpiam concipere vix poſſit. *Theodid*: O Coſmiel animæ meæ illuminator; quis rogo vaſtitatem & immenſam huius globi molem aut animo concipiat, aut verbis explicet? *Coſmiel.* Nō ſine cauſa illud ab Eccleſiaſtico, cuius verba ante protuliſti, *vas admirabile, opus excelſi* dictum puta; fac enim hunc globum humano veſtigio peruiū eſſe, tantam tamen eius vaſtitatem eſſe ſcias, vt ſi ſingulis diebus decem horariarum leucarum iter conficeres, ſpatio nouendecim annorum quoad circumferentiam neutiquam id abſolueres; atque adeo tota huius globi proportio ad telluris globum ſe habet vt 1000. ad 1. *Theodid*: verè vas admirabile, verè opus excelſi, non niſi omnipotentis Dei dextra fundatum; iam video meliori ratione indigitari non potuiſſe, quàm nomine vaſis admirabilis, in quo fluctuantis naturæ feruorem & ebullitionem ita coërcuit diuina potentia, vt extra à Deo ſibi præſcriptos terminos tranſire non liceat. Sed ô Coſmiel, quidnam hoc? nebulam ingredi videmur; *Coſmiel*, hi ſunt æſtuantis Oceani Solaris vapores; quos tu in terris conſtitutus dum ſolita curioſitate tubo optico Solem explorabas, maculas exiſtimabas; quarum tibi rationem poſtea amplè expoſiturus ſum; primò enim tibi huius globi portenta & prodigia oſtendam, vt deinde ſolidiùs de ſingulorum rationibus à me informari poſſis. *Theodid*: placet; me enim totum quantus quantus ſum tuæ directioni humili mentis obſequio

Magnitudo corporis Solaris.

Maculam Solaris globi ingreditur Theodidactus.

quio

Ex qua materia ſolida pars globi.

quio ſubmitto;ſed quid rogo Coſmiel,neſcio quid illud, quod mirum in modum lucidum ex incenſi Oceani profunditate protuberare video ? *Coſmiel,* illud ſolida globi huius Solaris portio eſt cuiuſmodi innumeras in hoc æſtuantiſſimo Solis Oceano veluti inſulas quaſdam & terreſtri & Lunari Oceano impoſitas comperies. *Theodid*: quæſo tam inuiſum naturæ portentum propriùs intueamur ; vix dixeram , cùm ecce in ſolida Solis regione me conſtitutum reperi ; ſed ô quis mihi verba ſuggerat, vt tam inauditam naturæ ſpeciem congruè deſcribam ; hic montes , hic planitiem multò à reliqua globorum natura differenté ſpecto: O quãto ſtupore inuadebar,dum aurum ſolare purum , obrizum , ſplendidiſſimum & terreno nullo modo comparandum pedibus meis calcabam, monteſque aureos innumerabiles, & Oceanum auro liquefacto æſtuantem contemplabar? Non hic terra pulueribus obſita , non ſcopuli & montes arboribus, herbis, graminibuſque veſtita, ſed ſaxeæ moles erant adeò illuſtres, quàm illuſtrem terrigenæ Solis faciem è telluris centro intueri ſolent,aurum limpidiſſimum & fulgidiſſimum referentem ; ſed deficiunt verba, quibus tam inſolitum ſpectrum aptè deſcribam ; hoc vnicum dico , ſi vel vnicum ex huiuſmodi fragmentis in terram diuina virtute deportaretur , illud innata ſibi luce noctem mox in diem conuerſurum eſſe , & quæcunque lucem concreatam habent corpora terrena , comparatione huius nihil eſſe ; cuius vel vna particula omnes terreni Mundi diuitias pretio

Paradoxum.

tio

tiò longè ſuperaret. Sed ô mi Coſmiel, quàm inaudita mihi exhibes ſpectacula; ſuntne omnes ſolidæ huius globi partes eiuſdem rationis? *Coſmiel*, ſunt equidem quoad ſubſtantiam, partes enim totius ſequuntur naturam, vt te Philoſophia docet, quin imo & liquidum & ſolidum huius globi eiuſdem qualitatis proprietatiſque ſunt, paucis exceptis quæ in Solaris corporis viſceribus latent. De quibus poſtea. *Theodid.* rogo te, ſi inueni gratiam in oculis tuis; expone mihi amplius huius naturę ſacramentum. *Coſmiel*, aures itaque arrige, & quæ diſces à me alto pectore conde. Corpus hoc Solare, omnium corporum mundanorum vaſtiſſimum, diuina ſapientia primò ex liquido & ſolido conſtituit, ſuoque proprio, vti & reliqua mundana corpora centro frui voluit, ita quidem vt inde auulſum quidpiam niſi in appropriato ſibi globo veluti centro nullibi ſubſiſtere poſſit; quo quidem ſi non frueretur, æſtuantem illius Oceani liquoris ignei materiem aliud neceſſariò (cùm natura ſua igneæ ſubſtantiæ ſit) centrum appetere deberet; ſed quodnam illud? aut quonam vas illud admirabile liquorem illum ſuum diffunderet? num in circumuallatos Solis globos? ſed illud præterquam quod violentam hæſionem, vtpote naturæ ſuę incongruam neceſſariò ſuſtineret, ex tam violēto quoq; Solis ſtatu totius Mundi ruina ſequeretur; cùm nullum ad alium globum appetitũ, præterquam ad illum ſuum, quo Solem veluti centrum appetit, & cui συμπαθὴς & σύμφυτον eſt, habeat, certè in ſuo ſeſe cen-

Corpus Solare ex liquida & ſolida materia conſtat.

Natura centri Solaris.

centro partibus omnibus & ſingulis ita rigoroſa naturę neceſſitate vrgente, conglobantibus tueri neceſſe eſt. Vides agitari feruoris fluctus, remo in altum proiectos, mox ſuo ſe toti reſtituere; vides particulam hanc in altum proiectam ſtatim, non ſecus ac lapidem ſuum ſibi deſtinatum centrum repetere? O quàm pauci ſunt, qui hoc admirandum naturæ myſterium penetrant? Ad globi itaque Solaris compagem properemus, quam vides ex liquido & ſolido conſtitutam; cuius quidem rationem, vti nullus fortaſſis Philoſophorum hucuſque nouit; ita primò tibi eam aperiam. Noueris itaque hoc quod vides admirabile globi Solaris ſyſtema millies tellure capacius eſſe; ſcias præterea illud ignis elementum, quod fruſtraneo conatu Peripatetici ſub Lunæ globo conſtituerunt, ibidem nequaquam exiſtere; ſed hoc quod vides verum & proprium ignis elementum eſſe, diuinæ prouidentiæ diſpoſitione hoc in Mundi loco poſitum, vt inde veluti ex fonte quodam vberrimo & inexhauſto in totius ſubſolaris Mundi œconomiam calor elementaris diffunderetur; quidquid enim caloris in ſubſolari Mundo eſt, id totum huic veluti abundantiſſimæ ſcaturigini acceptum ferri debet; quoniam verò igneus ille liquor vniuerſam ſolaris ſphæræ circumferentiam ambiens, ita quidem fluxilis & volubilis eſt, vt totum tamen globum nequaquam mero liquore compactum eſſe tibi perſuadeas; habet enim & ſuam oſſaturam, habet ſua ſine quibus liquor cõtineri nõ poſſet, receptacula, vi-

Explicatur globi Solaris ſtructura, & magnitudo.

Sol igni elementari conſtat.

vidiſtine vnquam rotam, qua cultri acui ſolent? cui ſi aquam vehementi motu agitatæ ſuperaffundas, ea rotã non ſequitur, ſed ſurſum impetus vehementia ſublata in auram diſſipatur; ita fieri cenſere debes de Solis, ſi mero liquore compactus eſſet, globo; dum enim corpus Solare ab ortu ad occaſum circa telluris globum ſpatio diei naturalis circumuoluitur, niſi ſolidioribus particulis veluti repagulis quibuſdam coërceretur, nulla ratione ſubſiſtere poſſet, quin contingere neceſſe foret, vt nimia violentia motus, quo dictus globus liquidus in circulum diurna vertigine agitatur, aut diſſipatus aut virtute diſperſa confuſaque oppidò tumultuariam & exoticam globi faciem conſtitueret; vndantis ſiquidem & ſumma mobilitate præditus materiei feruor, Solem ex nimia rapiditate modo in ouatam, nunc in Rhomboidem, iam in aliam quampiam figuram ad oculum ſenſibilem deduceret, quod tamen experientiæ repugnare nôſti; Ne itaque hoc adeo inconueniens in natura rerum effectus virtutis influxiuæ operationes impediat, natura rerum prouida omnium moderatrix, liquorem hunc igneum intra ſolidiorum partium alueos concluſit, vt is veluti in vaſe quodam verè admirabili coërcitus, ſui feruoris terminos minimè excederet. Hinc vides tam Boreales quàm Auſtrales partes magna ex parte, vti & Solaris corporis profundum, ſolidioribus partibus veluti oſſatura quadam globo totius proportionata & quod intra ſe veluti in vtero quodam fulgidi liquoris materiem

Cur Deus intra alueos Solis pelagus igneum concluſerit.

contineret, conſtitutum fuiſſe. Miratus es paulò ante immenſos huius ignei pelagi vortices, obſtupuiſti vndarum ex oppoſitis partibus ſe prementium & in altum montium inſtar ſeſe extollentium impetus; cuius quidem rei ratio alia non eſt, niſi liquidæ materiæ rapida vertigine agitatæ in obuias inſulas continenteſque impactæ reſultatio, ex qua vortices & æſtuantis elementi tumores naſci neceſſe eſt.

Finis æſtuum Solarium quis?

Theodidactus. O quanta tuo illo adeo concinno ratiocinio animum meum voluptate demulces! ſed rogo te Coſmiel, vt quid liquidum illud tot tamque diuerſis æſtuum motibus agitatum? quid cautes & ſcopuli ignei conferant, quem tandem finem præpotenti operationum ſuarum energia reſpiciant, exponas; magnum enim ſub ijs naturæ myſterium relucere video. *Coſmiel*, faciam quod petis, ſi itaque totus globus Solaris aut liquidus, aut totus carbonis ad inſtar aut carbunculi foret, certum eſt, nec hunc nec illum ſeorſim conſideratum, debitos in natura fines aſſequi vnquam poſſe: Nam ſi ſphæra ſolaris tota circa centrum ſuum conglobatis totius liquoris partibus conſiſteret, magnum inde natura damnum ex fluxilis naturæ inconſtantia, vti ſupra indigitatum fuit, nec non inferior rerũ œconomia pateretur; neq; enim virtutem liquori inſitam commodè exerere poſſet, nec aptè circumſitis ſibi globis eandem diſtribuere; accedit hiſce, ſemper in toto aquaigneo globo vnam & eandem virtutem, vtpote toti globo homogeneam eructaturam; atq; adeo inutilis

Sol non potuit ex mero liquore igneo compingi & quare.

fo-

foret corporis ſolaris, circa axem ſuum menſtrua ferè reuolutio; cum natura, hac Solis circa axem ſuum reuolutione nihil aliud prætenderit, quàm vt totus globus, vti alijs & alijs partibus diuerſis viribus & proprietatibus imbutus eſt, ita quoque terrenum corpus, radijs ſuis fœcundis afficiens alios & alios in eodem ad præſcriptas à natura leges effectus produceret; Si verò totus globus perfectè ſolida oſſatura conſtaret, certum eſt, interiorem centralemque inſitæ virtutis indolem ob partium conſtipationem ſeſe exerere minimè poſſe, vtpote æternùm intra viſcera ſepultam. *Theodid*: pulchrè & ſcitè more tibi ſolito diſcurris Coſmiel; ſed quid rogo vaſtiſſimi & immenſi ignitorum montium hiatus, quos vbique ingentes liquefacti ad inſtar æris globos euomere video? quid crateres illi immenſi, fornacum ad inſtar lucidiſſimas flammas eructantes? *Coſmiel*, inſigne dubium mouiſti Theodidacte, quod cùm vniuerſam mirabilium effectuum Solarium cauſam contineat, id tibi per partes diſſoluam. Notare te velim, oſſaturam, ſiue ſceletum huius globi nequaquam impenetrabili quadam ſoliditate, adinſtar maſſæ ſeu glumi nullis rimis aut cauitatibus peruij conſtitutam eſſe, ſed ſua ſibi antra, ſpeluncas immenſas, tractus ſubſolares innumeros, ingentibus vndique meandris canalibuſque refertos habere, per quos virtus globo appropriata ſeſe ad extimam Solis ſuperficiem exerat, eamque hinc in mundanos ſibi ſubditos globos quaquauerſum diffundat; Quemadmodum enim

Montes ignivomi.

Solida ſtructura Solis innumeris meatibus perfoſſa.

Sol in perpetua æſtus agitatione verſatur.

in terreno globo Oceanus in perpetua æſtus efferueſcentia, perfecta pericycloſi vniuerſam telluris ſuperficiem ambit, & per occultos terræ meatus omnia interiora terræ viſcera permanans in fontes, flumina, lacus tandem ſeſe iuxta leges à natura ſibi præſcriptas exonerat; ita omninò in Solaris corporis globo fieri exiſtimandum eſt; pelagus enim hoc Solis interminum feruidiſſimunque vti perpetuâ fluxûs refluxûſque viciſſitudine agitatur, ita nunquam eandem terrigenis faciem obuertit, ſed mirandâ quadâm pericycloſi ſeu circulatione nouos ſemper & nouos flûctus, nouam ſemper & nouam virium proprietatumque ſementem in Mundi emolumentum exerit: neque enim putes velim, virtutem qua in inferiora influit, vnam ſemper & eandem eſſe; ô quàm nonnulli Philoſophi aberrant qui ſolam Solis lucem caloremque in inferiorem Mundum agentem omnium cauſam eſſe volunt; quæ neſcio an digna ſit Philoſopho ſententia; nimis enim ſubmiſsè ne dicam contemptim de ſumma naturæ maieſtate eiuſque inexhauſtis diuitiarum theſauris ſentire videretur; ſiquidem nullâ aliâ virtute, proprietate, qualitateque præter lucem & calorem cœleſtia corpora dotata eſſe, parum prudentem perſuaſionem eſſe exiſtimes. Hoc tibi certo perſuaſum habeas, totam hanc ſolaris globi molem, non vnà tantùm facultate, ſed panſpermaticâ quâdam virtute imbutam eſſe, quæ quidem pro diuerſa diuerſarum partium ſolarium natura, intra abdita Solaris Mundi viſcera diuitias

Corpus Solis heterogeneum.

Corpus Solis panſpermia pollet.

ſuas

ſuas abſcondente, humor igneus diuerſimodè tin-ctus, per radioſam virtute varia & multiplici imbu-tam diffuſionem inferiora attingit, & pro ſubiecti cuiuſuis natura diuerſos effectus producit; vnde ne mireris, ſi in diuerſis Mundi climatibus alios & alios effectus produci videris; ſolius enim id Solis diuerſa proprietate imbuti naturæ, ac terrenæ portioni, quam percutit, diuerſa pariter virtute imbutæ ac-ceptum feras; atque adeo Sol per modum principij actiui, tellus verò per modum paſſiui principij, ſuas ad generationes rerum innumerabilium promouen-das, virtutes congruas vtrinque confert; Atque hinc admirabili naturæ conſilio factum eſt, vt Sol nullibi ſtabilis perpetua quadam agitatione, tum ob motum ſuum diurnum annuumque, tum ob eum quo trigin-ta ferè dierum ſpatio circa proprium centrum axemq; mouetur agitaturque, fluctuet; ſanè non alia de cauſa, niſi vt diuerſos virtutum effluxus circumſitis globis diuerſa vultus conſtitutione commodius di-ſtribuat, & ne interiores centralium portionum fa-cultates otioſæ torpeſcerent; hinc diuinæ vtique ſa-pientiæ diſpoſitione factum eſt, vt Solaris globus per occultas voragines & canales ita diſponeretur, vt pelagus illud igneum perpetua agitatione, per hoſce à natura deſtinatos cuniculos inſinuatum ab-ſorptumque interiores virtutum theſauros in exti-mam ſuperficiē extruderet; atq; in eorū locum ſupe-rioribus ſuccedētibus nouam ſemper & nouam gene-rationum in inferrioribus ſobolem perfecta quadam

Circulatio pelagi Solaris per intima corporis Solaris viſcera.

cir-

Sol in perpetua æſtus agitatione verſatur.

in terreno globo Oceanus in perpetua æſtus efferueſcentia, perfecta pericycloſi vniuerſam telluris ſuperficiem ambit, & per occultos terræ meatus omnia interiora terræ viſcera permanans in fontes, flumina, lacus tandem ſeſe iuxta leges à natura ſibi præſcriptas exonerat; ita omninò in Solaris corporis globo fieri exiſtimandum eſt; pelagus enim hoc Solis interminum feruidiſſimunque vti perpetuâ fluxûs refluxûſque viciſſitudine agitatur, ita nunquam eandem terrigenis faciem obuertit, ſed mirandâ quadâm pericycloſi ſeu circulatione nouos ſemper & nouos flûctus, nouam ſemper & nouam virium proprietatumque ſementem in Mundi emolumentum exerit: neque enim putes velim, virtutem qua in inferiora influit, vnam ſemper & eandem eſſe; ô quàm nonnulli Philoſophi aberrant qui ſolam Solis lucem caloremque in inferiorem Mundum agentem omnium cauſam eſſe volunt; quæ neſcio an digna ſit Philoſopho ſententia; nimis enim ſubmiſsè ne dicam contemptim de ſumma naturæ maieſtate eiuſque inexhauſtis diuitiarum theſauris ſentire videretur; ſiquidem nullâ aliâ virtute, proprietate, qualitateque præter lucem & calorem cœleſtia corpora dotata eſſe, parum prudentem perſuaſionem eſſe exiſtimes. Hoc tibi certo perſuaſum habeas, totam hanc ſolaris globi molem, non vnâ tantùm facultate, ſed panſpermaticâ quâdam virtute imbutam eſſe, quæ quidem pro diuerſa diuerſarum partium ſolarium natura, intra abdita Solaris Mundi viſcera diuitias ſuas

Corpus Solis heterogeneum.

Corpus Solis panſpermia pollet.

ſuas abſcondente, humor igneus diuerſimodè tinctus, per radioſam virtute varia & multiplici imbutam diffuſionem inferiora attingit, & pro ſubiecti cuiuſuis natura diuerſos effectus producit; vnde ne mireris, ſi in diuerſis Mundi climatibus alios & alios effectus produci videris; ſolius enim id Solis diuerſa proprietate imbuti naturæ, ac terrenæ portioni, quam percutit, diuerſa pariter virtute imbutæ acceptum feras; atque adeo Sol per modum principij actiui, tellus verò per modum paſſiui principij, ſuas ad generationes rerum innumerabilium promouendas, virtutes congruas vtrinque confert; Atque hinc admirabili naturæ conſilio factum eſt, vt Sol nullibi ſtabilis perpetua quadam agitatione, tum ob motum ſuum diurnum annuumque, tum ob eum quo triginta ferè dierum ſpatio circa proprium centrum axemq; mouetur agitaturque, fluctuet; ſanè non alia de cauſa, niſi vt diuerſos virtutum effluxus circumſitis globis diuerſa vultus conſtitutione commodius diſtribuat, & ne interiores centralium portionum facultates otioſæ torpeſcerent; hinc diuinæ vtique ſapientiæ diſpoſitione factum eſt, vt Solaris globus per occultas voragines & canales ita diſponeretur, vt pelagus illud igneum perpetua agitatione, per hoſce à natura deſtinatos cuniculos inſinuatum abſorptumque interiores virtutum theſauros in extimam ſuperficiē extruderet; atq; in eorū locum ſuperioribus ſuccedētibus nouam ſemper & nouam generationum in inferrioribus ſobolem perfecta quadam

Circulatio pelagi Solaris per intima corporis Solaris viſcera.

cir-

cuitione moliretur. *Theodid*: Iam vera eſſe video; quæ iam dudum ſenſata me docuit experientia, dum Solem per armatum intuens oculum veluti ingenti agitatione æſtuantem vidi, atque adeo ſæpè illud me Virgilij vſurpaſſe meminerim:

Vidimus vndantem ruptis fornacibus Ætnam
Flammiuomoſque globos liquefactaque voluere ſaxa.

Sed ô mi Coſmiel illud non capio, quomodo multiplex illa panſpermatica facultas in Solis globo inexiſtere poſſit. *Coſmiel*. Panſparmiam non eo ſenſu accipias velim, quod aut terrenarum rerum ſemina in ſe contineat actu & realiter; ſed virtute quâdam eminentiali; faciam tamen vt totum capias, per familiare tibi experimentum; ſi in crucibulo quodam varias metallorum virtute diſcrepantium ſpecies liquefeceris, certum eſt, metallicas ſpecies liquefactas vnum numero liquorem exhibere, tametſi omnibus metallorum confuſis facultatibus plurimum diſcrepet, vt ex diuerſis colorum generibus liquido patet; cuius quidem vapor pro diuerſa natura metallorum, nunc ſalutiferas nunc noxias qualitates diffundit; pari modo & analogía in Solari globo fieri exiſtimare debes. Sunt in Solari globo non omnes partes, vti Peripatetici exiſtimant, eiuſdem facultatis, ſeu naturæ homogeneæ; ſed varijs imbutæ virtutibus, prout diuina ſapientia per artem ſuam naturam in ſuas eas fines diſpoſuit, dotatæ. Cùm itaq; vti iam percepiſti, corpus Solare profundiſſimum ſit, eiuſque ſemidiameter, qua centrum contingit, ad

Sol variis facultatibus pollet.

de-

decem millia horariarum leucarum excurrat, interiorem totius compagis ſtructuram alijs & alijs qualitatibus imbutam eſſe neceſſe eſt; quod quidem impoſſibile eſt, vt exerat, niſi per vndantis liquoris continuum quendam per interiora Solis viſcera agitatum pericycloſeos motum; hinc enim liquor ille cœleſtis partium latentium, quibus tingitur, qualitatibus imbutus virtutem imbibitam ad exteriorem promouet ſuperficiem, vt inde per inſitam ſibi radiorum noua & noua virtute tinctorum facultatem, eam ſummo ſubſolaris œconomiæ emolumento diffundere poſſit; Atque hoc verum eſſe, tunc patebit, vbi de modo & ratione luculentius me diſcurrentem audieris: Ad quid enim aliud Natura motu Solis, vti & plerorumque aliorum globorum circa proprium axem facto intendit, niſi vt nunc has, nunc illas ſolaris ſuperficiei partes obuertendo, ſingulos globos, terrenum potiſſimum, diuerſa virtute imbueret; quod niſi hac de cauſa factum fuiſſet, fruſtra ſanè hæc Solis circa proprium axem circumuolutio inſtituta fuiſſet; hac enim fit, vt Oceanum ſolarem quem motus diurni rapiditas, plus æquo relaxat, eum motus circa axem continuus cohibeat; fitque vt colluctantibus ſibi obuijs vndis ingens & immenſum liquoris Oceani pondus preſſum per ſubſolares cuniculos intromiſſum, inde latentem liquorem ſuâ iam virtute imbutum per oppoſitos canales, ſummâ viciſſitudinis lege, ſummâque in tanta elementi inconſtantia, ſtabilitate eiaculetur; ſummo itaque na-

Semidiameter globi Solaris quanta?

Sol non eſt ſolidum per totum corpus ſed innumeris rimis & canalibus pertuſum.

Cur Sol circa proprium centrum moueatur?

Cur pelagus ſolare perpetuo moueatur.

naturæ conſilio factum eſt, vt globus in perpetuâ quadam motuum vehementia agitaretur; hinc enim, præterquam quod calor æſtuſque ſolaris intendatur, vires quoque & panſpermia, ſeminaliumque rationum poteſtates excitatæ, mundoque inferiori communicatæ, innumerabilem illam, quam admiramur in terreno Mundo varietatem producant. Et ſi iuxta perfectas analogiæ leges res penitius examines, idem in terreno globo, ſuo modo, & in ſingulis alijs mundanis globis fieri deprehendes; ad quid enim Oceanus terrenus tanta tumultuantis aquæ agitatione concitatur; niſi vt in perpetuo quodã vigore terram conſeruet, & per communicatam virtutem ſubterreſtrium partium naturam foueat; terreſtres verò partes diuerſiſſimis qualitatibus imbutæ ipſum quoque aqueum elementum virtute ſua imbuendo officij reciproci munus obeant? Hinc Oceanus per ſubterraneos meatûs canaleſque abſorptus, hic per fontes, ibi per flumina, alibi per lacus, ſtagna, paludes eructatus, diuerſiſque coloris, ſaporis, odoriſque proprietatibus iuxta naturam terreſtrium partium per quas tranſit, imbutus, tandem ſuo reſtituitur principio; haud ſecus in Sole fieri exiſtimabis. Optandum ſanè vt Philoſophi tum varijs ſuis coniecturis & ſpeculationibus, tum experientiæ, & analogiæ rerum animum ſuum intenderent;

Comparatio motus maris cum Solis pelago.

Ars analogica in quo conſiſtat & quid conferat.

Eſt enim ars analogica mirum quoddam compendium, quo veluti ad Ariadnæ filum ductus Philoſophus, ſine periculo in abdita naturæ penetralia admit-

mittitur; per hanc tandem diſcit, vt qualis in terreno globo, qualis in microcoſmo homine Mundi filio, qualis in politico, meteorologico, medico, ethico rerum conſtitutio, talis in omnibus & ſingulis Mundanorum globorum ſyſtematis ſuo modo & conditione conſiderata reperiatur. Quæ itaque in terreno globo inueniuntur conditione terrena, illa in Sole conditione ſolari, in Luna lunari, in Venere venerea, & in Mercurio Mercuriali, & ſic de cæteris vſque ad vltimum Mundi corpus ea conditione ineſſe æſtimari debent, quæ talem & talem naturam cum primis decet. *Theodid*: O quàm abdita ex diuino tuo diſcurſu percipio; iam enim video verum eſſe illud diuini Dionyſij epiphonema, non tantum ſingula Mundi ſenſibilis ſyſtemata, ſed & inſenſibilis, imo intelligibilis Mundi fabricam ad ſimilitudinem & analogiam ſupremi archetypi facta eſſe, in quo à ſummo vſque ad infimum ens abſolutiſſima quædam proportio, & perfectus ſingulorum ad ſingula reſponſus comperitur; atque adeo, vti Sanctus Paulus teſtatur, inuiſibilia per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciantur. Si itaque continua inuiſibilium ad inuiſibilia quædam ſimilitudo & analogia exiſtat, quantò magis inter mundanorum globorum corporeas ſubſtantias eam intercedere exiſtimandum eſt? Sed obſecro te mi Coſmiel: Eſtne igneus ille globus verus & realis ignis? *Coſmiel*, imò veriſſimus & realiſſimus ignis, iſque vti luciſſimus, ita ardentiſſimus eſt; neque enim aliud in natura elementum ignis

Omnia in omnibus ſunt.

Ignis Solaris verus & elementaris ignis.

datur, niſi is quem vides; hic enim totum Mundum ſubſolarem calore ſuo fouet, nutrit, calefacit; imò terrenus ignis (qui quidem nil aliud niſi vapor inflammatus dici poteſt) vt ſit & in eſſentia ſua conſeruetur, huic cœleſti igni acceptum ferre debet. *Theodid*: Sed noſſe cuperem, cur liquidum hunc ignem natura conſtituerit, non verò flammarum pyramidibus in altum vndique exurgentem? & num montes hi ignei alterius à liquore naturæ ſint? *Coſmiel*, ſcias fili mi, globum hunc, quemadmodum omnes, cæteros, duplici elemento conſtitutum; primò ſubſtantia quadam ſolida, quæ terreſtre non incongruè referat elementum, & liquida, quæ aquam, tametſi ea propriè aqua non ſit, ſed igneum idque efficaciſſimum & lucidiſſimum elementum; ſicuti verò liquor ob continuas ebullitiones & circulationes hinc inde agitatus multò efficaciorem calorem, æſtumque continet, quàm ſi flammeus tantùm foret, vti experientia in fornacibus ære feruente bullientibus docet, ita meliori ſanè conſilio eam liquidum quàm flammeum natura conſtituit; ſiquidem liquor agitatione perpetua, vti in fabrorum ignibus vehementi follium flatu commotis patet, concitatus tale incrementum ſuſcipit, quale ad orbes ſubſolares calore abundè fouendos ſufficiat. Accedit lucem in liquida hac materia multò flammea intenſiorem eſſe; num aliquando expertus es, quàm vix ferenda luce liquefacti æris fuſio oculos intuentium perſtringat? *Theodid*: vidi, & intenſiorem in inferiori Mun-

Structura globi ſolaris.

Cur liquida materia conſtat?

Mundo lucem non puto reperiri. *Coſmiel*, rectè ſentis: Cùm itaque natura præcipuo fine hunc globum conſtituerit, vt terrenum orbem calore & luce perfunderet, id ſanè melius præſtare non potuit, quàm liquido feruidi ignis & intra vas veluti concluſi perpetuòque ſe circulantis elemento; quod quidem ſi flammeum eſſet fieri nulla ratione poſſet. De materia verò ſolida iam dixi, ea ſe ratione ad liquidum habere, qua terreſtris ad aqueam ſe habet ſubſtantiam; materia ſiquidem Solis lapidea, tametſi ex ſe & ſua natura ignea minimè ſit, ingentem tamen igneo illo æſtuantes Oceani elemento calorem pariter concipit, adeoque ſicut in terreno globo carbo ſuccenſus aut ferrum igne candens ad ignem flammeum ſe habet, ita ſeſe habeant ſolidiores Solaris globi partes ad igneum liquorem quem veluti vaſe quodam continent. Addo ſcopulos illos monteſque, quos tantopere miraris, quoque tam inuſitato ſupra omnem carbunculorum, pyroporum, chryſolithorum, aliorumque pretioſorum lapidum fulgorem longè excedente ſplendore coruſcare vides, lucem quandam intenſiſſimam naturâ ſibi inſitam habere, ita vt nullus mortalium nec caloris vehementiam, qua feruent, nec lucis fulgorem nimium, quo coruſcant, niſi diuino adiutus præſidio, quo tu munitus es, ſuſtinere poſſit. Et ſanè vel ipſo experimento veritatem rei in corpore tuo facerem, niſi tui noſſem animi imbecillitatem aut promiſſionis tibi factæ memor eſſem, de non inferendo tibi vllo vitæ

Cur natura liquidum ignem in Sole poſuerit.

periculo. *Theodid*: At rogo te mi Coſmiel, cur materia illa ſolida tanta ardoris vehementia non aduritur? *Coſmiel*, ne mireris fili; cur Aetna & Veſuuius tanto iam tempore perenni igne arſerunt, & tamen à tot annis montes adhuc perſeuerant? quemadmodum enim natura arctis amicitiæ legibus ea ſimul in vnum colligauit, ita & ſolidiori materiæ vim quandam omnis combuſtionis expertem indidit; materia ſiquidem ἄσβεϛος eſt, id eſt, incombuſtibilis ad inſtar asbeſtinæ materiæ quam & tellus tibi affatim ſuppeditat. Certè quæcunque dixi, vera eſſe, vel ipſa ſacri textus pagina Eccleſiaſtici cap. 43. apertè docet his verbis: *Vas admirabile opus Excelſi in meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris eius quis ſuſtinere poterit? fornacem cuſtodiens in operibus ardoris: tripliciter Sol exurens montes, radios igneos exſufflans & refulgens radijs ſuis obcæcat oculos?* Quibus quidem verbis nihil expreſſius, nihil ad naturæ Solis paulò ante à me factam deſcriptionem aptius & congruentius dici poteſt. *Theodid*: Non eſt Coſmiel, vt id mihi perſuadeas, veritatem rei non tantùm oculis perluſtro, ſed & manibus tango, video quoque omnia nomina hebræa, quibus Solem appellare ſolent, ab ipſo humani generis parente in paradiſo diuino quodam inſtinctu impoſita, hoc docere; quid enim Schemeſc, id eſt Sol, aliud docet, quàm ibi ignem eſſe? quid Hamma, niſi æſtum? quid aliud Chereſc, niſi ardorem indicat intenſiſſimum? quin Sancta Mater Eccleſia, cuius proprium eſt, de ſenſu ſcri-

Nomina Solis igneum eſſe notant.

שמש

חמה

חרש

ſcripturarum ſententiam decidere, vtpote veritatis Magiſtra & infallibilis determinatrix id apertè aſſerit in hymno ſuo; *Quarto die, qui flammeam Solis rotam conſtituens*; & alio in hymno; *iam Sol recedit igneus*, quin & SS. Patrum ita ſentientiũ integrum Catalogum attexere poſſem, ſi non iam id Roſa Vrſina abundè præſtitiſſet. Quæ cùm ita ſint, quis imposterum de veritate rei dubitet? Porrò reſtat dubium nõ leue, cuius ſolutionem vt mihi præſtes etiam atque etiam rogo, quomodo videlicet Peripateticorum ſententia de calore eminenter tantum Soli inſito intelligenda ſit. *Coſmiel.* Non neſcio multos olim & nunc quoſdam Philoſophos eſſe, qui hanc ſententiam pro aris & focis defendant; verùm cum metaphyſicis tantùm abſtractionibus inſiſtant, nec vllo experientiæ & cœleſtis doctrinæ ſubſidio polleant, parum illis ſanè deferendum eſt. Quomodo enim Sol eminenter tantum, vti Scholæ paſſim loquuntur, calefaceret, nemo facilè comprehenderit? cùm nemo det, quod non habet; eminentialis autem nec propriè, verè & realiter calor eſt, nec vllos in Mundi œconomia inflammationis effectus producere poteſt; quomodo enim calor formalis ab agente formaliter non calido à Sole in inferioribus producatur, quis concipiat? *Theodid*: quin imò vinum & piper, atque adeo omnia ſummo gradu calida formalem in ſtomacho calorem producere iam ab ineunte ætate in ſcholis edoctus fui, vt proinde Peripateticorum ſententiam minimè vanam habendam exiſtimem. *Coſmiel.* O quan-

An Sol eminentur tantum calorem habeat.

Obiectio Theodidacti.

quantum à ſcopo aberras fili mi; imaginare tibi piperaceum globum Solem eſſe; quæro ex te, quid faciet ille globus, terramne calefaciet ſui eminentia caloris, an non? certè nõ plus calefaceret, quàm globulus quiſpiam piperaceus manu geſtatus, quem ſi tametſi frigore penè exanimatus integrum diem, menſem, annum aut manibus aut collo inſertum geſtares, non tamen plus te, quàm Cryſtallus aut quodlibet aliud ſaxi genus calefacturus eſſet. *Theodid*: verum eſt, ſi extrinſecè eum corpori applicem; ſed globulum piperaceum mox in ſtomachum ſumptum magnum continuò æſtum excitare, notius eſt, quàm vt dici debeat. *Coſmiel*, quantum te à vera Philoſophiæ ſemita abeſſe video: Ergone tellus cœterique globi veluti totidem quidam ſtomachi ſunt, in quos ſolarium virtutem radij infuſi, calorem formalem in globis excitant? O lepidam philoſophandi rationem! quis rogo in piperaceo grano radios, qui formalem in alijs à ſe diſſitis corporibus calorem producant, concipiat? tam enim ad hoc præſtandum glacialem globum idoneum, quàm piperaceum eſſe exiſtimes. *Theodid*: Ignoſce, rogo, ignorantiæ meæ ô Coſmiel, neque imperitis meis ſermonibus iraſcaris; tibi enim tanquam naturæ arbitro omnia ſubijcio, tibi in omnibus ſubſcribo, neque hilum quidem ab inacceſſæ ſapientiæ tuæ documentis recedo: quis enim tibi omnium arcanorum naturæ conſcio non credat? hoc vnicum efflagito, vt quomodo eminentialis caloris piperacei vis in ſtomacho calorem

pro-

producat, edoceas. *Coſmiel*, faciam quod petijſti. Scias itaque, in corporibus nonnullis latentem calorem extra certa vaſa, nihil prorſus poſſe penituſque torpidum emotuumq; eſſe, vtpote nulla virtualium actionum fætura radiantem; ſed mox vbi in ſtomachum piper tranſactum fuerit, id non tam calore virtuali calorem in ſtomacho latitantem producere, quàm eundem in humani corporis viſceribus ſtabulantem excitare, ſpirituum vitalium miſcellam commouere, ex quorum impetuoſa commotione tandem calor ille, quem ſentimus, neceſſariò conſequatur. Exemplo me declaro; ignem affrictu chalybis & ſilicis facilè excitari noſti; ſi tamen ideo chalybem aut ſilicem eminenter calidum dixeris, eò quod ignem excitet, certè ſummoperè hallucinaberis; quod itaque duo hæc corpora ex affrictu ignem eliciant, non eſt cauſa, quòd alterutrum horum ignem in ſe ſiue eminenter, ſiue formaliter contineat; quis enim hæc aut in chalybe aut ſilice ineſſe concipiat? ſed cauſa eſt vehemens aëris igne fœti eliſio, quam inflammatio neceſſariò ſequitur; quod non ſolùm in ſilice, ſed vel in frigidiſſima glaciei mole fieri experientia docet. Cùm itaque Sol fons luminis ſit intenſiſſimi, & cuncta ad quæ ipſius radij pertingunt, corpora & obiecta eis illuſtrata, mox calorem formalem ſentiant, quis neget, fontani luminis origini calorem multò maiorem intenſioremque ineſſe, cùm totum, vti oculis tuis hic coram intueris, in hoc lumen condenſatum conglobatumque exi-

Quomodo piper agat intra aſſumptum.

Quomodo ſilex chalybe percuſſus ignem eliciat.

exiſtat; ſi enim lux debilior & extenuata ab hoc globo ſolari emiſſa, tantam habet vim remotiſſima etiam obiecta incendendi, calefaciendi, atque in eis calorem formalem producendi, quid obſecro ergo virium lucem in ipſo hoc igneo elemento obtinere putas, vbi tota ſimul intenſiſſimè veluti in caloris & lucis quodam gazophylacio conglobata conſeruatur; fieri autem non poteſt, vt vbi lux eſt, ibi calor abſit; quod & magnum Eccleſiæ lumen Auguſtinus agnouit his verbis; *Sol, candor, & calor, & tria ſunt vocabula, & tria vnum; quod candet hoc calet, quod calet hoc candet, tria hæc vocabula res vna dignoſcitur*; vbi certè non de eminente Solis calore, ſed formali loquitur. Eſt itaque lumen nihil aliud, niſi igneus quidam effluxus, ex ipſo Solis corpore in obiecta ſibi corpora propagatus; atque adeo eiuſdem cùm fonte vnde profluxit, naturæ, quod experimentum tibi familiare ſat ſuperque docet; dum enim per vitream lentem, diffuſam radiorum vim in vnionem cogis, ligna aduris, plumbum liquefacis, alioſque hiſce ſimiles mirificos ſanè vſtionis effectus præſtas; certè ingenij oppidò obtuſi, ne dicam ſtolidi foret, qui vſtionem hanc in neſcio quem virtualem calorem conijceret. Verum hæc omnia fuſiùs deduxi, non quod de rei veritate te dubitare viderem; vides enim hic proprijs oculis immenſum inſtar continuò ebullientis & feruentiſſimi æris lucidiſſimique ignis pelagus. *Theodid:* Igneum hunc globum eſſe exceſſiuus calor, quo tantum non exanimor, & lux in-

Aug. ſerm. 59.

intenſiſſima, qua tantum non excœcor, ſat monſtrat, neque ego vnquam de ijs, quæ hucuſque expertus ſum, dubitaui, ſed tibi nonnullorum Philoſophorum obiectiones proponendas duxi, vt tua eruditione inſtructior, quomodo ijs obuiare queam, à te diuino meo Magiſtro diſcerem. *Coſmiel*, ſed iam paulò maiora canamus, ad noua te introducam diuinorum prodigiorum penetralia, vt ſic tandem per partes, totius naturæ nucleum eruamus.

Globum ſolarē igneum, feruor eius in terrā vſque dimiſſus ſatis docet.

§. II.

De maculis, faculis, vmbris, cœteriſque mirificis in Sole portentis.

COSMIEL. Agedum Theodidacte, progrediamur tandem ad ſumma & inaudita terrigenis huius globi portenta perluſtrāda; *Theod.* Quo facto asbeſtinam nauiculam, quam in ſolidam globi ſolaris continentem exeuntes reliqueramus, poſtliminio ingreſſi, per ingentes & innumerabiles ebullitionum voragines, per humano veſtigio inacceſſa hucuſque æſtuaria delati, ea vidimus, quæ mortalis oculus à primis Mundi incunabulis non intuitus eſt. Sed ô Coſmiel, rogo te per viſcera miſericordiæ Dei, ne me derelinquas, adiuro te per nomen Dei altiſſimi, vt tua me protectione munias; Ecce enim nimio terrore & ſtupore tabefactus animi corporiſque viri-

bus deficio. *Coſmiel*, magno ſis animo Theodidacte, ne quicquam eorum quæ vides prodigiorum metuas; tecum enim ſum, vt te ab omnibus eruam periculis, vt te doceam ineffabilem diuinorum operum magnitudinem, vt ex ea infinities maiorem ſapientiſſimi Conditoris omnium immenſitatem admireris, admiratam cognoſcas, cognitam ames, eoque tandem in æternum fruaris. *Theodid*: O Coſmiel, ſi opera ſummi Conditoris tanta & tam admiranda ſunt, quid non is erit, qui vti ex nihilo ſolo verbo produxit omnia, ita ad diuinam eius immenſitatem comparata, nihilum ſunt. Moriatur quæſo anima mea morte iuſtorum, vt eum videam, per quem facta ſunt omnia, & cuius verbo conſtituuntur omnia. *Coſmiel*, necdum tempus aduenit, feſtina parumper Theodidacte, nec enim vel minimam adhuc operum diuinorum particulam contemplatus es. *Theodid*: fiat itaque voluntas eius, cuius me arbitrio totum, quantus quantus ſum, permitto. Sed ô Coſmiel, quid ſibi vult ingens pluuiæ illius igneæ nimbus? quid metuendus nimis igneæ tempeſtatis turbo? quid vapor elatus in altum, termini neſcius? quid flammarum in hoc æſtuanti Oceano, ignearumque ebullitionum tumultuantium conflictus? video hic flammas, quibus lucidius & ſplendidius quidpiam in natura rerum concipi non poteſt, ſed & continuò veluti nebulam quandam denſiſſimam, quæ caliginem non exiguam offundat? Quis vnquam credidiſſet, aut quis terrigenis vnquam perſuaſurus fuiſſet, in luciſſi-

Pluuia ignea in ſole.

diſſi-

diſſimo hoc Mundi oculo, in puriſſimo lucis fonte, tenebras cum luce, lucidum cum obſcuro, caliginem cum luce omnium intenſiſſima tam ſtrictum mutuæ amicitiæ fœdus pepigiſſe? quis lucidum ex tenebroſo, & hoc ex illo produci, in omnium puriſſimo Terrigenarum opinione Mundi globo concipiat? quis mihi fidem habebit narranti, augmentationem rei minimæ maximam, diminutionem ſummam & velociſſimam mox conſequi? O ſi Philoſophi mirandas rarefactionis & condenſationis viciſſitudines, atque ex alteratione perpetua inconſtantiæ ſummæ iunctam ſummam ſtabilitatem, opacitatem maximam cum ſumma ambientis perſpicuitate, continuam mutationum ſucceſſionem ſine vlla aut redundantia aut diminutione apparente, Solem præterea eundem ſemper, nunquam tamen eundem intuerentur? quam aliter de doctrina cœleſti ratiocinarentur. Certè ſanctè affirmare auſim, nullum in Vniuerſo corpus tot alterationibus & viciſſitudinibus obnoxium, ac hic præſens globus eſt, reperiri. Video quidem diſtinctè & intuitiuè omnia huius globi portenta, ſed rationem tam prodigioſæ fœturæ non capio; vnde tam vehemens ebullientis ardoris vis, originem ſuam trahat, mens animuſque deficit. Quare te ô Coſmiel ſanctioris arcanioriſque naturæ interpretem vnicè exoro, vt intellectum meum debilem & imbecillem aperias, diuini Numinis me lumine perfundas, vt ex tam inſolentibus naturæ effectibus ad veras eorundem cauſas pertingam. *Coſmiel*, fili mi, vti

Solare corpus maximis alterationibus obnoxium eſt.

te tenerrimo amoris affectu proſequor, ita fieri non poteſt, vt votis tuis non ſatisfaciam; attende itaque arrectiſque ambabus auribus, quę tibi de Solis huius arcanis aperturus ſum, accipe. Quemadmodum in hoc vniuerſo & Mundo ſenſibili Deus mortalium generi, & toti huic elementari machinæ quidpiam Sole præſtantius non dedit, cuius concurſu omnia generantur, conſeruantur; ita ſuæ ſapientiæ poteſtatiſque quaſi quoddam compendium in eo poſuiſſe videtur; vndè rectè. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum.* Nam ſi ea, quæ inter ſe contraria aut pugnantia apparent, vti ſuprà quoque tu præmonuiſti, vſpiam alibi, profectò in hoc admirandæ virtutis globo ſapientiſſimè & ſuprà humanæ intelligentiæ captum idem rerum omnium prudentiſſimus Opifex colligauit. Sol ergo corporeorum ignium ignis eſt primus, & verum ignis in hoc ſenſibili Mundo elementum, vti ſuprà dixi, empyrei Mundi imago, primæuique & luminis & caloris lux compactiſſima, igniſque feruentiſſimus atque ardentiſſimus; Radij verò qui exeunt ab eo ſunt ignes ſecundi, recti, acuti, penetrantes, vrentes, quaſi à denſa Solis mole æſtuantes, lumen verò à radijs eſt quaſi ignis tertius, & flamma in exiliſſima quaſi materia leuiter ſuccenſa; Et quamuis in terrenis flammis lucem à calore diuerſum quid eſſe videatur, nihilominus in hoc puriſſimi Solis globo neceſſe eſt, hæc omnia, lucem, lumen, ignem, caloremque idem eſſe, talis ergo cùm Sol ſit, & radij ab eo immediatè diffundan-

Solis præſtantia.

Sapiens.

Deſcriptio luminaris Solaris.

dantur, & lumen ab his emicet; per hæc veluti per inſtrumenta quædam virtutum ſuarum propaginem in omnia inferioris Muudi corpora transfundit; Eſt enim Sol, Sancto Dionyſio teſte, à ſummo bono & bonitatis corporea imago, & bonitatis illius, quantum corpori licet, in corpora transfuſor: Nam ſicuti à bono in lumen illud primæuum ſemina rerum omnium ſunt transfuſa, ſic à Sole eadem rerum ſemina per radios perque lumen in inferiora transfunduntur, Intelligentijs globi præſidibus vnicè cooperantibus, & per ſpiritum toti ſolari corpori transfuſum omnia in omnibus peragentibus; atque hic eſt ſpiritus ille, de quo ſacra memorant eloquia; *Oritur Sol & occidit, luſtrans vniuerſa, in circuitum pergit ſpiritus.* Quemadmodum autem intellectus ſeipſum intelligendo, ſpecies & ideas quæ in ipſo ſunt, intelligit, & intelligendo operatur, hoc eſt, in animum ſibi coniunctum & ſpecies eas earumque notitiam transfundit, animus verò in ſpiritum vectorem omnium agit; ſic ſpiritus ſpecies in corporum tum eſſentias tùm vires transfundit, vnde actiones, omnes prodeunt, & prodeuntes res ipſas ad ſui imitationem generant; idem de Sole ſentias velim; cuius intelligentia dum ideales ſpecies in ſe reuoluit, intelligendo ſpiritum mox in omnibus & ſingulis ſolaris globi particulis latentem inſtimulat, vnde ſpiritus ſtimulatus excitatuſque in corpus, & corpus per vires & actiones extra ſe diffundit; atque hoc pacto tandem res, quæ à Sole gigni dicuntur,

Eccleſiaſt. 1.

Cauſa eſt generationis rerum omnium.

tur, generant omnia; ſunt autem Solis vires lumen & calor; & rerum ſemina à lumine ſuo vecta, & in corpora hæc deuecta, & à calore inuecta & ſata, cauſa ſunt generationis rerum omnium, quæ in hoc ſenſibilis Mundi theatro ſpectantur; Lumen enim ſuum, ſicuti ſeminalium rationum delator eſt, ſic earundem menſura, numerus & proportio; dum enim illuminat, & quæ incepta ſunt ſubiens & ea permeans calore comite tum ſeparat, tum congregat, & purgat, & mouet & generat, & nutrit, & adauget, & perficit, & remouet, viuificat & continet, ita vt cuncta corpora eum veluti genitorem, motorem, calefactorem, illuminatoremque, & denique vti vitæ datorem, conſeruatoremque agnoſcant: omnia enim hæc corporibus omnibus tum influit, tum indit, tum manifeſtis luminis viribus, tum occultis & ſympathicis quibuſdam actionibus. Concludam itaque, Solis radios ac lumen igneæ eſſe naturæ; quos ſecum ipſe trahit & circumfert, quocunque eum fert ſpiritus in circuitu, atque hoc modo lumine & motu iuxta Peripateticos in Inferiora agit, motu quidem vt radiorum & luminis delatore; lumine verò vt delatore caloris ſpiritus ſeminumque, ſine quibus nulla fit generatio; hic autem luminis calor, dum terraqueum globum vnà cum ſpiritu ſeminibuſque penetrat, aquam terramque recreat, quæque ibi ſunt rarefacit, colliquat, fundit, mouet, concoquit, denſat, vrit, ſiccat, temperat, nutrit, & caloribus, qui luminis ſunt proles, proprijs exornat ſingula. His itaque

præ-

præmiſſis, iam ad illud explicandum progredior, quod animum tuum tantopere anxium tenebat, & quod capere nequibas; vaſtiſſimum nimirum illud luminum pelagus perpetuis quaſi fluctuum quibuſdam voluminibus agitari, macularumque atque vmbrarum continua ſucceſſione, mutuis inundationibus, ſerieque indiſſolubili variari. Dic quæſo mi Theodidacte, vidiſtine vnquam per tubum opticum huius portenta globi? *Theodidactus.* Vidi & quidem ſumma admiratione defixus; vidi enim ſuperficiei ſolaris continuam quandam alterationem, aſpexi & obſtupui ſemper nouas & nouas macularum, vmbrarum, facularumque apparitiones atque diſparitiones; O quam miratus ſum perpetuas earundem in figuris variationes, continuas item coniunctiones ſeparationeſque, quibus rebus Solis ſpeciem incredibiliter variari cernebam. Verùm, ô ſummum naturæ portentum! quæ olim è terreno globo abſtractiuè contemplabar, modò intuitiuè perluſtro; video modò hic coram, & percipio macularum, facularum, vmbrarumq; effectus; ſed vnde originem ſuam ducant, me latet; Quare vt mihi tantum naturæ myſterium pandas mi Coſmiel, ſupplex & eâ qua poſſum humili mentis ſubmiſſione exoro. *Coſmiel.* Scias velim mi Theodidacte, triplicem in hoc ſolari globo motum conſiderari; primus eſt localis quo Sol ſingulis vicenis ſeptenis diebus circiter, vnam circa centrum proprium reuolutionem conficit, & huius conuerſionis beneficio, quidquid lucis, quid-

Cur pelagus ſolare perpetuo fluctuet & æſtuet?

Origo æſtus pelagi ſolaris.

quid

quid virtutis radioſæ continet, ſucceſſiua quadam propagatione tam in terram, quàm circumſitos ſibi globos abundantiſſimè effundit; quæ quidem circumuolutio non ſimplex, ſed compoſita eſt ex annua circumductione axis mobilis, circa quem prior motus deſcribitur; quo fit, vt Sol circa ſummitatem Borealem & depreſſionem Auſtralem verſus terram annuat ſex menſium ſpacio; & abnuat ab eadem viciſſitudinaria polorum & axium mobilium apparitione ſupra horizontem ſolarem, & occultatione infra eundem; Ex quo quidem neceſſariò ſequitur Solem totum terrenum globum tum per annuam circuitionem, tum menſtruam, noua luce diuerſâ ſeminalium rationum fœturâ imbuta afficere. Secundus motus eſt ſolaris pelagi per ſubſolares cuniculos regurgitantis circulatio, quorum quidem meandrorum canaliumque cum innumerabilis copia ſit, non miraberis, faciem ſolarem terrigenis tam variam aſpectari, tot vmbris obfuſcari, tot tenebris inuolui, tot lucibus fulgere, tot maculis deturpari; ſiquidem quot eructationes ex ſubſolaribus globi viſceribus contingunt, tot maculas, tot vmbras naſci cenſeas. Maculæ autem quas è terreno globo ſæpè intuitus es, hoc pacto naſcuntur: Quando per intimos ſolaris corporis meandros vehemens fit regurgitatio, denſus ille æſtuantis liquoris vapor altum petens ætherem ſua denſitate obfuſcat oculoſque terrigenûm impedit, ne Solis fulgorem videant, atque adeo ſub maculæ ſpecie ſpectatur; cum

Triplex motus in Sole.

Quomodo maculæ in Sole naſcantur.

cum verò eiuſmodi vaporum eructationes per vniuerſam Solis ſuperficiem innumeræ fiant, maculas quoque innumerabiles ſubinde videri neceſſe eſt; vaporibus verò in altiora ætheris loca delatis, rareſactiſque ſubſequens vehementis ebullitionis ſplendor ſub forma intenſiſſimæ lucis ſpectatur, quam tu faculam nominare ſolebas; quandò verò circulationis motus retrotrahitur, voragines quædam ſpectantur, quæ ob ſummã profunditatem vmbras quaſdam referunt, quas tu paulò ante tantopere mirabaris; quando denique vapor ille vehementiſſima agitatione eiaculatus magnam liquoris partem ſecum in altum deducit, tunc is grauitate præponderans per igneas guttas in globum delapſus ſuo reſtituitur principio; vapores verò ignei in altum delati ac continuò impetum moti Solis ſequentes, nunc in ingentes nubes ab humido igneo defœcatæ, raritate ſuâ explicantur, iam iterum in minutiores portiones diſſipantur, donec tandem Solis virtute attractæ denuò vnde deductæ ſunt, redeant; atque hoc pacto macularum, quas miratus es, fiunt nunc apparitiones, nunc diſparitiones; quoniam tamen ſubinde adeo glutinoſa conſtant materia, vt in altius ſpacium, quàm vt motum Solis aſſequi poſſint, ſine diſſipatione vnitæ deferantur, fit vt libero motu per mobilia ætherei ſpacij inania hinc inde delatæ in cometas conuertantur, de quibus poſtea pluribus tecum agam.

Cauſa macularum, facularum, vmbrarum in Sole.

Theod'd: Iam cauſas macularum, facularum, vmbrarumque, quas ſumma mea admiratione ex terreno

V globo

globo olim intuitus ſum, adeo ad oculum demonſtraſti, vt de generatione earundem nullum mihi prorſus dubium remaneat; iam apertè cognoſco, quomodo illæ naſcantur, creſcant, minuantur; quomodo maculæ in faculas, & hę in illas transformentur; quid ſint portenta vmbrarum; & quænam, tandem omnia illa cœleſtis huius globi, quę tantopere Aſtronomorum ingenia nullo non tempore à prima illarum detectione, vexarunt, ludibria ſint, præſens aſpicio; video luculenter, cur ſubinde adeo glutinoſæ materiæ coniugio compactæ ſint, vt à Sole tractæ, cum integra ſua circa axem proprium reuolutione peracta, ſine vlla diſſipatione integræ denuò compareant; cauſam quoque percipio, quomodo in cometas dira mortalibus oſtenta conuertantur. O quàm iam miror Aſtronomorum Phyſicorumque quorundam varias coniecturas, dum omnes huiuſmodi maculas, ſtellulas quaſdam ſuis proprijs orbibus affixas & circa Solem circumlatas exiſtimant; ſi enim ſtellulæ quomodò tam citò modò aliæ & aliæ naſcuntur, modò pereunt? Iam apertè cognoſco, nullam Philoſophandi rationem ſine præuia experientia ſubſiſtere poſſe; Sed quoniam immenſo tantæ veritatis gaudio & voluptate afficior, neque ſatiari poſſe videor veritate adeo mirabilium rerum vlterius inquirendarum: Te mi Coſmiel, quem nihil eorum, quæ in abditis naturæ theſauris conduntur, latere noui, etiam atque etiam rogo, vt paucis ad nonnulla mea quæſita reſpondeas. *Coſmiel*, nihil adeo mihi vo-

Maculæ non ſunt ſtellæ circulis ſuis incluſæ.

volupe eſſe poteſt, quàm vt votis tuis, & laudabili curioſitati quouis modo ſatisfaciam; perge itaque confidenter interrogare, ad hoc enim tibi iunctus ſum, vt interpretis munere fungar, & tu de omnibus naturæ arcanis hucuſque occultis quàm vberrimè ad omnipotentis Dei gloriam & honorem inſtruaris. *Theodidactus*. Quidnam rogo, cùm Deus Opt: Max: & natura nihil fruſtra fecerint, quid inquam indicat tam inſolitus innumerabilium portentorum in hoc globo eluceſcentium apparatus? quas vtilitates Mundo, aut quos fines natura ſagax hiſce intenderit, ſcire cupiam. *Coſmiel*, vt itaque altius exordiar, notandum tibi primò eſt, Solarem hunc globum inter corpora Mundum conſtituentia quid præſtantiſſimum eſſe, ipſo oculorũ intuitu conuinceris; eo enim tanquam inſtruméto vniuerſali ad ſublunarem Mundum potiſſimùm vtitur magnus ille Vniuerſi Conditor Deus Opt: Max: vnde mirum non eſt, illum tam admirando artificio conſtructum, tot naturæ portentis adornatum, tam inuiolabili influxuum lege, in tanta inſtabilitate conſtantiſſimum perſeuerare. Eſt huic globo triplex à natura motus inſitus, prior eſt diurnus, annuus alter, tertius menſtruus. Prior motus, quo ſpacio ferè diei naturalis, id eſt, 24. horarum, ſuo in circulo vniuerſum telluris globum ambit, ad viciſſitudinem dierum & noctium, ad quietem animalium laboreſque continuandos, ad terram denique lucis ſuæ beneficio fœcundandam animandamque potiſſimum intentus; vti

Explicatur finis apparentiarum ſolarium.

Triplex motus Solis.

omnibus notum eſt. Quoniam verò ſi Sol ſolo hoc diurno motu fuiſſet inſtructus, & ſub vno ſemper & eodem parallelo curſum ſuum continuaſſet, certum eſt, vnam terreni globi medietatem neceſſariò perpetuis tenebris frigoribuſque, alteram perpetua luce caloribuſque damnatam, irremediabile exitium effugere non potuiſſe; ſiquidem perpetua noctium dierumque in toto telluris globo eadem temporis conſtitutio neceſſariò conſecuta, omnem rerum generationem extirpaſſet; Ne igitur tantum in natura detrimentum naſceretur, diuinæ prouidentiæ diſpoſitione factum eſt, vt tam neceſſarijs huius globi actionibus alter motus iungeretur, quo Sol totius anni diſcurſu per obliquam Eccliptic æ ſemitam decircinatus, motu priori contrario, nunc ad Auſtrum, modò ad Boream conuerſus omnia Mundi climata ex æquo perluſtraret, virtutiſque ſuæ influxum omnibus & ſingulis orbis partibus ſummæ iuſtitiæ lege diſtribueret; ex hoc enim oriuntur quatuor anni ſtationes, Veris, Æſtatis, Autumni, Hyemis; hinc viciſſitudines dierum & noctium in ſingulis orbis climatis; hinc in vno hemiſphærio caloris intenſio, in altero eiuſdem diminutio; in vno æſtas, in altero hyems, in vno plantarum incrementum, in altero decrementum earundem; & contrà, rerum geneſes mirificè promouent, ea lucis iuſtitia & æquitate, vt nulla gens, nullum clima, nulla natio alterâ plus aut minus lucis aut tenebrarum accepiſſe conqueri poſſit; ſic ſuppolares populi tametſi ſex menſium

Effectus anni motus Solis.

Diuinæ prouidentiæ magnitudo.

ſium ſpatio nocte perpetua circumfuſi, Sole priuentur, deperditam tamen lucem ſex menſium continuo die recuperant; ſub æquinoctiali verò habitantes populi diem nocti æqualem ſortiuntur perpetuò, eo fine, vt quod Sol duodecim horarum ſpatio radiorum efficacia torrefecit, id eiuſdem duodecim horarum abſentia frigore nocturno & roris abundantia madefaciendo reſtituat; in reliquis verò climatis natura pro ſitus ratione, Soliſque in circulo ſuo obliquo poſitu, temporum viciſſitudinem ita temperat, vt longitudinem dierum, & noctium in oppoſitis circuli ſui locis breuitate dierũ noctiumq; recõpenſet, atq; adeo in omnibus orbis climatis, tantum ſemper lucis, quantum tenebrarum, tantum tenebrarum quantum lucis, mirifica quadam ſymmetria & æquitate conſtituit; quæ omnia ex annuo Solis inter binos tropicos decurrentis motu proueniunt. Quoniam verò Sol in terrenum globum non luce tantum & motu, vti ſuprà quoque demonſtratum fuit, agit, ſed & in eundem perpetuò multiplicem ſeminaliũ virtutum, quibus imbuitur, mixturam influit, ſolaris verò globi auerſum à tellure hemiſphærium, ſi immobilis foret, minimè terram ferire, eique vim ſuam communicare poſſet; hinc diuinæ ſapientiæ dictamen ei tertium adiunxit motum, qui eſt menſtruus ferè, quo Sol 27. dierum ſpatio circa proprium centrum axemque circumuoluitur, ne vlla ſolaris globi portiuncula otioſa videretur, ſed vt menſtruo ferè ſpatio vniuerſum telluris ambitum,

Tantum velitur locorum in terra lucis quam tenebræ.

tum,

tum,obuerſis in eam ſingulis ſuis partibus, ſingularumque partium alia & alia virtute imbutarum profluuio bearet. Quoniam verò ſeminalium rationum in Sole abditarum virtutes ſine ingenti commotione exeri non poſſunt; hinc iterum ſummâ & infinitâ Dei ſapientiâ prouiſum eſt,vt ſolare pelagus ingenti & inceſſabili æſtus vehementia concitaretur, atque per vaſtiſſimos interioris fabricæ meandros circulatum,virtutes latentes ex centro ad circumferentiam deuolueret; & hinc eas per radiorũ circumfuſionem circumſitis Mundi corporibus communicaret. Sunt autem in hoc ineffabili globo innumeri huiuſmodi meatuum receſſus,quibus vniuerſum corpus à natura perſoſſum eſt; atque voragines quidem & horridi vortices, (quorum intuitu non tantum exanimatus es) pelagi igniti abſorptionem notant, quorum profunditas vti nonnullam obſcuritatem exhibet, ita è terreno corpore viſa, ſub vmbrarum nomine indigitantur. Quando verò vehementi eructatione & ebullitionis impetu, quod abſorptum eſt, regurgitatur, tunc terrigenis huius tam exceſſiuæ eructationis vapor ignitus ad inſtar furni æſtuantis eructatione in ſolari atmoſphæra condenſatus veluti macularum in ſuperficiem Solis temerè diſperſarum ſpeciem exhibet; quia verò tanta æſtus vehementia intenſiſſimam lucem coniunctam habet, quæ fatiſcente vapore ad inſtar candidiſſimi fulgoris facularumque pellucidarum in morem interlucet, hinc eſt,quod ferè maculæ, faculæ, & vmbræ ſemper aut

Solare corpus innumeris canalibus perſoſſum.

con-

coniunctæ aut ſe conſequentes videantur, & inſunt vti vides, ipſi ſolari globo, atque cum eo conuertuntur; quod vnicum Aſtronomis fundamentum præbuit aſſerendi, globum circa proprium centrum ſuum volui; & optimè argumentati ſunt, ita enim eſt, vti coram hic vides.

§. III.

De Cometarum ſolarium, aliorumque geneſi, motu, diſſolutione.

THEODIDACTVS. Non opus eſt, vt pluribus ea comprobes; ſiquidem dictorum irrefragabilem veritatem oculis intueor, manibus tango, auribus immenſum ebullitionis fragorem percipio, olfactu ſentio, cauſaſque ſingulorum intellectu comprehendo. Porrò audiui te, mi Coſmiel, ſuprà cometarum mentionem feciſſe, noſſe itaque deſiderarem, quomodo illi generentur, quali materia conſtent, & cur nam tam irregularem motum ſortiti ſint. *Coſmiel*, quod ſuprà aſſerui, verum eſt, cometas pleroſque ex Sole naſci; rationemque totius paucis tibi explico. Aſſecutus, ni fallor, fuiſti, ſolaris globi ſuperficiem ingentes continuò igneos globos ex occultis ſubſolarium meandrorum reconditorijs eructare; cùm verò vehemens æſtuantis ebullientiſque liquidæ materiæ feruor, ſine vapore eſſe non poſſit; Cometarum ſolarium geneſis.

va-

vapor autem hic nihil aliud, quam ignitus quidam fumus ſit rarefactioni condenſationique aptiſſimus, fieri ſanè non poteſt, quin iſtiuſmodi ſupra ipſam ſolaris globi ſuperficiem exaltatus ingentia aëris huius, quam atmoſphæram ſolarem appello, ſpacia occupet; imò in tantam ſubinde amplitudinem excreſcat, vt vapores illi, quos Terricolæ maculas vocant maximas, non Lunaris tantum, ſed & terreni globi ſuperficiem longè excedant; quod facilè tibi mathematico ratiocinio demonſtrarem, niſi te proprij ingenij vi ea ex dictis colligere poſſe noſſem. *Theodid*: vnum adhuc, nè miros tuos & plenos ſucci diſcurſus interrumpam, mihi ſcrupulum eximas velim, quo exempto derelictum filùm reſumamus. Quid ſibi vult, quod ſubinde nullas in hoc immenſo pelago eructationes, aliquando plures, nonnunquam innumeras, imò totum veluti corpus ijs conſperſum, ex terreno globo notemus? & illas quidem ſub tanta figurarum diuerſitate, vt nec Proteum in plures ſe formas transfigurare poſſe credam. *Coſmiel.* Inſigne dubium vti mihi propoſuiſti, ſic illud ampliori quoque verborum ratiocinio tibi ſoluam. Noſſe debes, Ocelle mi, Solem non tantum in inferiora virtute ſua agere, ſed & à circumſitis ſibi globis, Terræ, Lunæ, Veneris, Mercurij, Martis, Iouis, Saturni, quin & ab ipſis fixis reciprocum quendam influxum pati; contingit autem ſubinde, eam eſſe ſiderum conſtitutionem, vt globus ſolaris benigna quadam vi percuſſus, & veluti ligatus ab ebullitio-

Cur ſubinde nulla macula in Sole appareat.

num ſeruoribus, contraria ſiderum qualitate mitigatis ceſſet; quod tum vel maximè contingit, cùm memorati globi humoris & frigoris vi ſingulis appropriata, qua eum veluti facta quadam conſpiratione opportuno ſitu adoriuntur, nimium æſtuantis naturæ impetum fregerint, & ad moderatum quemdam ſtatum perduxerint; quo facto pelagus feruidum intra cuniculos ſuos concluſum, & ad mediocritatem reductum, à nimio ſeruore ceſſat, ac proinde deficientibus eructationibus, vapores quoque, quas maculas vocatis, deficere neceſſe eſt; atque adeò ſolaris globus à tam moleſtis vexationibus liber, placidum, ſerenum, maculiſque expertem Terrigenis vultum exhibet; & optimo ſanè naturæ conſilio viciſſitudinem hanc adeo conſtanter appetit, vt illud intendiſſe videatur; *quod caret alterna requie, durabile non eſt;* quod vti in ſolari corpore, ita in omnibus cœteris globorum ſyſtematis vſu venit: vbi verò dicti ſiderum globi eam habuerint ad Solem conſtitutionem, vt illum contraria radiorum virtute, id eſt, igneo quodam in ipſis concluſo vigore percutiant, tunc globoſa Solis moles haud ſecus ac cacabus ſubiecto igne feruenti ære ebulliens in ingentes mox motus ſe explicat, intima ſolaris corporis viſcera motu concitata per meatus abditos maturam iam, in ſuperficiem extimam excludunt, fœtuum nouorum miſcellam; ex vehementi eructatione ſemper nouæ & nouæ naſcuntur vaporoſæ ſumoſæque exhalationes, quæ in longum latumque

Cur ſol ſubinde ſine maculis appareat.

Cur ſubinde totus plenus maculis.

diffuſæ, in tantum ſubinde Solis obſuſcant faciem, vt Terrigenæ ſine horrore eam aſpicere vix poſſint; variolis eum laborare diceres. Hinc ſoluuntur multa Solis oſtenta ab Hiſtoricis obſeruata, quæ legentibus ea paradoxa non immeritò videantur. Tempore Iuſtiniani Imperatoris, vti ni fallor, in Conſtantinopolitanis Cedreni annalibus legiſti, Sol Lunæ inſtar ſine radijs lucem triſtem præbuit, patienti ſimilis; Item Conſtantini Imperatoris tempore Sol 17. dies obſcuratus nullos emittebat radios, tanta offuſus caligine, vt naues etiam à curſu ſuo aberrarent: Occiſo quoque dictatore Cæſare & Antoniano bello, Plinio teſte, toto anno Solem diro mortalibus omine impalluiſſe ferunt. Sub Auguſto ſimile quid contigiſſe Tertullianus ad ſcapulam refert, ſiquidem Sol in conuentu Vticenſi extincto pænè lumine, toti Mundo horrorem incuſſit. Innumerâ hoc loco huius generis oſtenta adducere poſſem, verùm cùm non pauci iam dudum ea publici iuris fecerint, non amplius ijs inhærebo. Hoc vnicum tibi perſuaſum habeas, tanti palloris ac diminuti luminis in Sole cauſas alias non fuiſſe, niſi ſæuas huius globi tempeſtates, quibus eo tempore cataractis ſolaribus circumquaque recluſis tanta fumorum vaporumque copia & multitudo exorta fuit, vt omnem pænè lucem, in totius Solis faciem inductâ ecclipſi, mortalibus eriperet; pallor verò contigit ob raritatem vaporum, per quos Sol non ſecus ac per tenuem nubem tranſlucés, ſubducta nonnihil luce, palliditatem neceſſariò in-

Quid cauſæ fuerit, cur certis temporibus Solem veluti languore pallentem viderint mortales.

Sol certis temporibus totus impalluit.

incurrit, quam mox ac exuerit, ſerenitas Solis ſequitur *Theodid*: Dic rogo; Anne damnum aliquod illa vaporum fumorumque terram inter Solemque interpoſitio inferre poteſt? *Coſmiel*, maximum ſanè, cùm enim lux in igneo Solis corpore compactiſſima, atque vnicum virtutum ipſi inſitarum vehiculum quoddam ſit, certè virtutem influxiuam Solis terreno globo non tam facilè propter ſolarium huiuſmodi vaporum interpoſitionem communicare poteſt: Hinc dum in citatis ſuprà hiſtoriographis, hæc tam inſolita Solis deliquia mox ſummam ſterilitatem, peſtilentiam, famem, cœteraſque calamitates in vniuerſo Orbe ſecutas legis, minimè otioſa fuiſſe colliges, quæ tanto nunciabantur oſtento; ſi enim vel exigua Solis Ecclipſis tantum terreno officiat Mundo, quantum tantarum in Solis facie concernatarum Ecclipſium multitudinem Orbi terrarum obfuturam dicemus? *Theodid*: Cùm itaque natura nihil egerit fruſtra, quid tantus macularum apparatus in natura rerum conferat noſſe cuperem? *Coſmiel*, primò ſcire te velim, corpus Solis non ſecus ac corpus terræ ſuo tamen modo heterogeneum eſſe, eiuſque lucem non omninò puram ſed mixtam, cuius rei apertiſſima indicia tibi præbet tanta colorum varietas, quam in terra conſtitutus ſæpenumero in ſolari globo admiratus es, & tanquam ſenſatâ experientiâ tibi notum ſuppono; Prima itaque vtilitas harum macularum eſt, quod à fæculenta corpori ſolari inexiſtente materia per fumorum vaporumque huiuſ-

Quid nimiæ Solis euaporationes in terra efficiant.

Vtilitates macularum.

modi ſecretionem, igneum pelagus quodammodo purgetur, expurgatumque nouas ad illuminandum calefaciendumque vires acquirat. Secunda, quod æſtuantiſſimum Solis corpus hocce fumorum vaporumque interpoſitu quadantenus temperetur, quemadmodum in terreno Mundo nubes Solem inter & terram interpoſitæ caloris temperant vehementiam; atque adeo maculæ ſolares vmbrarum munere funguntur; Nam quandocunque corpus Solis huiuſmodi maculis expers inuentum fuit, quemadmodum contigit poſt vltimam palliditatem anno 1652. obſeruatam, euaporatis enim huiuſmodi fæcibus Sol integro ferè anno ſine vlla macula fulgidiſſimus apparuit, atque adeò eo ipſo tempore orbem vniuerſum immodico æſtu laboraſſe vnà obſeruatum fuit. *Theodid*: Sed quomodo mi Coſmiel, calores quos olim in ſolari facie ſanè diuerſiſſimos intuitum me eſſe memini, heterogeneæ naturæ indicium eſſe colligam? *Coſmiel*, ſi Sol corpus ſimplex & homogeneum foret, præter lucis colorem nullum alium admitteret; cùm verò experimento didiceris, Solem corpus eſſe mixtum, varijs alterationibus obnoxium varijſque condenſationis & rareſactionis legibus ſubiectum, neceſſariò diuerſos colores admittere cogetur, ob materiæ, quâ tingitur diuerſitatem. Eſt hoc adeo certum, vt Aſtronomi non alia de cauſa planetarios globos ex diſpari materia compactos aſſerant, niſi quod ſinguli diuerſam coloris ſpeciem exhibeant. Num vnquam obſeruaſti terreſtris flammæ

Colores in Sole quid notent?

mæ diuerſitatem? *Theodid*: quin imo obſeruaui eam, & quidem ſæpiſſimè, aliam enim in ligno ordinario, aliam in piceæ naturæ plantis, in camphora accenſa, cœteriſque gummoſis, glutinoſiſque corporibus aliam, aliam denique in ſarmentis vitium, aliam in alijs combuſtibilis materiæ ignium fomentis reperi; imò quot diuerſæ naturæ ligna ſunt, tot in accenſis diuerſi coloris, fuſcas, ſubfuſcas, candidas, nigras, virides, flauas denique flammas deprehendiſſe recordor; & apertè cognoui talis coloris eſſe flammam, qualis eſt color ac proprietas, quâ lignum imbutum eſt. *Coſmiel*, rectè obſeruaſti, & ſic eſt; idem ergo de ſolari luce, ob cauſas iam ante indicatas, tibi ſentiendum eſſe exiſtimes. *Theodid*: obſecro te ſodes, vt iam ad eam dubij partem, quæ de Cometarum geneſi nobis ſupereſt, diſſoluendam progrediamur. *Coſmiel*, faciam quod iubes, filum interruptum reſumpturus; Cometæ communi opinione Philoſophorum ſunt exhalationes calidæ & ſiccæ; ſiue cœleſtis, ſiue elementaris naturæ ſint; ſi porrò corporis terreni ad reliquos mundanos globos analogiam rectè conſiderâris, videbis quod quæcunque te experientia docet, in globo terreno fieri, illa omnia modo ſuo, in reliquis mundanis globis contingere cenſeas; omnia ſiquidem mundana corpora, non ſecus ac terrenum, ita à natura conſtituta eſſe nôris, vt perpetuo quædam effluuia emittant, pro ratione corporis, quod illa emittit, ſiue illa ſint vaporoſæ exſpirationes, ſiue exhalationes calidæ & ſiccæ, quæ

Cometarum in Sole geneſis.

cùm

cum è totius ſuperficiei ambitu eructentur, periti atmoſphæras dictorum corporum nuncupant; de quibus & in ſequentibus ſuſiùs tecum agam; Inter cætera verò Mundi corpora, ſolaris potiſſimum globus tantò abundantius dicta exſpirat effluuia, quantò cæteris id virtute igneâ efficacius & æſtus vehementiâ potentius corpus eſt; ita quidem, vt maculæ illę, quas olim in terra conſtitutus vidiſti, & iam in formam immenſarum nubium coram intueris, rectè Solis effluuium dici poſſint. Hæ itaque fumoſæ exhalationes in altiora ætheris ſpatia eiaculatæ, vti rariſſimę ſunt, ita mox ingens ætheris ſpatium maxima ſua dilatatione occupant, & tametſi eæ tenues ſint, opacitate tamen ſua non carent; ſi enim diaphanæ & pellucidæ forent, Solis lucem minimè impedirent; at terrigenis ſpectatoribus lucem eripiunt, ergo opacitate ſua pollent. Quoniam verò huiuſmodi halitus, non ex aquea ſubſtantia, ſed ex glutinoſa & veluti bituminoſo quodam vapore condenſati ſunt, ideo diu durant; nam vti rectè obſeruaſti, ſubinde ad duos circiter menſes, binis circa axem Solis periodis abſolutis, eodem adhuc loco nonnullas duraſſe comperiſti, quarum quidem alia ratio nō eſt, niſi quòd ex viſcoſa & tenaciori materia compacti ſint; Quod ſi huiuſmodi in maximam ætheris altitudinem vehementi globi ſolaris æſtu eiaculentur, & perfectam in remotiſſimis illis ethereæ regionis receſſibus libertatem nactæ fuerint, tum ecce huiuſmodi exhalatio ætheris motu agitata

in

in inæſtimabilem amplitudinem extenditur, & eum opaca ſit, ſolarem lucem, qua tingitur ad terrigenarum oculos reuerberat, naſciturque cometa, dirum mortalibus omen. *Theodid*: ô quanta animum meum voluptate tam admirando diſcurſu demulces, vnicum reſtat, quod vt explices obſecro, & eſt, quomodo Cometæ hi moueantur, cur nunc circulares circa terram periodos affectent, nunc relicto tramite longè etiam vltra Tropicos in Boream Auſtrumque, nunc decliui motu in hanc vel illam Mundi plagam deferantur, quis illis hunc impulſum præſtat? & cur non more cæterorum ſiderum regulari, ſed anomala prorſus ac irregulari diuagatione ferantur? *Coſmiel.* Quæſtionem acerrimis Philoſophorum concertationibus agitatam, nec in hunc vſque diem planè definitam mouiſti, quam tamen tibi per partes, ea qua poſſum perſpicuitate ac breuitate diſſoluam. Primò itaque tibi ſupponendum eſſe ſcias; ætherem, in immenſo illo vti omnium ſubtiliſſimæ, ſic vel maximè mobilis volubiliſque auræ Oceano, ob perennes mundanorum globorum, quæ in vaſto illo expanſo circumuoluuntur, decircinationes in perpetua quadam agitatione verſari: Secundò Solem motu ſuo diurno, quem circa telluris globum conficit vnà ſecum omnem illum ætherem, qui Solis currentis ſemitam occupat, tum impulſu tum attractu circumducere. Tertiò Solem poſt certam annorum reuolutionem ſuos pati paroxiſmos, veluti chronicos quoſdam morbos, non ſecus ac terrenum corpus, ter-

Motus cometæ quomodo efficiatur.

Aether in perpetua quadam exagitatione verſatur.

terræ motus, inundationes, atque igniuomorum montium ſæuas tempeſtates; ſiue maligno ſiderum aſpectu, ſiue coaceruatione veluti vlceris malignis humoribus tumentis, aut febrilis cuiuſdam materiæ ad erumpendum maturæ, poſt certas annorum periodos, patitur. Huiuſmodi itaque laborantis naturæ paroxiſmus quandocunq; ſolare corpus corripit, mox ruptis naturæ clauſtris apertiſque occultæ machinationis cataractis, tanta fumoſarum exhalationum copia vniuerſam Solis ſuperficiem perfundit, vt non immeritò tota ijs obfuſcata, triſtem, vti ſuprà ex Hiſtoricis retulimus, faciem mortalium oculis ſpectandam multo tempore exhibuerit. Sole itaque continuò & ſucceſſiuè ingentem fumoſorum halituum copiam eructante, fit vt vno alterum trudente, prior ordine tenaciori materia compactus, atque alijs alijſque identidem exhalationibus auctus, intra ſolaris vorticis ambitum contineri neſcius, in peregrina æthereæ regionis vaſtitate exulare cogatur; quod ætheris ſpacium, vti iuxta primam ſuppoſitionem vehementi motu agitatur, ita exhalationem cometicam in vlteriora ſemper ſemitæ ſolaris ſpacia protrudit; protruſio verò iſta hoc pacto contingit: Cùm motus Solis diurnus multò velocior Euro vaſtiſſima ſua mole ſemper in anteriorem Solis æthereæ ſemitæ partem nitatur, fieri ſanè non poteſt, vt tam vaſtum globi corpus non ſummam quoque in limpidiſſimo & incredibili mobilitate prædito æthere, impulſu ſuo commotionem efficiat; quantum

Morbi chronici Solis quiſnam?

Quomodo motus cometæ Solem præcedat.

tum

tam enim in aëre terreno agitationem, quantum fumum vel vnica bellici tormenti exploſio emiſſo globo cauſet, terræ, domuumque tremor, feneſtrarumque ſtrepitus & ruptura, offuſaque caligo ſat ſuperque demonſtrant; quoniam verò ætheris commotio, quantò Soli vicinior, tantò velocior & impetuoſior; tantò verò tardior, quantò ab eo remotior eſt; hinc fit vt cometa vehementia ætheris in anteriora ſolaris ſemitæ promotus, ſemper Solem anticipet tantò velocius, quantò liquidiſſima aura, atque adeo cometica exhalatio, corpore ſolari leuior eſt, donec langueſcente virtute impulſiua, cometa oppoſitum Solis locum attigerit; tum enim vero ab ætheris violentia exſolutus, plenamque diuagandi libertatem nactus in eam cœli regionem, in quam eam ætheris impetus impulerit, fertur. *Theodid*: Sed nunc noſſe cuperem, cum cometa ſubinde veſperi poſt occaſum videatur, quomodo id contingat? *Coſmiel*, hoc ita fieri cenſeas; quandocunque materia exhalationis cometicæ in eam ſolaris curſus ſemitam euibratur, quæ Solem ſequitur, ſiue ex parte occidua, tunc neceſſariò materiæ tractiuus reſultat motus; vnde poſt Solis occaſum terrigenis ſupra horizontem terrenum apparet, fluxum ætheris ſequens; quia tamen corpus cometæ craſſiuſculum nonnihil ętheris agilitati reſiſtit, fit vt illud ſemper maiorem & maiorem retardationis moram in occiduam plagam patiatur, donec ſemitæ ſolaris fluxu relicto, atque in alias Mundi plagas abreptum, volubilis auræ

Quomodo motus cometæ Solem ſequatur.

arbitrio relinquatur, eaſdem poſticipando leges ſeruans, quas anticipando tenuerat. Atque hæc eſt cauſa, cur cometa tam irregulari motu, ex ortu in occaſum, deinde in reliquas Mundi plagas motu tranſuerſo, decliui, recto, præpoſtero feratur. Sed exemplo ſulci nauis, quam motu ſuo conficit, totum negotium apprimè diſces, ſi quæ corpora leuiora mari innatantia fluxilem ſulcum nauis intrarint, illa vides in anteriorem proræ partem protrudi, quæ verò nauis motum à puppi ſequuntur, tractiuo quodam impulſu vnà cum naui rapiuntur, quæ tamen mox vbi ſulcum & ſemitam nauis, vndarum vi auulſa reliquerint, tunc ea vaſto mari commiſſa ventorum arbitrio, quo ea ſors tulerit, exponuntur. Vidiſtine vnquam, mi Theodidacte, noctu ignes iſtos, quos Meteorologi fatuos vocant? *Theodid*: vidi & expertus ſum ſæpenumerò, præſertim in locis craſſo & pingui aëre refertis. *Coſmiel.* Nonne vidiſti igneum globulum, nunc te anteceſſiſſe, nunc à tergo ſecutum fuiſſe? *Theodid*: vidi & quidem non ſine horrore, id phantaſma arbitratus. *Coſmiel*, quemadmodum itaque iſtiuſmodi accenſus halitus impulſu corporis in anteriora protruditur, & à tergo trahitur aëre in locum à corpore derelictum coëunte; ita prorſus in cometicæ exhalationis motu fieri exiſtimes velim. *Theodid*: Sed obſecro, mihi exponas, quomodo tam immenſa corpora cometarum euaneſcant, & cur caudam imminente diſſolutione retortam ſortiantur, & poſt diſſolutionem eorum veluti in luci-

Comparatio à nauis motu & igne fatuo.

Quomodo cometæ euaneſcant.

diſſi-

diſſimas quaſdam ſtellulas vtplurimum degenerent; forſan illi ex ſtellarum quarundam confluxu nati fuerunt? *Coſmiel*, mox vbi exhalatio illa ingens, & multò terrena ſuperficie amplior, Solis ſemitam inter tropicos contentam exceſſerit, tum veluti extra natiuam auram conſtituta, cuius impatiens paulatim ſiue frigidiuſcula ætheris conſtitutione, ſiue naturâ plagæ, paulatim contabeſcit, à cauda diſſolutionis ſuæ exordium ducens, quæ vti reliquis partibus ſubtilior eſt, ita facilè diſſoluitur, atque hinc vtplurimum retortam caudam habere videtur, quia pars diſſoluta ſecedens è latere reflectitur, ſequuntur caudam reliquæ partes corporis, quarum vna ab altera diuulſa, atque à Sole illuminata terrigenis ſtellulæ videntur; atque adeo non paucos in eum errorem induxerint, vt corpus cometæ ex ſtellarum confluxu conſtitutum exiſtimarent; de quo & te dubitaſſe video; hæ verò partes paulatim in alias & alias diſipatæ tandem in chaos, à quo prodierunt, trahente Sole illud, quod ſuum eſt, reuertuntur, nullo ſui veſtigio relicto. Atque hæc eſt cometarum generatio, motus, diſſolutio, quam te intellexiſſe nihil dubito. T*heodid:* percepi omnia ſumma animi mei voluptate: Ex hoc ſiquidem tuo diſcurſu innumera alia naturæ cœleſtis portenta hucuſque ignota & inſoluta ſine difficultate ſolui, & mirifica quadam dexteritate omnium quæ, in ſublimibus Mundi corporibus contingunt vulgo incredibilia, rationem dari poſſe cognoſco: O quàm eos hallucinari video,

Cur cometæ euaneſcentes ſub forma ſtellarum cernantur.

Opinionum de cometæ geneſi refutatio.

qui cometas cœteraque inſolita ſtellarum nouarum phœnomena, neſcio quibus ingentibus concentricorum epicyclis, affigunt; aut qui cometarum quorundam in fluido æthere innatantium, nobis inſenſibilium ſtellarum confluxum eſſe arbitrantur. Benedictus ſit Pater luminum, qui per te miniſtrum ſuum tam luculentam veritatem intellectui meo tot erroribus hucuſque obnoxio, pro infinita ſua bonitate prouidere dignatus eſt. Sed rogo te, peritiſſime diuinæ ſapientiæ interpres Coſmiel mi omni nectare & ambroſia ſuauior, dic rogo; Anne omnes qui ab hominibus in terra conſtitutis obſeruantur cometæ, ſolares ſunt? *Coſmiel*, haudquaquam, quin imo ex omnibus mundanorum globorum halitibus vaporoſiſque effluuiorum expirationibus generari poſſunt; Nam vti ſuprà audiſti, eſt ita ſingulis globis à natura comparatum, vt ſinguli quædam veluti halituũ vaporumq; circumquaq; exſpirent effluuia quæ atmoſphęram iſtius globi conſtituunt, quam in omnibus ſagax horum temporum ætas ſingulari tubi beneficio detexit; quandocunque itaque ſiue ex ſiderum circumſitorum infauſto aſpectu, ſiue propria globi conſtitutione ſic exigente, ſiue denique permiſſione diuina, certis temporibus vehementes huiuſmodi effluuiorum ebullitionumque tempeſtates in globis dictis concitantur, certè fumoſæ huiuſmodi exhalationes in extremos vorticum, quorum ſinguli ſuos proprios habent, receſſus eiaculatæ, deinde vaſto ætheri, licet non ſemper ob diſtantiam

Verum omnes cometæ ſolares ſint?

à ter-

à terrigenis obſeruari poſſint, commiſſæ, cometam vel ſtellæ nouiter exortæ ſimilitudinem exprimunt; vt proinde ſtellarum nouiter exortarum phænomena nihil aliud quàm cometas non caudatas putes, quod & breue quo durant, tempus, ſat ſuperque demonſtrat. *Theodid:* ignoſce rogo nimiæ meæ curioſitati, quomodo quæſo ſtellæ nouiter exortæ cometæ dici poſſunt, cum eodem ſemper loco fixæ maneant, vti in illis patuit, qui in Caſſiopæia anno 1572. & in cauda Cygni, Serpentario, cœteriſque aſteriſmis noſtrorum aurorum memoria comparuerunt? *Coſmiel,* ſcias huiuſmodi ſidera fixa non fuiſſe, inter ſidera tamen fixa ſuæ originis incunabula habuiſſe; quod vero fixa ſint, & in eodem ſemper loco perſiſtentia, cauſa fuit inæſtimabilis fixarum ſtellarum à terra diſtantia; Nam cùm ſpacium, in quo non ſecus ac cometæ ſolares huc illuc diuagantur, exceſſiuæ magnitudinis ſit, illud tamen ob enormem à terra diſtantiam veluti in punctum quoddam indiuiſibile coarctatur, ac proinde ſemper eodem in loco perſiſtere videntur. Verum vbi ſphæram ſtellarum fixarum conſcenderimus, ea non tantum luculentiùs intelliges, ſed coram oculis omnia luſtrabis. Sed redeo ad cometas, dixi omnes globos mundanos, eos producere poſſe; qui omnes tantum halituum abundantiam in vorticum ſuorum circumferentiam exaltare poſſunt, quantum cometæ generando ſufficiat; vnde colliges, Aſtronomos, qui ſublunares & elementares cometas negant, hallu-

Stellarum nouiter ortarum geneſis.

Altitudo ſummæ firmamenti facit vt nouæ ſtellæ ſẽper eodem loco hæreant.

ci-

cinari, cum omnes illi cometæ, qui vni alicui tantummodo prouinciæ aut regioni oriuntur, præter motum oppido irregularem non niſi paucis quoque horis ſupra horizontem morentur; certè hos non alios quam cometas terreſtres ex terreſtribus halitibus in altiſſimo terreni ætheris expanſos eſſe, inſignis, quam patiuntur, parallaxis, ſcitè docet. *Theodid*: Omnia mirificè mihi placent, ſed vnus adhuc ſcrupulus meum ſollicitat animum, & eſt ille qui ſequitur; video nonnullos cometas prælongâ diſtenſos caudâ, quoſdam figura rotunda & iubata inſtructos, alios barbatos; quomodo itaque hæc contingant, à te omnium conſcio noſſe efflagito. *Coſmiel.* vti dubium tuum nihil difficultatis habet, ita paucis id expediam. Cùm figura cometarum non niſi à fumidæ exhalationis diſpoſitione dependeat; alia enim in longum ad inſtar machæræ extenditur, alia in orbem conuoluitur crinitum, alia in radioſam ſtellarum figuram diſcurrit, aut in barbam denſatur, & ſic de cœteris; Materia in immenſam longitudinem extenſa, caudatam exhibet figuram: cur verò caudam ſemper à Sole auerſam teneat, iſtius hæc eſt ratio; quòd, vti corpus fumidum ſubtiliſſimum inſtar nubis tenuiſſimæ conſtituitur, ita radij ſolares id facilè penetrare queunt; in medio verò rariori refracti lucem intendunt, vnde caudata videtur: ſubinde quoq; fumoſam exhalationem in globum condenſatum peruadens, ex oppoſita parte barbam ſeu caudam exhibet, non ſecus ac in pila cry-

Dantur cometæ terreſtres ſeu elementares.

Ratio cur cometæ ſub tam varijs figuris ſpectentur.

Cur caudam a Sole auerſam habeat.

cryſtallina Soli expoſita ſit, quam radij tranſeuntes in conum terminantur lucidum. Eſſe autem rariſſimam exhalationem inde patet, quòd per caudam cometæ anni 1618. Mundo comparentis, ſtellas maiores tranſluxiſſe multis alijs Aſtronomis idem atteſtantibus, proprijs oculis te vidiſſe teſtaris. *Theodid*: ita eſt; ſed cum paulò ante vorticis mentionem feceris, medullitus noſſe deſiderarem, quid ſint huiuſmodi vortices, & quid operentur in natura, & vtrum vnus alteri commiſceri poſſit? *Coſmiel*, inſigne dubium mouiſti Theodidacte, quod vti magnum & hucuſque minùs penetratum naturæ arcanum continet, ita ampliori quoque diſcurſu dilucidandum duxi. Vidiſtine vnquam vorticem in Danubio, Tyberi, cœteriſque fluminibus. *Theodid*: vidi. *Coſmiel*, obſeruaſtine quomodo quæcunque res natatilis eidem iniecta mox duplicem motum exhibeat, quorum prior cochloidis, ſeu in formam helicis deſcriptus, omnia innatantia vnà cum centro inuoluat? Vidiſtine alterum motum rei innatantis circa proprium centrum deſcriptum? *Theodid*: non ſemel id me obſeruaſſe memini. *Coſmiel*, ad ſimilitudinem huius vorticis, cœleſtes globorum atmoſphæras vortices appellare volui. Eſt autem vortex alicuius globi nihil aliud, quàm totum illud æthereum ſyſtema, quod globus vnà cum ſua atmoſphæra continua effluuiorum expiratione conſtituit, quæ vti eiuſdem cum globo rationis eſt, ita motu, qualitate, luminis virtute atque adeo in omnibus naturalem eius conſti-

Quid ſit Vortex ſolaris.

Vortices globorum non miſcentur.

ſtitutionem affectet, in eumque atque circa eum veluti centrum, quod appetit, quod ambit, atque in quod tanquam in totius conſeruationem conſpirat, fertur: cum verò globi omnes naturali quadam conſtitutione virtutibus ſibi inſitis ab inuicem differant, certum eſt & atmoſphæras eorum inter ſe differre; vnde vnus alterum introire, aut hic cum illo ſibi vicino communicare impoſſibile exiſtimes velim; eſtque hoc ſummum in natura rerum ſacramentum; noſti fili mi, multos concipere nulla ratione poſſe, quomodo globi cœleſtes in æthereo illo Mundi ſpatio ſine vlla mutatione aut caſus periculo ſubſiſtant? qui ſi vorticum cœleſtium naturam noſſent, non tot peripatetici chryſtallinos orbes, quibus affixi globi à caſûs periculo liberarentur, vana imaginatione conciperent, non tot futiles rationes alij, qui eos in liquido, vt piſces, circumuolui aſſerunt, comminiſcerentur; cùm tam firmæ conſiſtentiæ cauſa alia non ſit, quàm vorticum inconfuſibilis natura; quæ cùm illos tali & tali loco non in alio conſtitutos voluerit, hinc ſinguli ſua iura tam pertinaciter defendunt, vt Mundi machinam diſſolui facilius ſit, quam vt illi aut iuribus ſuis cedant, aut à terminis à natura ſibi definitis recedant. Hinc ſinguli ad ſuorum globorum motum, qui eſt circa axim, mouentur; Nam vti vidiſti maculæ ſolares, quas nos fumidas globi conſpirationes eſſe oſtendimus, tametſi altius à ſuperficie globi exaltatas, conſtanter tamen globi motum ſectantur, donec fatiſcente halitu, in id,

Cur globi vna cum atmoſphæris ſuis tam conſtanter ſitum ſuum teneant.

id, quod fuerunt, reſoluantur; ſi itaque particulæ minimæ tam ſtabili lege motum Solis non tantum menſtruum circa axim, ſed & diurnum, qui eſt circa terram, ſectantur, totum verticem ſiue atmoſphæram vnà cum globo per ſemitam illi inconcuſſa & irrefragabili naturæ lege deſtinatam, circumagi ratio dictat; quod & de reliquis globorum vorticibus ſentias velim; vti enim ſinguli ſuam ſibi atmoſphæram ſtricta quadam amicitiæ & ſympathiæ lege trahunt, ita ſinguli quoque tramitum ijs definitorum confinia tam inuiolabili obſeruantia defendunt, vt ſi vel hilum à determinato ijs tramite recederent, tunc haud dubiè confuſis vorticum iuribus, mundum perire neceſſe foret; quæ cùm tibi ex Aſtronomia nota ſint, ijs non immorabor amplius. *Theodidact:* vnum adhuc dubium animum perplexum tenet, quod vt ſoluas, ea qua fieri poteſt animi ſubmiſſione efflagito: Dixiſti ſuprà, cometas per æthereas plagas hinc inde vagari; quomodo itaque, cùm eiuſdem cum globo naturę ſint, ad Solem non amplius reuertuntur, ſed extra vorticem longè latèque exſpatiantur? *Coſmiel.* rectè dubitas: ſcias itaque aliud eſſe æthereum illud expanſum omnium vorticum commune ſubiectum & veluti vehiculum, aliud vortices ipſos; hi enim quemadmodum ſuprà dixi, vti naturarum diuerſitate diſcrepant, ita fieri quoque non poteſt, vt cometa ſolaris, vorticem verbi gratia Martis naturæ quadam repugnantiâ ſubintret; vti nonnulli

An extincti cometæ fæx in ſolem reuertatur.

li aſtruunt, qui eum infra Solem ſubinde in ſuo excentrico deſcendere docent; hinc enim ſolùm ſequitur excentricorum mutuam fieri ſectionem, nullam verò vorticum, qui in excentricis idem ſunt, quod gemma in annulo; ſed vnuſquiſque in id, à quo originis ſuæ primordia habuit, à ſuo globo diſſolutâ materia tracta, tandem reſoluitur. Atque hinc tertium dubium reſultat, quod nonnullorum Philoſophorum ingenia tantoperè torquet, dum concipere nequeunt, Solem tantam fumidarum exhalationum copiam perpetuò exhalantem, nihil tamen de ſubſtantia ſua perdere; qui ſi memoratum in natura rerum ſecretum noſſent, atque tantam veritatem penetrarent, nunquam amplius dubitaturos omninò mihi perſuadeo. Exemplum habes in terra, quæ à rerum conditu non ceſſat, ingentium nubium moles exhalationumque innumerabilium copiam eructare, nec tamen in hunc vſque diem defeciſſe comperitur; nec mirum eſt, ſiquidem eodem fœnore, quo in altum abierunt terreſtrium exhalationum vaporumque agmina, eodem mox origini ſuæ in pluuias, grandines, niues reſoluta reſtituuntur. Idem in Sole cœteriſque planetarum globis fieri tibi perſuadeas velim. Vt itaque multa tandem paucis concludamus. Quemadmodum vortices in æthereo expanſo vnà cum globis circumaguntur, ita & cometa in æthereo Oceano ſine vlla repugnantia prouehi & hinc inde agitari poteſt; Vortices tamen à natura ſua alienos, naturæ quodam dictamine vitat.

Comparatio à nubibus terrenis

Sed

Sed hæc de Cometarum ſolarium geneſi ſufficiant. *Theodid:* Certè ex hoc admirando tuo ratiocinio latentem hucuſque veritatem tam luculenter apprehendo, vt nullum ampliùs dubitandi locum mihi ſupereſſe videam; imò nihil adeo in ſublimium corporum natura reconditum, inſolitum, inuiſumque eſſe video, quod non ex tuis principijs ſummâ facilitate iuxta ac amœnitate ſolui poſſit. Porrò nihil reſtat, niſi vt mihi exponas mi Coſmiel, quomodo tam ingens atque adeò immenſum corpus, cuius fines explorare nec dum licuit, moueatur, cuius tamen hucuſque nullum motum ſenſi, neque etiam hucuſque vlla ſtella apparuit, ad cuius motum, ſolarem motum conferre poſſim. *Coſmiel.* Cùm motus huius globi 24. horarum ſpacio, 69143. leucas horarias conficiat, certè velociſſimum illum eſſe oportet; quod verò tibi immobilis videatur, nihil aliud quam oculorum deceptio eſt, cùm nullus motus ſenſibilis, niſi comparatione ad aliud vel immotum, vel actu motum videatur, naui enim incluſus, nauem immotam ſenties; ſed hæc iam trita ſunt. Sentiſne Theodidacte vehementem aëris ſolaris concitationem? *Theodid.* Sentio, & iam dudum huius rei cauſam à te ſciſcitari volebam. *Coſmiel.* vehementem corporis motum, vti & magna incendia, cuiuſmodi huius globi ſunt, vehemens aëris agitatio veluti lucem vmbra ſequitur. Vidiſtine turbulentas huius igniti pelagi agitationes? ſenſiſtin inſtabilem æthe-

Quomodo ſolare corpus moueatur, & a quo?

rei Oceani ex impulſu motus Solis volubilitatem? *Theodid.* ſenſi. *Coſmiel*, certè non aliud inde ſequitur, quàm vt tota atmoſphæra hæc, ſiue vortex turbulentiſſimus reddatur, tum propter diurnum globi motum, tum ob menſtruum circa axim, tum denique ob vehementes globi eructationes. *Theod.* benè omnia probas, & ego iam oculis & auribus percipio, quæ vix vlli hucuſque Philoſophorum in mentem inciderunt; ita quidem, vt cum veritate irrefragabili aſſerere audeam, in tota mundana machina globum turbulentiorem ſolari non reperiri. Iam & cauſas video, cur maculæ tam exiguo tempore durent, quæ vti euaporationes ſunt, ita à valida atmoſphæræ commotione agitatas diſſipataſque mox in tenues auras euaneſcere neceſſe eſt. Sed putaſne fidem habebunt Philoſophi noſtri, tam inſolitarum rerum narrationi? *Coſmiel*, Philoſophi qui experientiâ rerum ducti, rem non tantùm abſtractiua quadam conſideratione æſtimare ſolent, ſed armatis Dei beneficio oculis, intuitiuè, quæ Deus vltimis hiſce temporibus mundo manifeſta eſſe voluit, cælorum miracula contemplantur, hæc non ſolùm approbabunt, ſed & ambobus brachijs amplexabuntur. Quæ ego te docui, ſcias non tantum rationi, ſed & ſacræ Scripturæ, & SS. Patribus, vti ſuprà audiſti, eſſe quam maximè congrua. Nil itaq; moreris, audacter interroga, ſi quis circa dicta animo tuo ſcrupulus inhæreat. *Theodid.* Sed dic, rogo, quomodo globus hic aut à quo moueatur?

Macularum breuis duratio vnde?

Coſ-

Coſmiel. Scias diuino conſilio globo huic ſicut & omnibus alijs naturalem quandam inditam fuiſſe inclinationem, ad talem & talem motum non alium, tum circa terram, tum circa axem cochloidem in forma helicis conſtitatum, qui tamen virtutem ſuam complere non poſſet, niſi à præſidibus intelligentijs iuxta præſcriptam naturæ legem in certos fines dirigeretur; quemadmodum enim operationes ac mirifici brutorum inſtinctus directioni primæ cauſæ ſubſtant, ita motus globorum iuxta ideam in mente Opificis ſupremi inexiſtentem ab intelligentijs diriguntur: Cùm verò ratio archetypa ſit æterna, infallibilis, & neceſſaria, hinc fieri non poteſt, vt vnquam à præſcripto ſibi tramite finibuſque deficiant; Sed hæc iam aliàs planius à me didiciſti; vltimum tibi reſtat conſpiciendum. *Theodid.* Vix dixerat, cùm ecce me in momento in inuiſam quandam ſolarem inſulam depoſuit, cuius vtinam, vti vellem, ſic poſſem, claritatem & pulchritudinem deſcribere; ſed nullum verborum pondus, nullam tam ſtudioſè affectatam orationem aſſignari poſſe, quæ id præſtet, cognoſco; omnia hic auro lucidiſſimo & veluti diaphano, quod ſi cryſtallum auream dixeris, non malè dixeris, corruſcare video, neque quicquam in rebus terrenis concipi poteſt huic comparandum; carbunculi, ſmaragdi, ſaphyri, chryſoliti, amethyſti, nihil ob colorum, qua miſcebantur, varietatem eſſe videbantur. *Theodid:* O Coſmiel, quid hoc ſibi vult, forſan me in paradiſum

Symbola & myſtica ſigna angelorum.

ſum

ſum introduxiſti? aut in Empyrei cæli atrium quoddam? *Coſm.* ſuſtine parumper & maiora videbis. *Theod.* & ecce panditur interea domus omnipotentis olympi, & derepente admirandũ quoddã pulchritudinis theatrum obuium video; viri inuſitatæ magnitudinis ſeſe ſiſtunt, quorum ſplendorem nulla tam felix penna eſt, quæ deſcribere ſufficiat, tot animatos Soles dixiſſes. O Coſmiel ſiſte pauxillum, vt tantæ pulchritudinis decorem propiùs intuear, deficit enim anima mea in tantæ beatitudinis contemplatione. quid fulgor ille, quem euibrant ſupra omnes fulgores gratioſus? quid æſtus vehemens quem continuò ſpirant? quid paludamenta, quibus operiuntur ex vena lucis puriſſimæ conſtituta? quid fulguris inſtar concitata membrorum viuacitas? quid alarum remigia ſuper omnem iridis colorum varietatem admiranda? *Coſmiel*, hi ſunt lucidiſſimi ſpiritus ſummi rerum Monarchæ miniſtri beatiſſimi; hi ſunt huius, quem vides, ſolaris globi præſides, quorum virtute & perenni concurſu, admirandæ virtutes in vniuerſas Mundi ſemitas iuxta ideæ archetypæ rationes, quibus conformantur, in Mundi bonum conſeruationemque diſtribuuntur, naturaleſque huius globi facultates, vti & munerum quibus funguntur, diuerſitatem, hoc quem vides ac ſtupes, ſymbolico apparatu exprimunt; neque opus eſt, ea tibi probo ſymbolicæ ſignificationis interpreti fuſius exponere; intelligenti pauca. *Theodid*: Dic rogo, ex quo choro tam ineffabilis

Deſcriptio ſymbolica habitus angelorum.

plu-

pulchritudinis ſpiritus ſunt? *Coſmiel.* ex Seraphico ordine, qui dum faciem Dei ſine intermiſſione intuentur, diuini amoris æſtu inflammati, ſine temporum ſyllabis, quod æterna eius voluntas velit, legunt, eligunt ac diligunt, ſemperque legunt, & nunquam præterit id, quod legunt; eligendo & diligendo, diuini conſilij immutabilitatem legunt, neque clauditur codex eorum, nec liber eorum complicatur, quoniam Deus ipſe illis hoc eſt, & erit in æternum; laudant ſemper, vnde gaudent, quia ſemper vident, vnde gaudere valeant & laudare; in ſapientiæ ſemitis perpetuò meditantur, diuinæ prouidentiæ diſpoſitioni perenni cura inſiſtunt; vnde fieri non poteſt, vt vel in minimo operum diuinorum aberrent; quos tanta gloria decorauit, tanta gratia ditauit, tanto robore confirmauit æterna Sapientia. *Theodid*: o quis mihi det, vt in tam beato ſpirituum conſortio degam! O æterne rerum Conditor, ò vita & deſiderium meum! ſi creaturis tuis tantæ pulchritudinis & decoris excellentiam contuliſti, quem qualemque te concipiam? O pulchritudo antiqua omnium pulchritudinum conſummatio, gratia gratiarum omnium deſiderabiliū eminentiſſima, virtus vnica, virtutū omnium complementum! O æterna veritas, ò vera charitas, ò cara æternitas, affunde cordi meo ardentiſſimum amoris tui ignem, vt operum tuorum magnitudine & pulchitudine inflammatus te cognoſcam, te poſſideam, teq; cum beatiſſimis hiſce Seraphicis ſpi-

Apoſtrophe Theodidacti ad Deum.

ſpiritibus æternum amando fruar. *Coſmiel.* ſatis Theodidacte, en ad alia contemplanda procingimur; tempus eſt, vt reliquos nobis luſtrandos mundanæ fabricæ globos adeamus. *Theodid:* fac quod iubes, relictoque ſolari globo mox in immenſi ætheris domicilia longè ſublimiori carpento quàm quo Prometheum vectum legimus, traduxit.

CAPVT VI.

De itinere in globum Martis, & de mira eius conſtitutione.

THEODIDACTVS. O Coſmiel, fidelis dux & director meus, vbinam locorum hæremus? & quando tandem noctem operiemus, qua reliquam cæleſtis huius domicilij œconomiam contemplari poſſimus, ſiquidem adhoc vſque tempus (ſi tamen tempus in tam exotico rerum ſtatu concipi poſſit) in perpetua eaque intenſiſſima globi ſolaris luce morati, neque noctem, neque tenebras vllas, neque vllum ex reliquis mundanis globis videre contigit? Sed neque, quis menſis aut quis eius currens dies ſit, recordor? *Coſmiel,* cùm omnis temporis menſura ſumatur ex comparatione immotæ telluris, ad eum, qui perpetuo circa eam fit ſiderum motum; in Sole verò ob intenſam lucem omnes reliquorum globorum ſplendores euaneſcant,

certum eſt in eo neq; temporis menſuram, neque dierum noctiumque viciſſitudines, neque ulla horarum diſcrimina aſſignari poſſe, cùm hæc omnia ex ortu & occaſu ſiderum, quorum hucuſque nullum vidiſti, dependeant; Scias tamen hoc eodem temporis momento, ſolem Romæ eſſe meridianum, feſtumque SS. Apoſtolorum Petri & Pauli ſumma ſolennitate celebrari. *Theodid*: fierine poteſt, tam parum nos temporis à primo itineris noſtri auſpicio conſumpſiſſe? *Coſmiel.* ita eſt, ſed miranda rerum ſpectacula, quæ intuitus es, omne tibi hucuſque impenſum tempus breue reddiderunt; Sed agedum, proſequamur iter. Et mox incredibili velocitate in remotiſſimum me ætheræ regionis locum conſtituit *Coſmiel.* eleua oculos tuos. *Theodid*: O Coſmiel, horreo, cunctoſque meos ſtupor occupat artus. *Coſmiel.* quid vides tanta admiratione dignum? *Theodid*: infernalem ego globum non oculis tantum intueri, ſed & incredibili fætidaque mephiti tantum non exanimatus ſentire, quin & ingenti turbinum vertigine agitari videor: deſine, deſine obſecro vlterius provehi; magna enim mihi mala ab hoc globo imminere auguror; ſiquidem cholerico me pathemate penitùs, & neſcio quo iræ & indignationis motu incandeſcere ſentio. *Coſmiel.* ne timeas fili mi, cum enim intra vorticem ſeu atmoſphæram Martij globi conſtituaris, mirum non eſt, te vehementi eius influxu in tanta cholericæ affectionis pathemata concitari; contra quæ hoc balſami vitæ

Videt Theodidactus globum Martis, ſentitq; fœtorem eius & influxus vim.

Depoſitus ad montis Martij crepidinem.

cæleſtiſq; liquoris antidotũ accipe,Eoq; nares,aures, os imbuit, & protinus confortatus reſpiraui, rapidaque vertigine in globum Martium ad neſcio cuius Vulcanij montis crepidinem me depoſuit, cuius vertex ſine numero piceos flammarum globos eructabat, vidiſſes vndantem ruptis fornacibus Ætnam,flammiuomoſque globos liquefactaque voluere ſaxa, tanta fœtoris globo proprij graueolentia, vt fieri non poſſe credam, hominem non diuino præſeruatum ſubſidio hìc vel ad momentum vitam tolerare poſſe; ſaxea montium moles veluti fuligine quadam imbuta videbatur, ipſa verò ſubſtantia quaſi ſulphur, arſenicum, auripigmentum, cœteraque malignæ, & exitialis qualitatis corpora, quæ veluti bitumen quoddam & naphtam copioſè ſudabant, mentiebatur; neque tamen horum quicquam erat, neque enim grauiolentia, neque mineralium ſpecies ſimiles noſtris comparebant, ſed quia verba, quibus illa exprimam, deſunt, vſitatis mihi mineralium corporum ſpeciebus, ſecundum analogiam quandam ad dictas ſpecies comparatam, mentem meam explicare cogor. *Theodid*: rogo te Coſmiel per magnum Dei tetragrammaton nomen, vt mihi exponas tam exoticam rerum faciem; deficit enim anima mea præ tantorum intuitu mirabilium. *Coſmiel.* ſuſtinè, maiora paulò poſt videbis, iam tantum in primum huius globi veſtibulum introductus es. Globus enim hìc Martis dicitur ab Aſtronomis,ac rectè quidem; hìc enim per-

Deſcriptio montium globi Martij.

Deſcriptio globi Martij analoga operationibus Martialibus in globo terreſtri.

perpetuâ martiorum elementorum pugna confligitur; hic Mars furore omnia complet, hic Vulcanus arma cudit, quibus terrigenum genus perpetua calamitatum iliade infeſtet; hîc ignis & aquæ piceæ perpetua lucta: hic omnia ſolari globo cœteriſque contraria intueris. Quo dicto, è veſtigio me ſublatum ad immenſum Oceanum, quaſi piceo & bitumine ſuccenſum conſtituit. *Theod d:* O Coſmiel, ſi gratiam inueni in oculis tuis, abeamus obſecro, quis enim huius globi fœditatem ſuſtineat? quis fumos fumorumque peſtiferorum halitus, graueolentemque mephitim exprimat? non equidem puto in natura rerum ſcabroſius, aſperius, inæqualius, ſqualidius corpus reperiri, montem pice ſuccenſum veriùs dixeris quàm globum. *Coſmiel.* Modicæ fidei quid trepidas? Quid quereris? Quid indignaris? Nonne ego tecum ſum, qui te ab omnibus eruam periculis? patet certè, te plus æquo radios hauſiſſe virtutis Martiæ; ne fœdum aut peſtiferum dicas, quod Deus ad Mundi conſeruationem & ornamentum tanta prouidentia diſpoſuit. *Theodid:* Condona rogo tantæ meæ infirmitati, acquieſco tibi, meque totum quantus quantus ſum, tuo relinquo arbitrio; nunc itaque explices huius globi myſteria. *Coſmiel.* Faciam quod petis, vbi prius globi totius conſtitutionem oſtendero. Quo dicto me ſolito incluſum vehiculo, ſingula globi luſtranda exhibuit. Globus videbatur ex lento quodam humore conſtitutus, quem ſi cum pice noſtra Martij globi ſtructura.

liquida ſulphuri mixtâ comparauero, non aberrabo, ita tamen totum ſuccenſum erat, vt flammas ſi non adeò lucidas ſubfuſcas tamen & veluti fuligine plenas ex intimis viſceribus vehementi ebullitione eructaret; ex hoc, inquam, liquore lento & ſolida materia aſperrima ſcabroſiſſimaque, quæ ſulphur aut arſenicum vel auripigmentum referret quidem, ſed ita durum quàm queat eſſe quælibet marpeſia cautes; inflammari quidem videbatur, non tamen conſumi vtpote ἄσβεστον, à terreni globi mineralibus, proprietate, qualitate tantùm differre à terris, quantum Cœli patet altus hiatus; hîc innumeros vidiſſes vulcanios montes perpetua ignis incendia vomentes; hîc lacus nigra flamma ſuccenſi tantos fumorum globos eructabant, vt totam Cœli faciem fuligine ſua obfuſcarent; tanta hîc vbique fulmina, fulgura, tonitrua tam ingenti fragore percipiebantur, vt omnes terreni globi tempeſtates earum comparatione non niſi ludus dici poſſint. Deinde ad immenſam nulliſque finibus clauſam voraginem in formam crateris profundiſſimis ſinibus excauatam peruenimus, cuius nigerrimi fundi facies non aliud quam inferni barathrum exprimebat. Quid ſibi hæc omnia exotica ſpectra volunt? *Coſmiel*. recordariſne fili mi, te cum ex tellure hunc globum aſpiceres, in exteriori globi ſuperficie veluti fluitantia quædam corpora, in centro verò eiuſdem ſuperficiei rotundam veluti maculam quandam obſeruaſſe? *Theodid*: omninò me ſi-

Miri globi effectus.

Vorago ingens in globo Martis.

ſimilia obſeruaſſe, memini. *Coſmiel.*, macula, quam vidiſti, hæc vorago eſt, quam non ſemper, ſed eam quandoque cernunt terrigenæ; cum enim globus circa proprium ſuum axem vertitur, fit vt tunc compareat, quando plaga hæc terreno globo rectà obuertitur; alio verò ſitu ab oculis obſeruantium ſeſe ſubducit; corpora quoque in extima ſuperficie veluti fluitantia, ſunt ingentes vaporum exhalationumque fumi, qui non ſemper, ſed tunc, cùm vehementius globus æſtuauerit, ſpectantur; poſt aliquantum verò temporis reſoluti globo ſuo reſtituunrur; vt vel hinc habeas litem illam, quam Aſtronomi ſibi inuicem mouent deciſam, dum alij dicta phœnomena ſe obſeruaſſe affirmant, contrà alij ea ſe notaſſe negant, vtrique benè ſentiunt de phœnomenis diuerſis temporibus obſeruatis. *Theod.* Sed in quem finem immenſam hanc voraginem (quam ſine dubio toti Africæ æqualem æſtimo) in natura rerum conſtitutam putes noſſe deſiderarem. *Coſmiel,* Vides crateres innumeros fundo huius voraginis inſitos, cernis vt liquefactum ſulphur vnà cum bitumine miſtum bulliat? *Theodid.* Miror, & præ formidine vix ſpiro. *Coſmiel,* Scias hunc globum immenſis vndique meandris cuniculiſque perfoſſum, ac cauernis ingentibus excauatum; canales verò per cœca globi viſcera longè latèque exporrecta deductaque, bullientem materiam in cauernas interiores, deinde forinſecus in crateres ſibi à natura deſtinatos euoluere, igne intrinſecus latente

Ad quid à natura conſtituta vorago.

te

te fluxilis materiæ apparatum in ſuos fines vrgente; nam, vt ſuprà de ſolari globo diſſeruimus, fieri non poteſt, vt globus appropriatam ſuam virtutem in finem, ob quem naturæ Opifex eam globo inſeruit, exerat, niſi per continuum motum, & motum quidem circulationis; cùm enim totus globus in inferiora virtute ſua influxiua agat, totus autem agere non poſſet, ſi ſuperficie tantum tenus, virtutem ſuam exſpiraret, atque adeo interior centralium partium conſtitutio otioſa à natura inſtituta videretur; quare certò tibi perſuaſum habeas, perennem hanc liquidæ materiæ pericycloſin inſtitutam, vt ea corporum in viſceribus globi latitantium virtute ignis pariter ibidem à natura reconditi, virtute multiplici tincta imbutaque vim acquiſitam ad extra diffuſam, deinde per radioſam diffuſionem circumſitis mundi globis diſtribueret, quemadmodum de Oceani terreſtris motu ad ſeminalium rationum miſcellas cœcis viſceribus latentes concitandas inſtituto, ſuprà diximus. *Theodid.* Eſtne globus hic ex quatuor elementis conſtitutus? *Coſmiel.* Dixi iam tibi aliàs, non hunc tantùm globum, ſed & cœteros omnes totius mundanæ machinæ non alijs elementis conſtare, quàm ijs, quibus Conditor ſapientiſsimus chaos illud ſuum primordiale conſtitutum voluit, vt ijs inde in mundi globos diſpertitis, pro ſitus ratione aliud ac aliud temperamentum ſortirentur. Ignem hîc paſſim vides, ſed à terreſtri cœterorumque globorum quoad accidentia diuerſum; tametſi radi ca-

Globus quomodo virtutes latentes exerat.

Globus Martis ex quatuor elementis compoſitus.

dicaliter ſumptus propriè & eſſentialiter ignis elementaris ſit; nam vt audiſti, terreſtris ignis eorum corporum, quæ ei alimentum præbent, naturam, odore & colore refert; ignis ſolaris lucidiſſimus & puriſſimus puriſſimæ ſuæ ſubſtantiæ naturam ſequitur. Martius hic ignis pariter naturam ſapit materiæ Martiæ, à qua alimentum ſuſcipit, & ſic de cœteris; hinc plenum vides veluti fuliginibus, & varia bituminis piceæque materiæ commixtione imbutum; omnes tamen hæ ignium differentiæ hoc habent ex natura ſua, vt ſint calidi, penetrantes & perpetuò æſtuantes.

Ignis elementum in ſingulis globis naturæ totius globi conuenit.

Aqueum elementum huius Martij pelagi liquor exhibet, tametſi à reliquorum globorum humore diuerſiſſimus, eſt enim lentus, ſqualidus, cònfuſus, & ſummâ materialis varietatis commiſtione pollutus; ſi quis tamen chimicâ arte, eâ alembico impoſitâ purum ab impuro ſepararet, is haud dubiè aqueum humorem inueniret, terreno, lunari, cœteriſque haud multum diſſimilem.

Aqueum elementum in globo Martis quale.

Aër Martius ita ſe habet ad globum Martium, ſicuti aër terrenus ad globum terreſtrem, & ſicuti ſolaris ad Solem, lunaris ad Lunam; cùm enim aër nihil aliud ſit, quàm quoddam veluti proprium globi cuiuſcunque effluuium ætheri commiſtum, certè aërem eius globi à quo exſpiratur, naturam ſapere neceſſe eſt, quamuis natura ſua non ſecus ac terrenus, ſolaris, lunariſue fluidus ſit & ſummè mobilis; qui tamen adeo inter ſe differunt, vt impoſſibile ſit, hominem in vllo dictorum globorum aëre, niſi in eo,

Aer Martius.

quem

quem reſpirationi eius Conditor aſſignauit, videlicet terreſtri, naturaliter viuere. Terreum elementum tibi ſaxea huius globi moles exprimit, quamuis & hoc à terreſtri toto cœlo differentibus qualitatibus diſcrepet: nam vt vides, ſaxis & ſcopulis conſtat duriſſimis, ſulphuri, arſenico, auripigmento, antimonio, ferruginoſis molibus cautibuſque, noſtris mineralibus, quoad aſpectum haud diſſimilibus; quæ ſaxa, arte chimica in principia ſua reſoluta, puluerem relinquent cum puluere terreno quoad nudam ſubſtantiam ferè eundem. Habes itaque hic quatuor elementa, non quidem conditione terrena, ſed pro Martij globi conditione, Martia. Porrò ſi per continuā puri ab impuro ſeparationē elemēta ad vltimū gradū reducerētur (quod tamen fieri non poteſt) certè omnia globorū elementa ad hunc terminum reducta, eadem prorſus quoad nudam, vt dixi, ſubſtantiam forent. Hinc luculenter colliges diuerſas elementorum qualitates hucuſque conſideratas, non aliam tantæ diuerſitatis cauſam habere, niſi diuerſas globorum vires & proprietates, quibus imbuuntur: cœterum quoad naturalem motus inclinationem à terrenis non differunt; habent enim ſingula globorum elementa ſuum centrum, quod appetant ſi grauia, à quo dimoueantur, ſi leuia: ſic ſolida corpora huius globi, cuius partes ſunt, naturali ſympathia Martem expetunt, eique ſe intima pronitate, nulli alteri coniungere geſtiunt, leuia verò & fluida vti igneæ exhalationes à centro globorum

Terreum elementum in globo Martis.

ſur-

ſurſum vergunt, quia hoc eſt eorundem naturæ conſentaneum, & ad propriam atmoſphæram conſtituendam neceſſarium. *Theodid*: Iam ita diſtinctè, clarè & ſcitè ſingulorum huius globi arcanorum rationes iuxta analogicæ artis amuſſim adornatas deſcribis, vt ijs conuictus fidē non poſſim non habere. Sed agedum nunc expone ergo, quænam & qualis ſit appropriata huius globi virtus influxiua. *Coſmiel*. Virtus propria eſt, cholericum in inferioribus mouere humorem, æſtu pernicioſo, & cauſtica quadam vi imbuto omnia infeſtare; vnde ſi vis influxiua in terreno globo ſubiectum inuenerit proportionatum, illud virtute ſua inbutum ad vindictam, furorem, cædes cœteraſque iracundo homini proprias qualitates inclinat; vnde ab Aſtrologis longâ omnium ſeculorum experientiâ doctis & vniuerſo nationum conſenſu, iure merito globus hic Martis nomen, ab effectibus quos cauſat, introductum obtinuit. *Theodid*: Ergone tu iudiciariam Aſtrologiam approbas? *Coſmiel*. Abſit fili mi; eſt enim aliud aſtrologia iudiciaria, aliud virtus influxiua de qua ago; illa præterquam quod Deo humanæque voluntatis arbitrio vim inferat, vera impietatis magiſtra, incertis quoque & arenaceis fundamentis nixa, innumeris nugis fabuliſque mentes mortalium inuoluit; hæc autem veræ philoſophiæ fundamenta docet, quibus nixus Martiarum influentiarum cauſas attingere poſſis; & vti illa plurimum mentitur, ita hæc plurimū experimentis irrefragabilibus fulta metitur,

Vis influxiua Martis quænam?

vera cœleſtis phyſicæ directrix. *Theod:* O diuine magiſter, expone queſo effectuum Martiorum rationem & modum. *Coſmiel.* ne quicquam arcanorum te celaſſe videar, totum te myſterium familiari experimento edocebo. Fiat globus ex ſulphure, antimonio, auripigmento, arſenico, naphta, bitumine vnà ſimul commixtis, quem ſi in loco clauſo accenderis; continget, reſoluto vapore globi, mox caput ſumma vertigine infeſtari, cor heparque vehementi æſtu accendi, tandem membris tam pernicioſo vapore inuaſis, totum te maniaco quodam furore, tremore membrorum, totiuſque corporis conuulſione corripi ſentias. Idem in globo Martio fieri cenſere debes, qui cùm analogâ ad res memoratas miſturâ conſtet, hinc fit vt virtus influxiua globi effectus quoque dictis in terreno mundo effectibus analogos vbicunq; proportionatum diſpoſitumque ſubiectum repererit, ſiue id ex ſentientium ſiue ex vegetabilium mineraliumque œconomia ſit, efficiat; plurimum tamen ſitu globi recto vel obliquo ad terrenam ſuperficiem comparato ad effectuum intenſionem conferente, vti & alterius ſideris maligni cum Martio globo coitu, quo miſtis vtriuſque globi malignis qualitatibus dici vix poteſt, quantum vis influxiua ad effectus noxios & peſtiferos producendos intendatur. *Theodid:* O quanto intellectum meum tam eleganti & pulchra comparatione, lumine imbuis! Sed hoc vnum ſummoperè me angit, cùm concipere nulla ingenij vi poſſum; cur natura,

Effectus Martij.

Experimentum.

quæ

quæ bonum ſemper intendit, tam perniciosum & exitiale globi monſtrum in natura rerum conſtituerit. *Coſmiel*. Theodidacte parum te in arcanis philoſophiæ profeciſſe video; ſi noſſes, quare Deus Opt. Max. in animantium œconomia viperas, buſones, araneos, dracones oppido perniciosum mortalibus venenum; in vegetabili natura herbas plantaſque lethiſero toxico refertas, nec non in mineralium regno, arſenicum, auripigmentum, ſimiliaque produxerit; malignos quoque globi Martij influxus non mirareris. Scias itaque globum hunc eo fine à ſumma Dei prouidētia hoc in æthereo ſpacio, ſitu collocatum fuiſſe; primò vt quicquid virulentiæ ex reliquorum ſiderum malignorum influxu exhalaretur, id totum hic globus inſita ſibi auiditate in ſui nutrimentum attraheret, non ſecus, ac buſo eo fine conditus eſt, vt quicquid veneni & exitialis qualitatis in terreſtribus glebis lateret, tanquam in viuam veneni burſam attraheret, quod idem de ſerpentibus & draconibus dictum ſit; an neſcis, araneum omne venenum quod in aëre diſperſum latitat, ne ſerpendo longè lateque aëris inficiat ſubſtantiam, in ſe mira quadam ſympathia attractum deriuare? quod niſi fieret, non parum humani generis ſalus ex tam pernitioſo intoxicatæ tum terræ tum aëris afflatu periclitaretur. Ne verò Martis violentiâ tellus impetita manifeſtæ pareret ruinæ, natura eum in omnium maximo excentrico collocari voluit; vti infrà à Sole & Venere, ſuprà à

Cur natura tam pernitioſum globum conſtituerit?

Qualitates malignæ reliquorum ſiderum attrahūtur à Martio globo ſicut in terreſtri globo malignæ qualitates terrenæ à venenoſis reptilibus.

Cur Martius globus in omnium maximo excentrico conſtitutus

Ioue coërcitus à ſæuitie ſua aliquantiſper veluti factis quibuſdam inducijs deſiſteret. Hinc quoque factum eſt, vt globus Martius circa axem ſuam reuolutus non ſemper eaſdem peſtiferæ qualitatis plagas, ſed ſucceſſiuè nunc virulentas, modò temperatas, paulò poſt, efficaciâ virtutis inſignes oſtenderet; vnde in excentrico ſuo, motu qui circa axem fit, temporum ſucceſſu, nouas differenteſque ſemper effectuum combinationes molitur; non aliam quoq; ob cauſam inter Martis & Saturni diſſonos globos, ex quorum euaporatione omnia mundi ſublunaris mala originem habent, Iouem benigniſſimum ſidus & mira quadam harmonia refertum, intermedium, veluti litium exortarum diribitorem conſtituit, cuius ſalutifero influxu vtriuſque prorſus perniciosa vis cohibita & attemperata refrænaretur; ne laxatis facultatum exitialium habenis, globus ſolita ſua malignitate in apertam totius inferioris mundi œconomiam κακοφωνίαν καὶ διαφθορὰν, finalemq; tandem deſtructionem deduceret; vt proinde natura in tam pernicioſorum corpotum conditu, ideo minimè Nouerca inſimulanda ſit, quin potius ſummo & abdito quodam conſilio eum ſic diſpoſuiſſe cenſeri debeat; adeo enim globus hic Martius quantumuis virulentus, mundo tamen conſeruando neceſſarius fuit, quàm benigna & ſalutifera cœterorum globorum natura: quod enim cantharides & medicamenta cauſtica quadam vi pollentia in corpore humano pernicioſis febribus humorumque peſſimorum inunda-

Cur circa proprium centrum voluatur.

Globi Martij vtilitates.

ſatione diffluenti præſtant, hoc in mundo maiori magnis humorum diluuijs inundante, vis cauſtica & ſiccandi facultate præpotens, quæ Martij globi appropriata facultas eſt, efficit; laborat enim ſua quandoque hydrope mundus inferior, cui medendæ aliud opportunius antidotũ non ſuppetit, quàm dicta Martij globi vis; qua facultas malefica humorque infeſtus quadantenus diſſipatur ſiccaturque; ita nullum in natura rerũ malũ eſt, quod non in bonum totius, vniuerſique tandem conſeruationem cedat, quemadmodum enim harmonia pulchra ſine diſſonantijs eſſe nequit, quin imò auribus ingrata & inepta cenſetur ſuis non miſta diſſonantijs, ita mundus ſine diſſonis tum Martis, tum Saturni, tum cœterorum ſiderum globis. *Theodid:* Iam video Coſmiel, te omnium naturæ myſteriorum conſcium eſſe, nec quicquam te latere eorum, quæ in naturæ maieſtate elucent ſacramentorum; cùm itaq; tantus ſis, tantaq; excellentia polleas, nunc aliud mihi dubium ſoluere nè graueris, & eſt illud; memini me tubi cœleſtis beneficio in terra conſtitutum, Martem ſubinde non rotundum omninò, ſed ſectum in formam lineæ ἀμφίκυρτω obſeruaſſe, neque tamen vnquam incrementum aliquod aut decrementum, vti in phaſibus lunaribus fit deprehendiſſe; quænam huius rei cauſa ſit, ſcire abs te velim. *Coſmiel.* Scire primum debes, globum Martis ita conſtitutum, vt partim à Sole, partim à proprio lumine illuſtretur: à Sole perihelio ſiue perigæo intenſius eum illuminari experientia do-

Mundus vti contrarijs conſtat, ita bona miſta malis naturæ in omnibus mundi co[r]poribus inueniuntur.

Mars partim à Sole, partim à propria luce illuminatur.

docet, in aphelio ſiue apogæo, verò non item, ſed notabilem lucis decrementum pati, cum ſubfuſcus, rutilus, & pænè ſanguineus color ſat ſuperque docet, atque huiuſmodi non niſi à propria luce huius globi efficitur; vides enim omnia hic veluti ſulphurea quadam & bituminoſa flamma ardere; atque hæc ad globum illuminandum ſufficit in abſentia Solis remotiſſimi. Eſt tamen in hoc globo quædam plaga immenſa intercapedine exporrecta, planities lucis omninò expers & veluti lutulentum quoddam mare, ſeu piceum pelagus ob lentorem ſuum, neque vllo humano veſtigio neque nauigij ſubſidio peruium. *Theodid:* Oſtende rogò hocce globi prodigium. *Coſmiel.* Fiat. *Theodid.* Quo dicto protinus ſublatum me in locum deſideratum tranſtulit. O horrorem, ò ſpectaculum formidandum; verè, vti dixiſti, piceum mare video, non tamen liquidum, ſed pultis inſtar condenſatum; vbi nullum flammæ aut lucis veſtigium, ſed omnia horrida, confuſa caligine ſqualent, nec lucis directæ neque reflexæ capax, vel ipſum diem atra ſua fuligine in noctem vertens. *Coſmiel.* Hæc eſt illa pars globi Martij, quam tubi beneficio è tellure ſæpè non ſine admiratione intuitus es; cùm enim lucis omnis ſit incapax, mirum non eſt, terrigenis qui lucidas tantum globi portiones intuentur, hanc non percipere, ac proinde neceſſariò globum Martis veluti ſectum, in formam Lunæ ἀμβικύρτω ſpectari. *Theodid.* Sed cur non ſemper ſub hac ſectione videtur? *Coſmiel.* Ratiò huius

Quid ſit illa pars in Marte non rotunda.

rei

rei eſt, globi circa centrum ſuum circumuolutio, qua dicta plaga modò manifeſtatur, modò occultatur, ſicuti & de voragine ſuprà diximus, hanc quoque modò prodit, modò recondit, diuerſus globi in ſuo excentrico ſitus. *Theodid*: rem optimè capio; ſed rogo te, cùm natura fruſtra nihil agat, quo fine tanti ſqualoris plaga in hoc globo poſita fuit? *Coſmiel*, vt eſſet veluti penuarium quoddam ſeu promus condus alimenti iſtius, quo globus nutritur; Ex hoc enim per intima viſcera copioſum igni perenni, qui hoc globo continetur veluti fomentum quoddam diſtribuitur; ignearum verò exhalationum fuligines in altum eructatæ, & tandem in priſtinam, vnde profluxerunt ſtationem reſtitutæ nouum moliuntur combuſtibilis materiæ perenni quadam circulatione agitatæ alimentum. *Theodid*: video Solem iam prope horizontem Martium, video mox occubiturum; dic rogo, cur tam exiguus eſt, cur tam rubicundus & flammeus; ſiquidem decuplo ferè minorem comperio, quàm ex tellure olim cum me conſpexiſſe memini; paulò enim Venere, dum maxima videtur, maiorem aſpicio. *Coſmiel*. Scias te in globo iam apogæo conſtitutum, vnde mirum non eſt, ob ſummam à Sole diſtantiam eum tam paruum (angulo viſionis non niſi 25 minutorum exiſtente) videri. *Theodid*: miror equidem quomodo tam exiguo lumine, diem tamen claritate æqualem faciat noſtris diebus, dum Sol ſuper horizontem terrenum emergit. *Coſmiel*. cauſa huius claritatis eſt, propria hu-

Quis ſit finis dictæ planitiei ſiue pelagi picei.

Aſpectus ſolis è Marte apogæo.

huius globi lux quam tum ſulphureus Oceanus, tum crateres Vulcanici perpetua ignium flammarumque eructatione efficiunt; quæ luci Solis tametſi debili miſta, lumen tamen mirificè intendit. Qua luce propria ſi globus hic Martius deſtitueretur, Sol vix tanta claritate globum hunc illuminaret, quanta Luna plena illuminat tellurem, & hoc intelligas velim de eo tempore cùm Martius remotiſſimum à Sole terminum attigerit; vbi enim proximum Soli ſitum obtinuerit, tunc dies huius globi clariſſimus eſt; imò ob cauſas dictas diebus veſtratibus multò clarior luminioſiorque; patet itaque pro motu globi in ſui à terra receſſu acceſſuque dierum quoque claritatem vel decreſcere vel creſcere. *Theodid*: Sed cur tam ſanguineus apparet? *Coſmiel*. Si per vitrum rubro colore tinctum Solem aſpiceres, quonam eum colore viſurus eſſes? *Theodid*: arbitror, quod colore eo, quo vitrum tinctum eſt, videlicet rubro. *Coſmiel*. Ob eandem rationem ex hoc globo Solem intueris rubrum; quia cùm medium ſiue aër Martius, eo colore, quem ſulphurei maris color ſubfuſcus refert, & flammigeræ euaporationes huius coloris ſint, mirum non eſt, Terrigenas Martem rubicundo & ſanguineo colore infectum videre, quod enim differentes ſtellarum luces ſpectantur, tot differentis conditionis globos eſſe tibi perſuadeas; ſed hæc notiora ſunt quàm vt fuſiùs explicari merentur: *Theodid*: O Coſmiel, iam tandem adeò diu deſideratam noctem, Sole ſub horizontem merſo, com-

Cur Mars ſanguineo colore ſpectetur.

comperio, iam Cœlorum tentoria aperta conſpicio. *Coſmiel*, Luſtra vniuerſam firmamenti faciem, & diligenter ſtellarum ordines examina. *Theodid*: O miram cœli faciem oppidò ab ea, quam in tellure conſtitutus operiebam, diuerſam. Vbi Luna, vbi Tellus, vbi Venus & Mercurius? quot ſtellarum nunquam alias viſarum agmina video, quot & quàm varias ſiderum configurationes. Quid rogo tractus ille firmamenti lucidus, innumerabili ſtellarum multitudine refertus? expone mihi ſodes ſingula, neque enim vllam Aſtrologiæ legem inuenio, cui niti poſſim. *Coſmiel*. Videſne luculam illam rutilam ſub ea ferè magnitudine qua ex terra ſtellæ fixæ, 3 magnit. ſpectantur? *Theodid*: Video. *Coſmiel*. Ille terrenus globus eſt. *Theodid*: Itane vero: ò quantum eſt in rebus inane, ò curas hominum futiles, ò curas inanes, quàm omnis labor veſter in puncto conſiſtit; vbi ſunt iam regna tot hiſtoricis decantata, vbi prouinciarum vaſtitas, vbi magnificentia vrbium, vbi deliciæ filiorum hominum; quam arcto ſpatio claudimini, quàm ſupra nihilum fundatæ eſtis? *Coſmiel*. Ita eſt. Sed iam vlterius, videſne candidam illam ſtellulam paucorum pedum interuallo à Tellure diſtantem? *Theodid*: Video. *Coſmiel*. Illa Luna eſt. *Theod*: Paradoxum dicis. *Coſmiel*. Veriſſimum dico. *Theodid*: Sed cur tam immotam video? cur Telluri tam vicinam? *Coſmiel*. Scias tantam à loco quo conſiſtimus ad Lunam terramq; diſtantiam eſſe, vt totius concaui Lunaris diameter non

Aſpectus cœli ex Marte.

Terræ aſpectus ex Martis apogæo

Lunæ aſpectus

Diſtantia Martis a Terra, Luna, Mercurio, Venere & aſpectus ex Marte eorundem.

niſi 6 pedum intercapedinem oculis noſtris exhibeat; hinc pro diuerſo Lunæ in ſuo circulo ſitu, modò vicinior, modò remotior ſpectatur, tametſi nunquā dictam intercapedinem excedat, ſiquidem exceſſiua diſtantia huius globi 21079 ſemidiametrorum terreſtrium, totam concaui Lunaris diametrum 2736 ſemidiametrorum terræ, in haſce anguſtias iuxta opticas leges coarctat; vnde mirum non eſt, eam totam immotam videri. Videſne iuxta horizontem alias binas ſtellulas? *Theod*: Video. *Coſmiel*. Illæ ſunt Venus & Mercurius, quarum prior lucidior Veneris globum, altera fuſcior Mercurij exhibet, quæ quidem binæ ſtellæ cùm in maxima ab hoc globo diſtantia ſpectantur, ferè in nihilum abeunt, quantò verò magis ac magis ad hunc globum in eorum excentricis accedunt, tantò maiora & maiora ſemper incrementa ſuſcipiunt; ſubinde enim Mars adeo ipſis in ſuo vaſtiſſimo excentrico accedit, vt inſtar Lunulæ ex ijs globis ſpectantibus comparere poſſit. *Theodid:* Sed quid rogo ingentia illa duo luminaria ſibi volunt, quæ eminent, tanta maieſtate coruſcare video? *Coſmiel*. Prior Iouis globus eſt ſatellitio ſpectabilis, alter Saturni regnum refert; ſed ſuſtine Theodidacte, paulò poſt in vtrumq; introducendus, nonnulla videbis, quæ nulli vnquam mortalium in mentem venerunt. *Theodid*. Sed quid confuſa illa nunquam viſarum ſtellarum congeries? *Coſmiel*. Scias fili, te 21069 ſemidiametris terræ, viciniorem firmamento eſſe ac proinde innumeros ſtel-

Aſpectus Iouis & Saturni.

Stellarum fixarum aſpectus.

ſtellarum ordines, qui ex tellure ob ſummam diſtantiam conſpici non poſſunt, detegi ne mireris. Tractus ille innumerabilium ſtellarum eſt ille, quem Aſtrologi γαλαξίαν vocant, de quo ſuo tempore oculari demonſtratione multa te docebo. *Theodid.* Vix dixerat, cùm ecce veluti ingentem quendam armatorum hominum ſtrepitum exortum poſt me ſentio; & dum reſpicerem, horrendum nimis ſpectaculum & formidabile viſu, ignitorum equitum turma ſe ſpectandam offerebat, quorum & equi & equites flammas vndique & flammas eructabant; Equites vnâ manu gladium igneum & verſatilem, alterâ virgam flagellumque furoris indicium pariter igneum geſtabant, vultu ſummam præ ſe ferebant ferociam, oculis igneos fundebant radios. O mi Coſmiel, veni adiuua me, formidine enim pænè concidit cor meum, membra horrore rigeſcunt, & ad horrendum huiuſmodi ſpectaculum vox faucibus hæret. *Coſmiel.* Ne timeas fili; hi quos vides, non dæmones, ſed præſides huius globi ſunt, diuinæ iuſtitiæ miniſtri; hi ſi quandoque iuſta Dei permiſſione, & hominum iniquitate ita exigente globum hunc in vltionem & vindictam concitauerint; in inferiori mundo omnia ſuſque deque feruntur, ſeditiones, prælia, cædes, vrbium atque regnorum euerſiones, peſtilentia, ſterilitas, qui huius globi effectus ſunt, Orbem terrarum in vltimam non tantum ruinam deducunt; & hoc ſymbola, quibus hi præſides Genij adornantur, ſatis demonſtrant. *Theodid:*

Myſtica apparitio Geniorum Martij globi.

Angeli ſubinde in globis pernicioſas qualitates concitant ob peccata hominum.

Sat eſt mi Coſmiel, ſat eſt: ſiquidem operum diuinorum magnitudine & maieſtate pænè obruto, mihi nihil reſtat amplius, quàm videre eum, qui omnia in omnibus operatur, cuius magnitudinis ac potentiæ nec numerus, nec terminus eſt; agedum relinquamus fœtidum hunc globum & purioris ætheris aurâ fruamur. Vix dixeram, cùm ecce relicto Martio globo, in excelſa mundi ſpacia ferimur.

CAPVT VII.

De itinere ad globum Iouis eiuſque admirando in Natura rerum opificio.

COSMIEL. Agedum Theodidacte, formidinis globum & plenum exitialis veneni diuina aſpirante gratia, euaſimus; nil porrò reſtat niſi vt iam globum priori contrarijs prorſus proprietatibus luſtrandum exhibeam. *Theodid*: Gratias tibi habeo immortales pro tanta, quam mei cauſa ſuſcipis, curâ & ſollicitudine, ecce cùm aliud rependere non liceat me totum tibi, vt tu me totum Dei facias, offero. *Coſmiel.* Placet mihi tam piæ tum in me, tum in Deum Conditorem tuum voluntatis deſiderium; ſatagam, vt prodigiorum diuinorum demonſtratione impoſterum non tantum propriam animæ tuæ ſalutem cum timore & tremore opereris, ſed & alios, quos nimia caducarum rerum cura premit, tu di-

diuinorum miraculorum, quæ hominum cauſa ex nihilo educere conſtituit, narratione ad meliorem frugem, vitæque bonitatem perducas. Reſpice itaque & attentè conſidera opera Domini non minoris potentiæ in ijs creandis, quàm infinitæ ſapientiæ in ijs tanta prudentia conſeruandis. *Theodid.* O mi Coſmiel, quid ſibi ingentes quatuor illi globi nobis obuij? quid mundus ille ingens, quem in medio eorum conſtitutum intueor? *Coſmiel*, hoc maieſtate plenum Iouiale ſyſtema eſt. *Theodid.* O miram rerum faciem, quatuor Lunas ego video, quorum prior lumine plena, altera dichotoma, media ex parte luminoſa, tertia ἀμφίκυρτος, quarta cornutâ facie ſpectabilis eſt; exponas rogo tam inuiſum naturæ portentum; properemus obſecro, nec enim quieſcere poſſe videor, vſque dum mirabilium operum diuinorum magnitudinem & varietatem propius contempler. *Coſmiel.* Fiat, quod petiſti. *Theodid*: Sed quid rapidus ille ætheris fluxus ſibi indicat? *Coſmiel.* Ne mireris inter vortices Iouialium comitum hæremus, qui cum velociſſimo motu circa globum Iouium ferantur, mirum non eſt, ex ingenti quatuor globorum agitatione ingentem quoque ætheris fluxum reſultare. *Theodid*: Capio myſterium; ſed quid odor iſte vehemens, omni ambra & muſco ſuauior, quem percipio, quo tantopere recreari me ſentio? *Coſmiel.* Ille eſt ſalutifera illa Iouij globi exſpiratio & effluuium, ſignum apertum nos iam iuxta atmoſphæram eius conſtitu-

Iouij globi aſpectus.

Comites ſub forma Lunarum videntur

Fluxus & rapiditas ætheris.

Odor & fragrantia globi Iouij.

tos eſſe. *Theodid*: Sed ò miraculum, quod video. *Coſmiel*. Dic rogo, fili mi, quid tantopere miraris? *Theodid:* Mundum immenſum video luce vndique & vndique fulgidiſſima reſplendentem. *Coſmiel*. Hic eſt globus ille Iouius, cuius videndi deſiderio tantopere ſollicitabaris. *Theodid*. Quo dicto, me in ipſum Iouium globum ſuper altiſſimum montem depoſuit; hic ego longè latèque immenſas intuitus regiones aquis lucidiſſimis refertas inueni; iuraſſem alterum Veneris globum me intraſſe, niſi quod hic globus tanto Veneris globo grandior, quantò Gallinæ ouo ouum Struthionis maius videtur. *Theodid*. O Coſmiel, vnde tanta huius globi claritas, cùm Solem non videam? *Coſmiel*, Reſpice in plagam contra te poſitam, videſne globulum illum lucidiſſimum. *Theodid*: Video. *Coſmiel*. Ille Sol eſt. *Theodid*. Fierine poteſt, vt globulus hic, cuius ego diametrum non niſi ſub angulo ſex minutorum comprehendo, tam immenſum Iouis globum illuminet? *Coſmiel*. Rectè ambigis; ſiquidem Solis lumen nonnihil in hoc globo illuminando præſtat, ſed minimè id ad tantam claritatem inducendam ſufficiens eſſe, vel hinc patet, quod vix tantum illuminare poſſit remotis alijs illuminationis ſubſidijs, quæ poſtea tibi indicabo, quantum in Ecclipſi ſolari minimum Solis ſegmentum lucidum. Si itaque ſola luce ſua Sol Iouium globum illuminaret; certè eundem non maiori luce perfuſum cerneremus, quàm Sole paulò infra horizontem exiſtente ſub

Luciditas globi Iouis.

Theodidactus in globum Iouis deponitur

Solis ex Ioue aſpectus.

Sol non illuminat Iouem integrè ſed propria Iouis luce illuminat

cre-

crepuſculorum initium terrenum diem cernimus; ſed vti vides, dies huius globi lucidiſſimus eſt, & claritate meridianæ Solis luci in tellure non impar; aliunde itaque tantam lucem haurire neceſſe eſt; quod vti negotium digniſſimum conſideratione eſt, ita paulò fuſioribus verbis enodandum duxi. Quęro itaque abs te, ſi terrenus globus quinquagies maior foret, quàm nunc eſt, quid futurum ſit de illuminatione eius à Sole facta? *Theodid*: Arbitror ſanè, illud fieri non poſſe niſi vniuerſali cum ruina telluris, ſiquidem partes nonnullæ præcipuè polares, ob ingentem telluris tumorẽ perpetuis tenebris damnatę ſqualerent, dierum & noctium viciſſitudines immutarentur animantium natura alteraretur, & conſequenter ſuſq; deq; ferrentur omnia, Sole ad tantam molem integrè illuminandã non ſufficiente; vel itaque terreno globo ſic conſtituto pereundum fuiſſet, vel alius illi Sol, deficienti Soli veluti ſuppetias laturus, coniungi debuiſſet, & ſic vniuerſus terræ globus ex integro ſucceſſiuè illuminatus capax fieret operationum, ob quas à natura inſtitutus eſt. *Coſmiel*. Optimè ratiocinaris. Hanc eandem ob cauſam hic globus Iouius cùm ob ſummam à Sole 40478 ſemidiametrorum terræ, diſtantiam, tum ob lucis Solaris tenuitatem, tum ob ingentem globi Iouij molem plenè illuminari non poſſit, certè alia illi, ne corpus tam inſignibus qualitatum prærogatiuis ditatum, perpetua caligine ſqualeret, lucis ſubſidia neceſſaria fuerunt; vides hos quatuor Iouios

4. Comites Iouis illuminãt globum Iouis

uios globos? *Theod.* Video, & quidem maiores multò quoad apparentiam, quam nos in terra Solem & Lunam intuemur, quod equidẽ ſatis mirari non poſſum. *Coſm.* Hi ſunt iſti 4 globi, quos tu ſupra 4 Lunas phaſibus ſuis conſpicuas eſſe putabas; horum ſinguli præter lucem, quam à Sole accipiunt, propriâ quoque luce fruuntur; quæ tamen binæ luces coniunctæ vnitæque globorum lumen mirum in modum intendunt. *Theodid:* Sed quid ſibi noui phœnomeni prodigium? ecce globos intenſa prius luce radiantes, modò mutato lucis fulgore; neſcio quo ſubſuſco quadam colore ſuffuſos conſpicio. *Coſmiel.* Scias, hoſce globos proprio lumine nonnihil ſplendere, vnde vmbram Iouij corporis intrantes, cùm à Sole lumen non hauriant amplius, innatam ijs ſolummodo lucem nonnullam Solis vice demonſtrant: atque hæc eſt ratio, cur ſubſuſco colore ſuffuſi in vmbra Iouis cernantur; quæ propria ijs innata lux eſt, vti poſtea cùm dictos globos luſtrabimus, comperies. *Theod.* Quomodo hoc fieri poteſt, cùm nunquam in terra cõſtitutus, eos in vmbra Iouis hoc colore ſuffuſos me obſeruaſſe meminerim. *Coſmiel.* Ne mireris, cùm enim ob diſtantiam horũ globorum lux, niſi ſolari luce roborata, oculis ſeſe intuentium ſiſtere non poſſit; hinc mox vbi vmbram intrauerunt, penitus euaneſcere neceſſe eſt; at cùm hoc loco globi non adeo à globo Iouio diſtent, quemadmodũ ex inſolita eorum magnitudine apparet, lux natiua vti vicinior, ita in corporibus quoad apparentiam maximis, ſine vl-

Comites propria quoque luce fulgent.

vllo impedimento percipitur; atque adeo niſi eos diuina prouidentia propria luce quadam imbuiſſet, fieri nunquam potuiſſet, vt globus hic Iouius tantæ vaſtitatis, quem mira quadam viciſſitudine illuminant, in ſua perfectione conſeruaretur. Quod tu verò eas ſuprà veluti Lunas quaſdam intuitus es, cauſa eſt, quod lux natiua ex aduerſa globi parte cùm lucem ſolarem natiuæ miſtam claritate æquare non poſſit, neceſſariò diuerſa lucis, ex oppoſita quidem hemiſphærij parte ſuſcior, ex obuerſa verò Soli parte lucidiſſima, apparentia reſultat; vnde globi pro ſitûs in ſuis circulis ratione & poſitu ex lucis differentia nunc pleni, nunc dichtomi aut falcati cernuntur; atque hiſce quatuor veluti totidem vicarijs Solibus globus hic ingens illuminatur, & ad profluuium ſuum terræ communicandum perenni radiorum diffuſione ſollicitatur. *Theodid*: Sed iam tempus eſt, vt huius admirandam globi fabricam exponas. Vix dixeram, cùm ecce me ad Oceani prorſus immenſi innumera inſularum diſcretione ſtupendi ripam ſtitit. Aqueum huius globi elementum tam erat limpidũ, vt nullam ei chryſtalli diaphaneitatem comparari poſſe cenſeam; ſolidiores verò continentis partes, tam immodica luce fulgebant, vt & montes & valles non niſi ex argento electo ac ſplendido conſtitutas putaſſes; odor verò tantus erat, vt omnes terreni etiã inæſtimabilis pretij odores nihil comparatione eorum duxerim; hic ego aperto ore naribuſque, pleno pectore tantam horum cœleſtium

Structura globi Iouij.

Materia Iouis cui aſſimilari poſſit.

Odor gratiſſimus globi, cui comparetur?

Dd aro-

aromatum fragrantiam hauriebam; totius enim corporis vitales ſpiritus mirifica hac ſuaueolentia corroborari ſentiebam, & neſcio quas cogitationes ſolis Regibus dignas alto animo voluebam. *Theodid.* O Coſmiel, ò in quem globum me introduxiſti? omninò ego hunc globum, atrium paradiſi cenſeo; ſiquidem nihil ſiue ſalubritatem auræ, ſiue oblectamentum oculorum, ſiue aurium delicias ex tam harmonico aquarum agitatarũ ſuſurro ſpectas, ad felicitatem humanam deſiderari poſſe videtur; verè regius globus. Iam verificatum eſſe video pronunciatum Aſtrologorum, Iouem regiam ſtellam, qui ſuis natis dignitates, honores & imperia promittat. *Coſmiel.* Ex parte, fili mi, benè ſentis; ſed ex altera parte ſuperſtitioſis Aſtrologorum delirijs nimiam te fidem habere nolim. *Theodid:* Expone itaque obſecro, quænam magnifici huius globi vis ſit, quomodo operetur in inferiora? *Coſmiel.* Dixi tibi ſuperiùs, ſingulos mundanos globos à natura quaſdam ſpecificas qualitates ſibi habere inſitas, quæ vti ab aliorum globorum virtutibus differunt, ita diuerſos quoque effectus in inferioribus cauſant. Globus hic Iouius præ cœteris poſt Solem ea virtutum prærogatiua gaudet, vt ſi quod in terreno globo ſubiectum ſuæ virtuti proportionatum inuenerit, illi virtutem eandem, qua ipſe pollet, communicet. Hinc fit, vt ſi virtus eius Martis & Saturni virulentia non impediatur, in aëre terreno præſtet ſerenitatem iucundam cum ſaluberrima eius temperie, ventos excitet,

Vis influxius globi Iouis.

tum

tum ſenſitiuæ tum vegetabili naturæ maximè proficuos & ſaluberrimos, æſtatis calorem & hyemis frigus mitiget, præter aëris clementiam, omnibus etiam ſublunaribus quietem & incolumitatem, fertilitatem & fructuum annonam conferat, vitæq; rerum neceſſariarum copiam largiatur. In plantarum œconomia ſuæ iuriſdictioni ſubditas habet herbas, floreſque omnes aromaticum quid olentes: In hominum verò temperamento ſpiritus vitales excitat, quibus excitatis ob analogiam quandam homines facile ad prudentiam, grauitatem, rerumque ſeriarum ſuſceptionem, nec non ad ardua & magna quæuis peragenda inclinat. *Theodid.* Sed rogo te compar dulciſſime, quomodo hæc virtus profunditur, aut qualenam ſubiectum eius eſt? *Coſmiel.* Didiciſti, ni fallor, commune Philoſophorum epiphonema, nemo dat, quod non habet; virtus hæc influxiua ſi non in Iouio hoc globo veluti in ſubiecto quodã hæreret, fieri non poſſet, vt memoratos effectus in ſublunaribus produceret; globo itaque neceſſariò ineſt, cuius vehiculum radioſum globi luminis effluuium eſt, quo tum in circumſitos ſibi orbes, tum potiſſimum in telluris globum, cuius gratia omnia facta ſunt, fertur. Sed vt rem tibi experimento, quo ſæpe vſus es, dilucidem. Fiat maſſa ex ambra griſea, cinnamomo, charyophyllo, muſco, aqua roſacea, & ſpiritu citriorum, in formam globi compacta; quam ſi vaſi teſtaceo roſea aqua aliquouſque repleto impoſueris, fiet vt mox vbi in loco concluſo ignem

Experimentũ globi Iouij naturam explicans.

ſubiecceris, globulus ex varia dictarum ſpecierum miſcella conpoſitus, incredibilis ſuauitatis odorem per totam domum perfundat; & ſi effectus huius virtutis curioſiùs obſeruaueris, quotquot in domo ſunt, variè moueri comperies; ſiquidem ſpiritus vitales eorũ, qui effluuio hoc ſummè connaturali fruuntur, tam amico hoſpite concitati, mox ad lætitiam, viuacitatem, & inſignem alacritatem, cunctos pro diſpoſitione vniuſcuiuſque ad effectus eorum temperamento proprios inclinabunt; idem in Iouio globo fieri exiſtimes velim; cùm enim hic globus ex materia conſtet, nobiliſſimis & maximè ſalutiferis virtutibus prægnante, & ad ſupradicti globuli compoſitionem prorſus analoga; certum eſt, eum perenni quatuor globorũ Iouialium lucis diffuſione percuſſum, virtutem excitatam per radioſum luminis profluuium, ſublunaribus influere, in omnibus ijs ſubiectis, quæ temperamentum habent virtutis recipiendæ non ineptum. Si itaque homo naſcatur, cuius temperamentum Iouiali influxiui ſit proportionatum, in illud vim ſuam mox influet, & ad dictas animi corporiſque dotes ſuo tempore exercendas inclinabit; plus tamen aut minus pro ratione concurſus Iouij cum maleficis aut beneficis planetarum influxibus; idem enim fit, dum Iouius globus maligno planetarum congreſſu coniungitur, quod fieret, ſi quis paulò ſuprà dictæ aromaticæ maſſæ picem, bitumen, naphtam, ſulphur, aliaſque fœtidas ſpecies admiſceret; is enim haud dubiè totam

Comparatio

tam benignæ virtutis expirantis efficaciã deſtrueret. Atque hinc patet, cur inferiora tam differentes effectus ſortiantur; non alia de cauſa ſanè niſi partim ob variam diuerſorum planetarum, quà benignorum, quà maleficorum radioſi influxus miſturam; partim ob variam Iouij globi, qua cœteros planetas reſpicit, in circulo ſuo configurationem. Quæ omnia cum innumeris cõbinationum legibus implicentur, non poſſum non improbare improbam quorundam Aſtrologorum audaciam & temeritatem, qui tam tutò & confidenter de fortuna & euentibus, tum regnorum, tum nationum ſecuturis vaticinantur, dum Aſtrologiam infallibilibus veritatis regulis aſtringere ſe poſſe putant. Scias Theodidacte vix in toto orbe terrarum duos homines reperiri in omnibus prorſus ſimillimos, qui per notabilem aliquam differentiam ab inuicem, non dicam quoad vultus, ſed quoad voces, quinimò dicam amplius quoad inceſſum & naturalem corporis conſtitutionem dignoſci non poſſint; qui artis combinatoriæ regulas apprimè nôrit, is reipſa comperiet fieri non poſſe, vt humanus intellectus, ſingulas influxuum rationes, combinationum varietatem, variamque influxuum miſturam quantumuis ſummi & ſubtiliſſimè penetrantis ingenij ſit, peruideat; hoc enim ſolis angelicis intelligentijs globorum moderatricibus, dum omnes combinationum regulas in ſupremo triuno archetypo contemplantur, conceſſum eſt. *Theodid*: Sed quomodo tu dicis virtutem

Cauſa diuerſorum effectuum interra.

Aſtrologiæ vanitas.

Vix dantur duo homines in omnibus ſimillimi.

Obiectio Theodidacti.

tem talem & talem, tali & tali globo ineſſe, qua in
Solutio. inferiora iufluat, an non ex hiſce ſemper vnus & idem effectus ſequitur? *Coſmiel*. Quando de influxu globorum loquor, ita loquor ac ſi ſolus in mundo globus foret, nulla alia permiſtibilis qualitatis cœterorum globorum confuſione infectus; quoniam verò non ſolùm planetæ, ſed ſtellæ, quas fixas vocant, ſuas ſpecificas qualitates in inferiora influunt; quis non videt innumerabilium inde combinationũ congeriem, quæ humano ingenio comprehendi minimè poſſint, naſci? quis ſolas illas combinationes quas ſinguli globi, dum circa propria centra agitati alias & alias diuerſis virtutibus imbutas partes obuertunt telluri, concipiet? Experientia tamen ab immemorabili tempore docuit, quod vbi talis & talis globus, talem & talem ad terram aſpectum obtinuerit, ex prædominanti quâdam virtute talis & talis effectus ſemper tamen habito reſpectu ad materiæ diſpoſitæ
Obiectio Theodidacti. capacitatem conſequatur. *Theod d*: Ex hoc ſequitur magna in rebus inferioribus imperfectio & ſumma influxuum cœleſtium confuſio, quam natura rerum ordinis amatrix ſummè deteſtatur. *Coſmiel*, Valdè hallucinaris Theodidacte; quam tu confuſionẽ & imperfectionem vocas, ſummus eſt ordo, perfectio
Solutio. ſumma, & harmonia abſolutiſſima à ſummo rerum Opifice vnicè intenta; qui ſolus influxus ea perfectione diſponere & ordinare nouit, vt inde ex infinita rerum varietate, quam producunt, mundus in ſua pulchritudine & neceſſaria ſpecierum propagatione

tione iuxta leges in archetypa eius mente deſcriptas conſeruaretur; ſi enim ſola Luna humida ſua & tumefactiua virtute prædominaretur, totus terrenus mundus inundatione periret; ſi Sol ſola virtute ſua caleſactiua inferiora ſine Lunaris qualitatis miſtura moderaretur, omnia ſiccitate & exceſſiui æſtus violentia in puluerem conuerterentur. Pari pacto, ſi ſolus Mars ſuæ relinqueretur truculentiæ, omnia in terra tanta malignitate conficerentur. Hinc ſapienti diuinæ diſpoſitionis conſilio factum eſt, vt Sol, Luna, Venus, Mercurius ita diſponerentur, vt vnus alterius impetum per virtutis mutuæ communicationem infringeret, & ad temperium reduceret. Iuppiter verò inter Martem & Saturnum conſtitutus inſidias conſpirationeſque vtriuſque in ruinam inferiorum conceptas benignitate ſua & imperioſa maieſtate eluderet; hic verò vtriuſque reniſu obniſuque preſſus, ne influxu ſuo dominatiuo iuriſdictioni ſuæ cuncta ſubiugaret, faſces ſuos non duntaxat hoſtibus aliquouſque ſubmittere, ſed & ab amico ſibi fœdere iunctis auxiliares lucis ſuppetias efflagitare cogeretur. Atque hæc eſt, mi Theodidacte, vnio illa & vnanimis omnium globorum mundanorum in vniuerſi conſeruationem conſpiratio, qua veluti admirabili quadam harmonia ex conſonis & diſſonis compoſita mundus vnicè ſubſiſtit. *Theodid.* Ita me diuinis tuis ratiocinijs conuincis, vt quod vltrà opponam, non habeam; quare ad alia progrediamur. Multa me olim in Iouis diſco obſeruaſſe me-

Cur Deus mundum cū innumerabili rerum varietate condiderit.

Mundi conſenſus.

memini, quæ ſumma nullo non tempore admiratione me defixum tenuerunt, & inter alia ſunt faſciæ illæ celeberrimæ, quibus dum regij globi maieſtatem cingunt, Aſtronomorum omnium mentes mirum in modum ſtringunt & cruciant. *Coſmiel*. Fieri non poteſt, vt cominus tam inſolitum huius globi miraculum, niſi altius ſupra globum eleuatus, intuearis. *Theodid*. Quo dicto, in ſummam mox altitudinem elatus vidi totum ferè Iouialis Oceani ambitum veluti in quaſdam zonas ab ortu ad occaſum ad Eccliptic æ planũ ferè parallelas diſtinctum; mirum ſanè & inuiſum ſpectaculum; zonæ præcelſis vndique montibus in Oceani confinijs veluti corona quadam cingebantur, interiori zonarũ diſtrictu, in vallis morem, in infinitam longitudinem exporrecto; ſtructura vallis ſubnigra quadam materia inæſtimabilis odoris conſtare videbatur, quem ſi cum terrenis rebus comparare liceat, ambrã griſeam ſolidiſſimam dixiſſem, quam ex Oceano vtrimque inſinuati riuuli interfluebant; vallis quoque hinc inde ſcopulis in argenti formam, vti Oceanus inſulis huiuſmodi ſcopulorum multitudine refertis ſplendebat. O Coſmiel tuum erit, hoc admirandum naturæ myſterium mihi ex integro exponere. *Coſmiel*. Zonas illas quas longè latèque exporrecto ambitu globum circundare vides, ſunt illæ zonæ & faſciæ, quas in terra conſtitutus olim tantopere admirabaris. *Theodid*. Fieri ne poteſt? *Coſmiel*. Ita eſt. *Theodid*: Quomodo itaque ex terra ſubfuſca luce, quomodo nunc rectæ

Faſciæ Iouis quid.

Structura Zonarum.

Explicatio Zonarum.

rectæ, nunc curuæ, modò obliquo ſitu diſtenſæ ſpectantur? *Coſmiel*. Cùm totus globus partim ex materia lucidiſſima, vt vides, partim ex aqueo elemento fulgidiſſimo conſtet; ſub hiſce verò zonis materia globi fulgoris omnis expers ſit; mirum non eſt, in terra conſtitutis fuſco ſub colore illas aſpectari; & nihil aliud ſunt, quàm maculæ quædam in formam faſciarum circa globum ſub continuato arcuatæ ſuperficiei circuitu protenſarum, quas ratione ſubiecti, lucis vti minus capacis, ita lucis minus intenſæ radioſa vibratio ad nos tranſuerberat. Quod verò modò rectæ, modò curuæ compareant, id totum dependet à conſtitutione globi, qui polis ſuis, ſupra quos circa axem ſuum voluitur, nunc in Boream, nunc in Auſtrum nutando, viſui noſtro eas nunc rectas, modò curuas exhibet, vti ex opticis tibi notum eſt; cùm enim axis globi ad æquinoctialem fuerit rectus, tum & illæ rectæ cernuntur in meridiano ſitæ, quia tamen poſtea circa horizontem Iouium obliquitatem quandam, nutante in alterutram partem axe ſectantur, neceſſariò illæ curuæ ſpectantur. *Theodid*: Iam enimuerò cauſam faſciarum Iouialium tam clarè mihi demonſtraſti, vt nullus amplius dubitandi locus ſuperſit; ſed hoc vnicum mihi expo- nas velim, cùm tot lacubus & riuis hoſce zonarum diſtrictus perfuſos videam, cur illi ex terra non videntur, ſunt enim lucidiſſimi? *Coſmiel*. Quia cùm ij ad terram comparati non niſi indiuiſibilis puncti rationem habeant, fieri non poteſt, vt illos humani

Cur riui faſciis obfuſi non ſpectantur è terra.

Finis faſciarũ Iouiarum quis intentus à natura.

viſus imbecillitas attingat? *Theod*: Sed quem in finē haſce zonas tam concinnè diſpoſuit Natura rerũ? *Coſmiel*. Scire te velim Theodidacte, haſce zonas eſſe veluti quædam virtutum Iouiarum ſeminaria, ex quo ceu promocondo quodam tum Oceanus Iouialis, tum reliqua continens virtutis latitantis ſementem ad ſe prouocet, attractumque qua data porta in inferiorem mundum diffundat. *Theodid*: Dic rogo, ambiuntne hæ zonæ vniuerſam globi ſuperficiem. *Coſmiel*. Ambiunt haud dubiè, tametſi transfuſo nonnullis locis Oceano Iouiali interrumpantur, alijſque in locis terræ quoque continenti Iouiæ coniungantur, cum hiatu immenſo, quæ & nonnunquam ab obſeruatoribus pro maculis ſumptæ ſunt, tametſi id ob ſummam diſtantiam è terra aduerti non poſſit. *Theodid*: Quid rogo ſibi volunt nubes illæ immenſæ, quas tum Cœlum obfuſcare, tum globo vmbram non paruam inducere conſpicio; *Coſmiel*. Illa ſunt huius globi, quos exſpirat, vapores, qui in atmoſphæra condenſati, & in longè lateque exporrectum ſpatium dilatati in tantam ſubinde creſcunt magnitudinem, vt tu, ſicuti & alij obſeruatores periti viri, eas non ſemel ſtellulas eclipſin paſſas putauerint. *Theodid*: Sed rogo te mi Coſmiel; cùm hoc in globo tantam aëris clementiam & benignitatem experiar, cur diuina Sapientia eum hominibus vacuum voluit? *Coſmiel*. Optimè quidem tibi videtur inſignis aëris temperies, quia iam à me ſufficienti ſubſidio munitus es, contra pere-

Nubes Iouiæ

Iouij aëris clementia.

peregrinas & humano generi contrarias cœleſtium globorum expirationes; noueris tamen, ſi à me deſerereris, ne quidem momento temporis vitam hic te trahere poſſe; atque adeo fruſtra hic homo poneretur, cùm nihil rerum humanæ vitæ ſuſtentandæ neceſſariarum hic globus producat, aërisq; Iouialis tanta ſit ſubtilitas, vt ſpiritui trahendo minimè ſufficiat. Si tamen Deus homines in hoc globo poſuiſſet, illos alterius prorſus naturæ oportuiſſet fuiſſe, adeoque totus globus naturæ in producendis rebus eorum ſuſtentationi neceſſarijs accomodandus fuiſſet; quod cùm ordini naturæ repugnet, manet globum hunc ſicuti & cœteros non niſi ob cauſas in præcedentibus allatas conditum fuiſſe. *Theodid.* Quid verò, ſi ſic argumenter? vbi ſunt quatuor elementa, ibi neceſſariò ſaltem nonnulla eorum, quæ ex putri originem ſuam nanciſcuntur, & inſecta dicuntur, eorumque quæ ex vegetabili natura ſuapte ſponte naſcuntur, produci poſſunt; ſed hic ſunt quatuor elementa, quemadmodum ſenſata me docet experientia oculorum; ergo. *Coſmiel.* Falſa eſt maior propoſito; ſunt quidem in hoc globo quatuor elementa, minimè terreno corpori, ſed huic globo tantum propria, proprietatibus formarumque diuerſitate plurimum à terreſtribus diſcrepantia; ac proinde ea tantummodo producunt, quæ fini huius globi potiſſimùm congrua ſunt, minimè verò ijs quæ ex terrenis elementorum miſtionibus originem nanciſcuntur, ſimilia; inde ne inſecta hic quæras, non ve-

Verum homines in globo Iouio ſunt.

Theodidactus argumentatur contra.

vegetabilis naturæ ſponte naſcens, neque quicquam eorum, quæ in terreno mundo cernuntur, effectuum.
Dubium Theodidacti. *Theodid.* Sed ſi diuina potentia in hoc globo mas & fœmina ponerentur, an non ſecundùm ſpeciem ſe multiplicare poſſent? *Coſmiel,* Miror ſanè ſimplicitatem tuam Theodidacte, an non vides, negotium huiuſmodi ἀδύνατον; vbi enim in hoc globo nutrimentum in conſeruationem indiuiduorum inſtitutum? vbi proportionatus aëris hauſtus? vbi reliqua humanæ vitæ ſuſtentandæ ſubſidia? cùm itaque nihil hoc loco eorum, quæ humano generi propagando neceſſaria ſunt, reperiatur, fruſtra hìc ponerentur homines, fruſtra animantia, fruſtra herbæ. *Theodid.* Ignoſce rogo ſimplicitati meæ;
An ſemina terrena globo Iouio implantata aliquid producere poſſunt. aliud mihi dubium ſolui velim; quòd ſi ſemina rerum terrenarum huc aſportarentur, an non terreno Iouio inſitæ nonnihil ſimile producerent terreſtribus? *Coſmiel,* Iam dixi tibi ſæpè ſæpius, & omnia in præcedentibus copiosè, cùm ſemina terreni mundi ad nullum alium in mundo globum appetitum naturalem habeant, niſi ad eum, cuius partes ſunt connaturales, certè fieri nulla ratione poſſet, vt hìc, vtpote extra ſphæram naturalem conſtitutæ, quicquam producerent; vel ergo ad ſuam ſphæram naturalem remearent, vel in materiam globo Iouio propriam mox conuerterentur. *Theodid.* Rectè & ſapienter omnia decidiſti, neque quicquam amplius animum meum perplexum tenet eorum, quæ tibi ex ſimplicitate cordis mei ſtudio proficiendi propoſui.

ſui: Sed quid ſibi vult mi Coſmiel, quæ nobis ingruit repentina noctis facies? *Coſmiel.* Quid miraris? an non vides omnes Iouialium ſolium globos infra horizontem conſtitutos? ſuſtine parumper paulò poſt mirandam lucis dierumque huius globi viciſſitudinem intueberis. *Theodid*: Et ecce poſt aliquantulum temporis, primus emergit globus Ioui vicinior, qui non plùs Iouium illuminabat horizontem, quàm Sol terrenum horizontem tempore crepuſculorum illuminat, tametſi duplo Luna aut Sole maior appareret; paulò poſt emerſit ſecundus globus luce ſua lumen prioris intendens in tantum, vt lucem quam Sol telluri præſtat, immediatè ſupra horizontem ortus, pænè æquaret; deinde comparuit tertius globus maximus quoad apparentiam, qui lucem meridianam luce ſua præcedentium globorum lucibus iuncta æquiparabat; ſequebatur tandem quartus globus, qui luce ſua meridianum Solis lumen longè excedebat; hîc ego pænè præ admiratione exanimis hæſi, dum cœlum quatuor veluti Solibus, Sole noſtro duplo quoad apparentiam maioribus intuitus ſum. O mi Coſmiel, ò nunquam auditam vel viſam ſimilem rerum cataſtrophen! vniuerſum prorſus inuerſum video tanta ſolarium corporum multitudine! Sed quis nobis Aſtronomorum tempus, dies, menſes, annos huius globi determinabit? *Coſmiel.* Bono ſis animo, ego omne tibi myſterium huius globi pandam. Globi, vti in præcedentibus diximus, circa axem ſuum certo & de-

Nox ingruens in globo Iouio.

Succeſſiua Iouis illuminatio à 4 globis Iouijs comitibus facta.

Theodidacti admiratio.

Motus globi Iouij.

determinato ſingulis tempore circumaguntur; cùm verò globus Iouius vndecim & paulò amplius diebus, id eſt 284 horis noſtratibus ſuam circa axem periodum peragat, erit ex conſequenti dies Iouius 284 horarum, quæ vndecim diebus noſtratibus ſuperadditis 20 horis æquipollent, & hic proprius & naturalis Iouij globi dies eſt; ſi itaque in 4550 ſcilicet periodicæ reuolutionis dies Iouis in ſuo circulo agitati duxeris, illos in his 365 vicibus præcisè reperiri inuenies; Iuppiter ergo intra vnam ſuam periodicam reuolutionem iuxta ſignorum ordinem factam toties ſuper proprio axe conuerti videbitur, quoties Sol ſupra proprium ſuum axem circumagitur annuo ſpatio, ſeu quoties terræ annuè oritur; hâc tamen differentiâ, quòd quales ſunt 365 dies, quos Sol annuo decurſu iuxta proprium motum conficit, tales Iouij dies noſtratibus pares ſunt 4550, quos in magno ſuo excentrico proprio motu ſuo iuxta ſignorum ordinem conficit, comparatione facta ad Solem. *Theodid.* Hoc optimè capio, ſed cùm quatuor illa ſolaria corpora, quæ conſpicio, totum globum Iouis mirâ viciſſitudine illuminent, quomodo id fiat, à te edoceri cupiam. *Coſmiel*, Primò ſcire debes, primum horum quatuor globorum tantum à globo Iouis ſemidiametro circuli ſui diſtare, quantum ter ſumpta diameter Iouis occupat ſpatij; id eſt leucis horarijs 20838, quas ſi iuxta rectam lineam confeceris, tunc primum globum attigiſti: ſi verò in hoc globo primo 549 leucas confeceris, tunc tan-

Dies Iouij quot horarũ.

Diſtantia comitum Iouis à Ioue.

tantum te ſpatij confeciſſe exiſtimes, quanta diameter eius diſtenditur; hæc enim erit totius globi Ioui vicinioris diameter. Secundus globus tanto à Iouij globi centro diſtat, quantum conficeres ſpatij leucis horarijs 27784, diametrum verò huius ſecundi globi 822 circiter leucas occupare putes. Tertius globus tanto à centro Iouij globi ſpatio diſtat, quantum ſex diametri Iouis in longitudinem extenſæ, videlicet 41676 horariarum leucarum ſpatium comprehenderet, & ſi in hoc tertio globo 1185 leucas confeceris, tunc te diametrum eius emenſum eſſe ſcias Quartus denique comes Iouis globus extimus ſpatium decem diametrorum Iouialium explet, id eſt leucis horarijs à centro Iouis 69460 diſtat, in quo ſi 1736 leucas ſub recta linea confeceris, tunc te tantum ſpatium confeciſſe cenſeas, quantum tota eius diametri longitudo occupat. Ex hiſce colliges, primum à ſecundo 6946; ſecundum à tertio 13892; tertium à quarto 27784 leucis horarijs diſtare; atque ex hiſce diſtantijs ſecundò colliges, primum minimumque omnium ex his quatuor recenſitis globis Lunæ noſtræ molis ſoliditate & craſſitie ferè eſſe æqualem, tametſi tibi viſibilem eius diametrum intuenti Lunæ noſtræ diametro è tellure ſpectatæ duplo maior compareat: ſecundum verò mole ſua Mercurij globum facilè adæquare: tertium Veneri mole ſuâ non cedere: quartum denique terreſtri globo haud multò maiorem eſſe. *Theodid*: Sed cur tam immodicæ magnitudinis viden-

Cur Iouis comites tam grandes ex Ioue compareant.

Magnitudo comitum.

dentur, ſiquidem ferè pleroſque multò maiores, quàm quo in tellure conſtitutus Solem & Lunam comperi, intueor; lucidiſſimi ſiquidem mihi vmbones videntur. *Coſmiel*. Tune Aſtronomiam & opticam tanto tempore profeſſus ignoras, corpora quantò viciniora oculis, tantò ſub maiori, quantò verò remotiora, tantò ſub minori viſuali angulo comprehendi? Cùm itaque Sol & Luna multo maiori à terra diſtantia, quam hi quatuor globi remoueantur à globo Iouis; mirum non eſt, te hoſce ſub maiori, quàm illos, angulo videre. Hinc conſtitutus in primo globo, ſecundum triplo & amplius maiorem videbis, quàm eum ex globo Iouis intuitus es; hoc pacto ex ſecundo globo tertium, & ex hoc vltimum maiori & maiori ſub forma contemplaberis, vt poſtea tibi propius oſtendam. *Theod.* Vnum valdè admirandum in hiſce globis noto, cuius rei cauſam mirum in modum noſſe cupio. Cur, dic ſodes, ſingulos veluti in phaſes quaſdam Lunares, nunc plenos, nunc dichotomos, modò falcatos cerno? non dicam Lunæ inſtar, neque enim tenebroſa in illis vlla portio obuiam fit, ſed quandam differentiam lucis fuſcæ à candidiſſima, qua phaſium diuerſæ conſtituuntur formæ, intueor. *Coſmiel.* Iam hoc ſuprà tibi inſinuatum eſt; globi hi omnes propriâ luce fulgent, minimè tamen tam intenſa ac Sol; ſi itaque intenſus Solis radius in horum ſuperficiem inciderit, ex Solis propriæque lucis miſturâ neceſſariò inſignem lucis intenſionem conſequi neceſſe

eſt;

Ratio lucis 4. comitum dum phaſes varias ſubeunt.

eſt; atque hæc eſt fulgida illa lux, quam à fuſca ſeparatam vides: cùm præterea in oppoſitam globorum partem lux Solis penetrare non poſſit, fit vt quamuis illi propria luce ex dicta parte ſplendeant, ea tamen minimè ad lucis claritatem obuerſæ portionis pertingere valeat; neceſſariò inde ſequitur varia lucis in globoſis corporibus ſectio, haud ſecus ac in Luna contingere videmus. *Theodid*: Sed cur ſuperiores plus inferioribus illuminatos intueor? *Coſmiel*, ratio eſt, quia certo tùm Solis, tùm globorum in circulis ſuis ſitu poſito, præter Solis illuminationem accidit illis præterea non exigua lucis iſtius, quàm inferiores globi in ſuperiores reuerberant, intenſio; vnde nonnulli ex huius luminis acceſſu moti, ex illis binos veluti Soles quoſdam, & alios binos veluti Lunas quaſdam opinati ſunt; & tu in eadem aliquamdiu opinione hæſiſti; ſed iam effectus, quos horum globorum influxus in globo Iouio operatur, exponamus. Cùm itaque Iuppiter circa proprium axem rotatione ſua in dies in circulo maximo 1834, vna verò hora 77. leucas conficiat, ſequitur, eum continuò ſeſe tali motu circumambulonibus ſuis obuoluendo, ſenſim etiam eorum lumine, diuerſimodè quidem à diuerſis, illuminari; nam cùm primus & vicinior Ioui, ſua luce in ſuperficie Iouialis circuli maximi, ſeu æquinoctialis ſpacio 24. horarum 1204. leucas horarias conficiat; e contra Iuppiter ſe ei obuoluendo 1844 leucas ſua circumuolatione perficiat, neceſ-

Cur duo ſuperiores plus luceant inferioribus.

Effectus quos comites in Ioue operantur.

ſe eſt primi globi lucem, Iouij globi ſuperficiem duplo citius perſtringere perluſtrareque, quàm lux Solis ſuperficiem ſolet; & proinde Deus Opt. Max. omnium conditor ita dictorum globorum motus diſpoſuit, vt iucundiſſima & perpetua reciprocatione primi globi luci nimis citò ſole ſeſe eripienti, mox ſecundi lumen ſuccederet, huius autem tertij globi lux ſequeretur, & tandem hac occidente, lumen vltimi globi oriretur. Ex quibus ſequitur primò dies noctesque Iouiales ſumma non tam duratione temporis, quàm intenſione luminis eſſe inæquales; quis enim dubitat, duos, tres aut quatuor lucidiſſimos globos Iouis ſimul orientes, plus diei & lucis eidem quàm vnum ſolum adferre? Secundò duobus quaſi diebus in pluribus Iouialibus plagis, ſeu potius ſpatio 24 horarum fore quandoque noctem, eo videlicet tempore cùm omnes ſibi inuicem fuerint copulati, in partibus ſcilicet Iouialibus eiuſmodi coniunctioni diametraliter aut quaſi contrariè oppoſitis. Tertiò ſequitur, frequentiores inter Iouiales globos ecclipſes quàm lunares eaſque valdè notabiles, ſed quæ parum durent, contingere. Atque ex his omnibus luculenter patet, cur hunc ingentem Iouis globum, cum à Sole ſufficienter illuminari non potuerit, ei hoſce veluti vicarios quoſdam Soles id eſt ſolaris naturæ globos aſſociauerit, qui tanquam diſpertitis quibuſdam vigilijs Iouem ſtipantes mira quadam viciſſitudine eo illum lucis temperamento moderа-

Motus 4. comitum & quomodo Iouem illuminent?

le

derarentur, quod eius finibus à natura præſcriptis quàm maximè eſſet conſentaneum. Hac enim vehementi quatuor globorum luce, præterquam quod globus Iouius ferè ſemper intenſiſſima luce illuminetur, calorem quoque & æſtum huius ſummum & vehementiſſimum fore neceſſe eſt, vt hoc pacto virtutes ſpecificæ ex centro tanti globi, ad circumferentiam elicitæ in circumſitos mundi globos potiſſimum terram ad vniuſcuiuſque requiſitam neceſſitatem diffundantur. *Theodid.* Hæc magno verborum pondere vix elocutus fuerat, cùm ecce ex lucidiſſimo quodam montis receſſu mirum quoddam eximiumque caſtrorum inſtar aciei ordinatæ ſpectrum obuiam fit: habitus lucidiſſimus inſtar argenti coruſcabat, vultum maieſtate plenum decorabat mira quædam clementia iuncta cum eximia mentis amplitudine; odorem inæſtimabilis ſuauitatis ſpirabant; paludamento regio totum corpus decorè cinctum fimbrijs auræ lenis agitatione pulchrè fluctuantibus ſpectabatur, gladius dextrâ geſtabatur, omni pretioſorum lapidum genere exornatus; ſiniſtrâ acerram tenebant mille odoramentorum ſuffumigia exhalantem. *Theodid:* O mi Coſmiel, quid ſibi iucundiſſimum illud hominum ſpectrum indicat? *Coſmiel.* Hæ ſunt intelligentiæ, quarum officium eſt, globum hunc iuxta idealium notionum in diuina Artificis mente conceptarum leges dirigere, mouere, virtuteſque inſitas in mundi bonum conuerſationemque exercere, quæ omnia

Mythica apparitio Geniorũ Iouialium.

Officium præſidum Iouialium.

Ff 2 aptè

aptè ſymbolicus ille, quo induuntur, habitus demonſtrat. *Theodid.* Vix dixerat, cùm ecce beata phalanx tenues euaſit in auras; ego verò à Coſmiele, relicto globo, celeri vertigine raptus, in primo me globo Iouis aſſecla conſtitutum reperi; vbi ſecundum globum exactius ſub inſigni magnitudinis figura contemplatus ſum; ex ſecundo eodem modo tertium, & ex tertio quartum; quos quidem omnes eiuſdem conſtitutionis rationem habere comperi, globos ſolita montium valliumq; inæqualitate exaſperatos, & lucidiſſima maſſa & liquore ſolari non multum diſſimili ſtructos vidi, niſi quod æſtu & luce propria luci ſolari æſtuiq; multis paraſangis cederet. Ex primo aſſecla globo globum Iouis non niſi tribus Iouialibus diametris diſſitus veluti ingentem regionem quandam lucidiſſimá, maribus, montiumque ordinibus in formam zonarum diſtinctam, præ ſumma admiratione pænè extra me factus conſpexi; admirationem augebat, dum me omnibus euaneſcentibus tenebris, diſpulſa omni caligine, omni præſcripta aëris obſcuritate, in medio lucidiſſimorum tantæ vaſtitatis, tam immenſæ magnitudinis globorum conſiſtentem inueni; æther quoque circumfluens inuſitata rapiditate ingentes voluebat æſtus, quod non alia de cauſa, niſi ex vehementi viciniſſimorum globorum perenni circumuolutione contingebat. Hic præter Solem & Martem, nullus alius inferiorum globorum comparebat, tum ob diſtantiæ magnitudinem, tum ob lucis circum-

Aſpectus Iouis ex primo eius comite.

fluæ

fluæ magnitudinem, cuius exceſſu reliqua omnia, tecta perpetuâ caligine ſqualere videbantur. O Coſmiel: iam video verificatum illud Eccleſiaſtici: *Mirabilia opera Altiſsimi & glorioſa, & abſcondita & inuiſa opera illius, multaque eſſe abſcondita maiora his, & pauca nos vidiſſe operum eius.* Sed dic rogo cur benigniſſimus Conditor, cuius natura bonitas eſt, ab hominum intellectu tot ac tanta mirabilia à tot ſæculis abſcondere voluit? & quid tandem in natura rerum vtilitatis conferunt tot abſcondita rerum ſacramenta? *Coſmiel.* Scias fili, multa in rerum natura mortales latere, quæ tamen ſuos efficaciſsimos effectus & virtutes in ſublunares creaturas diffundere non ceſſent; & vti nihil in natura rerum fruſtra conditum exiſtit, ita ignorantia mortalium quoque nihil virtutum, influxuum exiſtentiarumque tollere poteſt. Nam ſi à te peterem, quid tuo in corpore proſunt tot minutiſſimi venularum ductus? quid tot cartilaginum & minutiſſimorum oſſium ſtructura? quid in renibus tot globulorum ordines coaceruati? Certè quamuis horum particulares & indiuiduales effectus ignores, tunc tamen aliquali ratione effectus virtuteſque eorum reſpectu corporis tui compertos haberes, cùm vel vnicus tibi è renibus globulus vnà cum venulis, aut muſculis & cartilaginibus vnà extraheretur; ò quantum protinus totius corporis harmoniam turbatam ſentires? quàm citò tecum actum diceres? Pari ratione ſi vel vnica ſtellula ex aſtris diui-

Finis horum globorum.

Comparatio globorum cum microcoſmo.

diuina virtute tolleretur, an non totum mundum in confuſionem redigi poſſe exiſtimes? *Theodid.* Prorſus exiſtimo, imò quantum vel vnica Solis aut Lunæ ecclipſis inferiorum rerum ſtatum turbet, frequens nos experientia docet. *Coſmiel.* Sed hæc iam tibi vlterius expendenda relinquo; quare ad altiora properemus.

CAPVT VIII.

De Itinere in globum Saturni.

THEODIDACTVS. Cùm nihil adeo, mi Coſmiel, Philoſophorum ingenia hucuſque torſerit, quam noua illa circa Saturni globum, iam à quadraginta annis obſeruata phœnomena, dum non capiunt, vtrum vnum numero corpus, vtrum plura ſint, quæ ſub tanta varietate & continua quadam reuolutione circa Saturnum ſpectantur; magnum me tanti naturæ arcani cognoſcendi nullo non tempore inuaſit deſiderium, quod vt hac tam opportuna occaſione expleas, etiam atq; etiam à te efflagito. *Coſmiel.* Ad vota tua explenda mi Theodidacte vti ſemper fui promptiſſimus, ita non omittam, vt laudabili tuæ curioſitati quouis modo ſatisfiat: ſed caue, ne conqueraris, in globum enim oppidò periculoſum introducendus es, in quo maiora tibi forſan pericula, quàm in Martio globo ſu-

ſti-

ſtinenda ſunt. Sed magno ſis animo, nihil patieris, dummodo ab eo muniaris, cui claues mundi concreditæ ſunt, quique in vniuerſa mundorum iura diſpenſandi, alterandi, deſtruendi, conſeruandique poteſtatem ſibi à ſummo rerum Opifice conceſſam obtinet. Agedum moueamur hinc. *Theod.* Vix dixerat, & ecce violentiſſimo motu in immēſa ætherei mundi inania raptus, Saturni globum maiori ſemper & maiori mole ingrandeſcere vidi; cuius tandem atmoſphæram felicibus Euris exiguo à diſceſſus noſtri tempore attigimus. O mi Coſmiel, quænam hæc adeo denſa nebula eſt, qua tantum non ſuffocor? O quanta animum meum melancholia torquet; quàm ingrato odore infeſtor; quàm enormi frigore contremiſco, lethargi imminentis mihi aperta indicia ſentio. Iam enimuerò me pœnitet hunc me globum petijſſe. *Coſmiel.* Nonne pericula tibi imminentia prædixi? nonne admonui vt à querelis abſtineres? Sed iam hæc in pœnam modicæ fidei tuæ ſuſtines. *Theodid*: O dulcis dux animæ meæ, parce puſilli animi timiditati, parce infirmæ mentis meæ impotentiæ; ecce enim totus ego in manu tua ſum, ſicuti lutum in manu figuli. Scio enim & deuotiſſimo tibi corde fateor, me in tam remotis & inacceſſis mundi limitibus ſine gratia & protectione tua viuere minimè poſſe; quare dirige me mi Coſmiel, præbe mihi dextram tuam, cuius virtute & potentiâ vnicè ſubſiſto. *Coſmiel,* Confide fili, faciam quod poſtulas, tibi ſemper aſſiſtitu-

Deficit Theodidactus ex intuitu globi Saturnini.

Confortatur à Coſmiele.

ſtiturus. *Theod*: Hoc dicto, cœleſtis balſami mirifico quodam liquore perfuſus confeſtim reſpiraui; pulſo melancholici humoris affluxu, priſtinæ animi tranquillitati reſtitutum me ſenſi. Sed rogo te, cur tanta triſtitia animum meum hoc loco inuaſit? cur tam repente intercluſo faucibus halitu animo corporeque deficere videbar? *Coſmiel*. Ne mireris, intra exitialem Saturninæ exſpirationis atmoſphæram conſtitutus eras; cuius proprium eſt, ſimilibus quæ te corripuerunt, ſymptomatis omnia infeſtare, vti poſtea videbis. *Theodid*: Verane contueor, an oculi phantaſmate quodam illudor? *Coſmiel*. Quid miraris? *Theodid*: Quid oppidò peregrina illa ſpecies ſibi vult? quid monſtri? quid inauditi prodigij eſt? *Coſmiel*. Ne dubites fili, vera vides; hic enim eſt celebris ille Saturni globus. *Theod*: Globumne illum dicis, quem ego tantum abeſt vt globum iudicem, vt potiùs rhombo nihil ſimilius viderim immenſâ ſcabritie & eminentium hinc inde ſcopulorum exorbitantia mirè deformatum protenſumque; ſed & luce adeo plumbea pollentem video, vt benè appareat corpus minimè ſanum eſſe poſſe illud, quod tot morborum ſymbola triſti ſua facie exhibet. *Coſmiel*. Ne tam triſte malum putes illud, quod in mundi bonum maxima naturæ prouidentia ordinatum eſt; ſiquidem inferioribus & illud emolumenta non aſpernanda confert; ſed de his paulò poſt fuſior dabitur differendi materia. *Theodid*: Heu Coſmiel, vereor ſanè ne præpotenti

Globi ſaturnini ſcabrities & inæqualitas.

quo-

quodam faſcino ludar, corpus enim quod paulò ante ſub forma Rhombi contemplabar, modò in tria corpora globoſa ſectum aſpicio. *Coſmiel*. Minimè à me luderis, ſed tu propria phantaſia luſus, quæ prius coniuncta videbas, illa diuerſitas aſpectus ſituſque mutatio iam ſeparata tibi exhibent; & medius quidem globus, globus Saturni eſt, reliqui duo verò vtrimque eum ſtipantes ſunt bini globi, quos comites Saturni appellant. *Theodid:* Acceleremus, rogo, iter noſtrum, vt tam inſolentia naturæ prodigia propius intueamur. Vix dixeram, cùm ecce motu celerrimo & pænè momentaneo in Saturni globo me conſtitutum inueni; locus depoſitionis meæ inacceſſæ altitudinis montis vertex erat. *Coſmiel*. Iam tandem circumſpice & explora ſingula horrendi globi humanis à rerum conditu veſtigijs imperuij miracula. *Theodid:* O Coſmiel, verè horrendum globum dixiſti! O quis mihi verba congrua ſuppeditet, quibus tam horrendæ confuſionis faciem aptè deſcribere queam: nihil enim in vllo præteritorum globorum ſimile me conſpexiſſe memini; chaos immenſum intueor, in quo nihil ordinatum, nihil concinnum, aut delectabile, ſed omnia naturæ quadam contrarietate confunduntur, regnum litium & diſſidiorum diceres. Terreum huius globi elementum, ſeu ſtructura plumbum, vel melius dicam, Antimonium noſtrum referebat In multis locis quoque eminentibus, magneſiam ſeu marcaſitam, quam biſmutum vocant Chymici, re-

Tricorpor Saturnus.

In globum Saturni deponitur Theodidactus.

Globi horrenda facies.

Structura Saturnini globi.

præſentabat. Aqueum elementum vaſtiſſimo Oceano comprehenſum, totum liquore hydrargyro haud abſimili ſcatebat, quod calore, ſiue ſubterraneorum ignium violentia, ſiue comitum globorum immiſſo fumos ingentes ſublimabat; plumbeum quoque terreſtris ſubſtantiæ pauimentum perenni fluxu ſudabat hydrargyrum, vnde tanta vaporum exhalationumque pernitioſarum copia naſcebatur, vt impoſſibile putauerim, hominem vel ad momentum hic degere potuiſſe. Hic nullam diei claritatem, ſed omnia ineuitabili caligine inuoluta intuebar. *Theod.* O Coſmiel, quis mihi globi huius horrorem narranti credet? quis in animum vnquam inducere poterit, hæc vera eſſe, quæ tam luculento propriorum oculorum teſtimonio plus quàm vera cognoui? Quid rogo natura rerum in tantæ confuſionis globo intendit tantam contrariarum rerum miſturam patiendo? *Coſmiel*. Fili mi, tibi, non dubito, hic meræ confuſionis globus videtur, ſed valdè hallucinaris, cùm omnia ſummâ prouidentiâ ordinata ſint, & ad fines inſignes in natura rerum diſpoſita. Si noſſes cur natura rerum tot noxios ſerpentes, inſecta, reptilia in animantium œconomia, in vegetabilium familia aconitum, napellum, ſcammoneam, thoram; cur in terreno Mundo tot ignium eructationes, tot aquarum fontiumque exitialium diſcrimina; in metallicorum corporum familia, tot noxios vapores, tot ſuccorum exhalationes prorſus peſtiferas; cur tot monſtra

Quid natura tam horrendo globo intenderit.

ſtra

ſtra hominum, tot morborum differentias, tot impios vnà iuſtis miſtos naſci permiſerit, forſan ad huius globi arcana pertingeres. *Theodid.* Tu mi Coſmiel, qui omnium conſcius es, explica mihi obſecro tam reconditum naturæ ſacramentum. *Coſmiel.* argumentum de quo tibi diſſeri poſtulas, vti arduum, ſubtile, & hucuſque parum cognitum eſt, ita paucis verbis tibi minimè illud explicauero; quocirca altius exordiar. Ita humanæ menti comparatum eſt, vt fieri non poſſe putet, ſimile quid earum rerum, quarum continuo vſu aſſueſcit, in lucidiſſimis illis mundi globis, latere; vnde globos cœleſtes elementarium qualitatum miſtura defœdatos, vario aquei elementi liquore perfuſos, montium valliumque ſcabritie exaſperatos, fumis & halitibus obnoxios, ſimilibuſque terreno globo proprijs effectibus refertos eſſe meræ apud quoſdam nugæ, & meræ fabulæ videntur: qui ſi paulò profundius naturam rerum ſpecularentur, ſi præuio experimentorum examine exactiùs ſingula trutinarent; certè tunc trito illo veterum Philoſophorum epiphonemate, omnia in omnibus eſſe, nihil verius eſſe, luculenter cognoſcerent. Quod ſi verum eſt, vti eſt veriſſimum, in terreno globo innumerabilem quandam rerum naturâ & proprietate diuerſiſſimarum varietatem contineri; cur id de ſupernis corporibus negabimus? Cùm enim vniuerſæ naturæ corpora ſacri Textus teſtimonio ex vno & eodem chao, id eſt, ex quatuor elementorum miſcella originem

Explicantur fines globi à natura intenti.

Globi non ſolâ & ſimplici luce influunt.

ſumpſerint, illa haud dubiè vti in terreno, ita in cœleſtibus corporibus, tametſi ob ſitus poſituſque in mundo diuerſitatem mirè alteratis reperiri, nulli dubium eſſe debet, ei, qui Chymicæ artis, qua in ſua elementa ſingula corpora mirâ quâdam ratione diſſoluuntur, non fuerit imperitus; ſi ſolâ luce & motu ſiderum, vti Peripatetici affirmant, omnia inferiora ſubſiſtant, quid obſecro aliud, aut quid plùs illa præſtant, quàm candelabrum multiplici lychnorum accenſione conſpicuum in domo vel aula quadam expoſitum? Certè præter ſimplicem lucem, quam ſuppeditat, nulla id adeo aliâ qualitate circumſtantes afficit: ſi verò ſomenta inſignibus virtutibus imbuta admiſcueris, pro virtutis per lumen caloremq; diffuſæ efficacia, luculentiſſimos quoq; in circumſtantibus effectus experieris. Idem tibi de globis cœleſtibus ſentiendum eſſe ſcias; cùm enim effectuum in mundo inferiori varietas, omnium etiam Peripateticorum conſenſu, ſupernis lationibus ſubſtet; certum eſt, corpora ſuperna minimè dare poſſe, quod non habent; ſi itaque ſolâ luce & motu omnia conficiunt, fruſtranea erat tanta lucium in vniuerſo conſtitutio, cùm Sol & Luna ſufficiente luce ſua reliquorum defectum reſpectu terræ ſupplere potuiſſent. Aliud itaque natura rerum intentum, alia diſpoſitionis ſuæ in conſtituendis mundi corporibus conſilium inijt; maiori itaque apparatu opus fuit, quàm vti vulgares Philoſophi ſibi perſuadent. Quemadmodum ita-

Comparatio à corporis humani principalibus membris.

Itaque in microcoſmo ſeptem principalia membra diuerſis qualitatibus proprietatibuſque dotata, quorum ope homo & ſanus viueret, operationes ſuas ritè obiret, ea ſymmetria conſtituit; vt humorũ officina cerebrum, humiditatis affluentiâ reliqua membra apta diſtributione lubrica redderet; cor vitalem ſuppeditaret calorem ex vitæ veluti officina quadam reliquis membris diſtributum; Hepar in ſanguine conficiẽdo diſtribuendoq; omnem induſtriam ſuam poneret; ſtomachus per nutrimentum ritè digeſtum, materiem præpararet, quam in officinas ſuas attractam ſui iuris facerent reliqua vitalia membra. Pulmo cordis æſtum continua diductione temperaret, veræ vitalis auræ officina. Renes microcoſmi cribrum, purum ab impuro per vreteres ac veſicam ſecerneret; ſplen denique impurũ à ſubtili, ne miſtum puro corpori officeret, in ſe veluti cloacam quandam microcoſmi inſita vi per occultos meatus attractum, craſſum verò & fœculentum ſedimentum per inteſtinorum ſinuoſa volumina receſſumque deductum exoneraret. Vides igitur Theodidacte quomodo membra microcoſmi, tametſi diſparatiſſimæ compoſitionis ſint, diuerſiſque virtutibus quantumuis contrarijs polleant, in hominis tamen maioris mundi imaginem mirâ quàdam vnione conſpirent; quorum ſi vel vnum defecerit, totum microcoſmum in apertum exitium ruere neceſſe foret; idem in megacoſmo ſeu maiori mundo euenire certò tibi perſuadeas; in quo terra ſtoma-

machum ; cerebrum Luna ; cor vitæ fontem Sol ; renes cum reliquis ad extra adnexis Venus ; pulmonem Mercurius; Mars fellis ciſtam ; hepar Iuppiter; ſplenem verò Saturnus abſolutiſſimâ quâdam analogiâ exprimunt. Tollatur vnum ex his, & totum vniuerſum mundum in confuſionem, imò, in vltimam ruinam deduxeris. Sed hiſce fuſiùs forſan quàm par erat, demonſtratis, iam poſtliminio ad Saturninum globum reuertamur. Miratus es ſummum huius globi ſqualorem, ſed ſi prædicta probè intellexeris, mirari deſines; quo enim in microcoſmo ſplen fungitur officio, eo in maiori mundo ſeu megacoſmo fungitur globus hic Saturninus, viſcus verè cœleſte. Quicquid enim in immenſo illo æthereæ auræ expanſo, ex perennibus cœleſtium corporum effluuijs, malignitatis contractum eſt, id in ſe inſita quadam virtute attractum globus hic deriuat; vbi proprietate globi actuatum in vſus neceſſarios fineſq; Soli rerum Opifici optimo maximo cognitos conuertitur. *Theodid*: Mirum in modum me tuum tam concinnum ratiocinium capit; ſed noſſe cuperem; quomodo hic globus in inferiora influat, & quid vtilitatis ijſdem conferat, cùm non videam, quid tanta globi inertia emolumenti habeat, quo inferioribus ſubuenire poſſit. *Coſmiel*. Negare non poſſum malignæ naturæ hunc globum eſſe, præſertim maleficis iunctum commilitonibus; qui ſi ſui iuris permitteretur, frigiditate ſuâ & ſiccitate immodica ſuſque deque ferret omnia, ſed hiſce in-

Quomodo globus Saturninus influit in inferiora.

com-

commodis damniſque ſagax prouidit natura, dum benigna ac imperioſa Iouis vicini dominatione & vigilantia tam exitialis Saturni poteſtas mitigatur, ſtringitur, compeſcitur, & ad meliorem tandem frugem reducitur; qui tamen mox vbi Marti malorum architecto ſociatus fuerit, ad ingenium ſuum reuerſus, nullum non malum intentat & attentat, donec ſoluto amicitiæ fœdere in remotiores circuli ſui receſſus abierit, opportunâ denique vigilantiâ Iouis in officio contineatur. *Theodid:* Capio quidem quæ dicis, ſed nondum capio, quid memorata ſua maleficentia in mundo vtilitatis conferat; quare obnixè te deprecor, vt tuam paulò clariùs mentem explices. *Coſmiel.* Totius rei negotium ſequenti experimento tibi manifeſtum facio. Fiat globus ex plumbo, antimonio, hydrargyro, ſuccis ſtramonij, napelli, aconiti, hellebori, mandragoræ vnà ſimul mixtis compoſitus, quem ſi igni aut carbonibus accenſis loco concluſo impoſueris, is calore ignis concitatus mox latentem pernitioſarum qualitatum miſturam agitabit, agitatam verò per vapores ſublimabit, quorum pernicioſo halitu hominum animos veluti ſtupore quodam & lethargo conficit, frigiditate & ſiccitate ſua nimia radicalem humorem extinguit, anginam, paralyſin, neruorumque conuulſionem, & tandem interitum haud dubiè adduceret, niſi mox neceſſarijs antidotis cordi, ſpiritibuſque confortandis appropriatis malum ſerpens preueneris. Talis eſt globus hic Saturninus; vides

Inſtantia Theodidacti.

Experimentum.

ſtru-

Structura Saturni.

ſtructuram eius paſſim ex materia plumbo & antimonio ſimillima compoſitam; vides maria, lacus, riuos lentore ſuo hydrargyro quiddam haud abſimile referre, ſcopulos montiumque crepidines neſcio quem graueolentem liquorem ſudare conſpicis? cuius quam exhalat mephitis, latentium venenoſarum qualitatum verus & vnicus index eſt. Hiſce itaque noxijs qualitatibus omnia inferiora ſibi infeſtat, iſque omnia prorſus conficeret, niſi ſalubritate Iouis, vitali calore Solis, & Lunæ tandem tepore & vi humectatiua vis tam exitialis temperaretur; vnde mitior factus, idem in inferioribus, quod medicamenta purgantia intra corpus humanum ſuſcepta, præſtat; quæ vitioſos alicubi humores in corpore humano diſperſos, ex centro ad circumferentiam virtute quadam magnetica attractos tandem excernunt, corpuſque ab inimici humoris inuaſione liberant. Totum hoc corpus quod vides, perenni virtutum malignarum profluuio ferit tellurem, & vbicunque ſubiectum ex triplici entium ordine ſibi proportionatum συμπαθὲς καὶ ἀνάλογον inuenerit, in illud virtutem ſuam vnicè exerit; vt quemadmodum globus hic omnia ætherei mundi impura & nociua, vti ſuprà dictum fuit, in ſe deriuat, ita in terra Saturninæ naturæ corpora huic globo ſubiecta, quæ nociua influxus virulentia parta ſunt, illa naturali quodam appetitu attrahunt, & hoc pacto reliqua corpora ἀσύμβολα καὶ ἀπαθῆ à moleſto contrarioque hoſte liberant. Quid veſpertiliones, bufones, aranei,

Quod medicamenta marcolica in microcoſmo, id in megacoſmo Saturnus præſtat.

nei, ſorices, aliud ſunt, quam Saturnina animalia, quæ perniciosũm nocturni aëris virus vndiquaque vi Saturni diſperſum in vnum collectum in ſua deriuant corpora; quod idem in terreſtri Saturnino veneno attrahendo præſtant ſerpentes, bufones, & ex inſectis volatilibus muſcæ, bruchi, erucæ, ſimiliaq; Saturninæ proprietatis animalia; hoc enim niſi fieret, nihil in rerum natura ab huius globi offenſione immune foret. *Theodid.* ſemper mihi malignitatem huius influxus globi inculcas, & iam ſatis capio omnia; ſed quod toties noſſe deſideraui, quid vtilitatis in mundana Republica globus hic conſerat, vt mihi magis explices, iterum iterumque depoſco. *Coſmiel*, globus hic vt dixi non ſemper malignos diſpenſat influxus, ſed opportuno loco ſituque ſuis minime vtilitatibus carere cenſendus eſt; vbi enim reliquorum ſiderum efficacia telluris corpus æſtu immodico contabuerit, hic frigore ſuo id mitigat; & vbi cataractis cœli ſolutis, tellus aut alius quiſpiam globus nimio humore in hydropiſin inciderit, Saturnus eam à tanto malo ſiccitate ſua vindicat, omne ſuperfluum & noxium ſiue caloris ſiue humidi deſtruendo; in hominum corporibus volatiles ſpiritus plus æquo inquietos figit, & ad literarum ſtudia tractanda ſicco-frigido quo pollet, apta reddit. In infirmitatibus humorem Saturninum in deſtinatum membrum ſibi analogum cogit, atque adeò per paroxiſmos febris quartanæ cum tempore hominem digeſto egeſtoque humore

Animalia Saturnina quæ & quid vtilitatis præſtent.

Quas vtilitates præſtet in terreſtri globo cœteriſq; Saturnus.

liberat; immodicum præterea Solis æſtum frigiditate ſua temperat, Lunæ humorem nimium ſiccitate ſua cohibet, omne denique ſuperfluum & in globis nimium ſtringit, & ad mediocritatem reducit. Quemadmodum itaque medicamenta ſalutem conferre non poſſunt, niſi mediantibus qualitatibus, quæ in ijs latent, naturæ contrarijs corpus vitioſa humorum congerie aggrauatum euacuetur; ita & Mundus terrenus vitioſa humorum congerie aggrauatus priſtinum ſanitatis ſtatum, niſi mediantibus deleterijs huiuſmodi, quæ nonnullis mundanis globis, vti Marti & Saturno inſunt, qualitatibus, conſequi non poteſt; ſunt enim à natura veluti medicamenta quædam alexiterica & antidota Mundi morbis oppoſita, quibus curantur; ne itaque medicamenta putes inutilia ex hoc quod aut ingrati odoris ſint, aut inteſtina vellicatione ſua crucient, aut ſtomachum nauſea ſua inuertant, hoc enim niſi fecerint, fruſtrà deſideratum ſanitatis effectum ſperabis. An neſcis vel ipſa venena in ſalutis remedia cedere? Omnia itaque quę hucuſque fuſiùs dicta ſunt, eò tendunt, vt demonſtretur, exitiales huius globi Saturnini exſpirationes tantùm abeſſe, vt ad deſtructionem omnimodam vergant, vt potiùs in maximè ſalutiferam Mundi medicinam cedant. *Theod.*: cepi, & quidem ſatis mirari non poſſum, tantam tuam in tam recondito naturæ myſterio enucleando dexteritatem. Iam luce mihi meridiana clarius patet, quantum con-

Quod medicamenta præſtant in humano corpore, id Saturnus in globis Mundi.

Venena ſubinde ſalutis remedia ſunt

concatenata rerum analogia, ad omnia huius Mundi myſteria enodanda præſtet. Sed iam vlterius progrediamur. Quid rogo mi Coſmiel, bini illi montes ignei ſibi inuicem circa Saturnum oppoſiti, quos ſumma mea admiratione intueor? *Coſmiel* illi ſunt famoſi Saturni comites, quos toties in terra conſtitutus per cœleſtem tubum contemplatus es. *Theodid.* fierine poteſt, vt tam remoti à ſuo globo exiſtant, quos ego è tellure non niſi pauxillum remotos, iam anſulis conſpicuos, modò in vnum cum Saturno corpus, ſub forma parabolica coaluiſſe, ſubinde quoque penitus abſconditos, ſolitario Saturni globo relicto deprehendi; quæ omnia vt mihi exponas, velim. *Coſmiel*, primò te velim ſcire Theodidacte, totum hoc phaſma ob diuerſum oculi tui ſitum ad aliam & aliam Saturni in circulo ſuo periodico poſitionem contingere, ſi enim recto ſitu tibi oppoſitum aſpexeris, neceſſariò ſeparatam à globo Iouis vterque apparentiam exhibebit; quò autem obliquiorem in circulo periodico ſitum habuerint, tantò propiores quoad apparentiam facti, vnum cum Saturno globum conſtituere videbuntur, donec tandem in omnium obliquiſſimo ſitu penitus euaneſcant. Scias quoque, hoſce globos abdito quodam naturæ conſilio ita conſtitutos eſſe, vt nunc recedendo pedetentim, nunc accedendo, tum propria circa axem vertigine circumacti, tum circa globum Saturni æquâ ſemper diſtantiâ agitati, vniuerſalem Saturnini globi

Saturni Comites.

Comitum Saturni varia ſigna.

ſuperficiem, prout eius neceſſitas poſtulabat, illuminarent, quæ proinde periodus cauſa inter cæteras quas innui prior eſt, cur ſub tam diuerſo ſitu ac figura compareant incolis in terra conſtitutis; quod niſi factum fuiſſet, globus Saturninus nonnullis in locis perpetuis tenebris damnatus ſqualuiſſet. *Theodid.* ſed explica rogo mihi, cur dicti globi ſub figura modò rotunda, iam pyrorum ad inſtar, paulò poſt inſtructi anſulis, quibus veluti forficibus quibuſdam globum Saturni continere videntur, denique prorſus ſolitario globo relicto euaneſcant. *Coſmiel.* nonnullas harum apparentiarum cauſas paulò ante aperui; modò reliquorum tibi phœnomena explicanda reſtant. Quod hi comites ex rotunda in oualem formam ſubinde degenerent, cauſa eſt obliquus ſitus ſiderum, quo per vitreā Saturni atmoſphæram ſpectantur, quod medium cum aëris terreni ſimilitudinem exprimat, & corpora illi inſita potenter refringant, hinc per dictam refractionis vim eo ferè modo, quo Solem horizonti vicinum intueri ſubinde ſoles, ex rotundo in oualis figuræ ſimilitudinem deflectunt. Cur verò ſub forma anſularum aut cornutæ Lunæ, vel potius ſub forma forficum cancri, quibus Saturni globum veluti ſtringunt, ſubinde compareant, cauſa eſt, quòd corpora illa globoſa à corpore Saturni pariter globoſo intercepta talem ſectionem faciant qualem vides, & ex opticis luculenter patet. *Theodid.* benè quidem omnia, exponis ſed hoc me angit, quid ſibi

Explicatio varietatis in iis obſeruat.

bi velit obſcura illa vacuitas, quæ Saturnum inter & cornua comitum interponitur? *Coſmiel*. Magnum quid petis, ſed ne votis tuis deeſſe videar, illud te edoceo. Primò ſupponere debes globum Saturni nõ ſecus ac reliquos mundi globos circa propriam axim circumagi. Secundò globum vti proprijs tuis oculis vides, omnes reliquos mundanos globos tum montium concatenatorum aſperitate, tum protenſarum molium deformitate ſuperare. Tertiò Saturninum corpus lento quodam, hydrargyro non abſimili liquore circumfuſum, qui vti lucidiſſimus eſt, ita minima quoque lux ad eum illuminandum ſufficit. Contra terreſtres eius portiones ob vallium receſſus & hiatuum ingentium obſcuritates, non ita luci, niſi dubiæ patent; quandocunque itaque partes obſcuræ Saturninæ concurrunt cum partibus obſcurioribus comitum, neceſſariò in medio veluti quoſdam obſcuros hiatus ſeu vmbras cauſabunt; reliqua comitum portione propria luce fulgenti in anſatas & cornutas phaſes tranſeunte, donec tandem vnus retro Saturnum, alter ex oppoſito veluti in rectam lineam vna cum Saturni corpore coniuncti, ex oculis terrigenûm euaneſcant. *Theodid*: Sed iam explica quæſo cur anterior ex comitibus inter Saturnum & viſum noſtrum interpoſitus nullam vnquam Saturno ecclipſin cauſaſſe hucuſque compertus ſit; nigram enim vtcunque maculam in Saturno relinqueret ecclipſeos peractę indicium. *Coſmiel*. Quæro ex te fili, ſi tu illuminato

Cur anterior comitũ Saturni nullam globo Saturni no ecclipſin infert.

nato

nato cuidam corpori aliud lumen apponas, patieturne id aliquam ex oppoſiti corporis lucidi ſymptoſi ecclipſin? *Theodid*: Arbitror quod nullam. Si enim candela accenſa ignem inter & viſum meum interponatur, experientia docet, lumen candelæ luci ignis iunctum, totum ſub forma lucida repræſentare. *Coſmiel*. Ita fit in hiſce duobus globis Saturni aſſeclis, quorum prior ille tametſi inter oculos noſtros & corpus Saturni interponatur, nullam tamen ecclipſin cauſat, cùm ipſi natura ſua lucidi ſint, & ipſo facto corpus Saturni illuminent; quandocunque enim globus minor lucidus cum altero maiori luminato coniungitur, eos miſtis lucibus ſub vna illuminati maioris globi facie ſpectari neceſſe eſt; ſi tamen globus hic aſſecla purum opacum, ſine luce corpus foret, tunc certè maculam quandam in ipſo Saturni illuminato globo exhiberet, quod quidem luculentiſſimum ſignum eſt, & comites ſua luce fulgere, ac proinde nullam hucuſque in Saturno comitum eius occurſu ecclipſin deprehenſam eſſe. Vnde iterum colliges, tam varias comitum phaſes non prouenire niſi ex rotatione eorum circa Saturnum facta, qua nunc remoti ſeparatique ſub forma rotunda apparent, modo per roſcidum atmoſphæræ diaphanum viſi in oualem figuram refringuntur, iam à globo Saturnino ſecti cornutam induunt faciem, iam in antica poſticaque Saturni facie conſtituti penitus euaneſcunt. *Theodid*. Non leuis animo meo dubij ſcrupulus inhæret; de anſulata

Vnde phaſes comitum Saturni.

ſulata

ſulata ſeu cornuta eorum facie:quomodo enim poſterior ille aſſecla à globo Saturnino media ex parte tectus ſocium globum ſecundum opticas leges ſecet in cornua, hoc capio, ſed quomodò anterior ille, qui nec à Saturno tegitur, neque ſecatur, cornua nihilominus exhibeat, non capio. *Coſmiel.* Dubium tuum non exiguæ conſiderationis eſt, quare vt illud ſoluatur, ſcire te velim, primo globos hoſce æqua ſemper diſtantia ſibi oppoſitos, vti ſuprà relatum eſt, propria ſua luce fulgere, non tota quidem mole, ſed igneo elemento liquido, quod magnam horum globorum partem ambit; terreſtris verò ſubſtantia horum, vtpote opaco corpore prædita, vti lucem fugit, ita eius minimè particeps eſſe poteſt. Quandocunque itaque hi globi ita in circulo ſuo conſtituuntur, vt ſubſtantia partim terreſtris, partim lucida in oculos terrigenarum incurrant, certum eſt, globos non niſi ſub anſularum aut cornuum figura aſpectari poſſe, cum ex parte lapideæ ſubſtantiæ non habeant à quo illuminentur; quando verò in ea circuli ſui poſitura ſunt, vt in eorum circa proprium centrum rotatione totam lucidam partem telluri obuertant, tunc haud dubiè pleni quoque lumine & rotundi ſpectabuntur; atque adeo quęcunq; de Lunaribus phaſibus atq; ecclipſibus te Aſtronomia docet, idem hic fieri cenſere debes, excepto tantummodò, quod Luna alienâ, hi propria luce fulgeant, illa oſcillet tantum, hi circa proprium vt dixi centrum ferantur. *Theodid.*

did: Omnia optimè cepi, imò oculari experientia veritatem rei tantum non digitis tangere videor; porrò nihil reſtat, niſi vt quomodo hi globi Saturnum illuminent, mihi ediſſeras. *Coſmiel*. Primò notandum eſt, globum Saturninum magnitudine globum Iouis, ſi non excedat, ſaltem æquare; eſt enim in ſe immenſus, & 165 vicibus terra maior, nam eius diameter adminus 11262 leucas horarias in longitudinem extenſas æquat, cùm itaque tantus ſit, vt iſtiuſmodi à Sole remotiſſimo tam exorbitantis molis ſuperficies ſufficienter illuminari non poſſit; hinc à natura illi de alijs binis vicarijs Solibus, id eſt ſolaris naturæ corporibus, ne ingens mundani globi moles ſufficienti lumine & calore deſtituta fruſtrà in natura rerum inſtituta videretur, prouiſum eſt; & ſunt hi bini globi, qui veluti duo vicarij Soles tum circa proprium centrum verſatiles, tum æquâ ſemper ab inuicem diſtantiâ Saturnum circúeunt, nè vlla ingentis globi pars lucis eorum beneficio expers remaneret; quia tamen non obſtante comitum ſub vno ſemper & eodem parallelo circumeuntium illuſtratione, tam ingens moles circa polares regiones perpetua caligine damnata ſqualeret; hinc & ipſe globus quoque Saturninus ſagaci naturæ diſpoſitione præterquam quod circa proprium axim rotetur, is quoque in oppoſitas mundi partes aliquouſque nutet, atque nihil adeo in hoc globo reconditum ſit, quod bina hæc globorum lux non attingat; & ne tarditate comitum partes glo-

Quomodo bini hi comites Saturnum illuminent.

globi obliquiſſima comitū luce verberatæ, damnum incurrerent, huic quoque prouiſum voluit rotatione circa proprium axim menſtruo ferè ſpacio facta, qua aliæ partes lucis indigæ mira quadam anticipatione lucidis ſubduntur globis, alijs iam luce ſaturis in lucis indigarum locum mira quadam viciſſitudine ſubmotis. *Theodid.* Sed explica modò, cur globi comites non ſemper plena luce Saturnum feriant, ſed nunc hanc, nunc illam calidiorem luminioſioremque portionem circa proprium centrum agitati globo obuertant. *Coſmiel*: ſummo ſanè conſilio; hac enim viciſſitudine contingit, vt quod continua lucis affuſione nonnullis in locis vehementius concitatum eſt, id remiſſione lucis ad neceſſariam temperiem reducatur, atque adeò quod terrigenis eſt dierum & noctium viciſſitudo, id in hoc globo eſt intenſio & remiſſio lucis à binis Saturninis aſſeclis effuſæ. *Theodid.* Sed rogo te mi Coſmiel; annon illuminatio Solis huic globo nonnihil ſua luce confert? *Coſmiel*. quin imò; globus enim hic cùm ex lento quodam liquore, hydrargyro haud abſimili conſtet, fit, vt Sol, etiamſi non niſi ſub angulo trium minutorum conſpiciatur, luce tamen ſua materiæ dictæ cœteroquin lucis capaciſſimæ ſuperaffuſa, in abſentia comitum non parum illuſtret, quod niſi fieret, certè Saturnus ſubinde ex lucis abſentia veluti ecclipſin paſſus ex oculis terrigenarum euaneſceret, quod tamen experientiæ repugnat. Imò addo, lucem Solis comi-

tum lucibus iunctam, tanto intenſiorem lucem cauſare, quanto ſe rectiùs & viciniùs aſpexerint, quin & reliqui globi Saturno vicini, tam planetarum quàm ſiderum ſuorum, multum ad illuminandum hunc globum conferunt. *Theod:* O quàm tuus me rapit diſcurſus, adeò rebus omnibus congruus! ſed nunc rogo te, fac vt cœleſtem tandem faciem aſpiciam; iam enim multo tempore præter globos hoſce comites neque Solem, neque Lunam, neque terram, neque vllum ex cœteris planetis quos pertranſiuimus, nec firmamenti ſplendorem (obſuſcante præſenti binorum comitum luce ſplendorem cœterorum, quemadmodum lux Solis nobis in terris conſtitutis omnium reliquorum ſiderum lucem obſuſcare ſolet) intuitus ſum. *Coſmiel.* fiat; *Theodid:* & ecce mox me in tenebris ex aduerſa globi parte conſtitutum reperi. *Theodid:* O Coſmiel, ſomnione an vigilo? oculisne illudor? an reuera omnis faſcinationis expertia ſunt, quæ conſpicio? *Coſmiel.* quid vides? *Theodid.* totum mundum immutatum video, neque vllum earum ſtellarum, quas è terra contemplabar ſiue ſitum, ſiue magnitudinem, ſiue ordinem denique ſpectes, veſtigium reperio: vbi ergo tellus noſtra? vbi Luna? vbi Sol? vbi Venus & Mercurius? *Coſmiel.* vides lucidiſſimum illud corpuſculum, tanto radiorum amictu circumdatum? *Theodid.* video. *Coſmiel.* ille Sol eſt. *Theod.* ſerione loqueris Coſmiel? *Coſmiel,* ſeriò tibi loquor, neque vllus vnquam apud me

iocus

iocus locum habet; qui ſum veritatis æternæ magiſter. *Theodid.* Credo, credo domine mi, ne, obſecro dictis meis imprudenter prolatis iraſcere, neque vllam ijs malitiam ſubeſſe putes; nimia enim admiratio adeo me rapit, vt extra me poſitus videar? ſed ſi Sol adeo minutus ſit, quid de terra? quid de Luna? quid de reliquis inferioribus planetis fiet? *Coſmiel.* vides ibi iuxta Solem quatuor ſtellulas penè nebuloſas? *Theod*: video. *Coſmiel.* & quaſnam illas tandem putas eſſe? prima, quam vides tellus eſt; ſecunda obſcurior, Luna; tertia lucidiuſcula Venus; quinta prorſus nebuloſa, Mercurius eſt. *Theodid.* O mi Coſmiel, ergone ego terram ex hoc loco veluti ſub minimi puncti cuiuſdam figura intueor? O vbi iam eſt terrenæ ambitionis pompa? vbi ſuperba regum dominia? vbi regionum, vrbium, palatiorumque magnificentia? vbi eſt populorum exercituúmque robur & fortitudo? vbi delitiæ filiorum hominum? omniane in punctum coaluerunt? *Coſmiel.* ita eſt. *Theodid.* O filij hominum, quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? vbi eſt iam ſpes veſtra? vbi magnarum cogitationum curæ? vbi labor veſter impenditur? certè omnis in terra labor, in puncto luditur; omnia in punctum deſinunt, omnia nihil ſunt. O reges & principes! vbi tot triumphi veſtri? vbi opum iactantia? vbi pro inſenſibili terræ puncto tot exercitus parantur, tanta ſanguinoſis præliorum cataſtrophis mortalium ſtrages committitur? omnia

Theodidacti apoſtrophe ad terrigenas

in puncto, ex puncto, propter punctum: iam enim verò exclamare poſſum: ò quàm ſordet mihi terra, dum cœlum aſpicio! ò quam mihi modò omnia, quæ tantopere ambiunt mortalium animi, vileſcunt, quàm nihil eſſe video omnes terrenæ dignitatis honores, diuitiarum vbertatem, honorum ambitiones, famæ glorioſa tripudia. Sed hæc neſcio quo mentis raptu effuſa ſufficiant; perge diuine magiſter, o mi Coſmiel, perge reliqua mihi Mundi arcana pandere, nihil enim adeò me diuini amoris æſtu inflammat, quàm tam infinitæ bonitatis & ſapientiæ conditorem ex operum ſuorum magnitudine contemplari; hic ſit cibus meus, hæ delitiæ meæ, hoc centrum meum. *Coſmiel*, gaudeo tandem votis tuis ſatisfactum, etſi non niſi per rimam quandam inæſtimabilem Dei Optimi Maximi bonitatem & ſapientiam aſpexiſſe, immenſas Conditoris ſummi delicias deguſtaſſe dici poſſis; quare paulò maiora canamus. Videſne binas ſtellas illas, primam rubicundam & ſanguineam, alteram fulgore maieſtatis pleno radiantem. *Theodid.* video. *Coſmiel.* prima eſt Martius, altera Iouius globus eſt, quos iam perluſtrauimus. *Theodid:* video, & quidem Iouem Sole multò maiorem. Sed quid ſibi vult rogo, illud, quod Solem quaſi immotum cum reliqua ſuprà enarrata corpuſculorum turba, terræ inquam, Lunæ, Veneris, Mercurij video? *Coſmiel.* minimè immota cenſeri debent, ſed lentiſſimo ad ſpeciem arctiſſimoque circa terram immotam motu

Cur Terra, Luna, Venus, & Mercurius circa Solem immoti videantur.

ve-

vehuntur; quod verò immota appareant, exceſſiua ab hoc globo cui inſtituimus, videlicet 99304. ſemid. terræ diſtantia cauſa eſt, ad quam circulus Solis vnà cum circumambulonibus ſuis ita coarctatur, vt vix vllum nobis motus veſtigium manifeſtum faciat. *Theodid.* certè qualem nos in terra conſtituti Iouem cum quatuor ſuis comitibus ſpectamus, talem iurarem ex hoc globo Solem cum quatuor globis Terræ, Lunæ, Veneris & Mercurij ſpectari. Sed o Coſmiel, quid rogo ſunt lucidiſſima illa corpora multuplò Venere & Ioue è tellure conſpectis maiora, quæ intueor; neque enim vllum amplius fixorum ſiderum ob ſituum differentiam cognoſco. *Coſmiel.* Quæ vides lucidiſſima Solium inſtar rutilantium corpuſcula, illæ primæ magnitudinis Sirius, Lyra, Aldebaran, lucida hydræ & cœteræ ſtellæ ſunt. de quibus poſtea. *Theodidactus*: Sed quid ſibi innumerabilis illa ſtellarum multitudo, quarum ex terra ne milleſimam quidem partem intuebar, notant? *Coſmiel.* Ille eſt tractus ille firmamenti quam Græci γαλαξίαν, lacteum circulum vocant. *Theodid:* Iam enim verò illud ſacri textus verificatum video, *Suſpice, numera ſtellas ſi potes.* O vanas Aſtronomorum machinationes! ò quam pauca diuinorum operum vobis comperta ſunt! ò quam nihil cognoſcimus earum rerum, quæ in vaſtiſſimis illis mundi reconditorijs abſcondita ſunt; tædet enim verò iam animam vitæ meæ donec eum, in quo omnia vnum ſunt, quique omnia

Aſpectus firmamenti.

in

in omnibus ineffabili prouidentiâ gubernat, intuear. *Coſmiel*. Suſtine Theodidacte, paulò poſt, maiori diuinorum operum ſtupore rapieris. *Theodid*: Si me amas Coſmiel, Vnum adhuc mihi à te exhiberi velim. *Coſmiel*. Ediſſere. *Theodid*: Qualeſnam ſunt Intelligentię huius globi gubernatrices? & quodnam munus eorum? *Coſmiel*. Reſpice montis plumbei vallem longè latèque exporrectam. Et ecce virorum ſenili maieſtate conſpicuorum phalangem gradu tardo, vt ne teſtudinem tardiori reptatione procedere poſſe putem, nobis obuiam factam conſpicio; vultus eorum ſubtriſti & pallido colore ſuffuſus, oculis inſititijs, fronte rugis aſperata, toto vultus habitu & compoſitione, profunda contemplatione mœrori iuncta mentem implicitam arguebant, nigro paludamento in veterum philoſophorum morem ſine vllo ornatu, barbitio tamen ſpectabiles ſe exhibebant: dextra manu acerram atros fumos pernitioſoſque exhalantem, ſiniſtrâ falcem tenebant; hac exotica virorum ſpecie mirum in modum terrefactus, in hæc verba erupi: O Coſmiel, hine ſunt angeli illi tota felicitate æternùm beati? hine ſpiritus illi quorum vita perpetuo gaudio & ineffabli bonorum inuiſibilium voluptate tripudiat? & cur tam ſubtriſti facie, cur tam inſolito habitu vel ad primum aſpectum horrorem incutientes ſeſe nobis ſiſtunt? rogo te mi Coſmiel, vt hocce myſterium tam abſconditũ mihi explanes. *Coſmiel*. Hi ſunt veri Angeli huius globi miniſtri à

Symbolica præſidum Saturninorum deſcriptio.

Deo

Deo ad iſtius modi munus deſtinati; qui tametſi æternum beati, hoc tamen habitu ſe ſiſtunt, vt per ſymbolicum habitum occultos huius globi effectus diſcas. Sunt & diuinæ iuſtitiæ miniſtri, vt ſi quandoque peccatis mortalium iuſto Dei iudicio & permiſſione concitentur, mundum terrenum innumeris malorum Iliadibus compleant; dum apertis exhalationum exitialium huius globi cataractis, peſte, ſterilitate, morborum violentia cœteriſque calamitatibus ſuſque deque ferant omnia. Tu qui ſymbolica doctrina delectaris, facilè, quod dixi, ex ſymbolorum, quæ præſeferunt, ſignificatione addiſces. *Theodid.* Sat eſt mi Coſmiel, Sat eſt, abeamus hinc, ne ſimili malorum turbine inuoluar. Quo facto in immenſos vaſtiſſimi ætherei mundi ſinus abripiebar. O Coſmiel, Morare parumper, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ſiſte pauxillum temporis gradum meum; quis eſt ingens iſte globus terreno corpori magnitudine non cedens, quem propè intueor? *Coſmiel.* Hic eſt vnus ex binis illis globis, qui Saturnum circumeunt. Sed vbi eſt alter? *Coſmiel.* Latet à tergo Saturni, qui cùm ſint magnitudine, luce & conſtitutione corporis pares, hunc obſeruaſſe tibi ſufficiat. *Theodid:* Fieri ne poteſt tanta à Saturno eos diſtantia remoueri, quos ego dicto globo propè iunctos è terra conſpiciebam. *Coſmiel*, Ita eſt, nimia eorum à terra diſtantia oculis illudebat tuis; vidiſtine paulò ante ex Saturno terrenum, Lunarem, cœteroſque prope Solem globos?

Luſtrat primum Saturni comites globum.

Theod:

Theodid: Vidi & quidem omnes quaſi Solari globo iunctos comperi. *Coſmiel*. Rectè vidiſti; ſiquidem eadem his & illis ratiò eſt; credereſne hunc globum tanto à Saturno ſpacio remotum eſſe, quanto à terreno globo Luna? *Theodid*; Quidni tibi diuine magiſter, cui arcana concredita ſunt, credam? Siquidem fieri non poteſt, vt errem dum ei fidem habeo, quem nihil latet, quique æternæ veritatis portas, per quas ad ineffabilia Dei myſteria adytus patet, ſemper ſibi apertas habet? *Coſmiel*. Placet mihi tua, quam de me concepiſti fiducia. Scias itaque, binos hoſce globos ſi per potentiam diuinam in vnum compingerentur globum, futurum, vt is magnitudine ſua globum Saturni adæquaret. *Theodid*: Puto equidem & luculenter id ex huius globi comitis vaſtitate patet. Sed ò mi Coſmiel, iam omnia quæ paulò ante de huiuſmodi globorum natura me docuiſti, veritati conſentanea eſſe, comperio. Iam globi ſtructuram ex vna parte montibus exaſperatam, ex altera igneum pelagus ſplendore ſolari haud multum diſſimili, coruſcum cum admiratione aſpicio; video quoque lucidæ à non lucida regione diſcrimen, phaſes quoque diſtinctè cerno; ſed fierine poteſt, vt ſimile quid ſolaris materiæ in cœteris mundi corporibus reperiatur? *Coſmiel*, Quidni? ſiquidem ſcire debes, Magnum illum mundi Opificem in principio nonnihil primigeniæ illius lucis igneæ, qua corpus Solis coagmentatum eſt, cœteris quoque

Structa comitis primi Saturni.

An cœteri quoq; mundani globi ignea natura polleant.

mundi

mundi corporibus, ſine qua conſeruari non poſſent, vni plus, alteri minus pro mundanæ fabricæ neceſſitate commiſcuiſſe, quod quidem prorſus, Sole ad omnes Mundi globos illuminandos minimè ſufficiente, neceſſarium fuit. Sed de his in ſequentibus fuſiùs tecum agam. *Theod.* Sed rogo te, habetne proprium ſuum centrum hic globus? *Coſmiel*. Habet, quod enim de vno globo dictum eſt, idem de reliquis omnibus iudicium eſto; ſi enim hic globus eiuſdem cum globo Saturni naturæ foret, is ſanè ſuo loco conſiſtere minimè poſſet, ſed ob partium ſympathiam naturalem ad eum vtique mox confflueret; quod cùm impoſſibile ſit, certè luculenter patet, eum differenti corporis partiumque ſtructura dotatum, hoc cœli poſitu iuxta fines ei à natura præſcriptos, coaluiſſe; idem de altero ſentiendum eſſe ſcias. Sed nunc diuini Numinis ductu iter noſtrum proſequamur. Surge, accinge lumbos tuos, grandis enim tibi reſtat via.

Comites propria ſua centra habent.

CAPVT IX.

De itinere in firmamenti ſeu ſtellarum fixarum Regionem.

THEODIDACTVS. Quò me rapis Coſmiel? Quò feror tam ineffabili motus velocitate? Quis tandem itineris mei finis? Vbi iam Sol, vbi Terra, Luna, cœterique planetæ, omnes ſiquidem diſparuiſſe video; Fierine poteſt tam breui tempore tantum nos ſpacium confeciſſe? *Coſmiel.* Ne mireris, non enim humano ſed angelico motu raperis; cuius comparatione omnis naturalium rerum motus tarditas eſt, neque tu impetum hunc ſuſtinere poſſes, niſi confortatus ab alto. *Theodid:* Et quando tandem chryſtallinam illam firmamenti molem attingemus? Quando immenſum illum & nullis finibus clauſum fixarum ſtellarum orbem intuebimur? Et quomodo tam immenſi corporis & tanquam ære fuſi ſolidiſſimam molem penetrabimus? Properemus rogo, vt ſummum Dei Optimi Maximi infinitæ ſapientiæ opificiũ propiùs intueamur. Magno enim deſiderio æſtuo videndi, quonam artificio ſtellæ illæ, quas nos ideo fixas appellamus, chryſtallino illi incomprehenſibilis vaſtitatis orbi figantur, quâ induſtriâ illi inſertæ ſint? quâ luce fulgeant? quâ proprietate polleant? an materia orbis eſſentialiter à materia elementari diſtingua-

Theodidactus æſtuat videre ſolidũ fixarum orbem.

gua-

guatur? Hæc omnia vt mihi exponas & cominus monſtres, obnixè deprecor. *Coſmiel.* Mi Theodidacte; iam verè video, te nimis ſimplicis ingenij eſſe, & ad quorumuis ſententias amplexandas plus æquo creduli: ſphæra illa chryſtallina, quam quæris, in rerum natura non reperitur; ſtellas autem huiuſmodi ſphæræ infixas eſſe, nullo prorſus fundamento nititur; gyra oculos, luſtra omnia in circuitu, perambula ſingula, totum Vniuerſum peragra, neque aliam tamen præter hanc, quam ſentis, limpidiſſimam ætherei Oceani nullis finibus concluſi, volubilem, ſubtiliſſimamque auram reperies. Fixorum ſiderum, vt me vobis terrigenis accommodem, regionem, regnumque quod tantopere deſiderare videbaris, illud iam ingreſſus es. T*heodid.* Paradoxa dicis; vbi eſt ergo diſtantia ſtellarum à ſe inuicem, nullo vnquam æuo mutabilis? *Coſmiel.* Vobis terrigenis ob ſummam & inexplicabilem diſtantiam videtur immutabilis, licet in ſeipſis, & vt iam vides, diſtantia earum toto cœlo diuerſa ſit. Sed vt propius rem contempleris: reſpice Theodidacte, expende ſingula in vaſta firmamenti facie, dictorumq; veritatem comperies. T*heodid:* O Coſmiel, totam cœli faciem nouis & nunquam hucuſq; viſis ſideribus, ſitu, magnitudine, diſpoſitione, lumine, mirum in modum differentibus ornatam video. Sed rogo te, vbi ſunt Arietis cornua? vbi plauſtrum Bootis? vbi Caſſiopæia? vbi cingulum Orionis? vbi cauda Scorpij? vbi cum pullis Gallina? vbi

Conſtitutionem firmamenti totam immutatam reperit.

vbi denique ſinuoſa volumina Hydræ? vbi reliqua tantopere mihi nota ſidera? Siquidem ex ijs ne veſtigium quidem reperio. *Coſmiel*. Ita eſt, oculus enim tuus iam intra firmamenti regionem conſtitutus omnia diſſipata, omnia diſſoluta, omnia in alium redacta ordinem contuetur. *Theodid.* Habentne omnes iſtę ſtellarum coacervationes eandem à terra diſtantiam, vel non? *Coſmiel*, Minimè, ſed ſingulæ quoad diſtantiam differunt; vides nebuloſas illas in formam circuli conglobatas? *Theodid.* Video. *Coſmiel*. Illas tanto ab oculo tuo interuallo remoueri ſcias, quanto vel primam firmamenti ſtellam à centro Terræ diſſidere videmus; reliquæ verò nunc maiores, nunc minores à tellure interuallorum differentias ſortiuntur, quemadmodum in planetariorum globorum luſtratione ocularis te docuit experientia. Sed iam nos ſingulis vicinius ſiſtemus. Eleua oculos tuos & conſidera ſingula. *Theodid.* Neſcio verè vbi morer, quid mecum agatur; ingentes ego ſtellas, quæ Solis luci & magnitudine & lumine vix cedant, aſpecto; video præterea nonnullas in modum Lunæ mira phaſium varietate differentes. Fierine poteſt, corpora in hac expanſi immenſitate exiſtere, quæ cum Sole aut Luna quicquam ſimilitudinis habeant? *Coſmiel*. Quid dubitas? Anne omnes huiuſmodi ſtellas à Sole illuminari putabas? *Theodid.* Ita putabam. *Coſmiel.* Valdè hallucinabaris; videſne illam tibi diametraliter oppoſitam ſtellam, Caniculæ haud malè com-

An ſtellæ hæc eandem ſemper à terra diſtantiam habeant.

Stellas nouas incognitas ſpectat.

Stellæ Solaris & Lunaris naturæ.

comparandam? *Theodid.* Video. *Coſmiel.* Quam illam eſſe putas? *Theodid*: Primæ magnitudinis ſtellam aut lucidam hydræ aut cor Scorpionis, aut ex ſimilibus quandam primæ claſſis ſtellam. *Coſmiel*, O quantum aberras; hic eſt Sol veſter, vas illud admirabile, quo nihil in inferiorum natura rerum maius aut mirabilius aſſignari poteſt; cuius ſplendore luciſque efficaria omnia inferiora viuunt, cuius virtute ineffabili omnes terrigenæ ſuſtentantur & conſeruantur; putaſne iam tantillam ſtellam ad illuminandum hunc mundum ſufficientem eſſe? *Theodid.* Minimè, quin imò non tantum illam luce ſuâ præſtare poſſe exiſtimo, quantum Canicula aut Lyræ ſidus, aut ſimile quoddam ad illuminandum terrenum globum poſſit; cùm enim centuplo plùs diſtemus à Sole, quàm Sol à terra; quis credat tantillum ſidus vaſtiſſimos hoſce mundi globos & remotiſſimos alios nobis incompertos illuminare poſſe? *Coſmiel*, Videſne in orientali angulo ſidus illud Soli & magnitudine & claritate quoad aſpectum haud multùm inferius? *Theodid.* Video, ſed dic rogo, non iſte Sol noſter eſt? Valde enim dubito, ne fortè dum lucidam illam mihi Solem eſſe noſtrum monſtrabas, ego minuti corporis mole deceptus vnum pro altero acceperim. *Coſmiel.* Falsò dubitaſti, illa enim lucida minuta quam vidiſti, verus iſte Sol veſter eſt, hæc autem quam coram intueris illa ſtella eſt, quam veſtri Aſtronomi Caniculam vocant. *Theodid*: Niſi à te diuino meo

Sol ex firmamento apparet ſub ea magnitudine ſub qua nobis ex terra Canicula.

Sol non illuminat firmamenti ſtellas, ſed propria luce fulgent.

Stellæ in firmamento ſolaris naturæ globi ſunt.

Magiſtro omnis falſitatis & doli expertè inſtruerer; vt id crederem, nulla ratione induci poſſem. Ergone credi poteſt, in remotiſſimis firmamenti receſſibus Soles reperiri? *Coſmiel.* Quidni? Solaris enim naturæ corpora hic reperiri, non tantùm congruum fuit, ſed & prorſus neceſſarium, ne tot ac tanta mundanorum globorum corpora perpetuis damnata tenebris otioſa torperent. ſi enim ſola Canicula terreno globo dempto Sole, affulgeret, quid de terreno corpore futurum putas? *Theodid.* Certè illud æternis tenebris & caligine perpetuâ oppreſſum, interiturum arbitror. *Coſmiel.* Idem de innumeris globorum firmamenti ſyſtematis contingeret, ſi non eſſet, qui ea illuminaret, & ad fines à natura intentos calore ſuo exſtimularet; tales omnes illæ ſtellæ ſunt, quas primæ magnitudinis vocant; *Theodid*: An non vnum huiuſmodi Solaris naturæ corpus ad omnes ſtellas illuminandas ſuffeciſſet? *Coſmiel.* Ah mi fili, nondum firmamenti immenſitatem expertus es; ſed tunc fidem meis verbis adhibebis, vbi te in intermina firmamenti habitacula traduxero. Hoc vnicum ad te conuincendum argumentum ſufficeret; ſi vnum tale corpus in firmamento, vti tu putas, ſufficiat; iam quæro ex te, vtrum ſtellæ ei in circulo ſuo oppoſitæ illuminentur vel non? *Theodidactus.* Puto quod ſic. *Coſmiel.* O quàm parum opticæ & aſtronomiæ te peritum monſtras. O quantum aberras; cùm enim ſtellæ in circulo firmamenti ſolari huic globo oppoſitæ duplò plùs diſtent quàm

Sol in firmamento poſitus nequaquam ſtellas circumſitas illuminare poſſe, demonſtratur.

Tel-

Tellus, aut Sol, aut Luna ab hoc ſolari firmamenti corpore; Sol autem veſter ex huius firmamenti loco non niſi ſub diametro trium minutorum videatur; quid putas, de oppoſitis Soli firmamentali ſtellis concludemus? auſim ſanctè affirmare, ſolarem hunc firmamenti globum ex oppoſita circuli ſui parte ſpectatum non dicam videri poſſe, ſed penitus ob inæſtimabilem diſtantiam diſpariturum eſſe. Vides itaque ex hoc ratiocinio ἀδύνατον eſſe, Solem hoſce firmamenti globos diametraliter oppoſitos illuminare. Quis itaque, cùm ſine lumine conſeruari non poſſint, illas illuminabit? Certè à noſtro Sole minimè, neque ab hoc ſolaris naturæ firmamenti globo ob dictas rationes. Neceſſarium itaque fuit complura ſolaris naturæ corpora conſtitui, qui viciniores ſibi globos illuminarent, ne magna mundi portio neceſſaria luce priuaretur. Quantum canicularem Solem à lucida Capellæ, quæ & ipſa Solis vices obtinet, diſtare putas? *Theod*: Quantum oculus mihi dictat, non illam, niſi quadraginta gradibus diſtare dicerem. *Coſmiel.* Erras fili mi; hæc enim diſtantia tanta eſt, aut etiam maior, quàm dictæ ſtellæ à ſuperficie terræ. Ex quo haud dubiè luculenter colligitur, illam à Canicula illuminari non poſſe; vnde propriâ luce illam imbui oportuit, vt vicina ſibi ſidera illuminare poſſit. Putaſne globum igneum Tuſculi v.g. accenſum Romanam vrbem illuminare poſſe? *Theodid*: Certè non; neque enim vllum calorem ſentirem, neque legere poſ-

Niſi plura Solaris naturæ corpora condita fuiſſent mundus tenebris interijſſet.

Comparatio ex lumine terreſtri.

poſſem, neque quicquam ex tam remota luce, quæ circa me conſtituta forent corpora, diſtinguere valerem. *Coſmiel*. Idem de reliquis lucidiſſimis firmamenti corporibus ad Solem comparatis fieri exiſtimes velim. Si ego lucidam illam Solis veſtratis ſtellam, quam tu firmamenti ſtellam eſſe putabas, ab illa ſtella tertiæ magnitudinis, quæ non niſi vnico paſſu quoad apparentiam à memorata ſtella diſtare videtur, tantum, quantum Solem à firmamento remoueri dicerem, crederesne? *Theodid:* Certè neminem futurum eſſe puto, qui id concederet; & tamen ex lumine, quo meum intellectum illuminas, id naturali conſequentia deduci debere cognoſco. *Coſmiel*. Ita fit in firmamenti globis, qui tametſi oculis tuis vicini videantur, incredibili tamen diſtantia à ſe inuicem tum in longum latumque, tum profundum diſtare, tunc primùm exactius intelliges, vbi firmamenti profundiora penetraueris. Itaque non rectè de diuina potentia ſentiunt, qui mundi fabricam tam arctis clauſtris, tam aſtrictis terminis definiunt: qui Solem toti mundo lumen ſuum diſtribuere; quique corpora cœleſtia præter lucem & ornatum nihil adeò aliud mundo conferre arbitrantur Ex horum enim ſententia neceſſariò ſequitur, mundum non adeò magnum eſſe, ac quis ſibi perſuadere poſſit; cùm iuxta illos Sol luce ſua omnia attingat, ad omnia pertingat, omnia perluſtret; quod quidem fieri non poſſet, niſi ſphæræ valdè coarctentur, & tali ſitu conſtituantur, vt ſingula

Perperam ſentiunt ij qui totum mundum à Sole illuminari volunt.

gula

gula mundi corpora illuminationis ſolaris capacia ſint, neceſſariò, vt dixi, ſequitur, mundi magnitudinem facilè humani ingenij capacitate non ſolùm comprehendi, ſed etiam ad perfectam menſuram & numerum reuocari poſſe; ſed hoc prӕterquā quod abſonū ſit, ineffabili quoq; diuinӕ virtutis & potentiӕ magnitudini repugnat; *qui ſolus fecit magna & incomprehenſibilia & mirabilia, quorum non eſt numerus*. Sed vt hӕc omnia clariùs cognoſcas ad Solem canicularem properemus. *Theodid*: Quantum nos putas ab eo diſtare? *Coſmiel*. Quantum terra à Sole veſtro. *Theodid.* Quo dicto iter accelerauimus. O mi Coſmiel, Putabam te me ducere velle in globum caniculӕ, at iam apertè me intra terram & Solem noſtrum conſtitutum video. *Coſmiel*. Vnde id colligis? *Theodid*: Lunam ego noſtram video. *Coſmiel*. Luna quam vides non eſt Luna Terrӕ vicina, ſed globus eſt opacus circa caniculam agitatus, qui à caniculari Sole illuminatus, neceſſariò phaſes ſimiles Lunӕ exhibet; cuiuſmodi innumerӕ in hoc immenſo firmamenti profundo exiſtunt quӕ nullo vnquam tempore humano oculo attingi poſſunt. Sed hӕc in iſthoc Lunaris naturӕ globo conſtitutus luculentius omnia intueberis; quo dicto Lunaris naturӕ in globum me depoſuit; globus ex liquido & ſolido conſtans prorſus eiuſdem cum globo Lunari conſtitutionis, niſi quod ab eo viribus & proprietatibus, toto vt aiunt cœlo, diſſerret. *Theodid*: Mi Coſmiel, Lumen quo oculi

Aſpectus Solaris è Lunaris corporis globo in firmamento.

mei perſtringuntur, nimium eſt, neque vllam amplius firmamenti faciem intueri poſſum; duc itaque me in aduerſam globi partem, vt veluti ex nocte quadam omnē cœli faciem exactius expendam: quod factum fuit. Hîc ego primum ea detexi, quæ nullis verbis, nullo eloquio ſatis deſcribi poſſunt; vidi ſiquidem ſupra me innumerabilem ſtellarum multitudinem iuxta quintuplicis magnitudinis ordinem; quarum iconiſmi omnes varias & differentes figuras exhibebant. O mi Coſmiel, quàm inſolitam rerum faciem intueor! Num hæ ſtellæ firmamenti ſunt, vel non? Certus enim, nihil ex huiuſmodi ſtellis è terra videri. *Coſmiel*. Firmamenti ſunt, & benè dicis, nullā harum è terra videri; eſt enim adeo immenſum firmamenti expanſum, vt id non dicam oculus, ſed ne humana ratio quidem attingere poſſit. *Theodid*. Monſtra rogo mihi iam Solem, Lunam, Terram, cœteroſque globos circa Terram verſatiles. *Coſmiel*. Applica oculum tuum menſorio huic baculo. *Theodid*. Applicui. *Coſmiel*. Quid vides? *Theodid*. Secundæ magnitudinis ſtellam ego video. *Coſmiel*. Ille Sol veſter eſt, quem & veſtri Philoſophi totum mundum illuminare opinantur. Vide iam vtrum hoc verum eſſe poſſit? *Theodid*: Si vera ſunt, quæ dicis, id impoſſibile eſſe arbitror. Sed vbi eſt Tellus, vbi Luna, vbi reliqua planetica ſidera? *Coſmiel*. Omnia ob nimiam diſtantiam iam euanuerunt præter Iouem & Saturnum, quos vicinos Soli, inſtar quartæ magnitudinis ſtellarum, intueris. *Theodid*.

Innumerabilis Stellarum multitudo intra firmamentum.

Aſpectus Solis, Lunæ, Terræ, cœterorumque planetarum, ex firmamenti altioris ſitu.

did. Sed quid hoc portenti? Nam neque Solem, neque Iouem, aut Saturnum moueri video, æquali ferè ſemper ab inuicem diſtantia diſſidentes. *Coſmiel.* Tantam eſſe ſcias horum globorum ab oculo tuo diſtantiam, vt tota ſolatis cœli circumferentia in vnum ferè ſpacium ſolari corpori æquale, vti & reliquorum memoratorum globorum cœli coarctetur: hinc mirum non eſt, eos quaſi immotos videri, aut etiam penitus, ſi Sole reliquiſque ſuperioribus planetis minores ſint, euaneſcere. Idem fieri tibi perſuadeas velim, dum in terra conſtitutus firmamenti globos conſideras; videntur enim omnes æquâ ſemper diſtantiâ & immutabilibus interuallis ab inuicem diſtare; quod tamen falſum eſt, omnes enim hæc quæ vides firmamenti corpora, ſeu ſtellæ non ſecus ac Sol, Luna, cœteriq; inferiores planetæ in ingentibus circulis curſus ſuos peragunt; quod verò motus earum à terrigenis non obſeruetur inconceptibilis illa dictorum globorum à terra diſtantia in cauſa eſt; quæ omnes illorum globorum circulos veluti in vnum punctum collectos abſorbet; cuius tibi rei hoc propono exemplum: ſi compluribus rotis currulibus aliquantulū ab inuicem diſſitis, ſingulis ſingulas accenſas faces alligares; experientia docet, faces tametſi ex rotarum circumuolutione è propinquo ſpectantibus ſitum mutent; vnâ tamen atque alterâ leucâ diſſitus neque locum, neque ſitum, neque diſtantiam mutare videres, vtpote tota rota in facis magnitudinem ob nimiam diſtantiæ

Sol, Iuppiter, Saturnus, ex dicto firmamenti ſitu immoti ſpectantur, & ſub eadē ſemper diſtantia.

Omnes ſtellæ firmamenti in peculiaribus ſibi circulis, non ſecus ac planetæ voluuntur, inſenſibilibus tamen ob diſtantiā exceſſiuam.

Comparatio.

enormitatem coarctata. Videſne ſtellas ſemper nouas & nouas ſupra horizontem huius Lunaris globi nunc aſcendere, alias verò deſcendere; omnes hæ ſtellæ curſum ſuum circa Solem & Lunam hanc firmamentalem conficiunt, ſuaſque aſcenſionis, deſcenſionis, declinationiſque leges vti in inferioribus planetis ſibi præſcriptas habent? *Theodid:* Sed quis vnquam eas Aſtronomorum obſeruauit? Si vera eſſent, quæ dicis, Vranoſcopi noſtri haud dubiè huiuſmodi motuum differentias notaſſent; Lunas quoque iam plenas, modò dichotomas, nunc cornibus fulgidas, tandem penitùs euaneſcentes tum præteritis ſeculorum curriculis, tum noſtro potiſſimum, tot ad rectè & incredibili induſtria obſeruandum ſubſidijs inſtructi obſeruaſſent. *Coſmiel.* Vt video, quas ſuperius tibi innui rationes nondum percepiſti: Dico itaque, eò quòd ab Aſtronomis nunquam obſeruata ſint iſtiuſmodi Mundi phœnomena, non arguit illa non eſſe; ſed ob inæſtimabilem enormemque horum globorum à terra diſtantiam, illa non videri, vtpote omnibus illis circulis, in quibus verſantur, in inſenſibile ſpacium, prout optica nos docet, coarctatis, in quo is tantummodò oculos noſtros incurrit, qui inter dictos globos maximus & lucidiſſimus eſt, cuiuſmodi canicularis ille ſolaris naturæ globus eſt: quemadmodum tu ex hoc loco ex inferioribus globis, nihil aliud niſi Solem intueris reliquis immenſitate diſtantiæ vnà cum circulis ſuis abſorptis. *Theod.* Rogo te videamus

Innumeræ ſtellæ latent, quæ nunquã humanis oculis patuerunt.

iam

ſiam Solem illum canicularem, vt ex qua materia compoſitus ſit, quæ eius fabricæ tam admirandæ ratio ſit, mihi innoteſcat. *Coſmiel*, Fiat. *Theodid*: Et ecce in ictu penè oculi me Soli caniculari ſiſtit. O mi Coſmiel, globum video Soli noſtro prorſus ſupparem; hic ingenti æſtu voluebant æquora fluctus; hic ebullientibus ſcatebris ingentes agitabat pelagus intenſiſſimâ luce vortices ſuos; ſolida ſubſtantia nonnihil differebat, dixiſſes omnem pretioſum lapidem operimentum eius. *Theodid*: Rogo, explices mihi ſingula. *Coſmiel*. Non eſt quod moremur, eiuſdem enim liquida illa ſubſtantia cum ſolari noſtro, rationis eſt: Nam, vt dixi tibi, Deus Opt: Max: dum in primordijs rerum, lucem diuiſit à tenebris, ſingulis magnis huiuſmodi corporibus, lucis illius primigeniæ portionem indidit, vt cœtera corpora lucis indiga ſuâ luce illuſtrarent, & ad conſpirationem conſeruationis Vniuerſi animarentur ſingula: quod niſi factum fuiſſet, mundum magna ex parte tenebris, (quod ſummum naturæ malum eſt) oppreſſum interire neceſſe fuiſſet. Scias tamen omnes huiuſmodi globos ſolares virtutute & proprietate maximè ob ſitum poſitionemq;, quem in Vniuerſo obtinent, differre, quæ vti ſoli Deo ſupremo mundi Opifici notæ ſunt, ita non opus eſt, illas fuſiùs hoc loco deducere; ſi enim ſingula tibi demonſtrare vellem, ſcias, mundum non capturum, qui de ijs ſcribendi forent, libros. *Theod*: Rogo te mi Coſmiel, fac vt polum firmamen-

Luſtratio globi canicularis.

Polaris ſtella aditur.

menti vicinamque ei Cynoſuram propius contempler, vt quomodo tanta ſuper polum ſuum machina voluatur, & cur Cynoſuræ ſidus è terra conſpectum prorſus immobile, & quaſi ipſi polo clauo affixum videatur? *Coſmiel.* Faciam equidem libenter, quod petis, vt quantum humanus intellectus (dum ſenſibilium ſpectrorum gurgiti immerſus, ea quæ in tellure præſentia videt, inde omnia reliqua eodem ſe pacto habere concludit) à vero aberret, cognoſcas. *Theodid.* His dictis è veſtigio in intima ætherei firmamenti viſcera abreptus globos innumeros ſolares vnà cum Lunis in itineris decurſu obuios habui. Hic admiratus ſum ſolaris naturæ globum, quem nos oculum Tauri, Arabes Aldebaran vocant, rutilo quodam & rubicundo igne fulgentem, innumerabili ſtellarum ſatellitio ſpectabilem; paulò poſt Gallina cum pullis ſuis, quos nos Pleiades vocamus, ingentis magnitudinis globi comparuerunt; deinde Arcturi ſolare corpus vaſtitate ſummum cum aſſeclis, tandem Capellæ, Lyræ & Vrſæ ſolaria comparuerunt corpora, ingenti globorum nunquam è terra viſorum famulatu conſpicui & illuſtres, qui quidem omnes, vti rerum naturalium innumeræ in Telluris globo ſpecies inter ſe differunt, ita his viribus, proprietatibus, qualitatibuſq; à natura vnicuique inſitis differebant; hoc tamen pacto vt nullus obuiam fuerit, qui non ex humido & terreo cœteriſque elementis compoſitus, nullus qui non ſuo centro & atmoſphæra conſtitueretur. Ac-

Complures Solaris naturæ globi in itineris decurſu patent.

Omnes globi ex humido & ſolido conſtituti.

Acceſſimus tandem ad itineris noſtri terminum. *Theodid.* O mi Coſmiel, quid immenſus ille Sol ſibi vult, quem ponè aſpicio? *Coſmiel.* Illa, illamet polaris ſtella eſt, omnium ſtellarum ex terra ſpectatarum notiſſima, famoſiſſimaque, vnicum in vaſtiſſimo Oceano terreſtri periclitantium refugium, naufragorum portus, itineris maritimi index. *Theod:* Impoſſibile creditu mihi perſuadere niteris. *Coſmiel.* Veritatem tibi pronuncio, ne dubites fili. *Theodid:* Quomodo hoc credere poſſum, aut qua ratione me ad id credendum induces? Ego ex Aſtronomica diſciplina noui, hanc ſtellam ſemper vno & eodem loco quoad apparentiam immotam, & quaſi clauo polo affixam, non niſi gyrum trium graduum interuallo à polo mundi diſſitum deſcribere, iam verò totum contrarium reperio, cùm circulus in quo deuoluitur, ſi noſtri Solis circulum non excedat, ſaltem optimo iure eidem æquiparari poſſit, ſed & Lunis ſuis, licet oculus terrenus ad eas non pertingat, ſtipatum video. Sed ò diuine Magiſter, hæc faciat tibi Deus & hæc addat, ſi abſconderis à me hoc maximum naturæ arcanum. *Coſmiel.* Attende itaque; ſtella polaris quam intueris, in maximo circulo verſatilis, tanto à terra interuallo diſſidet, vt oculus in Telluris corpore conſtitutus, eam non niſi ſub puncto, circulum verò eius, non niſi ſub diametro ſex graduum comprehendat; vnde mirum non eſt, eam ſemper immotam quoad apparentiam conſiſtere, & tardiſſimo gradu in circulo ſuo procede-

Stellæ polaris luſtratur.

cedere. *Theod:* Hoc quidem capio, ſed cur id non reliquis ſtellis obtingit? *Coſmiel.* Quia non eundem ſitum obtinent, ſed omninò diuerſum. *Theodid.* Quæſo antequam vlterius progrediamur, oſtende obſecro mihi, vbi eſt Borealis ille celeberrimus mundi polus, circa quem hæc ſtella ſuos voluit motus. *Coſmiel.* Ne tibi imagineris hoc loco polum aliquem materialem, eum enim nullibi inuenies; poli enim quos Aſtronomi & Philoſophi ſibi imaginantur in mundo, mera phantaſiæ ludibria ſunt. *Theodid.* Tunc ludibria dicis, quæ ratio ipſa & experientia quotidiana nos docet; quis tam inſanæ mentis eſt, qui polos in mundo non admiſerit? An non quotidiè ſtellas ex ortu in occaſum 24 horarum interuallo circuitus ſuos conficere videmus? An non ſtellas illas quantò polis viciniores ſunt, tantò minores ſemper & minores circulos, vſque dum cum polis coincidant; tantò verò maiores, quantò æquinoctiali viciniores ſunt, deſcribere cernimus? Apertum ſanè & luculentiſſimum ſignum, mundum in globi figuram ſabrefactum ac proinde polis ſuis conſtare: quid dicis ad hæc Coſmiel? *Coſmiel.* Fateor, hoc æternæ veritatis argumentum eſſe ijs, qui ſolo ſenſu fulti, interiorem oculorum vultum altius attollere non poſſunt; ac proinde mirum non eſt, eos ſtellarum veluti globo cuidam ſolido affixarum motum non niſi ſub ſphærico corpore polis ſuis inſtructo concipere non potuiſſe. Verùm ego te totius rei ſanè arduę veritatem docebo.

Polus in mundo non datur realis, ſed imaginarius.

bo. *Theodid*: Ah nihil maiori auiditate audiam, quàm tanti paradoxi enucleationem. *Coſmiel*. Vidiſti hucuſque, nullas in toto hoc cœlorum expanſo propè infinito ſolidas ſphæras aut orbes comparuiſſe, quos neſcio quibus friuolis rationibus plerique inducti in hoc expanſo, vti ipſi putant, prorſus ſolidos ponunt: quod ſi verum eſſet, haud dubiè rationem haberent, vt dictas ſphæras vnà cum affixis ſibi globis ſemper ſubæquali à terra diſtantia deuolui aſſererent, neque enim ſphæræ, vti iam actu comperis in hac ætherea vaſtitate vbique peruia, vllæ reperiuntur, ergo quoque polorum ratio vt ceſſet, neceſſe eſt: vti enim hoc æthereum ſpacium mundanorum corporum ſubtiliſſimum, ita agillimum & perpetuâ volubilitatis inconſtantiâ agitatum eſt, quis illud in globum compinget? quis certum ac determinatum motum fluxili & volubili ſubſtantiæ aſſignabit? quis in fluida materia polos concipiet? *Theodid.* Si itaque nulli polorum cardines in mundo ſunt, quænam igitur cauſa eſt, cur ſtellæ in extremis Auſtri & Boreæ receſſibus nobis veluti immotæ videantur, circuloſque ſemper minores & minores deſcribant? *Coſmiel.* Aures toto mentis conatu arrige, magnum enim tibi pandam myſterium hucuſque forſan inauditum. *Theodidact.* Quidquid in me virium ingenij eſt, illud toto attentionis conatu tuo ratiocinio me applicaturum polliceor. *Coſmiel*. Benè eſt fili mi, ex hoc enim omnipotentis Dei gloria & honor reſultabit, tuuſque

Cur ſtellæ omnes ex ortu in occaſũ moueantur ſine polis.

erga tantum Conditorem filialis amoris affectus haud exiguum incrementum capiet. Scias itaque, totum hoc ſpacium quod à terra ad vltimum vſque corporum mundanorum terminum, quod Hebræi Rakiangh, nos expanſum interpretamur, liquidiſſima & agillima aura vti toto noſtro itinere expertus es, quam & Veteres ætherem ſiue æthercam auram appellarunt, refertum eſſe, & ita quidem refertum dico, vt nihil ſit in rerum natura adeo ſolidum & adamantinum, cuius poros non penetret, ſummo ſanè Dei ſapientiſſimo conſilio eo fine conſtitutum; ne alicubi vacuo tantopere naturæ inimico locus concederetur; hinc Hebræi id Schamaim, quaſi dicas, ibi aquæ, ob fluxibilis naturæ inconſtantiam, haud incongruo nomine appellandum cenſuerunt. In hoc itaque ingenti æthereæ auræ expanſo mundi Conditor innumerabilium hanc globorum congeriem ita ad globi terreni ſitum conſtituit, vt omnes & ſinguli ex ortu in occaſum motus ſuos auſpicarentur, & perenni ſtabilitatis lege eoſdem circa terram iuxta diuinæ ideæ immutabilia decreta continuarent: cùm verò æthereum illud expanſum nulla certa figura conſtet, ſed vago & incerto fluxu mundum permeet; ſupremus Architectus globos in eo ab origine conditos eâ harmoniâ, ſymmetriâ, ordine, & proportione ad inuicem diſpoſuit, vt nullus alteri impedimento foret, aut occurſibus mutuis ſe impeterent; & quoniam ſinguli quoque præter motum diurnum motus quoque proprios in ſuis

Æther omnia mundi corpora penetrat intimè ne vacuum alicubi detur.

Motus ſtellarum varij.

ſuis circulis tametſi Terrigenis inſenſibilibus peragunt, neceſſarium fuit, vt vnus altero altiorem aut in eodem diurni circuli ambitu remotiorem ſedem obtineret; vt ſic medij veluti vicarij Soles quidam ſingulos ſibi ſubditos globos lucis indigos noſtro tamen viſui occultos ſuo in circuitu luce debita perfunderet; viciniores verò ad inuicem ſolaris naturæ globos diſtantia collocauit, vt muneri quidem ſuo ſatisfacerent, nec mutuos tamen iuriſdictionis terminos confunderent. Elucet & in hoc admiranda diuini Opificis ſapientia, quod dictos globos circa Boreales & Auſtrales, eo circa terram pacto verſari voluerit, vt ſinguli mirificâ quâdam proportione minores ſemper & minores in liquido illo expanſi ſpatio iuxta Auſtrum & Boream circulos deſcriberent, vti in Vrſa maiori, minori, ſtellis Draconis luculenter apparet, quorum quidem poli alij non ſunt, niſi ipſa centra circulorum, quos conficiunt; atque adeo æternus Opifex ſphæræ materialis circulos in idea ſua expreſſos in hac mundi fabrica affectaſſe videatur; & quamuis innumeri ſtellarum globi alij tantò à primis firmamenti ſtellis altiores, quantò à firmamento Terra diſtat, & aliæ illis adhuc tanto altiores & altiores ſedes ſortitæ ſint, omnes tamen eandem motus rationem ſub dicta circulorum proportione ineunt. Atque hæc eſt ratio, cur vobis in Terra conſtitutis verſus Auſtri & Boreæ regiones globorum circulos coarctari videatis, & minimum circulum polum mundi in ſe con-

cluſum habere putetis, cùm tamen alius Mundi polus non ſit, niſi centrum iſtius circuli, qui opinione falſa illuſis vobis minimus videtur; quando verò dico, circulus minimus iuxta apparentiam oculi in terra conſtituti loquor; ſunt enim maximæ & exceſſiuæ magnitudinis, ita vt nullus adeo inſenſibilis in hoc expanſo concipi poſſit, qui ſolarem circulum non multis ſuperet paraſangis; alij quoque tametſi nobis inſenſibiles Martis tamen, Iouis, aut Saturni, aut etiam primæ firmamentalis ſtellæ circulos magnitudine excedant. *Theodid*: Miranda dicis, & ea quidem capio; hoc ſolum non capio, quænam potentia tantam conglobatorum ſyſtematum congeriem tam ordinata & immutabili conſtantia, tam inconceptibili celeritate circumagat? *Coſmiel*. Si quæ de præcedentibus globis tibi de vi motrice globorum diſſeruimus, concepiſti, nullam quoque in huius molis tanta diſparium corporum conglobatione prægnantis agitatione difficultatem te habiturum confido: ſinguli hi globi, quorum non eſt numerus, ſingulas ſibi Intelligentias gubernatrices habent, quarum officium eſt vnumquemque iuxta ſitum in huius ampliſſimo ætherei mundi pelago à natura deſignatum dirigere, ſingulos in appropriatis circulis circa terrenum globum deuoluere; lumen diſpenſare, virtutumque ſingulis propriarum effluuia in mutuam globorũ, atq; adeo Vniuerſi conſeruationem, iuxta immutabiles diuini Archetypi rationes legemque æternam in fines ijs ſolis notos diſpo-

Paradoxa.

Quænam vis motrix ſit tot ſtellarum.

diſponere; vnde fieri non poteſt, vt à præſcripta lege vel hilum aberrent, vel diſtantias inter ſe permutent, cùm id æternæ & immutabili diuinæ mentis legi repugnet. *Theodid.* Intelligo cuncta, & rationis lumini oppidò conformia reperio; ſed velocitatis, qua dicta corpora mouentur, vehementiam non intelligo; præſertim earum ſtellarum quæ immenſè maiori ſupra primas firmamenti ſtellas interuallo diſſitæ ſunt, quàm à terra firmamentum diſtare videmus, & nobis adhuc incompertæ ſunt. *Coſmiel.* Tam enim facilè eſt Deo per Angelos ſuos adminiſtratorios Spiritus, globos hoſce viginti quatuor horarum tempore circumagere, quàm facile mihi fuit, tam exigui temporis ſpacio te ex caniculari ſtella in hanc polarem deducere; ſi enim, quemadmodum tu alibi demonſtraſti, molaris lapis in firmamentum abductus, & in terram demiſſus, in ſpacio tamen tanto emetiendo non niſi ſex horas vti Scheinerus & Merſennus probant, conficeret; quid de ſtellarum quâ concitantur, velocitate dubitas? Si fulminis celeritatem intelligis, forſan per ſimilitudinem quandã licet diſparem, velocitatem tamen huiuſmodi globorum non incongruè concipies: Incomprehenſa enim ſunt opera Dei, & longè ab humanæ mentis æſtimatione remota. *Theodid:* Habentne ſinguli globorum, quos in huius immenſitate firmamenti perluſtrauimus ſua propria centra? *Coſmiel.* Singuli ſua centra habent propria; cùm enim in fluido æthere voluantur, fieri non poteſt,

Celeritas corporum cœleſtium ſumma & incredibilis.

Omnia mundi corpora proprijs centris fundãtur.

niſi

niſi proprijs centris in locis à Deo ipſis ordinatis firmentur, conſiſtant ſubſiſtantque; vnde & conſequitur neceſſariò, omnes & ſingulos proprietatibus & viribus differre, quamuis ex liquido & terreno facta globorum compoſitio omnibus communis ſit; vnde & ſinguli ſuas ex halituum ipſis propriorum expiratione atmoſphæras fundant. *Theodid:* Sed quomodo fit motus ille firmamenti proprius, quo ſe contra ſignorum ſucceſſionem ex occaſu in ortum prouehit? *Coſmiel*. Hic motus fit helicis lineæ deſcriptione ex ortu in occaſum facta, qua 24 horarum ſpacio dum meridianum non præcisè attingit, ſic & ſpacium illud ad meridianum reſiduum, dierum, annorumq; multorum multiplicatione tandem ſemper & ſemper poſticipando in ſenſibile augmentum, vti iam noſti, excreſcit. *Theodid:* Sed cur in fixis tam inſenſibile eſt, non item in planetis? *Coſmiel*. Quia maxima à terra diſtantia facit, vt ſpacium ad meridianum reſiduum tametſi maximum ſit, vix tamen oculo niſi poſt centum annorum interuallum diſcernatur ac ſenſibile reddatur. Sed hæc tibi paſſim nota ſunt. *Theodid:* Rogo te mi Coſmiel, vnde ſubinde nouæ in firmamento exortæ ſtellæ originem habent? hoc enim iam dudum à te mihi exponi cupiebam. *Coſmiel*. Cùm hæc tibi noua phœnomena iam ſupra in Solis luſtratione expoſuerim, non tam totum negotium denuò exponam, quàm paucis verbis definiam; eadem enim, quam citato loco adduxi ratio-

Quomodo & vnde contingat ſtellis proprius motus oppoſitus diurno.

Vnde nouæ ſtellarum geneſes.

tio, illa eadem pro cœleſtium in firmamento exorientium ſubinde ſtellarum origine pugnat; Solaris enim firmamenti corpora, ſic à ſimilitudine Solis terreni dicta, cùm ingentes ſubinde exhalationum cumulos eiaculentur, illæ æthereæ auræ finibus condenſatæ, & perpetuâ luce Solarium globorum irradiatę, nouas ſtellas nobis exhibent. *Theodid:* Sed cur ſemper loco fixæ videntur, & non ſicut noſtri cometæ mobiles? Cur ſine cauda? cur Sole noſtro maiores æſtimantur? *Coſmiel.* Primum ſcire debes, eas verè non ſecus ac cometas hinc inde vagari, ſed ſpacium intra quod hinc inde mouentur, prorſus ob diſtantiæ enormitatem nobis inſenſibile, (quemadmodum de motu ſtellarum firmamenti diximus) non videri, vtpote ſpacio intra punctum contracto. Quod verò cauda careant, cauſa eſt, quod in tanta diſtantia corpus tantum compareat, exiliori caudæ parte euaneſcente; Sole verò, ſi non maiores, ſaltem æquales eſſe inde patet, quòd maiori ſub diametro viſui noſtro obijciantur, quàm Sol terrenus ex firmamento viſus; neque te magnitudo earum perplexum reddat, vti enim materia rariſſima eſt, ita in immenſum ſeſe ſpacium facile dilatat; vt vel hinc appareat, quàm non ſubſiſtat eorum ſententia, qui huiuſmodi noua ſtellarum phœnomena in neſcio quibus ingentibus excentricis vehi putant; quod quàm falſum ſit, hinc patet, quod huiuſmodi ſtellam ſemper proportionato incremento decrementoue ſub certa temporis menſura

Cur nouæ ſtellæ in firmamento exortæ ſemper fixę videantur.

Nouæ ſtellæ non vehũtur in excentricis circulis.

ſura ſpectari oporteret, quod experientiæ reclamat; cùm vti ſubitò comparent, ita quoque ſubitò deſinant eſſe; non itaque in excentricis vehuntur, non de nouo à Deo producuntur, neque ex reflexione ſphærarum cryſtallinarum oculis noſtris obijciuntur; aut ex confluxu ſtellarum naſcuntur, ſed naturali vi ex vehementi globorum ſolarium firmamenti exhalationum vaporumque eructatione originem ſuam deducunt. Vel etiam contingere poteſt, vt exhalationis expanſa materia à globis vicinioribus firmamenti illuminata latentes vicinos & opacos globos lunares tantâ lucis reflexione perfundat, vt illa hoc tam lucido amictu fulgens, in noſtrum tandem ſeſe conſpectum exponat. Vnde & illud colligitur, cùm huiuſmodi ſtellas in firmamento natales ſuos habuiſſe, ab origine demonſtratum ſit, firmamentum nec ſolidum, nec incorruptibile eſſe poſſe, quod tanta tamen pertinacia complures defendunt; certè terra non minùs incorruptibilis eſt, quàm reliqua mundi corpora, cùm tamen illa quoad partes maximis corruptionibus obnoxia ſit, vti ex perenni elementorum conflictu ſatis ſuperque patet; idem de reliquis mundanæ fabricæ globis vtpote omnibus ſuis ex elementis pari ratione compoſitis intelligendum eſſe exiſtimes, vti in præcedentibus oſtendimus. Vides igneum huius polaris Solis globum, quomodo æſtuat, quàm ingentes fumorum globos euomat? Si itaque tales cum reliquis globorum exhalationibus in vnam lucidam nu-

Stellarum geneſis monſtrant incorruptibilitatem cœli.

Terra non minus incorruptibilis eſt quàm reliqui globi, quoad totam ſubſtantiam.

nubem commiſſæ in longè latèque exporrectum, ætheris ſpacium diſtendantur; quis tam ſtupidæ mentis eſt, qui eam ſub figura ſtellæ nouæ Terrigenis apparere poſſe negauerit? Sed ita plerumque humano ingenio comparatum eſt, vt in rerum abditarum ſcrutinio, neglectis cauſis proximis & certiſſimis, eas potiſſimum inani & fruſtraneo labore ſectetur, quæ nec veriſimilitudinem quidem habent, neque cum rebus conſiſtere poſſunt, vtpote abſurdiſſimis erroribus obnoxiæ. *Theodid*: Certè ego tuam hanc ſententiam non probabilem tantùm puto, ſed & veluti apodicticam prorſus amplector; nihil enim contra eam obijci poſſe video, quod non ſoluat, & adeò facili modo difficultates omnes quantumuis perplexas & tricis innumeris plenas, elucidet, vt de ea nemini amplius dubitandi locus relinquatur; neque in hac neceſſarium eſt ad hyperphyſicas ſiue ſupernaturales cauſas, & nouas denique rerum productiones, aliaque abſurda commenta recurrere; cùm hæc omnes, circa nouarum ſtellarum geneſin, ab Aſtronomis factarum obſeruationum circumſtantias & conditiones, ſine difficultate diſſoluat, & ad naturalia principia reducat: vnde & ridiculas maleferiatorum Aſtrologorum de nouis huiuſmodi ſtellarum nouarum portentis, criſes ceſſare neceſſe eſt. Quot tricæ circa ſtellam Caſſiopæiæ anno 1572 exortam natæ ſunt inter doctos? quanta opinionum monſtra inuſitatum portentum peperit? Cùm tamen tuâ inſtructione

Plerique neglectis cauſis rerum proximis ſectantur peregrinas, & à vero multum remotas cauſas.

Sententia de noua ſtellarum geneſi, omnes difficultates ſoluit facillimè.

Nouæ ſtellæ geneſis, eſt purum naturæ opus.

Nn. pe-

peritior, cauſas tantæ geneſeos apertas videam; ſunt enim vt in itinere per tranſennam comperi, omnes ferè ſtellæ, quæ in Caſſiopæia maiores ſpectantur, ſolaris naturæ; potuit itaque tum temporis Chronico ſeu Climaterico morbo laborare aſtrum, videlicet ex liquoris aliundè communicati abundantia tantas ebullitiones ſubire, vt in immenſam æthereæ auræ regionem inde exorientes vaporum exhalationes extenſæ aſtriſq; vicinis illuſtratæ, inuſitatum nobis nouæ ſtellæ ſpectaculum exhibuerint, vti tamen ſpacium intra quod agitatum eſt, ob ſummam diſtantiam inſenſibile fuit, ita oculis noſtris motum ſuum explicare non potuit. *Coſmiel.* Rectè diſcurris Theodidacte, neque enim alios habebis philoſophiæ tuæ contradictores; niſi qui Dei Optimi Maximi incomprehenſam potentiam ad ſui ingenij capacitatem (quaſi verò Deus facere non poſſit, niſi quod captui eorum turpiter aberranti congruit) detorquere auſint; cum talibus minimè tibi concertandum eſſe ſcias. *Theodid.* Veriſſima loqueris, & ego ſemper miratus ſum, qui fieri tandem poſſit, vt tales inacceſſa diuinæ potentiæ opera, adeo illotis, vt aiunt, manibus tractare audeant, dum, ne ſi firmamenti regnum plùs æquo magnum concedant, Conditorem ſapientiſſimum iam in eo illuminando aut conſeruando defecturum ſibi perſuadeant; aut ſi liquiditatem cœlorum concedant, à ruina ſtellarum iam metuant; quaſi verò ſine fixione aſtra conſiſtere minimè valeant. Ego multò iam aliam,

Quomodo orta ſit ſtella in Caſſiopæia anno 1572.

Dei opera inſcrutabilia humano intellectui.

dum

dum me coram omnia contemplari feciſti, de immenſis Dei operibus exiſtimationem concepi; & tametſi in ignorantiæ meæ tenebris natus & educatus nullam operum tam ſublimium rationem inueniam, ea tamen ſingula adeo mirificâ arte conſtructa video, vt attonitus, quid de ijs dicã, quid ſentiam vix reperiam. Nam dum pauló attentiùs ſingula conſidero tanta eum in Mundi conditu arte vſum eſſe comperio, vt diuerſitatem illam rerum omnium cum ſumma concordia iunctã mirari ſatis non poſſim cuius potentia magnitudines ſtellarum quoad ſitum, motum, numerum, pondus, menſuram ita trutinauit, eo artificio ſtellarum diſtantias diſpoſuit, vt niſi quælibet ætherei mundi regio ita eſſet, ſicuti eſt, nec ipſa eſſe, nec in tali ſitu & ordine eſſe, nec ipſum Vniuerſum eſſe poſſet; & quoniam ſupremus ille Archetypus intellectus infinitis omnium poſſibilium rerum ideis fœtus eſt, ita mundum hunc quantum paſſiuæ eius potentiæ capacitas permiſit, innumera globorum, qui omnes viribus, proprietatibus, claritate, figurâ, colore, luce, calore, influentijs, latentibuſq; ſeminalium rationum fœturis differunt, varietate iuxta inexplicabilem archetypi rationem conſtitutum voluit, tam proportionata ad inuicem ſingularum partium diſpoſitione, vt in quolibet globo ſit motus partium ad totum, deorſum ad medium in grauibus; & ſurſum à medio in leuibus, & circa medium, quæ omnia in vnoquoque globorum reperiuntur; in quibus partes tantâ aui-

Mira & ineffabilis Dei ars in mundi fabrica.

Mira ſtellarũ diſpoſitio.

ditate & naturæ impetu ſe toti iungunt, vt niſi in toto, & tali toto cuius partes ſunt, alibi requieſcere non poſſe videantur; humidum verò illis inexiſtens ambientium globorum luce & calore percuſſum rarefactumq; in atmoſphæras extenditur; in quibus quidē dū admirandā rerū diuerſitatē luculenter experimur, videmus nullā nos operū diuinorū rationem ſcire poſſe ſed eorundem inæſtimabilē ſublimitatem admirari tantùm debere; *quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, eiuſq; magnitudinis non eſt finis*; qui vti eſt operū ſuorum author & cognitor, ita & finis, vt in ipſo ſint omnia, qui eſt principiū, medium & finis omnium, centrum & circumferentia, vt in omnibus ipſe tantum quæratur, ſine quo nihil ſunt omnia, quo ſolo habito, omnia habentur, quia ipſe eſt omnia, quo ſciuntur omnia, quia veritas omniū eſt, cui & nihil acceptiùs eſt, quàm vt in admirationē eius ex tanta Mundi fabrica ducamur; quam tamen nobis tantò plùs occultat, quantò plùs admiramur; quoniā ipſe vt ſolus toto cordis conatu & diligētia à nobis quæratur, inquiratur, acquiratur, ſibi cōplacet; cùm verò lucem habitet inacceſſibilem, quæ per omnia quæritur, is ſolus poteſt pulſantibus aperire, petentibuſq; dare; & vti cœtera omnia ab eo producta ſine eo nihil ſunt, qui omnia in omnibus eſt; ita nullam ſe petentibus aperiendi poteſtatem habent; hinc ſciſcitanti quid ſint, aut quomodo, aut ad quid? Reſpondent, vti ex nobis nihil, ita neque ex nobis aliud quàm nihil reſpondere poſſumus,

Homo admirari tantùm debet opera Dei, non capere velle.

Diuina immenſitas.

mus,

mus, neque enim noſtri ſcientiam habemus, ſed ille ſolus, per cuius intellectum id ſumus, quod ipſe in nobis vult, imperat, cognoſcit; nos muta ſumus, ipſe verò in omnibus loquitur, qui fecit nos, ſolus ſcit, quod ſumus, quomodo & ad quid ſumus; ſi quid ſcire de nobis optas, hoc totum in idea, cauſa, & ratione noſtra, non in nobis quære, ibi reperies omnia, dum vnum quæris, neque enim te niſi in ipſo reperire potes. *Theodid*: Memini me in canicularis Lunæ globo vidiſſe in intimis firmamenti receſſibus lucidiſſimam ſtellam, miro quodam nebuloſarum ſtellarum ſatellitio ſtipatam, quam & hoc loco intueor, quæ quid ſit, anxiè ſcire aueo.. *Coſmiel*. Quantum putas eam à te diſtare? *Theodid*: Non equidem longè eam diſtare arbitror. *Coſmiel*. Deciperis Theodidacte, tantum eam à te diſtare putes, quantum hoc loco à terra diſſides; ſed comprehenſibilia Dei opera propius intuearis, eò te deducam, mihi enim perinde eſt, vna hora 20 leucas, aut viginti milliones leucarum conficere. *Theodid*. Quo facto in penitiſſimas mundi latebras abreptus, medium, quod tranſibam, innumeris globis, nullo vnquam humano oculo viſis refertum inueni, ac tandem per immenſum æthereæ auræ emenſæ ſpacium in nouum me Lunarem globum inuexit: *Theodid*: Cur mi Coſmiel, hoc loco me deponis, cùm nihil aliud ſpectare deſiderârim, quàm lucidam illam ſtellam, quam in derelicta ſtatione tantopere mirabar? *Coſmiel*. Hoc factum

Superioris regionis firmamenti aſpectus.

ctum eſt, vt in aduerſa huius Lunaris globi facie, veluti ex tenebroſa vmbra luculentius tibi ſiſterentur ſuperſtitis mundi facies; Eleua itaque oculos tuos & contemplare ſingula. *Theodid.* O Diuine Magiſter, nouam ſtellarum ſcenam mihi apertam video! ò quàm lucidæ ſunt! quanto ordine diſpoſitæ! quàm diuerſas in figuras concinnatæ! *Coſmiel.* Hæ ſunt ſtellæ, quas tu in priori ſtatione nebuloſas putabas, & tantum à caniculari Sole diſtant, quantum terra à firmamento. Hoc loco non ampliùs Solem veſtrum quæras, nihil eorum, quos hucuſque vidiſti, globorum; omnes enim ob incredibilem diſtantiam in nihilum abierunt; alij hoc loco Solares globi, alij Lunares, alia ſidera nullis mortalium oculis penetrata exhibentur; eleua oculos tuos & expende cœli faciem. *Theodid.* O Coſmiel, ſtupore pænè exanimor, totam cœli faciem nouâ ſtellarum fœturâ prægnantem video. *Coſmiel.* Tanto ex ijs nonnullæ ſpatio à te diſtant, quanto à ſecunda ſtatione ſpacio diſtat hic, cui inſiſtis, globus; id eſt, tertiò remotiores ſedes habent, quàm primæ firmamenti ſtellæ à terra, & ſi centies altius te euèherem, nondum tamen nouarum ſemper & nouarum ſtellarum finis foret, vt vel ex hoc diſcas, mundum tam arctis clauſtris non eſſe concluſum, quàm quidam putant. Sunt enim opera Dei humano ingenio incomprehenſa, & pauca diuinorum operum nouit humana caducitas; ſicuti enim ipſe magnus, excelſus, & terminorum magnitudinis ſuæ ne-

neſcius eſt, ita mundum, quantum ipſi in hoc ſtatu rerum materialis conditio permiſit, immenſum eſſe voluit, tantum nimirum quantus eſſe potuit, & debuit; non quod maiorem non potuerit efficere, ſed quia iſta creaturæ corporeæ potentia, quæ limitationem ex ſe & ſua natura habet, maiorem extenſionem ſuſtinere non poterat; quemadmodum veſtri Philoſophi ac Theologi, dum quærunt, vtrum Deus infinitum actu creare poſſit, multi rectè & ſapienter reſpondent, quod non; non quod potentiam Conditoris infinitam exhauſtam putent; ſed quod illud implicet ex parte materiæ. *Theodid*: Ceſſa ceſſa mi Coſmiel, nihil amplius videre deſidero, timeo enim ne à nimia maieſtate gloriæ Conditoris opprimar; malo enim humili mentis obſequio, & cum timore & tremore ei ſeruire, quàm incomprehenſa eius opera, quorum non eſt numerus, nec finis, curioſiùs ſcrutari. Tolle, tolle animam meam, iam enim nihil ampliùs ſenſibilium rerum me oblectat, ei iungi æterno amore deſidero, qui tanta pro me viliſſimo terræ lumbrico in natura rerum operatus eſt, illi concentrari toto mentis affectu deſidero, illi vnicè adhærere, ab illo nunquam diuelli. O Deus meus, vita animæ meæ, ſi tu tantam in ſolius hominis gratiam fabricam condidiſti, quanta inuiſibilium bonorum immenſitas erit, quam tuis dilectis præparaſti? Iam enim verò in exceſſu mentis meæ exclamare poſſum, *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis deſcendit, quæ Deus præparauit dili-*

Theodidacti extatica apoſtrophe.

gen-

gentibus ſe. O Terrigenæ, filij, hominum, iterum dico, vt quid diligitis vanitatem; & quæritis mendacium; reſpicite, reſpicite inæſtimabiles haſce cœlorum manſiones; toto corde expendite, quanta Deus in ſolius hominis gloriam, tametſi nobis inuiſa & occulta, in ſuos tamen fines ei ſoli cognitos condiderit! ea ſemper animi diſpoſitione in hac caducæ lucis vſura viuite; vt depoſitâ tandem carnis ſarcinâ, in magno illo & ſupramundano Archetypo nunquam exhauſto, illum contemplemini, qui eſt centrum animæ noſtræ, centrum vniuerſæ naturæ, finis & vltima beatitudo; qui proinde ſit in æternum benedictus, ſine fine amatus, ſine termino laudatus in ſecula.

Amen.

ITINERARII EXSTATICI DIALOGVS II.

De Prouidentia Dei in Mundi opificio eluceſcente.

Interlocutoribus Coſmiele & Theodidacto.

CAPVT I.

De productione Mundi.

C*OSMIEL*. Agedum Theodidacte, iam tempus eſt, vt luſtratis Mundi globis, immenſis Vniuerſi pelagi finibus peragratis, tuo poſtliminio globo reſtituaris, vt arcanorum, quæ à me didiciſti, naturæ ſacramentorum Terrigenas tuos participes facias. *Theodid.* Ah

mi diuine Magiſter, quantùm animum meum hâc voce tuâ conſternis! à te ſiquidem ſeparari, mihi res eſt vel ipſa morte durior; *moriatur potius anima mea morte iuſtorum*, vt terrenæ ea huius contagionis fece exoluta, tecum ſemper viuat, tecum Archetypum illum ſupramundanum, in quo omnia vnum ſunt, æternum contempletur. *Coſmiel*. Nondum tempus tuum aduenit; multos adhuc ad diuinæ maieſtatis notitiam erudire te oportebit, antequam tam incomprehenſibili felicitate beeris; neque meam à te ſeparationem moleſtè feras velim, te enim non deſeram, ſed inuiſibili quâdam aſſiſtentiâ me in omnibus tuis actionibus præſto tibi ſemper futurum polliceor. *Theodid*. Ego quemadmodum tuæ me voluntati, quæ Dei eſt, ſemper conforma ui, ita modò ſi vnquam, tuo ſubſcribam imperio, nihil vnquam deſideraturus, niſi quod tu ad ſalutem, maiuſque animæ meæ bonum futurum iudicaueris. Hoc vnum à te obnixiſſimè contendam, vt antequam globo meo me reſtituas, dubiorum quorundam, quæ iam dudum animum meum circa mundi fabricam, & diuinæ prouidentiæ, qua Vniuerſum gubernat, rationes, torſerunt, ſolutionem pares. *Coſmiel*. Vti mi fili rem æquiſſimam petiſti, ita iniquus forem, ſi votis tuis non obſecundarem. Macte animo, ex me confidenter omnia quæcunque deſiderat anima tua interroga, teque non tam ad quærendum promptum, quàm me ad reſpondendum exiſtimes velim. *Theod*. Accepto tuam tam benignam erga ſeruulum tuum

Theodidacti cùm Coſmiele contentio.

tuum voluntatem; verùm ne confuſè in negotio cœteroquin intricatiſsimo verſer, primò nonnulla tibi de ijs quæ mundi opificium concernunt, deinde de ſumma Dei prouidentia, qua mundum & ſingula eius quantumuis etiam abdita inceſſanter gubernat; Tertiò denique de mira prouidentia, qua genus humanum in vltimum finem dirigit, proponam. Tuum porrò erit, mentem meam caliginoſam magiſterij tui lumine peruadere, vt quæ ſapienter ad ſingula reſponderis, comprehendam. *Coſmiel.* Ne dubites fili, fiet vti poſtulaſti.

Theodid. Quid itaque fuerit propriè maſſa illa tenebrarum, quam ſacer textus, terram vocat inanem & vacuam, quam Deus Optimus Maximus in principio rerum creauit, ſcire cupiam? *Coſmiel.* Rem propoſitam maioris conſiderationis eſſe ſcias, quàm vt paucis illis verbis deſcribi poſſit, quare altiùs exordior. Deus, cuius potentiæ non eſt finis nec numerus in ineffabili decreti ſui conſilio, mundum ab æterno conceperat, & mundus in ipſo Deo, nil aliud quàm Deus erat; venit ergo completa temporis menſura, quo conceptum mundum ad extra euoluere ſibi complacuit. primùm immenſa & inſcrutabilis virtutis ſuæ potentia, in alto æternitatis puncto, ſolâ infinitæ voluntatis ſuæ efficacia ex nihilo creauit cœlũ & terram: & quamuis non neſciã, nonnullos ſacri textus Commentatores hoc loco per cœlum, Cœlum Empyreum; Dei ingens & immenſum palatium, Angelorum, hominumque beatorum

Gen. 1.

Quid ſit chaos illud in primordijs rerum conditum.

ſedem intelligere, quod non nego, ſed tamen aliquid eo ampliùs indigitatur; id eſt, intercapedinem illam immenſam, totius mundanæ fabricæ ſpacium & locum, in quo iuxta æternam prouidentiæ ſuæ diſpoſitionem mundanos globos ordinare decreuerat, ſpacium, inquam, longum, latum, profundum, produxit: non ſecus ac Rex quidam exercitũ magnum producturus, prius de loco, tantę multitudinis capaci cogitat, in quo caſtra diſponat, acies dirigat, ſingulos legionum ordines in ſua membra aptè diſtribuat, & ad munia ritè obeunda exerceat. Spacium itaq; ad tantum globorum exercitum, ad cœleſtis militiæ caſtra aptè diſtribuenda cumprimis neceſſarium fuit, & hoc cœlum dicitur. *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*; per terram hanc inanem & vacuam tenebrarumque abyſſum, nihil aliud intelligitur, quàm moles illa chaotica, ſiue chaos illud immenſum, omnium eorum, quibus poſtea mundus formandus erat, ſeminalium rationum mixturâ fœtum: & vti nihil adhuc in eo ordinatum, nihil diſtinctum, nihil ſua propria forma conſtitutum reperiebatur, ſic omnia in vnum confuſa, omnia ſqualida, ſine ordine & diſtinctione vlla, ſine vllo formarum diſcrimine, veluti in tenebroſa quadam abyſſo conuoluta iacebant. Quo rerum ſtatu, vt tandem ſingula ſuis aptè locis diſtributa formis proprijs inſtruerentur, ecce vox Dei inſonuit; *Fiat lux*, & fuit lux primigenia mundi forma, quæ vti omnium ma-

Quid nomine cœli intelligatur.

Quid per Terram inanem & vacuam.

Lux primigenia mundi quid.

maximè mundo neceſſaria fuit, vtpote ſine qua mundus æternis tenebris damnatus conſiſtere non potuiſſet, ita ante omnem reliquarum formarum apparentiam præcedere debuit. Hæc verò lux erat veluti præuia quædam lucis globorum in mundo formandorum materia, & nihil aliud fuit, quàm calidum quoddã radicale, omnibus mundi corporibus poſtea inſitum, quo ſolo formantur & ſuſtentantur; lucidum erat, vt omnem formarum ſecuturarum apparatum in aſpectum deduceret. Habes iam primum totius naturæ principium actiuum, lucidum illud calidum, generationis rerum vnicam originem & radicem; quoniam verò calidum illud ſufficiens non erat, niſi aliud principium præpararetur, cum quo illud mixtum rerum omnium generationes perficeret; hinc ſacer textus ſtatim in principio aquarum, quas Spiritus Dei incubabat, meminit; eratque humidum radicale, paſſiuum rerum principium, quibus duobus principijs, calido & humido, omnia quæ in mundo ſunt entium genera, originem habent. Quibus præſuppoſitis, ſapientiſſimus Conditor mox ad diſcretionem partium, globorumque mundanorum rudimenta conſtituenda ſeſe accinxit; quæ quidem hoc pacto peracta ſunt: Diuinâ voce perſonante, *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis*; mox totum illud terreſtre quod in chaotica illa mole confuſum ſqualebat ante, voce Domini excitatum in innumerabiles mundi portiones diſcretum fuit, atque adeo por-

Aqua quid.

Diſcretio partium mundi.

portiones ſingulæ locum in mundana fabrica actionibus, munijſque quibus deſtinabantur, proportionatum adeptæ ſunt; quoniam verò humido immenſo immerſæ aggrauatæque nullum mundo emolumentum conferre poterant; hinc diuinæ ſapientiæ

Diſtributio aquæ.

iuſſu *congregatæ ſunt aquæ in locum vnum, & apparuit arida*, id eſt, ſingulis globis mundanis iam firmatis, & terreſtri ſubſtantia concretis, ex magno illo humidi chao aquæ portio ceſſit, quæ partim inter alueos globorum diſtributa partim ad extima mundi confinia relegata firmamentum, id eſt, cœleſte globorum perenni lege ſtabilitum ſpacium aquis vacuum reliquit, atque adeo, duo alia principia rerum frigidi & ſicci, emerſerunt. T*heodid.* Suſtine parumper Coſmiel; magnum enim me dubium premit, à quo vt me liberes, medullitus deſidero; quæ tu dicis, apertè ſacræ ſcripturæ diſſonare videntur; *Dixit enim Deus*: C*ongregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt in locum vnum, & appareat arida*; ego ſanè per aridam hoc loco nihil aliud in-

Obiectio.

telligo, quàm terram noſtram; quomodo tu ergo dicis, aquam non terræ tantùm, ſed & ſingulis reliquis mundanis globis diſtributam; non enim dicit ſacer textus; congregentur aquæ in loca diuerſa, ſed in vnum locum? *Coſmiel*. Inſigne ſanè dubium mouiſti, quod multorum non parum torſit ingenia; quare, quomodo illud intelligendum ſit, te docebo. Noueris itaque, principalem Dei Ter Opt. Max. in conſtituendo mundo finem fuiſſe; primò gloriam

Con-

Conditoris, deinde Terrenum globum, in quo humanum genus ad imaginem & ſimilitudinem ſuam conditurus erat; fruſtra enim corporeus mundus conditus videbatur, ſi non eſſet rationalis creatura corporea, quæ operum diuinorum potentiam & maieſtatem aſpiceret, aſpiciendo admiraretur, tantæque potentiæ Opificem admirando inquireret, inquiſitum amaret, atque tandem eo perpetuò frueretur. Terra itaque tanquam potior mundi pars, cuius gratia reliqua omnia condita erant, primò nominanda fuit, cœteri verò globi, ei famulaturi, non niſi implicitè. Terrenus globus veluti prototypon quoddam reliquorum; vnde ob finem in quem deſtinatus erat, globorum omnium mundanorum meritò præſtantiſſimus, & maiori rerum omnium vitę humanę neceſſariarũ vbertate & varietate inſtructus; cœteri enim globi vti famulãtes ijs potiſſimum naturæ dotibus inſtruebantur, quæ ipſis ad à Deo intentum finem conſequendum neceſſariæ erant; quos quidem terrenus globus infinita quadam virium, proprietatum, entiumque non ſolùm anima expertium, ſed & vegetabilis ſentientiſque naturæ varietate & copia longè ſuperat. Quando itaque ſacer textus loquitur de congregatione aquarum in locum vnum, & de aridæ detectione, id totum diſtributiuè intelligendum eſſe ſcias; quaſi diceretur; *congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida*, id eſt, in locum vnum ſingulis globis mundanis appropriatum, & arida

Terreni globi finis eximius.

Præſtantia globi terreni.

ſin-

ſingulis propria appareat; quemadmodum enim Deus ex communi chaotica maſſa materiam ſingulis mundi corporibus formandis aptam deprompſit, ita & de aquarum maſſa chaotica ſingulis humidi portionem, ſine qua nec ſubſiſtere, nec virtutes natiuas exerere poſſint, diſtribuit. Patet itaque chaoticum illum humorem non in terrenum ſolummodo, ſed & in cœteros mundi globos ſiue aſtra vnicuique iuxta ſitus & poſitionis rationem diſtributum fuiſſe. Et inde luculenter patet, quod humana mens concipere non poſſit, quomodò Terrenum corpus (quod ad ſuperna cœlorum corpora, non niſi punctum eſſe videatur.) ſolum tantam aquarum congeriem intra ſua viſcera concludere potuerit, niſi & ſingulis reliquis mundi corporibus earundem tanquam immenſi iſtius aquarum Oceani in innumeros riuos deducta portio obtigiſſet; nam vt in præcedentibus dictum fuit, vti maſſa illa chaotica quatuor elementis confuſa mundo formando communis fuit, ita ſingula quoque mundana corpora participarunt portiones elementares, quibus compoſiti in hunc vſque diem perſiſtunt. *Theod d.* Multum ſanè me perplexum tenent verba hæc ſacri textus: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas, quæ ſub firmamento ab ijs quæ ſunt ſupra firmamentum*; quæ verba niſi mihi probè exponas, dictorum hucuſque vix capax videor; Ego enim ſemper hoc firmamentum antequam proprijs id oculis intuerer, concipiebam veluti immenſum quod-

Chaoticus humor ſingulis mundi corporibus diſtributus.

Obiectio.

quoddam cryſtallinum cœlum, ſolidiſſimum & duriſſimum, quod vti intermedium ſpacium immenſa ſuæ ſoliditatis amplitudine occupat, ita aquarum eius loco ſtabulantium congeriem in extrema mundi confinia, hinc verſus centrum, illinc verſus circumferentiam detruſit; atque hæ ſunt aquæ, quas partim infra, partim ſupra firmamentum Deus mediante firmamento poſuit. *Coſmiel*. Rectè quidem dubitas, ſed vbi ratiocinium meum probè intellexeris, videbis totum contrarium in ſacra Scriptura contineri. Repetamus verba ſacra: *Dixit Deus, fiat firmamentum in medio aquarum, &c. Firmamentum*, vt paulò ante inſinuaſti, olim nil aliud eſſe putabas, quàm octauum ſtellarum fixarum cœlum duriſſimum & imperuium, in quo aſtra varijs imaginibus transformata, veluti in ſphæræ cuiuſdam fornice cælata ſpectarentur; corrigenda eſt iſta imaginatio, naturæ rerum mirum quantum incongrua. Sciendum itaque firmamentum minimè hoc ſenſu accipi poſſe; ſed firmamentum propriè dici *rakiangh*, id eſt, expanſum illud immenſum, vbi aquæ prius ſtabulabantur, intra quod omnes mundanæ fabricæ globi ſinguli proprijs ſuis centris ita firmati ſunt, vt mundum facilius ſit interire, quàm vt illi à ſede ſibi diuinitus deſignata vel hilum remoueantur; in hoc itaque expanſo Deus Conditor Aſtrorum ſeu globorum rudimenta delineauit, aſſignando vnicuique ex chao terreno ſubſiſtentiæ ſuæ materiem, alueos in ijs excauauit, in quos chaoticæ aquæ pars reciperetur,

רקיע Firmamentum quod propriè ſit.

tur, pars eiuſdem extra firmamentum in vaſtiſſimas ſedes relegaretur; pars tandem in ætherem ſubtiliſſimum & leuiſſimum conuerteretur. Hinc Aſtra non ſecus ac terra mole ſtetêre ſua, ac in vaſto illo expanſo curſus ſuos circa terram iuxta leges à natura præſcriptas hucuſq; peragunt; hoc verò expanſũ innumeris corporibus fœtũ non ſtellas tantummodò fixas, ſed & planetas comprehendere, adeo verum eſt, vt vel ipſe ſacer textus id apertè aſſerat, his verbis: *Fiant luminaria in firmamento cœli*: & paulò poſt, *Fecitque Deus luminare maius, & luminare minus, & poſuit ea in firmamento cœli, &c.* quæ ſequuntur. Noſti Theodidacte luminare maius, qui eſt Sol, & luminare minus, quæ Luna, in firmamento, quam omnes ferè Aſtronomi fixarum ſtellarum ſphæram dicunt, nequaquam contineri, ei tamen expreſsè ſacra Scriptura dicit, Solem & Lunam duo luminaria in firmamento cœli eſſe poſita; vnde apertè colligitur firmamentum haudquaquam pro ſphæra octaua, ſed pro omni illo ſpacio immenſo & expanſo æthereo, à Luna vſque ad vltimum mundanorum corporum terminum exporrecto, in quo diuina prouidentia globos mundanos firmare voluit, rectè ſumi; ab hac itaque firmitate, quo ſinguli globorum ſupra propria ſua centra ſtabiliuntur, curſuſq; ſuos peragunt, totum illud æthereum ſpacium firmamentum dicitur, minimè propter ſpacij, quod cœlum octauum occupat, ſoliditatem. Quid putas maiori admiratione dignum, globum rotæ infixum

Firmamentum non accipitur pro ſphæra ſtellarum fixarum, ſed pro toto mundi expanſo illo, quem ætherem vocant.

vnà

vnà cum rota circumuoluere, an eundem in aëre ſuis ſuſtentaculis firmare? *Theodid.* Hoc vt humanas vires ſuperare puto, ita illud ludum prorſus puerorum eſſe cenſeo. *Coſmiel.* Ex hoc itaque inferas, potiùs nos incomprehenſibilibus Dei operibus, quam ijs quæ humana induſtria fieri poſſe concipimus, fidem habere debere. Qui terram in aëre librauit, an non is eadem ratione in æthere librare potuit reliquos globos? Itaque ſpacium globos in æthere libratos circumfluens, ſacer textus aptè cœlum vocat Hebraicè Schamaim, id eſt, ibi aquæ, quòd totum illud ſpacium aqua chaotica ante ſeparationem aquarum ab aquis repleretur. *Theodid.* Iam tandem experior, nihil te rerum ſiue diuinarum ſiue naturalium latere; conuictum me in omnibus fateor, ſolùm vnicus me ſcrupulus tenet circa verba illa ſacri textus; *Diuiſitque Deus aquas quæ ſunt ſub firmamento, ab aquis, quæ ſunt ſupra firmamentum, &c.* Ex quibus luculenter patet, per haſce aquas nihil aliud intelligi, quàm aquas terrenas & ſublunares. *Coſmiel.* Iam dixi tibi ſuprà, ſacram ſcripturam capacitati hominum ſe accomodantem, terrenum globum ſolum, in cuius alueis aquæ receptæ ſint, vtpote qui hominibus tantùm cognitus eſſet, denominaſſe; reliquos verò globos ſubticuiſſe, etiamſi ſinguli ſuam quoque portionem aquarum receperint, & luculenter patet ex verbis ſacri textus, *Vocauitque Deus aridam terram, congregationeſque aquarum vocauit maria,* id eſt, id quod eſt

Qui terram in aere librauit an non is eadem ratione in æthere librare potuit reliquos globos

Obiectio Theodidacti.

in ſingulis globis ſolida ſubſtantiæ terreſtris portione ſubſiſtit, appellauit aridam, aquas verò, quæ ipſis ex ſeparatione iungebatur, intra alueos globorum concluſas, vocauit maria. Atque hæc quidem prima erant globorum rudimenta; deerat iam lux, ſeu calidum radicale, quo tanquam in fœturam animarentur. Quemadmodum igitur æterna Dei Sapientia ſingulos globos ex chaotica maſſa deprompta materiâ formauit, ita ex primogenia luce ſingulis ſuam portionem ad eos in operationibus ſuis & facultatibus naturalibus corroborandos, ſine qua omnia torpida & mortua manebant, diſtribuit.

Lucis productio.

Theod. Cùm experientia nobis cõſtet, multa ex mundanis corporibus luce propriâ carere, vti ſunt Terra & Lunares mundi globi; quomodo ergo tu dicis, omnes mundi globos ſeu Aſtra à principio rerum primigeniæ lucis portione ditata fuiſſe; hæc enim minimè ſibi conſentire videntur. *Coſmiel.* Ne dubites fili, hæc maximè ſibi congruere videbis, vbi nonnulla ad faciliorem expoſitionem facientia præmiſero. Verum eſt, quod obijcis, nonnulla mundana corpora luce propriâ carere, nonnullis lucem propriam concreatam fuiſſe, vti ſolaribus mundi corporibus; inde tamen non ſequitur, ſingula non ſuam habere deputatam lucis portionem; ſiquidem per lucis portionem illud calidum radicale corporibus innatum, ſine quo, quemadmodum homines, ita & omnia & ſingula mundi corpora nullam prorſus actionem exercere poſſent, intelligo;

Obiectio.

Quod ſit calidum radicale in mundi corporibus.

eſt

eſt enim hic fons vitæ omnibus inexiſtens & proprietatum ſingulis inditarum origo; & vt à Terreno corpore incipiam; anne Tellurem hac luce deſtitutam putas? *Theodid:* Minimè, nam etiamſi illam lucem non videam, adeo tamen neceſſariam eam eſſe iudico, vt ſine illa, nec conſiſtere, nec vſibus humanis tellus ſeruire poſſit in generationum propagine perpetuanda; ſed non intelligo quale illud ſit, & quomodo ei indita ſit? *Coſmiel.* An non vides, vniuerſam telluris molem huius lucis & innati calidi ſigna vberrima præbere; quid aliud thermæ, & calidiſſimarum aquarum vbique locorum ſcaturientium origines? quid montium perpetuo igne ardentium æſtuaria? quid ignem ſubterraneum per vniuerſos Telluris canales diffuſum, aliud putas eſſe, quàm lucis primigeniæ ſeu caloris innati & radicalis portionem, quod nos elementum ignis appellamus? & meritò; hoc enim eſt elementum ſingulis globis inſitum, virtute efficax & minima quæuis penetrans, actiuum principium, ſine quo omnia reliqua elementa torpida manerent & mortua. Quod quidem elementum in Sole cœteriſque Solem affectantibus corporibus non calidiſſimum tantùm, ſed & lucidiſſimum, vti expertus es, exiſtit, ſummâ ſanè diuini Opificis prouidentiâ; cùm enim Sol eo fine conditus ſit, vt lucis ſuæ intenſione circumſitos ſibi globos illuminaret, & vitali calore omnia compleret, perneceſſarium fuit, vt lucidiſſima & ardentiſſima illa lucis caloriſue portio in ſingulis vicinis glo-

Terra maximè eluceſcit hoc radicali centro.

Elementum ignis omnibus ineſt.

Solis effectus.

globis abdita, ex ſimilitudine quadā naturæ excitata, fœcundo hoc lucis radio (rerum concatenatione ita poſtulante) imprægnata, fructus proferret effectuſque à natura rerum in ſingulis globis intentos. Cùm verò aſtra plurima remotiora ſint, quàm vt huius lucis beneficio potiri queant, natura alios globos lucidiſſimos diſpoſuit, qui veluti quidam Solis vicarij circumſita ſibi corpora lucis vberioris expertia illuminarent, & calorem in ijs latentē ad effectus illis proprios producendos excitarent, vti in itinere noſtro, ni fallor, abundè expertus es. *Theodid:* Omnia cepi neque quiſquam eorum amplius, de quibus dubitabam, me ſcrupulus torquet; iam vt mihi exponas velim, quomodo cœlum operetur, & num Aſtra vera & reali elementorum miſtura conſtent. *Coſmiel.* Cœleſtia globorum corpora mixta eſſe nullo pacto eſt ambigendum. Neque enim cohærenter dicetur. Deum ex vna & eadem chaotica maſſa cœleſtem eſſentialiter à ſublunari differentem materiam produxiſſe. Siquidem Deus Optimus Maximus in hoc potentiæ ſuæ magnitudinem oſtendere voluit, quod ex vna & eadem chaotica maſſa, tantam tamque innumerabilem rerum in hoc mundi opificio eluceſcentium varietatem & copiam produxerit, eodem & ſimili artificio elementa ſuperiora & inferiora in vnum compegerit, vt nullum mundi corpus ſit, quod ijs careat. Hinc aër, aqua, ignis, terra omnibus ineſſe comperiuntur, vti arcanior Chimiæ ars apertè demonſtrat; ſi enim in aëre per-

An aſtra ex elementis conſtent.

Cœleſtis & ſublunaris materia non differunt eſſentialiter.

perſpicuas lucis ſcintillas, aquæ & terræ portiunculas ſubtiliores comperiamus; ſi in aqua & terreſtribus corporibus eandem elementorum miſcellam latere experientia nos doceat, eandem cœleſtibus corporibus mixturam negare velle pluſquam inexperti in natura rerum hominis eſſe putem. An non ſingulos cœleſtes globos ſuis aëreis atmoſphæris inuolutos vidiſti? an non perpetuas humorum quos exſpirant, effluxiones obſeruaſti? Vides ex varia & mixta luce, quàm igneâ efficaciâ polleant, an non terreſtres in ijs eminentias montiumque iuga obſeruaſti: quis igitur iam omnia mundi corpora quatuor elementorum commixtione concreuiſſe neget? Sed hæc paulò fuſiùs deducam. Rectè dicitur, *Nihil oritur nouum, nihil interit*. Quod de materiæ permanentia intelligas velim: quæ tota ab initio creata corruptioni minimè cenſetur obnoxia; ſunt igitur omnia prius quàm fiant, aliquo pacto in materia; & poſtquam eſſe deſierunt in materia quoque perſeuerant; materia prius eſt omni ſenſibili ſubſtantia, ante omnem ſenſibilem ſubſtantiam creata à Deo, ad eſſe producta: nam diuide omnem ſubſtantiam ſenſibilem in partes geminas, in duo extrema quibus ipſa conflatur & conſtat, vt in eſſentiā & apparitionem, in principium & finem, in inchoationem & perfectionem, in potentiam & actum, in materiam & formam; duntaxat ſecundùm poſteriorem ipſius partem rei mutationem ortum & interitum fieri comperies; priore autem parte permuta-

Materia quid ſit.

Materia non patitur mutationem.

ta-

tationem fieri nullam; ſed fixa eſſe & ſtata vniuerſa ſimul facta ab initio, & ſimul in æuum perſeuerantia. Materia quoque principium eſt omnium inchoatio, & potentia. Itaque per materiæ creationem omnia ſimul inchoata ſunt & ſubſtiterunt ab initio, erantque in principio, non erant in fine; habuerunt prius quoddam eſſe, carebant ſui apparitione, poſſibilia erant, nondum tamen erant; erant in tenebris non in luce, non quoquè in ſui diſcrimine aut in naturalibus ſuis locis. Educta ſunt ex potentia in actum, è tenebris in lucem, ex principio in finem; quæ inchoauerant, perfecta ſunt; quæ erant apparuerunt; quæ confuſa & indiſcreta, in ordinem digeſta ſunt, & ſuis in locis collocata. Oritur igitur quotidie nil ſimpliciter & ex toto nouum; cùm fuerint omnia ab initio in prima & antiquiſſima ſui conſiſtentia, id eſt, in materia. Nil indies interit, cùm in eandem immutabilem eſſentiam (primamue ſui conſiſtentiam) reuertantur; & ſicut ſucceſſerunt imprimis in actum ex potentia, ita & in potentiam demum eandem relicto actu commigrant; quæue ex tenebris in lucem prodierant, ex luce poſtmodum & apparitione in occultum & abditum, & antiquas tenebras reuerti coguntur.

Quatuor ſunt immutabilia & immobilia.

Et præcipuè quatuor ſunt propter quæ veraciter enunciare poſſumus, ſtata eſſe, fixa & immobilia vniuerſa, vtpote quæ omnem ab eis ortum atque interitum excludant diuina mens, angelicus intellectus, materia & humanus intellectus; diuinæ quip-

quippe menti actu inſunt omnia ab æterno, eique ſemper ſuperſubſtantialiter inerunt; Angelicus quoque intellectus ab ſuæ creationis initio actu eſt omnia, ſemper omnia futurus. Materia & humanus intellectus à ſua item creatione (quanquam non eodem modo) potentia ſunt omnia, id eſt, omnium potentia, eruntque perpetuò id quod ſunt, id eſt, potentia vniuerſorum. Æternus eſt Deus ſine principio, ſine fine; Angelus, materia, & intellectus humanus æuiterna ſunt, facta quidem ſed ſemper futura; principium ſortita, finem nullum habitura. Nullus ſiquidem humanus intellectus interibit, nulla quoque materiæ pars ſecundùm naturam annihilari poteſt, nulla inſuper oriri noua. Hæc tria Deus, Angelus, materia, toti ſunt ab initio, toti ſemper futuri, neque innouari aut multiplicari poſſunt, neque interire, aut imminui; humanus verò intellectus multiplicari quidem poteſt, nec totus eſt ab initio, qui & quotidiè ſuo numero perficitur; donec euadat in actu totus, donec humana ſpecies impleatur; attamen imminui poterit nunquam. Quæ cùm ita ſint corporum cœleſtium mixturam elementarem in dubium reuocare, ſoli illi iam poſſunt, qui omni experientià rerumque phyſicarum notitia deſtituti, toti abſtractionibus ſuis metaphyſicis impalleſcentes, tempus perdunt. Certum eſt optimum Conditorem, quod inferioribus conceſſit, id ſuperioribus non denegaſſe. Quod ſi cœlum ad productionem rerum inferiorum concurrat vt principium

Si materia cœleſtis à terreſtri differret, in ſe influere non poſſent.

actiuum, & elementaris mundus inferior ſiue terrenus ſe habeat vt principium paſſiuum ſicuti omnes Peripatetici fatentur (nam vt rectè Stagyrita, inferna ſupernis lationibus ſubduntur) hinc certò concludi poteſt, & ſuperiora & inferiora eiuſdem materiæ eſſe; cùm enim omne producens producat ſibi ſimile, quis iam productum & producens eiuſdem naturæ quoad materiam eſſe negabit? Anne cœleſtium radiorum & influxuum, quibus cœlum ad inferiorum rerum productionem concurrit, eſſentiam & naturam (cùm nihil aliud ſint, quàm ſubtiles quidam & tenues ſpiritus, naturaliumque virium, inferiorumque ſeminum miſcella, quam globus exſpirat) quantum eſt ex parte materiæ diuerſam aut à globi aut inferiorum natura putabimus? haud quaquam; Quis vnquam audiuit, diuerſæ naturæ ſemina, vires & proprietates rerum eſſentiâ differentium, aut coire, aut ad effectum in materia eſſentialiter diuerſa producendum concurrere poſſe? Omnia itaque, quæcunque in mundana machina ſenſibus ſeſe noſtris ſiſtunt, quoad materiam eiuſdem rationis & entitatis eſſe luculenter hic concluditur; non enim aliàs mutuò ſeſe fouerent, minimè ſe miſcerent aut vnirent, ſi diuerſam genere materiem, vel quintam quandam eſſentiam ad inuicem obtinerent. Nulla igitur ratione ex parte materię, ſed ſecundùm raritatem, leuitatem, duritiem, mollitiem, groſſitiem, craſſitiemque, ſimileſque hiſce qualitates indiuiduanteſque atque ſubſtan-

ſtantiales formas, quæ materiæ ſpeciem non mutant, ſed veluti varijs modis exornant, diſtingui debuerunt. Verùm cùm tu mi Theodidacte hæc omnia proprijs oculis, dum globos mundanos examinaremus perluſtraueris; non ijs immorabor. *Theodid.* Ita eſt, neque ego de ijs ab eo tempore, quo tuo me diuino ratiocinio imbuiſti, vnquam dubitaui; nihil enim veriùs, quàm omnia in omnibus quodammodo eſſe, & omnia amicâ quâdam neceſſitudine, ſympathicoque conſortio in ſe inuicem influere, ſe fouere, ſe confirmare, & ad mundi conſeruationem vnionemque partium conſpirare comperi; quæ etſi corruptiones quoad partes admittant, ita tamen ſinguli globi quoad totam eorum ſubſtantiam firmati ſunt, vt impoſſibile ſit, eos aut à naturali agente corrumpi, aut in ſuis operationibus naturalibus deficere poſſe; *Verbo enim Domini firmati ſunt cæli, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Sicut itaque in terra innumeras quotidiè generationes & corruptiones, toto tamen ſemper incorrupto permanente ſpectamus; ita pari ratione in cœteris mundanis globis fieri experientià ſenſata ſat ſuperque me docuit. Sed iam vniuerſalibus mundi principijs præmiſſis, ad particulariora deſcendamus.

CAPVT II.

De Mundi magnitudine.

COSMIEL. Diuina potentia adeò incomprehenſibili artificio mundum diſpoſuit, vt fieri non poſſit, hominem mortali carne veſtitum ad rerum in eo conditarum magnitudinem, multitudinem, varietatem, quantumuis magno & ſubtili ingenio, maxima quoque rerum notitia inſtructus ſit, vllatenus pertingere; Nam vt rectè Eccleſiaſticus, *Pauca operum diuinorum nouimus*, adeo quidem vt diuina maieſtas hominem ea admirari tantum, non verò comprehendere voluiſſe videatur.

Comparatio machinæ mundanæ cum inſtrumentis automatis.

Prodierunt hoc ſeculo nonnulli artifices, qui automata ſeu machinas ſuapte ſponte ſe mouentes tantâ mentis induſtriâ concinnarunt, vt ſiderum quidem ſingulorum curſus iuxta exemplar naturæ inſtitutos luculenter extrinſecus contéplentur multi, ſtatuarum motus mirentur, vocibus ſoniſque prodigioſis, quos reddunt, mirificè afficiantur; quæ verò interior machinæ conſtitutio, quæ rotarum diſpoſitio, quæ motricis virtutis ratio, omnem eorum ſugit intellectum; ſolus artifex omnium conſcius ſingulorum de cauſis & rationibus machinæ diſcurſus tacitus audit, & nonnullorum quidem pueriles coniecturas ridet, aliorum nimium à verò hallucinantium ratiocinium reprobat, probat verò aliorum à

vero

verò quidem tametſi non tantùm abludentium conceptus; nemine interim, qui genuinas machinæ rationes attingat, exiſtente. Idem in huius mundanæ machinæ conſtitutione fieri putes; cuius magnitudo, corporumque multitudo & varietas motuum tanta eſt, vt luculenter appareat, diuinum prorſus, incomprehenſibile, atque impenetrabile opus eſſe, quod humani intellectus infirmitas, tantis diſputationum tricis perplexum, tanta opinionũ varietate confusũ inuoluit. Cùm enim perfecta Dei ſint opera, incongruum eſt, mundum primo mobili ſphærarum raptore quod in rerum natura non eſt, velle concludere, aut diuinæ potentiæ opera ſub numerum & menſuram ponduſque redigere; quemadmodum enim Deus ter benedictus abſolutum maximum eſt, quo maius omni humani ingenij conatu fingi non poteſt, ita mundum hunc ſenſibilem maximum quoddam contractum eſſe ſcias, magnitudinis prorſus incomprehenſæ nec numero definitæ. *Theodid.* Ergo mundum hunc infinitum tu dicis Coſmiel. *Coſmiel.* Minimè, hoc enim pacto redderetur æqualis abſoluto maximo, quod impoſſibile eſt. *Theodid:* Explica itaque mihi, quid ſit illud maximum abſolutum, & quid maximum contractum. *Coſmiel.* Vereor ne intellectu in tanta myſterij ſublimitate deficias; quare omnes ingenij tui neruos intende, vt quantum mentis tuæ infirmitas permittit, comprehendas. Maximum abſolutè ſumptum nihil aliud eſt, quàm id quod omnia actu abſolutè eſt,

[Opera diuina non poſſunt percipi perfectè ab intellectu humano.]

[Deus abſolutum maximũ eſt, ſicut mundus maximũ contractum eſt.]

[Mundus non eſt infinitus.]

[Maximum abſolutum quid.]

quæ

quæ eſſe poſſunt, Deus Optimus Maximus in æternum laudatus, in quo omne id, quod concipitur non eſſe, non magis non eſt, quàm eſt; ſed ita eſt hoc, vt ſit omnia, & ita omnia, vt ſit nullum, & ita maximè hoc, vt ſit minimè ipſum; non enim aliud eſt dicere, Deus qui eſt maximum abſolutum, ita lux eſt, vt tamen minimè lux ſit, alias enim non eſſet abſolutum maximum omnia poſſibilia actu complicans; hoc autem humanum intellectum tranſcendit, qui nequit contradictoria in ſuo principio combinare viâ rationis; cùm enim ſenſibilium ſpectrorum gurgite immerſus ſit, longè ab hac infinitæ virtutis potentia cadens ipſa contradictoria per infinitum diſtantia connectere ſimul nequit. Contractum verò maximum, quem mundum dicimus, cùm ab abſoluto maximo omne id, quod eſt, habeat, certè id quod eſt maximum abſolutè, quantum poteſt imitatur, ita vt quæ abſoluto maximo maximè conueniunt, illa de contracto maximo contractè confirmari poſſe affirmemus; ita vt Vniuerſum maximè vnum ſit, eſt tamen illa eius vnitas in hac contractione ſua ab vnitate abſoluta & eſſentiali in infinitum diſtans, & contracta quidem eſt infinitas abſoluta per finitudinem, ſimplicitas per compoſitionem, per ſucceſſionem æternitas, neceſſitas per poſſibilitatem; adeò quidem, vt per huiuſmodi contractionem mundus maior eſſe non poſſit, nec minor, ſed quantum materialis eius conditio, & quantum proportio corporum permiſit, maximus ſit, & quaſi contra-

Contractum maximum quid?

tra-

tractè immenſus, &, vt ita dicam, infinitus; tametſi ab infinito abſoluto in infinitũ diſtet, imò nihil ſit, nec fieri poſſit, vt ad æqualitatem abſolutam pertingat, materiæ poſſibilitate repugnante. *Theodid.* Mira & inaudita proſers Coſmiel; ſed habeo tamen quæ obijciam tibi. Vel enim Deus mundum infinitum producere potuit, vel non; ſi non, ſanè diuina potentia funditus exhauſta videtur. *Coſmiel.* Falsâ imaginatione illuderis Theodidacte, dum res diuinas humanâ æſtimatione definis; minimè enim ſequitur ex hoc, quòd Deus mundum infinitum facere non potuit, potentiam eius exhauſtam fuiſſe; cùm operis faciendi infinitudo non ſumatur ex parte Dei Conditoris, cuius potentiæ non eſt finis & numerus, ſed eſt obſtaculum quoddam, quam implicantiam Theologi vocant ex parte obiecti; quod nimirum, cùm ex ſe & ſua natura limitatum ſit, fieri ſanè non poteſt vt limitationis ſuæ terminos excedat, atque per infinitudinem coæquetur illi, qui per eſſentiam ſuam eſt æqualitas abſoluta; vnde quamuis Deus infinitus ſit, & mundum ſecundùm hoc infinitum creare potuiſſet, quia tamen poſſibilitas neceſſariò contracta fuit, & non penitùs abſoluta, nec infinita aptitudo, hinc ſecundùm poſſibilitatem eſſendi mundus nec actu infinitus, nec maior vel minor quàm eſt, eſſe potuit ſine totius mutatione. Contractio autem poſſibilitatis ex actu eſt; actus autem ab ipſo maximo actu; quare cùm contractio poſſibilitatis ſit ex Deo, & contractio actus

Obiectio.

Cur Mundus infinitus eſſe non potuerit.

ex

ex contingenti ; hinc mundus neceſſariò contractus ex contingenti finitus eſt, vnde ex notitia poſſibilitatis colliges, maximum contractum naſci ex poſſibilitate neceſſariò contracta. Quapropter cùm poſsibilitas abſoluta ſit Deus, ſi mundum conſideremus, vt in ipſa poſsibilitate abſoluta exiſtit, tunc eſt in Deo, & eſt ipſa æternitas; ſi verò vt in poſsibilitate contracta eſt, tunc poſsibilitas natura tantùm præcedere intelligitur ; & ſic conſiderata poſsibilitas contracta, nec eſt æternitas, nec Deo coæterna, ſed cadens ab ea, vt contractum ab abſoluto, quæ diſtant in infinitum. Eſt enim infinitas altitudinis adeò incomprehenſibilis, vt nullus intellectus creatus quantumuis abſtractus eius capax eſſe poſsit ; vtpote quam ſolus Deus, quæ eſt ipſa infinitas abſoluta, plenè & perfectè comprehendere queat ; quam ſi creatus intellectus, ſiue is ſit angelicus ſiue humanus, plenè comprehenderet, eam haud dubiè etiam ſub eadem ratione formali, quà Deus, comprehenderet ; atque adeò ipſam Dei eſſentiam, quæ cum infinitate conuertitur, comprehenderet, quod impoſsibile eſt, cùm ad Deum comparatus intellectus creatus nihil ſit. Vides igitur, quod quemadmodum infinitas nullo intellectu capi poteſt, ita quoque impoſsibile eſt, mundum corporeum à Deo ſub infiniti ratione condi potuiſſe ; Mundus tamen vti maximum contractum quoddam eſt, ita infinitudinis vmbram & ſimilitudinem induit, adeo quidem, vt mundus, ſtante hâc conditione rerum, nec maior

Infinitum intellectu creato perfectè comprehendi non poteſt.

ior

ior nec minor à Deo fieri potuerit, quàm eſt; quod quidem maximum contractum tantum eſt, vt id omnes humani ingenij vires longè ſuperet. Verùm cùm de his alibi pluribus tecum egerim, ijs non immorabor; ſed ad particulares globorum naturas explicandas progredior.

CAPVT III.

De ordine globorum, & mira diſpoſitione mundi, & de centris rerum.

COſmiel. Creator omnium Deus Opt. Max. tanta mundum varietate condidit, tanto ordine diſpoſuit, vt tametſi omnia ex chaotica materia produxerit, nullum tamen mundi corpus alteri præciſè coæquetur, aut prorſus ſimile reperiatur; vnitate in dyadem, hac in triadem & tetradem ſe diffundente; ex qua omnium rerum diuerſitas, & in diuerſitate vnitas naſcitur. *Theodid:* Non capio quæ dicis, neque fieri poteſt, vt intelligam quæ proponis, niſi mihi altius propoſiti myſterij abſconditam profunditatem exponas. *Coſmiel*. Me ad ea cogis, quæ non niſi ab omni materialis naturæ conditione abſtractum intellectum requirunt; quia tamen ita iubes, haud illubenter votis tuis obſecundabo. Intende itaque quantum potes ingenij tui neruos, vt eorum, quæ dicam compos fias.

Sicuti igitur vnitas maxima omnium eſt in ſe abſolutè, ita vnitas Vniuerſi eſt in pluralitate contracta, vti ſuprà audiſti; plura autem in quibus vniuerſum actu contractum eſt, vt præciſa & abſoluta æqualitate conueniant fieri non poteſt; hoc enim pacto plura eſſe deſinerent; omnia igitur ab inuicem aut genere aut ſpecie, aut numero differre neceſſe eſt, vt vnumquodque in numero, pondere & menſura ſubſiſtat; & ne vnum cum altero coincidat, ab inuicem ea gradibus diſtingui oportuit. Conſiſtunt igitur inter maximum & minimum omnia contracta, ita vt quocunq; dato dari poſſit in ijs, quæ mundo continentur, maior aut minor contractionis gradus, excepto tamen progreſſu in infinitum impoſſibili; non igitur aſcenſus deſcenſuſue in contractis ad maximum vel minimum abſolutè eſſe poteſt; quemadmodum enim diuina natura, quæ eſt abſolutè maxima, nunquam ita diminui poteſt, vt ad finitam & contractā pertingat naturam; ita quoque natura contracta nunquam ita minui, ita ingrandeſcere poteſt, vt ad minimum vel maximum, quæ in maximo omnium abſoluto coincidunt, tranſire poſſit: Omne igitur contractum cùm ſemper plus minuſue contractum eſſe poſsit, terminum tamen neque Vniuerſi, neque generis, neque ſpeciei attingere poteſt: quemadmodum in diuiſione continui nunquam ad indiuiduum perueniri poteſt; nam Vniuerſi prima generalis contractio per generum multiplicitatem exiſtit, quam veluti per gradus quoſdam di-

Contractum maximum in pluralitate contractum eſt.

diſtingui oportuit; non autem genera, niſi in ſpeciebus, neque ſpecies niſi in indiuiduis ſolùm actu exiſtentibus contracta ſubſiſtunt. Sicuti igitur ſecundùm naturam contractorum, indiuiduum niſi infra terminum ſpeciei, aſſignari non poteſt, ſic etiam indiuiduum qualecunque vt Vniuerſi & generis terminum attingat, fieri non poteſt. Inter plura etenim eiuſdem ſpeciei indiuidua graduum perfectionis diuerſitatem cadere neceſſe eſt; quare nullũ ſecundùm datam ſpeciem adeò perfectum aut imperfectum dabitur, quo perfectius aut imperfectius dari non poſſit; non eſt igitur niſi vnus tum generũ & ſpecierũ, tum Vniuerſi terminus, quod eſt centrũ circumſerentia & connexio omnium Deus in ſecula benedictus. Non itaq; infinitam Dei potentiã euacuat Vniuerſum, neque fieri poteſt, vt maximi abſoluti terminum attingat Vniuerſum, neque genera terminum Vniuerſi, neque terminum generum ſpecies, neque indiuidua terminum ſpecierum; quare? vt omnia ſint id, quod ſunt, meliori modo intra maximum & minimum terminum, qui eſt Deus, principium, medium, & finis Vniuerſi, ſingulorumque quæ in eo continentur, Quapropter inter genera, quæ Vniuerſum contrahunt, talis eſt inferioris ſuperioriſque naturæ connexio, vt in medio coincidant, ac inter ſpecies diuerſas talis combinationis ordo exiſtit, vt ſuprema generis ſpecies, cum infima immediatè ſuperioris coincidat, non alia de cauſa, niſi vt ſit vnum continuum perfectiſsimumque

Nulla ſpecies, vel genus, indiuiduumque, alterius perfectionem attingere poteſt.

Solus Deus perfectio omnium.

que Vniuerſum. Vides igitur ſpecies diuerſas ſuperioris aut inferioris generis non connecti in indiuiduo quodam, quod magis aut minùs non recipiat, neque deſcendit, vt ſit minima alicuius generis, quoniam antequam ad minimum deueniat, in aliam, priuſquam, minima ſit, commutatur. In genere animalium, ſpecies humana altiorem gradum inter ſenſibilia dum attingere nititur, in intellectualis naturæ commixtionem rapitur; adeo vt nihil ſit in Vniuerſo, quod non quadam ſingularitate, quæ in nullo alio reperitur, gaudeat, neque tamen æqualitatem cum altero præcisè attingat; principia enim indiuiduantia in nullo indiuiduo in tali poſſunt harmonica proportione concurrere ſicuti in alio; & hoc ideo, vt vnumquodque per ſe ſit vnum, & eo modo quo poteſt, perfectum exiſtat. Hinc nullus globus mundanus, tametſi ex generali chaoticæ materiæ miſcella ſit factus, æqualis alteri eſſe poteſt, quin potius adeò omnes inter ſe differunt, vt ſiue ſitum, ſiue formas vnicuique proprias, ſiue compoſitionis rationem, ſiue denique vires & proprietates ſpectes, nullus alteri præciſè ſimilis ſit; præciſè enim & abſolutè æqualitas ſoli Deo Conditori conuenit, qui omnia in omnibus eſt; atque in hac varietate & pluralitate rerum, mundi conſiſtit perfectio. Verùm his præmiſſis iam tempus poſtulat, vt totius ordinem varietatemque Vniuerſi tibi pandam, vt quæ ſub vniuerſalium principiorum ratiocinio tibi expoſita ſunt, in particularitatibus luculen-

Nihil ad perfectionem aſcendere poteſt, niſi prius extra gradum ſuum exceſſerit.

Omnia in mundo ſingularitate quadam gaudent.

lentiùs intuearis. *Theod'd.* Sed hoc vnicum à te efflagito, vt ingenij mei paupertati & imbecillitati condeſcendas, nec me nimiâ abſtruſioris ſermocinationis profunditate obruas; & vt maiori fructu tuarum imbuar inſtructionum, nonnulla primum dubia, quæ iam dudum animum meum torſerunt, tibi proponam, ad quæ vt mihi reſpondeas etiam atque etiam rogo. Et ſunt, vtrum Tellus noſtra ſit vniuerſæ naturæ centrum? An ſola inter omnia mundana corpora, ſua librata mole immobilis permaneat? An iterum aliæ ſimiles terræ globi in rerum natura huiuſmodi immobilitate præditę reperiantur? Et cur diuina prouidentia, terram immobilem eſſe voluerit? *Coſmiel.* Quoad primum attinet, ſcias variè centri rationem hoc loco conſiderari poſſe; vel enim centrum fixum in corpore mobili, vel fixum in corpore immobili ſpectas; ſi prius, certum eſt, omnia mundi corpora ſuis centris inſtructa eſſe, quemadmodum in itinere noſtro expertus es; eſt autem centrum alicuius corporis mundani illud, in quod omnes & ſingulæ cuiuſcunque globi partes grauiores naturali appetitu inclinant, ad id ſolum feruntur, ad nullum aliud; vnde circa illud ad totius conſeruationem, arctè ſe premunt, & naturali quâdam ſympathia eidem ſe vniunt; leuiores verò portiones ab humido exſpiratæ, à centro ad circumferentiam feruntur; quod quidem effluuium globi corpus ambiens, nihil aliud quàm atmoſphæra quædam eſt, ſicuti in terreno glo-

Vtrum tellus ſit immobilis & naturæ centrum.

Centrum duplex.

Vtilitas centrorum.

globo aëris quædam regio, ad iſtiuſmodi mundi corpus perpetuâ quâdam elementorum pericycloſi ſouendum & ſuſtentandum à natura ordinata; quod niſi fieret, continui partibus mox diſſolutis diſperſiſque, effluuijs quoque ceſſantibus, mundi corpus vt ſubſiſteret, fieri non poſſet. *Theodid.* Et quænam cauſa eſt tanti niſus partium circa globorum centra? *Coſmiel.* Si profundâ mentis attentione, quæ ſuprà dixi, percepiſſes, mentem tuam nullum ampliùs teneret dubium; dico itaque, cauſam eſſe, quod cùm nullum mundi corpus ſiue globus cum altero quocunque præciſa æqualitate conueniat, ſed ſingula à ſingulis, ſiue ob ſitum, quem in mundo ſortiti ſunt, ſiue ob circumſitorum globorum aliam & aliam conſtitutionem, ſiue peculiari diuinæ prouidentiæ diſpoſitione à ſe inuicem differant; neceſſariò ſequitur, ſingulas globorum partes tantum id appetere totum, quod ipſis quàm maximè naturale eſt, neque vllum alium appetitum ad alios differentis naturæ globos habere; vt videlicet in proprio globo meliori modo, quo eſſe poſſunt, exiſtant, tum ad propriam perfectionem conſeruationemque, tum ob vnionem Vniuerſi; quod quidem fieri non poterat, ſi ſinguli ſuis inſtructi centris non fuiſſent; & certè, niſi in medium globi centrum nullâ aliâ ratione niti, neque tenuioris, leuioriſque ſubſtantię corpuſcula ad atmoſphærā conſtituendā, quæ corpori prorſus neceſſaria fuit, exſpirari ſine cētro potuiſſent; hoc enim centrorū ſitu & poſitione

Quæ cauſa ſit tanti corporum niſus ad centrum.

Differentis naturæ.

Sine centro nihil corporeum ſubſiſtere poteſt.

ne

ne quam à primordijs rerum diuini muneris diſpoſitione globi adepti ſunt, diſtantias ab inuicē ſemper habent impermutabiles, ſuas pariter ſinguli ſemitas æthereas metaſque iuxta quas ad intelligentiæ motricis nutum vnà cum atmoſphæris voluuntur, à primo motore omnium, quas tranſgredi non poſſunt, aſſignatas habent. His itaque præmiſſis modò ad dubia mihi paulò ante propoſita reſpondeo; quæ ſunt, vtrum terra ſit vniuerſæ naturæ centrum? An ſola inter cœtera mundanorum globorum corpora immobilitate gaudeat? Quod ad primum attinet, dicó Tellurem vniuerſæ naturæ centrum eſſe in immobili corpore fixum, ſolamque immobilitate gaudere, cœteris omnibus circa eam circumactis corporibus; cùm enim Deus Optimus Maximus Terram ab æterno in humani generis ſedem deſtinauerit, in qua inſcrutabilis diuinæ ſapientię altitudo occultis prouidentiæ ſuæ decretis hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam conditurus erat; in qua ad lapſæ naturæ reſtaurationem Filium & Verbum ſuum naturā humanam aſſumere, terreſtris mundi conciuis fieri, omnia inuiſibilis mundi arcana pateſacere, ad æternæ vitæ beatitudinem conſequendam hominibus viam demonſtrare ei complacuerat; conueniens quoque fuit, tale ijs habitaculum præparare, quod inſtar regij throni ſua niteretur firmitudine & immobilitate, reliquis omnibus mundanis globis eidem, vtpote cuius gratia conditi erant, perenni motu famulantibus; & quoniam

Terra vniuerſæ naturæ centrum.

Omnia propter Tellurem condita ſunt.

niam homo mundi filius ad vitam ſuam trahendam, magna rerum copia & varietate opus habeat; hinc quidquid in omnibus mundi corporibus exiſtit, id in Telluris globum veluti in mundi maioris quandam epitomen conditor congeſſit, ne vllum aſtrum aut ſtella foret, cuius virtus non in aliqua Telluris ſobole exhiberetur; quod verum eſſe, innumerabilis rerum, quas in huius infimi mundi theatro quotidiè contemplaris, varietas ſat ſuperque demonſtrat; quin & ipſum hominem telluris incolam ea dotium prærogatiua cohoneſtare dignatus eſt, vt non incongruè in hunc vſq; diem microcoſmi, ſiue mundi minoris nomine triumpharet. Qnoniam verò Tellus memoratarum virtutũ effluxus, quos ſidera in eam vnanimi virium conſpiratione deriuant, finem ſuum aptioribus medijs conſequi non poterat, quàm ſi Terra immobilis ſuo ſtabiliretur centro; atq; hoc pacto tanquam paſſiuum rerum principium cœleſtibus ei neceſſarijs imprægnaretur influxibus; quod non fiebat, ſi vel circa proprium axem, vel in circulo annuo deuoluta perpetuis inconſtantiæ legibus fuiſſet ſuppoſita. Eſt enim paſſiuum principium, adeo motus impatiens, vt ſine quiete ſeminalium, effluuiorum, quæ aſtra ceu principium actiuum in, id influunt, capax eſſe non poſſit; quæ quidem immobilitas ſine centro eſſe non potuit; imò vniuerſæ naturæ centrum, in quod omnia influerent eſſe, debuit. *Theodid.* Sed quomodo intelligam centrum vniuerſæ creaturæ, cùm tamen ſinguli globi

Omnes ſtellarum vires elucescunt in terreſtris globi rebus.

Terra non poterat apta eſſe generationibus rerum ſi non immobilis eſſet.

ſuis

ſuis quoque centris inſtructi ſint; cur non potiùs Solem centrum Vniuerſi dici poſſe credam? *Coſmiel.* Reliqua mundana corpora ſuis ſtabiliuntur centris, ne partes globorũ diffluant, & ſic vnitæ commodius vires ſuas diffundere in inferiora queant; quorum ſyſtemata per immenſa æthereæ auræ expanſa mobilia ſunt; eo ſolum fine, vt terram feraci radiorum fœtura circumeundo fœcundam redderent, inſtituta; Terram verò, cuius cauſa omnia reliqua condita ſunt, neceſſariò centro ſuo ſtabilitam & immobilem, vt ambientium ſiderum radios commodiùs ſuſcipere poſſet, eſſe oportuit. Atque ex hoc capite centrum Vniuerſi rectè appellatur, cùm illa vnica ex omnibus mundi globis immobilitate ſua gaudeat; aſtra verò cœtera eam perenni motu, ad ei veluti Regi cuidam globorum ſua officia impendenda, ſummo ordine circumeunt. T*heodid*: Sed quomodo id fieri poſſit, non capio; cùm mundus tam vaſtus ſit, vt nulla humani ingenij vi comprehendi poſſit, imò innumera aſtrorum agmina in profundis illis firmamenti receſſibus contineantur, quæ radijs ſuis non dicam terram, ſed ne infimam quidem firmamenti ſtellam attingere queant; fruſtra igitur illa in natura rerum conſtituta videntur. *Coſmiel.* Theodidacte, minimè adhuc ordinis ſcientiam callere te video. T*heodid:* Doce me igitur mi Coſmiel huius ordinis tam neceſſariã ſcientiam. *Coſmiel.* An neſcis, inferiora omnia ſuperioribus ſubſtare? Quod itaque in mundo intellectuali

Terra ſubdita ſupernis corporibus veluti principium paſſiuum actiuo.

Quod faciant aſtra nobis incognita ad terræ vtilitatem.

li Angelici chori ſunt, id in mundo ſenſibili ſunt ſenſibilia ſphærarum interualla in vtroque mundo eo ordine diſpoſita, vt vnus alteri neceſſariò ſubdatur, & ſuperiores illuminent, perficiantque inferiores, de quibus in ſequentibus fuſiùs te inſtituam; ita vt à primo Seraphici ordinis ſtatu ad vltimum vſque Angelici ordinis, perpetuus quidam & incommutabilis influxus fiat; Haud ſecus in mundo ſenſibili, tametſi nonnulla mundi corpora adeò remota ſint, vt Tellus, Sol, Luna, cœterique planetæ eorum reſpectu in nihilum abeant, eſt tamen ſummus quidam admirānduſque inter ea nexus, vt ſuprema omnium & remotiſſima corpora primò in ſibi ſubdita influant, virtutibus varijs impleant, hæc influxu ſuperiorum fæta, tum propriam, tum à ſuperioribus inditam fœturam cum fœnore inferioribus ijſque vicinis globis impendant; Hoc pacto à ſupremis ad media, à medijs in infima mundi confinia, virtus, tum omnium, tum ſingulorum admirandâ quadam connexione propagatur; vt tametſi terra nihil ſit, reſpectu remotiſſimorum mundi corporum, virtutem tamen eorum mira quadam concatenatione ſentiat per intermedios ſenſibileſque mundi globos deductam propagatamque.

Aſtra nobis incognita mediantibus alijs aſtris in terram influunt.

CA-

CAPVT IV.

De diſtantijs corporum mundanorum, tum inter ſe, tum ad terram comparatis, in quo mira diuinæ prouidentiæ ratio elucet.

THEODIDACTVS. Mirâ cor meum dulcedine tam concinno ratiocinio rapis; agedum mi Coſmiel; nunc explicare aggredere, quænam illa ſit diſtantia, qua Deus ſupremus ille Harmoſta omnium mundi corporum, tum inter ſe ſingulorum, tum omnium ad terram comparatorum diſtantias diſpoſuit; cùm enim Deus Opt. Max. omnia in numero, pondere & menſura fecerit, certè vti eum mundũ in admiranda quadam ſymmetria & proportionatiſſima vnius corporis mundani ad aliud intercapedine, tum in quantitatis ſiue magnitudinis vnicuique ad finem ſuum conſequendum appropriatæ menſura exactiſſima arbitror conſtituiſſe, ita certus ſum ineffabilẽ diuinæ potentiæ ſapientiâ omnia ad æternæ legis amuſſim diſpoſuiſſe. *Coſmiel.* Rectè ſentis Theodidacte, & aliud ſine iniuria Conditori ſapientiſſimo irrogata ſentire & aſſeuerare non poſſes. Dixi tibi ſupra, mundum à Deo Conditore ſub tanta vaſtitate conſtitutum, vt nulla humani ingenij vis & acies tanta ſit, quæ eius magnitudinis terminos & limites animo comprehendere

Mundi ſymmetria.

Mundus inconceptilis magnitudinis eſt.

queat; & hinc vel potiſſimum liquet, quod ſi diuina potentia vel minimum terræ vermiculum ijs naturæ dotibus ornauerit, vt nemo Philoſophorum tam acuto ſit ingenio, qui eas penetrare poſſit; tunc putas, Vniuerſi huius terminos & conſtitutionis rationem concipi poſſe? Non eſt hæc huius caduci temporis conditio, ſed ei, quo eum facie ad faciem in verbo vitæ contemplaberis ſtatui reſeruatum: Et tametſi mundus talis & tantus ſit, eo illum nihilominus ordine & proportione, quoad ſingulos mundanos globos ordinauit, vt nullum in eo adeò exile corpus reperiatur, quod non ad aliud, & omnia ad ſingula perfectâ vnione & harmonia abſolutiſſima conſonent. Quæ vt omnia luculentiùs pateant, à terra, Luna & Sole incipiam, quæ mundi corpora vti ſenſibus tuis maximè patent, ita dictæ proportionis leges melius faciliuſque apprehendes; Quoniam verò omnia mundi corpora non contigua corporum mole, ſed viribus & proprietatibus ſpecificis vnum alterum contingit, ſumma quoque & abſoluta vnius ad alterum proportio neceſſaria fuit, ne proportione deficiente effectibus ſuis à natura intentis fruſtrarentur. Quod vt intelligatur; Notandum igneis corporibus (cuiuſmodi Solem eſſe dicimus, & quidem totius naturæ inferioris ignem) ita comparatum eſſe, vt in corporibus ſub alia & alia diſtantia remotis, alia & alia temperamenta efficiat; quod non tantùm natura, ſed & empyrica ars manifeſtè nos docet. Priùs quidem nos

Mundi globorumq; ad inuicem proportio.

nos luculenter radij Solis in terram aliter & aliter reflexi docent, qui ſub Zona frigida effectus alios, aliam ſub temperata, ſub torrida denique aliam conſtitutionem præſtant, vti fuſè in Arte Anacamptica demonſtraſti; & ſi admiranda hæc effectuum diuerſorum varietas ita harmonica eſt, vt Terra ſine ea conſeruari neſcia, perpetuam rebus diſſonantiam induceret; ergo diſtantia Telluris à Sole cum tali & tali magnitudine corporis, talem diſpoſitionem Terræ non aliam, tale temperamentum non aliud, talem varietatem harmonicam non aliam producit. Iterum diſtantia hæc cum tali magnitudine Telluris, lucis & vmbræ in omnibus locis portionem æqualiſſimam, vti in citata arte Anacamptica multis modis oſtendiſti, efficit. Quod ſi diſtantia maior aut minor foret, iam tota harmonia in diſſonantiam quandam confuſiſſimam redigeretur; quemadmodum chordæ ſub tali & tali longitudine conſonantes, mox vbi à debita ſibi longitudine deſciuerint, loco melodiæ neſcio quid inconcinnum & diſſonum pariunt. Sic Terra, ſi ſub eadem magnitudine Soli vicinior foret, aut ab eodem remotior, quàm reuera eſt; ea vicinior à radijs Solis efficacioribus, aut remotior à debilioribus radijs percuſſa, præterquam quod maximam lucis & vmbræ inæqualitatem induceret, temperamentum quoque humanæ vitæ non noxium tantùm, ſed & prorſus incongruum produceret. Idem prorſus contingeret, ſi ſub eadem longitudine ſeu diſtantia corporum moles

Arachymica diuerſos effectus diuerſis ignis incenſioris & remiſſioris gradibus efficit.

Exemplum à muſico inſtrumento.

les

les tam Solis quàm Telluris maiores vel minores forent. Nam ſicuti in ſpeculis vſtorijs certa & determinata foci à ſuperficie ſpeculi diſtantia ad combuſtionis effectum præſtandum requiritur; ſic & inter Solem & Terram ad caloris proportionatum augmentum, diſtantiam conſtituit æterna Dei ſapientia proportionatiſſimam & prorſus harmonicam. Quod præterea diuerſi in Tellure effectus à diuerſo caloris gradu, quem continuus Solis inter duos Tropicos proceſſus, radiorum modò ad alias partes normalium, iam ad nonnullas obliquorum, nunc ad quaſdam obtuſorum proiectione cauſat, Empyrica ars luculenter docet, quæ per ignis aliter & aliter applicati actionem, alios & alios caloris gradus producit, quibus diſtillanda res ſimplex mirâ quâdam ratione aliam & aliam conſtitutionem acquirit, cum elementis mirâ quâdam harmoniâ ſymbolizantem, & quæ prius in vna quaſi homogenea maſſa confuſa iacebant, modò ignis ope in varias veluti naturas diſcreta, varia diuerſæ qualitatis corpora per variam fermentationem, coagulationem, fixationem, diſſolutionem, compoſitionem, emollitionem, indurationem exhibet. Quemadmodum igitur Sol ad Terram prorſus harmonicè conſtitutus eſt; ſic & Luna, Venus, Mercurius, Mars, Iuppiter, & Saturnus, tum ad inuicem, tum ad Terram Solemque ſuas habent à natura requiſitas interuallorum magnitudinumque rationes harmonicas. Et Luna quidem talem à Sole & Terrâ ſortita eſt diſtantiam cum pro-

Si ſol vel terra maior foret quam reuera eſt, harmonia mundi confunderetur.

Exemplum à ſpeculis vſtorijs.

Exemplum ab arte Empyrica.

por-

portione magnitudinis debita, vt ſi per diuinam potentiam, intercapedo eius tum à Sole, tum à Terra magnitudoque eius mutaretur, tota neceſſariò harmonia confuſa, Tellurem perire neceſſe foret. Nam ſub tali & tali diſtantia aptè terram influxu ſuo fouere poteſt, & non alia; ſub tali iterum & ſub tali, non ſub alia feruorem Solis infringere poteſt, & contrà Sol Lunæ humiditatem frigiditatemq; radiorum ſuorum mixtura ita temperare, vt intentum à natura effectum in Terram conferendum producat; Si enim Luna Terræ vicinior foret, nimia humiditate ſua prorſus abſonos incongruoſque in Terra effectus produceret; Contrà, ſi ea Soli vicinior, Sol in Lunam efficacius agens conſumpta eius humiditate, omnia in Terreno mundo calore ſuo exceſſiuo perderet. Vnde natura igneo corpori Solari, aqueum Lunare obiecit, ea proportione diſtantiæ, vt vnum alterius in Tellurem impetum cohiberet, & veluti diſſonum conſono ſtringeret, ligaretque. Quia verò Sol non ſemper Tellurem eodem calore ferit, ſed pro ratione aſcenſus deſcenſuſque tum annui tum diurni diuerſa; ita Lunam quoque eodem ſemper humiditatis & frigiditatis gradu Terram ferire noluit, ſed pro diuerſa phaſium Lunarium alteratione, item aſcenſus deſcenſuſque in apogæis perigæiſque ratione, diuerſo. Ita vides in calidiſſima æſtate Lunam plenam humillimam & minimam parum poſſe; contrà gelidiſſima hyeme, Sole humili loco conſtituto, Lunam plenam velu-

Diuerſitas motuum Solis & Lunæ, phaſiumque, ad quid conferat.

ti

ti vicariam Solis aſſurgere; ita abdito naturæ conſilio factum eſt, vt mundus inferior exacta hac varietate veluti conſono diſſona quadam mixtura in perfectione ſua conſeruaretur.

Quia tamen Sol feruentiſſimus vnà cum humidiſſima Luna perfectam humorum in terreno globo harmoniam ſine interuentu aliorũ corporum conſtituere non potuerunt, hinc diuina prouidentia inter Lunam & Solem duo alia conſtituit mundana corpora, Venerem ſcilicet & Mercurium, diuerſis virtutibus præpollentia corpora, in quibus Solarium radiorum vehementia carminata quaſi obtunderetur, atque inde auctis viribus humiditati Lunari neceſſarijs, Tellurem maiori varietate bearet. Nam Venerei corporis fœcundatiua quadam vi pollentis influxus Lunæ communicatus; humiditatem eius ſimiliter fœcundat: Mercurius verò conſoni à diſſono diſcretor; quod noxium eſt & ſuperfluum tam in Sole quàm in Venere in ſe deriuatum temperat, atque ſic tandem aliud fundat harmoniæ genus inferiori mundo neceſſariũ, quę omnia ſucceſſu temporum varias pro varijs aſpectibus & excentricis ſiderum dictorum ſedibus, diuerſas ſemper effectuum combinationes moliuntur; quia porrò nullum organum tam perfectè concinnatum eſt, quod non ſucceſſu temporis, chordis vel laxatis, vel plus æquo ſtrictis diſſonantiam incurrat, ita fieri non poteſt, vt in inferiori mundo cum elongatione vel approxima-

Venus & Mercurius quid præſtent

Morbi globorum quomodo curentur.

matione dictorum corporum à Terra, tum variæ ſubinde configurationis conſtitutione cum tempore in δυσκρασίαν non abeat, quæ tamen, non ſecus ac corpus varijs ſucceſſu temporis humoribus opletum, febrique correptum, per humidi ſubtractionem tandem euacuatum, ſanitati reſtituitur.

Atque hunc in finem Deus per naturam artem ſuam, duo in Cœlo prorſus diſſona corpora poſuit, Martem & Saturnum, ex quorum pernitioſo effluuio ſeu euaporatione omnia mundi ſublunaris mala originem habent; quæ ne in apertam totius inferioris mundi œconomiam inſignem κακοχυμίαν deducerent, intermedium ipſis poſuit Iouem ſtellam benignam, cuius ſalutifero influxu vtriuſque exitialis & prorſus perniciosa vis, quam euaporant, cohibita refrænaretur; & ne Martis virulentia Tellus impetita manifeſtæ pateret ruinæ, natura eum in omnium maximo excentrico collocari voluit, vt infrà à Sole & Venere, ſuprà à Ioue coërcitus à ſæuitie aliquantiſper deſiſteret; neque tamen natura in tam pernicioſorum corporum conditu ideo nouerca inſimulari debet, quin potiùs ſummo & abdito quodam conſilio ea ſic diſpoſuiſſe cenſeri debet; vtpote ſine quibus mundus conſeruari non poſſit. Idem enim in mundo maiori magna vitioſorum humorum congerie aggrauato præſtare videntur, quod in microcoſmo pernicioſis febribus, humorumque peſſimorum abundantia cantharides,

Mars & Saturnus maligna ſidera ad quid conferant.

medicamentaque cauſtica quâdam virtute pollentiâ; his enim morbificæ materiæ confluxus attractus, & à centro ad circumferentiam diſſipatus hominem periclitantem liberat. Ita nullum in rerum natura malum eſt, quod non in bonum totius Vniuerſique conſeruationem tandem cedat. Quid enim Mars & Saturnus aliud ſunt, quàm diſſonantiæ quædam? quæ tamen à Ioue conſonantia perfecta ſyncopatæ ligatæque non dulcedinem tantùm muſicæ, ſed & maximum ornamentum conciliant. Quid aliud Mercurius niſi diſſonantia quædam inter Lunam & Venerem veluti duas conſonantias ſyncopata ligataque, ne libertatem nacta nullique obligata, terram ipſam benigno Solis, Veneris & Lunæ influxu fœdaret.

Nullum in natura malum quod nõ ad bonum conferat.

Cùm verò natura perpetuò varietatis ſtudioſa ſit, ne ſemper ſucceſſu temporis eandem harmoniam inferiori mundo offerret, ſingulos Planetas cùm circa proprium centrum, tum elongatione & approximatione ab inuicem in excentricis facta, tum varia aſpectuum ſub Zodiaci ſignis poſitione relationeq; noua ſemper & noua fundare harmoniæ genera voluit; ſemper tamen ſub determinatis & à natura intentis limitibus; ita vt in excentricis qui motuũ planetariorum veluti limites quidam ſunt aſcendentes vel deſcendẽtes tonos ſiue modos gradatim mutarent, nunc ex dorio in phrygium, & hinc in lydium, mox in æolium, & ſic de cœteris procedentes, donec tandem ad aſſumptum initio tonum, & cir-

Cur globi circa proprium centrũ, aliiſque tam diuerſis motibus inſtructi ſint.

Mira planetarum harmonia.

& circulatione integra tonorum peracta reuerterentur. Partes verò globorum ſiue corporum planetariorum cum heterogeneæ ſint, & naturam, qualitates, proprietates, vireſque ob diuerſum ſitum reſpectumque ad reliquos circumiacentes Planetas diuerſas ſortitæ ſint, natura eos circa proprium centrum verſari voluit, vt alias ſemper & alias partes Telluri obuerterent, idemque in Muſica cœleſti, quod in Muſica artificiali diſſonorum cum conſonis commiſſura præſtarent. Vides igitur Planetas eo ordine eſſe diſpoſitos, vt vel vno à determinato ſibi limite, veluti harmonico interuallo recedente, tota harmonia meritò deſtruatur. *Theod*: Cepi omnia optimè, quæ de prouidentia diuina circa diſpoſitionem planetarum diſſeruiſti; Sed non capio, quomodo hæc diſpoſitio circa corpora in inexplicabili illa firmamenti profunditate latentia intelligenda ſit, cùm nullam huiuſmodi corporum ad terram proportionem, vtpote quæ extra omnem humani oculi aciem conſtituta ſint, reperiam. *Coſmiel*. Theodidacte rem arduam à me petiſti, quam tibi quidem exponere vix liceat, niſi per altiſſima quædam principia non omnibus obuia, quæ veriſſima tamen ſunt, & mox apertè videbis, quod tametſi mundus inconceptibilis, & immenſurabilis ſit, & globi mundani innumerabiles, nihilominus tamen omnia in omnibus, ſingula in ſingulis, quodlibet in quolibet ratione ineffabili exiſtunt, & omnia ad inuicem nexu & proportione admiranda, cum reciproca influxuum re- Omnia in omnibus ſunt.

receptione diſpoſita ſunt; & ſi acutè ſuperiùs dicta diſpexeris, minimè tibi veritatis illius diuini Dionyſij epiphonema, quo nixus omnia in omnibus, & quodlibet in quolibet aſſeruit (quod & nonnulli ex priſcis Philoſophis ſenſerunt) difficile futurum confido: Nam cùm manifeſtum ſit, Deum ita eſſe in omnibus, vt omnia ſint in ipſo; & conſtet, Deum quaſi mediante Vniuerſo eſſe in omnibus, hinc omnia in omnibus eſſe, & quodlibet in quolibet conſtat; Vniuerſum enim quaſi ordine naturæ vti perfectiſſimum, ſic vt quodlibet in quolibet eſſe poſſet, præceſſit omnia. Vniuerſum ſcias eſſe ipſam rerum omnium creatarum compagem, & ita quodlibet recipere omnia, vt in ipſo ſint ipſum contractè, cùm quodlibet non poſſit eſſe actu omnia, cùm ſint contractum, contrahit omnia vt ſint ipſum; ſi igitur omnia ſint in omnibus, omnia quodlibet præcedere videntur. Non igitur omnia ſunt plura, quoniam pluralitas illa quodlibet non præcedit; vnde omnia ſine pluralitate quodlibet ordine naturæ præceſſerunt; non ſunt igitur plura in quolibet exiſtente, ſed omnia ſine pluralitate ſunt idipſum. Non eſt autem Vniuerſum niſi contractè in rebus, & omnis res actu exiſtens contrahit vniuerſa, vt ſint actu id, quod eſt; omne autem actu exiſtens in Deo eſt, quia ipſe eſt actus omnium, actus autem eſt perfectio & finis potentiæ; vnde cùm Vniuerſum in quolibet actu exiſtente ſit contractum, patet Deum, qui eſt in Vniuerſo, eſſe in quolibet & quodlibet

libet

libet actu exiſtens immediatè in Deo, ſicuti Vniuerſum in eodem; non eſt igitur aliud dicere quodlibet eſſe in quolibet, quàm Deum per omnia eſſe in omnibus, & omnia per omnia eſſe in Deo. Vnde colliges, quomodo Deus ſit abſque diuerſitate in omnibus, quia is eſt quodlibet in quolibet, & omnia in Deo, quia omnia in omnibus; ſed cùm Vniuerſum ita ſit in quolibet, vt quodlibet in ipſo, & Vniuerſum in quolibet contractè id, quod eſt ipſum contractè, & quodlibet in Vniuerſo eſt ipſum Vniuerſum, quamuis Vniuerſum in quodlibet ſit diuerſâ ratione, vti & quodlibet in Vniuerſo ratione diuerſâ. *Theodid*: Nimis ſubtili ratiocinio intellectum meum, tantum abeſt, vt illumines, vt potius obtundas; oſtende itaque ſenſum dictorum aliquâ ſimilitudine, vt eorum capax eſſe queam. *Coſmiel*. Faciam quod iubes. Manifeſtum itaque eſt, lineam quandam actu infinitam, ſi à Deo produceretur, non ſolùm lineam, ſed & triangulum, circulum & ſphæram complicaturam, ita vt huiuſmodi non tam linea, quàm triangulus, non tam triangulus, quàm circulus aut ſphæra dici poſſit; omnis autem linea finita cùm eſſe ſuum habeat à linea infinita, quæ eſt omne id, quod eſt, neceſſariò ſequitur, in linea finita omne id, quod eſt, eſſe lineam finitam, v. g. linea vti conſideratur in triangulo, circulo, ſphæra, eſt linea finita, omnis ergo figura in linea finita eſt ipſa linea, & non eſt in ipſa aut triangulus aut circulus, aut ſphæra actu exiſtens, quoniam ex pluribus actu

Quid ſit omnia eſſe in omnibus & quodlibet in quolibet.

Explicatur præcedens epiphonema varijs exemplis.

non

non ſit vnum actu, cum quodlibet actu non ſit in quolibet; ſed triangulus in linea eſt linea, & circulus in linea eſt linea, & ita de reliquis. Et vt clarius omnia tibi pateant, linea actu eſſe nequit, niſi in corpore; in corpore autem longo, lato & profundo omnes figuras complicari nemo dubitat. Sunt igitur in linea actu omnes figuræ actu ipſa linea, & in triangulo triangulus, & in ſphæra ſphæra; nam omnia in lapide ſunt lapis, in anima vegetabili, ipſa anima; in vita vita, in ſenſu ſenſus, in viſu viſus, ratio in ratione, in intellectu intellectus, in Deo Deus. Vides itaque quomodo rerum vnitas, ſiue Vniuerſum eſt in pluralitate, & pluralitas in vnitate; conſidera attentius, & videbis quomodo quælibet res actu exiſtens ex eo quieſcit, quia omnia in ipſa ſunt ipſa, & ipſa in Deo Deus: vides mirandam rerum vnitatem, æqualitatem, & inexplicabilem connexionem ſingulorum cum ſingulis, vt omnia ſint in omnibus. Atque hinc colliges quoque, vnde diuerſitas & connexio naſcatur, cùm enim quælibet res actu omnia eſſe non potuerit, quia fuiſſet Deus, ideo fecit omnia in diuerſis gradibus, vt hoc pacto omnia ſint id, quod ſunt, quoniam aliter & melius eſſe non potuerunt. Quieſcunt itaque omnia in quolibet, quoniam gradus vnus ſine alio eſſe non potuiſſet. Sed explico totum tibi per familiare exemplum, ſicuti in humani corporis membris quodlibet confert cuilibet, & omnia in omnibus quieſcunt; cùm enim oculus non poſ-

Aliud exemplum quomodo omnia ſint in omnibus.

poſſit eſſe manus, ideo contentus eſt oculus, vt ſit oculus, & pes vt ſit pes, & omnia membra ſibi mutuo conferunt, vt vnumquodque modo meliore quo poteſt, exiſtat id quod eſt, neque enim manus, manus eſſe poteſt in oculo, ſed in oculo eſt oculus, in quantum ipſe oculus eſt immediatè in homine; & ita ſingula membra in pede ſunt, in quantum pes; in manu, in quantum manus, in quantum pes & manus immediatè ſunt in homine, vt quodlibet membrum per quodlibet immediatè ſit in homine, & homo ſiue totum per quodlibet membrum ſit in quolibet, ſicuti totum in partibus eſt, per quamlibet in qualibet. Ita Vniuerſum per naturam in omnibus omnia eſt, ita omnia quoque in mundo, tametſi nobis occulta & humano ingenio incomprehenſa proportione connectit, vt tametſi omnia & ſingula mundana ſyſtemata diuerſa ſint, in vnum tamen perfectè conſpirant, & quamuis innumeri in mundo globi ſint nobis incogniti, & extra omnem ſenſuum comprehenſionem longè remotiſſimi, ita tamen per naturam, quæ eſt ars Dei & ſpiritus Vniuerſorum, ſeu anima mundi, ita aptè connectuntur, & per motum in tantam harmoniam concinnantur, vt vnum ſine altero, ſine totius diſſolutione eſſe non poſſit; atque hæc eſt vera illa catena heracleotica, ex vltimis cœlorum confinijs, in vltima mundi corpora demiſſa, ex quo ſi vel vnum annulum aut globum ſeparares, totum vtpote ſolutâ compage concidere neceſſe foret. Vides igitur quomodo corpora

Quomodo vniuerſum ſit in omnibus & omnia in ipſo.

Catena heracleotica quæ.

ra

ra mundana quantumuis remota per occultam tamen proportionem hominibuſq; incognitam connexionem cum omnibus & ſingulis conſonent. *Theodid.* Quæcumque hucuſque ſapienter iuxta principia altiſſima diſſeruiſti, ita vera ſunt, vt intellectum meum prorſus conuincant, neque quicquam habeam, quod ijs opponere queam; ſed modo noſſe cuperem, cur Deus & in quem finem tam innumerabilem corporum mundanorum multitudinem produxerit. Nam quemadmodum, dum per immenſa firmamenti expanſa iter ageremus, curioſè obſeruaui, eorum nullum nec numerum nec finem reperiri; vt vel inde in hanc opinionem deuenerim, non tantùm tot eſſe in mundo Aſtra diuerſa, quo diuerſæ in Telluris globo rerum ſpecies exiſtunt, ſed & numerum aſtrorum, numerum hominum ab origine mundi vſque in eiuſdem conſummationem prædeſtinatorum ſi non æquet ſaltem ſuperare. *Coſm.* Rectè ſentis mi Theodidacte, neque enim Conditor ſapientiſſimus omnia humano intellectui in hoc corruptibili mundo peruia eſſe voluit, ſed innumera feliciori ſeculo & æternæ beatitudini reſeruauit; paucula tamen operum ſuorum alijs ſeculis veluti per rimam quandam detexit, vt gloriæ ſuæ potentiæque magnitudinem, quantum humanæ conditionis ratio concederet, oſtenderet; etiamſi enim hoimnes intentio eius lateat, non ideo tamen efficaciſſimis ſuis priuantur eſfectibus, ſufficiat illis ſcire omnia in vnam conſpirare

Cur Deus tantam cæleſtium globorum multitudinem condiderit.

Coniectura qua numerus aſtrorum omnium electorum multitudinem ſuperare, aſſeritur.

rare

rare harmoniam: certè ſi in inferiorum rerum natura nil adeò exile & minutum ſit, quod non in certos fines ſapientiſſimè conditum ſit, ratio tamen vel minimi vermiculi, cur videlicet Deus eum tali & tali ratione condiderit, & quis eius in humanis rebus vſus ſit, homines lateat, quantò plus maxima illa & ingentis magnitudinis mundana corpora, quæ maximos & eminentiſſimos vſus, non niſi in altera vita reuelandos habent, humano intellectui imperuia eſſe cenſere debes. Quis ex medicis hucuſque certum muſculorum, cartilaginum, venularum, fibrarum, aliarumque minutiſſimarum humani corporis partium numerum & multitudinem indicauit? Vel vnicâ tamen à toto corpore ſeparatâ, totius corporis harmoniam deſtrui certum eſt. Neſcimus quidem modò particularium aſtrorum virtutes & effectus, ſed tunc fortè ſciremus, eaque experturi eſſemus, ſi vel vnica Stella ex aſtris diuinâ virtute tolleretur. Certum quoq; nobis ſit, omnia propter terram hanc, vtpote in qua diuina maieſtas carne induta cum hominibus conuerſari dignata, operum ſuorum magnalia oſtendere ſibi complacuit, & terram propter hominē eius incolam conditam eſſe, vt videlicet nobiliſſima creaturarū homo mundi filius, & hæres, hanc admirabilem mundi machinam conſiderans, Conditoris infinitam & inexhauſtam potentiam, ſapientiam, bonitatemque cognoſceret, & concinniſſima ſingularum partium muſica excitatus, in laudes ſuauiſſimi Conditoris continuò

Pauca nouit homo in hoc mundo conſtitutus.

Omnia propter Telluris globum condita ſunt; & Tellus & maria propter hominem; & vniuerſa finaliter propter Deum.

conſtanterque perſoluendas animaretur, & ſic tandem poſt corruptibilis huius vitæ tranſitum Deo plenus, in verbo vitæ, veluti rerum omnium totiuſque mundialis machinæ pulcherrima idea, eundem & in ipſo omnia æternùm contemplari mereretur.

Apoſtrophe ad Terrigenas.

Diſcant igitur ex hiſce mortales, quantis ad minimam portiunculam in anguſtis terreſtris huius puncti gurguſtijs acquirendam laboribus, ſudoribus, periculis, afflictionibus variè ſeſe exponant? quantula ſit portio eius, quod obtinent, reſpectu earum, quas Deus electis ſuis præparauit in altiſſimis cœlorum habitaculis manſiones, quæ non dubito, hominum prædeſtinatorum ab origine ad hæc vſque tempora exiſtentium numerum longè excedunt; nam vt rectè æterna Dei Sapientia dixit: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*, id eſt, innumerabiles & ingenio humano inconceptibiles. Excitent itaque in ſe frequenter deſiderium collium æternorum mortales; reſpiciant ſæpè animo oculiſque ad lucium iſtarum lucis æternæ veluti vmbras quaſdam, ſic enim fiet, vt terrenarum rerum amore exuti vberius cum lucis filijs, & in conſortio filiorum Dei conuerſentur.

CA-

CAPVT V.

De motu incomprehenſibilis velocitatis, quo circa Tellurem voluuntur aſtra.

THEODIDACTVS. Inter cœtera mi Coſmiel, quorum apprehenſione meus intellectus vacillat, motus globorum eſt; cùm enim ſuprà dixeris, præter terram omnia reliqua mundana corpora, quæ aſtra dicimus, loco moueri, motu vtique non rectilineo, non tranſuerſo & diſſipato, ſed circulari eoque circa terram fixam immotamque ad exemplar archetypi. Cùm verò à te edoctus innumeras ſtellarum congeries in intimis firmamenti penetralibus compererim, adeo à terra, Sole, Luna noſtra remotas, vt eas nec ſenſus, nec intenta mentis fixio capere poſſit; & tametſi tertiò me altiùs à prima firmamenti ſtella ſuſtuleris, quàm eadem à terra diſtet, earum tamen nec finem, nec numerum eſſe deprehenderim; certè curſum quo 24 horarum ſpacio diurnam circa terram circumuolutionem deſcribunt, incomprehenſæ velocitatis motum eſſe neceſſe eſt; adeo vt nihil in terrenis rebus adeò citum & velox reperiatur, quod cùm concitatiſſima dictorũ corporum velocitate comparari queat, omnis fulguris & fulminis, omnis ſagittæ arcu excuſſæ velocitas, tarditas potiùs, quàm velocitas comparatione velocitatis dictorum globorum di-

Ratio velocitatibus motuum ſtellarum altiſſimorum.

Vu 2

dicenda eſt. Cùm enim Aſtronomi noſtri ſtellarum fixarum quampiam in æquinoctiali poſitam, ſingulis horis tantum deſcribere ſpatium dicant, quantum eſt interuallum ſemidiametrorum terræ 3663, quæ in milliaria reducta 255080 milliaria germanica conficiunt, & vno minuto ſecundo, quæ eſt 3600 pars horæ, & penduli vibrationi æquiualet, ſpatium emetietur 3580 milliarum germanicorum, quod παράδοξον καὶ ἄπιστον meritò videri poſſit. Sed rogo te mi Coſmiel, quomodò aut quibus verbis mihi, vt hoc credam, perſuadebis? Cùm enim ſtellæ, vt vocant, fixæ nobis ſenſibiles tam incomparabili velocitate cieantur, quanta putas eos firmamenti globos, qui ter, quater, quinquies, imò decies plùs à prima firmamenti ſtella diſſident, quàm terra à dictis ſtellis; quantâ, inquam, putas velocitate, quàm indicibili celeritate periodum ſuam diurnam conficient? *Coſmiel*. Malè infers Theodidacte; velocitatem motus huiuſmodi corporum non capio, ergo ea eſſe non poteſt. Quanta ſunt & quotidie occurrunt in inferiori rerum natura, quorum effectus ſtupendos etſi videas, cauſam tamen eorum nunquam penetrare potes; *Sunt enim omnes res difficiles*, teſte Eccleſiaſte, *non poteſt eos homo explicare ſermone*; Atque ex hoc elucet incomprehenſibilis Dei Conditoris maieſtas, quam ab omnibus comprehendi noluit, ſed admirari tantum ſeſe in operibus ſuis latentem: Et quamuis tu velocitatem motus iſtiuſmodi corporum comprehendere non valeas, non

Non ſequitur, hoc non capio, ergo eſſe non poteſt.

non ideo tibi licitum eſt, cum modernis nonnullis Aſtronomis Syſtema mundi contra Dei voluntatem ſub tali & tali forma, pro tuo captu & libitu exhibere, indecens eſt, mundi magnitudinem, ad ingenij ſui capacitatem adaptare & detorquere; dici enim vix poteſt, quantum tam indignâ exiſtimatione diuinæ potentiæ derogetur; tu aut alius quiſpiam opera Dei non capitis, ergo eſſe non poſſunt; quid hoc aliud eſt, quàm intellectu proprio infinitam Dei ſapientiam auſu temerario metiri velle? Sed reuertor ad velocitatem motus vltimorum mundi ſiderum; & dico, ſingula ſuos circa terram deſcribere periodos ſpacio 24 horarum, & conſequenter tanta & tam ineffabili velocitate, vt nulla ſit humani intellectus vis, quæ eam aſſequi poſſit, quis enim concipiat velocitatem corporis, quod ſpacio vnius minuti ſecundi, quod arteriæ pulſui ferè reſpondet, milliaria germanica 3580 conficiat? Quod tamen poſitis ponendis verum eſſe in ijs Aſtris fixis quæ nudo oculo intuemur, nullus Aſtronomorum eſt, qui non fateatur; & quanta vltima mundi corpora velocitate agitari putabis? Qua tamen attonitè quiſpiam vt aliquid diuinæ potentiæ contrarium aſſerere audeat, hominis diuinarum rerum oppidò ignari eſſe mihi perſuadeo; ſed timent fortè nè nimia motûs violentia corpora diſſipentur, ſed illa diuini Opificis nutu, ſua ſtant mole indiſſolubili, *Ipſe enim dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt*, ipſe iuſſit, & mota ſunt, vnumquod-

quodque iuxta metam ſibi ab æterna lege præſcriptam, eâ velocitatis proportione, quam ſuo veluti iure poſtulabat tum ſitus à terra, tum moles globi & circuitus conficiendi vaſtitas & amplitudo, quæ ipſi ſubeunda eſt. Diuinus Opifex organum mundi ita inſtituit, vt totum innumerabili motuum, nunc tardorum, modò mediorum, tandem velociſſimorũ varietate conſtet, vt omnia in eo interuallis coniuncta diſparibus, ſed pro rata proportione diſtinctis, motu & impulſu globorum harmonicâ acutiſque cum grauibus temperatis, ea rerum ſymphonia, quàm nemo non admiratur, efficiatur. Pendet itaque totum ab ordine & diſpoſitione globorum, qui quantò terrę viciniores ſunt, tantò tardiores motus habent, quantò remotiores à terra, tantò celeriores, proportione globorum veluti iure quodam id poſtulante. *Theodid*: Omnia ſcitè capio, ſed cur iam in hoc corpore fixus nullum motũ percipio? Cùm tamen iuxta tua eloquia vno minuto ſecundo pluſquam 3580 milliaria germanica confeciſſe dici poſſimus. Alterum dubium quod me torquet, illud eſt, quod magnam motuum varietatem hic intuear reliquorum ſiderum, quod tamen fieri non deberet, cùm globi in firmamento omnes æquali velocitate moueantur. *Coſmiel*. Ad primum quod attinet, nullum te globi progredientis motum ſentire ais, & verum dicis, ſed & cauſam tibi huius fallaciæ iam ſæpe ſæpius in præcedentibus inculcaui; quando naui impoſitus alteram nauim con-

Globi cœleſtes quo altiores eo velociorem motum habent.

Dubia Theodidacti.

contrario motu ferri conſpicis, certum eſt, oculum inſigniter falli, dum ſuam nauem immotam putat. Idem contingit tibi hoc in loco conſtituto; ſi itaque extra hunc globum fixus alicubi in æthereo ſpacio hæreres, tum certè incredibilem globi velocitatem experiteris. *Theodid.* Rogo te mi Coſmiel, quieſcere non poſſe videor, donec tam notabilem motus effectum ſenſata experientia comprobem. *Coſmiel.* Faciam quod petis, ecce iam 200 leucis à prioris corporis ſtatione remotus es, & in æthereo ſpacio fixus, aſpice igitur nunc & diligenter conſidera derelicti globi motum. *Theod.* O Coſmiel, video, ſat ſuperq; video paulò ante à te mihi propoſitorũ veritatem; globum ingentem motu Euro velociori concitari video. Sed & quid hoc? globũ quem vno minuto primo ſub angulo 80 grad. comprehendebam, iam ſub altero minuto ſecundo, non niſi ſub angulo 60, tertio min. ſub 12, quarto ſub 3, quinto deniq; ſub magnitudine Lunę, ſexto min. iam ſub forma Iouis, ſeptimo iam ſub forma ſtellæ fixæ, octauo iam ſub forma nebuloſę, nono iam ſub forma ferè inſenſibili, decimo iam in nihilũ euanuiſſe comperio. *Coſm.* Mirum non eſt, te globũ tam immenſâ proportione decreſcentē intueri; ſiquidem huius alia cauſa non eſt, niſi ſumma globi per æthereũ expanſum delati velocitas; quæ tanta eſt, vt à primo min. temporis, quo eum intuebaris, vſque ad ſecundum, ſpacium confecerit 9158 ſemidiametrorum terreſtrium, quæ conficiunt milliaria germanica 7915880, qui nume-

Oſtenditur Theodidacto globi velocitas.

merûs multò maior eſt maxima Lunæ â terra diſtantia, & tametſi hoc ſpacium vnius minuti tempore confectum, tantum ſit, motus tamen in eo ſenſum non fugit. *Theodid.* Non capio, quid ſit ſenſum non fugere. *Coſmiel.* Si accipias binos trochos ſeu girgillos, quibus pueri ludunt, quorum vnus paruus, alter notabilis magnitudinis ſit, & vterque æquali impetu gyretur, apertè videbis, punctum coloratum in minori trocho impreſſum, ob velocitatem motus perfectum mox circulum deſcribere, ita vt punctum illud oculos planè fugiat, nec punctum eſſe exiſtimes, quod motus violentia circulum exhibet; cuius quidem oſtenti alia cauſa non eſt, niſi circumferentiæ exiguitas & coarctatio; in ea enim punctum, dum vel vnico ictu oculi principio ſuo reſtituatur, oculus qui ob velocitatem motûs determinatum puncti locum diſcernere non valet, atque adeò eodem temporis momento in omnibus & ſingulis circumferentiæ punctis veluti vbique eſſe videatur, ſub forma circuli eum ſpectari neceſſe eſt; in maiori vero trocho, vti punctum coloratum eidem impreſſum maiorem circumferentiam conficit, ita ſenſibilius quoque punctum illud obſeruatur, & tanto ſemper ſenſibiliùs diſtinctiuſque, quantò circumferentia maior & maior fuerit; adeo quidem vt ſi trochus inſtar tholi quam cupulam Sancti Petri vocant, daretur, is circumactus ſigno aliquo in maxima circumferentia impreſſo, non iam circulum ſed punctum vnà cum circumferen-

Comparatio globorum cum motu trochi modi.

tia

tia impreſſo, non iam circulum ſed punctum vnà cum circumferentia circumactum, diſtinctam ſui in circumferentia poſitionem oſtenderet; quod non fieret in minori dictæ cupulæ circumferentia; ibi enim ob circumferentiæ circumactionem motus velocitas principium fini facilius iungit, atque adeo circulum videri neceſſe eſt; in maxima verò circumferentia ob eiuſdem amplitudinem eadem velocitas non tam citò principium motus fini eiuſdem iungit, atque adeo oculus puncti curſum faciliùs & diſtinctiùs obſeruat. Ex his ni fallor patet, quomodò motus velocitas in maximis circumferentijs concipienda ſit; oculus enim in hoc æthere fixus, etiamſi motum ex ſe & natura ſua velociſſimum videat, amplitudo tamen circumferentiæ facit, vt motus velocitatem humano ingenio inconceptibilem non notet. Et in exemplo familiari rem diſces; elephas aut gygas quidam, etiamſi oculo tuo tardos greſſus facere videatur, eá tamen velocitate procedit, vt vix ſit, qui eum aſſequi poſſit; cum greſſus elephantis aut gygantis multos hominũ paſſus in ſe complicet. Hinc colliges, ſi dictus ſtellæ motus, quo vno minuto temporis 7915880 milliaria germanica conficit, in Lunæ circulum coarctaretur, neceſſariò futurum, vt velocitas motus adeo velox aſtrum ſub forma circuli exhiberet, motuſque eius tibi haud ſecus ac ſtella in circulum cadens videretur. Pari pacto vltima mundi corpora tantæ velocitatis eſſe exiſtimes, vt vno minuto temporis

Si ſtella firmamentalis in circulo Lunæ collocaretur, illa ſpatio 1. minuti, periodum ſuam circa terram conficeret, quod idem de Sole, cœteriſque planetis ſentiendum.

tantum conficiant ſpacium, quantum Sol, Mars, Iuppiter, aut Saturnus ſpacio 24 horarum peragunt; vt ſi motus huiuſmodi alicuius ſtellæ coarctaretur intra circulum Solarem; Sol vno temporis minuto neceſſariò integram diurni motus periodum conficeret, atque adeo velocitas Solis eadem ratione tuis compareret oculis, ac ſi quiſpiam candens ferrum in circulos agitet, quod oculorum intuitus dum ſitum ferri diſcernere non valet, circulum igneum concipere cogitur. Elucet itaque mira quædam corporum mundanorum velocitatis proportio, vt quantò circulus, quem conficiunt, maior & minor eſt, tantò velocius quoad ſe, tardius verò quoad oculos moueatur, omnia tamen ita adaptata, vt 24 horarum ſpacio integram periodum ſuam conficiant: haud ſecus in rota quadam molaria, partium extremarum circumferentiæ rotæ inter canthum & canthum ſpacium, etſi vigecuplo maius ſit inferioris circumferentiæ ſpacio inter inferiores canthorum partes contento, illud tamen tardius, hoc velocius moueri videbitur, non obſtante quod illud vigecuplo, vti dixi, celerius cieatur, id eſt, vigecuplo maius ſpatium conficiat in vnius circumferentiæ circumuolutione. Non vides Ciconiam in ſublimi aëris expanſo decuplo plus ſpacij conficere, quàm in aëre terrenæ ſuperficiei vicino, & tamen tardius in remotiori à terra eidem viciniori ſpacio procedere videtur; cuius quidem rei ratio non eſt alia, niſi amplitudo circumferentiæ aëris, eiuſque puritas, qua

Comparatio velocitatis cum rota molaria.

qua ſine obſtaculo vllo quæ ex aëris craſſitie obuenire ſolet, velociſſimè ingentia peragunt terrarum ſpacia, etiamſi id oculis ob diſtantiam non pateat. *Theodid:* Optimè cepi omnia, & iam ſat mirari non poſſum, quod multi ex modernis neſcio quâ temeritate in tranſuerſum acti, dum tantam fixorum ſiderum velocitatem comprehendere non poſſunt, vt diuini operis capaces fierent, fixas ſtellas immobiles, terram verò mobilem ſtatuerint? an non hoc eſt, diuinæ potentiæ terminos præſcribere? Opuſque incomprehenſibile ad proprij ingenij capacitatem detorquere & adaptare? Quaſi verò Deus Optimus Maximus nihil producere poſſit, niſi quod ipſorum ingenio vndequaque quadret; neque hic ſiſtunt, quinimò tanta pertinacia ſuum tuentur errorem, vt vel ipſas diuini Verbi paginas earumque ſenſus ad ſuam opinionem, velint nolint, præſumptuoſius trahere non verecundentur. Sed iam ad alterum dubium procedo; Cur ex hoc firmamenti globo conſpecta circumſita nobis ſidera, tam diuerſos motus mentiantur? *Coſmiel.* Dixi tibi in præcedentibus, ſidera firmamenti præter motum diurnum circa terram, alios particulares habere motus terræ excentricos; quominùs tamen ij ex terra videantur, cauſam eſſe immenſam à terra diſtantiam, qua particulares horum ſiderum circuli veluti in vnum punctum contrahuntur, atque adeò ſtellæ in quacunque circuli ſui parte ſunt, ſemper ſub puncti forma ſpectentur & ab alijs æquâ ſemper diſtantiâ diſiun-

Copernicæi falsò firmamentum immobile ſtatuerunt, eò quod velocitatem eius cóprehendere non potuerint.

Cauſa diuerſitatis motus in ſtellis firmamenti.

Finis motuũ.

ctæ. *Theodid:* Mira refers; ſed rogo te, in quem finem peculiares iſti motus conditi ſunt? *Coſmiel.* Cùm multi globi in firmamento ſint, qui ad inſtar Lunarũ luce indigeant, certum eſt huiuſmodi corpora à ſolaribus globis illuminari non poſſe, ſi ea non circumirent; circumeunt itaque vt illuminando ea ad virium fœturam ſollicitent; quibus dum vnum corpus alterum fouet, omnia in ſuo vigore conſeruentur, & harmonia mundi compleatur. *Theodid:* Sed quis vnquam huiuſmodi Lunares globos in firmamento ex Terrigenis vidit? Quis mihi talia narranti credet? *Coſmiel.* Etiamſi ob diſtantiam, quam dixi ſummam, à terrigenis conſpici non poſſint; ratio tamen dictat, ita eſſe debere ex congruentia quadam omninò probabili & veriſimili, cùm omnia in mundo globorum ſyſtemata eodem modo ſe habeant. Quis tibi perſuadere poſſet, circa Solem quem ex hoc loco non niſi ſub forma nebuloſæ ſtellæ contueris, Terram, Lunam, Mercurium, Venerem, Martem, Iouem, Saturnum, aliaſque ſtellas contineri, quarum inferiores propria luce priuatæ, luce Solis tantummodo, reliquæ ſuperiores ex vtroque ſulgeant; quas tamen & ſi non videas, non tamen ea non eſſe cenſere debes. Idem prorſus in vaſtiſſimis firmamenti penetralibus fieri exiſtimes velim, imò quis prioribus ſeculis credi potuiſſet, circa Iouem 4 alios globos terræ excentricos contineri, quos tamen hoc ſeculo detectos quotidiè ſummâ admiratione intuemur. *Theodid:* Vera ſunt,

Quomodo demonſtrari poſſit Lunaria corpora in firmamento contineri.

eu

quæ

quæ dicis, & ordini mundano ſunt prorſus congrua. Sed rogo te, cur Aſtra è terra tam conſtanti & præciſo ſemper interuallo ab inuicem diſtant? *Coſmiel.* Ratio eius ſunt centra, quibus ſtabilita ſunt; quæ vti talem & talē in æthereo expanſo ſedem ſortita ſunt, ita fieri non poteſt, vt ab eo vnquam vel hilum recedant; noſti quàm Tellus ſuo ſtet fixa centro in æthereo ſuſpenſa ſpacio? Quamnam putas tantam ventorum potentiam eſſe poſſe, quæ eam à ſede diuinitus deſtinata remoueat? Certè nullam. Idem ſanè de omnibus & ſingulis mundi corporibus ſentias velim. Vnde mirum non eſt, eas à ſede ſua reuelli nunquam poſſe; ergo ſemper quoad apparentiam, eandem à ſe inuicem diſtantiam habere conſpiciuntur; dixi quoad apparentiam: quia etſi ſinguli globi non ſecus ac Planetę differentes motus habeant, & peculiaribus circulis ob rationes in præcedentibus dictas periodos ſuas conficiant: Sunt tamen hi circuli, intra quos motus ſuos peragunt, ob exceſſiuam à terra intercapedinem, prorſus inſenſibiles; ſi itaque ſtella quæpiam in peculiari ſuo circulo ſit in coniunctione cum altera quadam ſtella, ſiue in oppoſitione, ſiue in quadrata configuratione conſtituta, aſpectus tamen huiuſmodi non dicam videri poſſe, ſed & prorſus, ob illud, quod dixi, incredibilis intercapedinis diſcrimen euaneſcere, vtpote circulo in punctum inſenſibile contracto, in quo præter lucis punctum nihil aliud videatur, neque poſitionis vlla in eo differentia ſpectetur. Eadem

Cur ſtellæ fixæ ſemper eandem à ſe inuicem diſtantiam obtinerent.

Circuli ſeu ſemitæ quibus ſtellæ fixę voluuntur, non viderentur, ob diſtantiam exceſſiuam à terra; ijs in punctum contractis.

dem prorſus ratione, qua tu ad primum tuum in firmamentũ introitum, cùm intuereris planetas, Solem, Lunam, Venerem, Mercurium, Martem, Iouem, Saturnum, illos fixas ſtellas putabas, eadem ſemper à Sole diſtantia diſſitas, quia videlicet eorum circuli ob minimam diſtantiam abſorpti centris planetarum coincidebant, quamuis non negem illos in Marte, Ioue, Saturno conſtitutos apparere, & motus ſingulorum viciniorum in ſuis proprijs & peculiaribus excentricis, obſeruari poſſe; quemadmodum tu cùm dictos globos luſtraremus, cum admiratione pæne attonitus obſeruabas. *Theodid.* Ita eſt mi Coſmiel, iam recordor huiuſmodi phœnomena ex Saturno me potiſſimum obſeruaſſe cauſarum tamen neſcium, recordor quoque fixa me putaſſe illa ſidera, quæ ex terra in tam vaſtis excentricis agitari olim conſpiciebam, & iam incipio vltra vulgarem Aſtronomiam reconditiora quædam de cœleſti diſciplina ſapere. O miram rerum metamorphoſin! Iam in eo me loco conſtitutum reperio, vbi nec Sol, nec Luna, nec vllus aliorum planetarum, quorum motus olim è terra tantopere admirabar, omnibus in nihilum redactis, apparet! O quantum miror eorum opinionem, qui eos, qui Solem totum mundum illuminare negant, in Aſtronomica diſciplina hæreticos arbitrantur! O quantum fluctuant mortalium animi! Quantopere ſenſibus faſcinantur! Quàm omnia alia quàm in ſe reuera ſint, contuentur! Sed & ego tametſi præſens omnia intuear,

adeò

adeò tamen intellectum meum impotentem reperio ad incomprehenſa diuinæ potentiæ opera concipienda, quàm impotens eſt ad contuendum lumen Noctua; & quiſnam tam acuto ingenio comperietur, qui innumerabilem horum mundanorum Syſtematum proportionem, diſpoſitionem, ordinem, motus, vires, non dicam combinare, ſed vel animo comprehendere queat? *Coſmiel*. Rectè ſentis, neque enim humano intellectui omnipotentis Dei opera peruia ſunt in huius caducæ vitæ ſtatu; ſed feliciori vitæ omnia reſeruata; ei videlicet, in quo Deum Deorum videbis in Sion. *Theodid*: Sed ò mi Coſmiel, quandonam tandem finem tam immenſi mundi reperiemus? *Coſmiel*. Scias etiamſi centies & centies altius te proueherem, huiuſmodi tamen aſtrorum te nec numerum nec finem viſurum. *Theodid*: Ergo mundus infinitus eſt? *Coſmiel*. Minimè, ſed vti ſuprà audiſti, mundus vti maximum contractum eſt, ita eius magnitudo non facilè attingi poteſt; Iſtam veritatem ſimpliciori tibi ſermone proponam; mundus non adeò perfectè à Deo Optimo Maximo Conditore creatus fuit, vt in eius productione Deus omne quod facere potuit, fecerit; tametſi cum ea perfectione factus ſit, ſicuti eſſe potuit; quare vti mundum perfectiorem, ita etiam imperfectiorem Deus facere potuit, licet ita factus ſit perfectus ſicuti fieri potuit; illud enim factum eſt, quod fieri potuit; ſed hoc fieri poſſe eius quod factum eſt, non eſt ipſum facere poſſe abſo-

Deus mundum condidit immenſum iuxta capacitatis eius rationem

abſolutum omnipotentis Dei, licet in Deo poſſe fieri & poſſe facere ſint idem; non tamen fieri poſſe cuiuſcumque eſt idem ſemper cum facere poſſe Dei; vnde ſequitur Deum mundum, vti voluit, condidiſſe; quare non poteſt non eſſe ſummè perfectus, quia ſecundùm Dei Optimi liberrimam voluntatem eſt factus. *Theodid:* Optimè omnia cepi; hoc vnum me angit, vtrum vnus tantum mundus ſit, vtrum plures? *Coſmiel*. Si cognoſceres quid ſit maximum contractum eſſe, ſcilicet megacoſmum ſeu Vniuerſum, quo in ſuo genere nihil maius eſſe poſſit, vtpote quod in ſe omnium creatarum rerum collectionem complectatur, nullum animum tuum dubium amplius pulſaret. Si itaque plura vniuerſa forent, iam plura quoque maxima contracta forent, quod abſurdum eſt, & contradictionem inuoluit, eſſent enim maxima contracta, & non eſſent; & quod debeant eſſe maxima contracta, ſupponimus, ex definitione mundi ſeu Vniuerſi; non eſſe verò poſſe maxima contracta inde patet, quod impoſſibile ſit in eodem genere rerum plura contracta maxima dari poſſe, ſed vnum maximum materiale contractum dari neceſſe eſt, quod omnia intra ſe contineat; præterea quod conſtant, ex vniuerſa materia, imò id de cuius ratione eſt, vt ex materia vniuerſa conſtet, vnum eſſe neceſſe eſt, at illud quod eſt contractum maximum, mundus ſeu Vniuerſum huiuſmodi eſt; eſt ergo Vniuerſum neceſſariò vnum. Quod enim pendet ab vno id neceſſariò debet eſſe

Vtrum Deus vnum vel plures mundos produxerit.

Rationes cur vnus tantum mundus à Deo creatus ſit.

vnum,

vnum, non abſolutè quidem, ſed contractè, ſed Vniuerſum immediatè pendet à Deo vno, ergo contractum debet eſſe vnum; nam vt diuinus Dionyſius loquitur, vnitas omnis vnitatis eſt effectrix; ab hac enim omnia fluunt, perficiuntur, ſeruantur & vnitatis vnioniſque munere efficiuntur; poſito enim quod Deus plures mundos creaſſet, iam quæro, vel illi æquales inter ſe eſſent, vel maiores vel minores; æquales certè eſſe non poſſunt, non enim eſſent contracta maxima, cùm contractum maximum ſimile aut æquale habere non poſſit, neque vnum altero maius aut minus eſſe poſſet, cùm eadem ex illo contradictio ſequatur; Ergo vnus neceſſariò à Deo mundus ſeu Vniuerſum productum fuit, vt ſic idea ſummi Opificis ideato vndiquaque reſponderet, & vnum abſolutè maximum, qui Deus, vnum contractè maximum, qui mundus eſt, ſimilitudine & anologiâ quâdam oppidò congrua exprimeret. *Theodid:* Conuictus in tua verba iurare non vereor; ad maiora ergo progrediamur.

CAPVT VI.

De harmonia mundi huius ſenſibilis, & analogia cum rationali, politico, intellectuali, & Archetypo mundo, & quomodo ſingula in ſingula influant.

COSMIEL. Tribus Deus mundum diſpoſuit, numero, pondere & menſura, quibus omnia ſupraexcelſæ Triadis gerunt veſtigium, numerum enim ab illa ſumma monade, & omnium numerorum fonte habent; pondus ab illa ſapientia, quæ omnia librat: menſuram ab illo Artificis ſpiritu, qui vnicuique congruam diſtribuit portionem. Hinc tria iuxta Magorum dogma mundo dominantur, Deus, Mens, Anima; Deo propriè competit monas ſiue vnitas; Menti vel Sapientiæ ordo vel pondus; Animæ verò vel Spiritui menſura motuſque. Pulchrè hoc explicat, ænigmaticum Platonis ad Dionyſium Regem pronunciatum: Circa omnium Regem cuncta ſunt, ipſius gratiâ omnia, ipſe pulchrorum omnium cauſa: omnia namque ſunt circa Regem eius vnitate connexa, & ipſius gratiâ omnia ponderata ſunt, & ad ipſum cuncta ordinata, ipſe verò omnia numerando, proportionandoque pulchrorum omnium cauſa eſt tam efficiens, quàm finalis, & gubernans, & ſuſtentans principium, medium & finis omniũ. Dionyſio ſeruo Dei teſte ab eo

Tribus omnia conſtant.

om-

omnia profluunt, in eum omnia tendunt. & in eo omnia ſtabilita conquieſcunt; Deus ſiquidem Sphæra eſt cuius Centrum vbique per potentiam eſt Pater; circumferentia verò per incomprehenſam immenſitatem nuſquam, Filius ſiue Sapientia eſt; Relatio verò mutua centri & circumferentiæ vel radij Spiritum & Amorem reciprocum ſignificat.

Prima & ſuprema monas neceſſariò trina.

Cùm itaque prima & ſuprema monas trina ſit, à trino ordine & numero ſonoro conſtituta; omnium enim perfectiſſima harmonia ſolis tribus vocibus conſtare debet, infima, media & ſuprema, quæ vnita dat 1 diapaſon, ex diapente & diateſſaron compoſitum conſonantiarum perfectiſſimam, & primam harmoniam, & pulchrè in tribus hiſce numeris cernitur, 1, 2, 3, vbi 1 ſe habet per modum monadis ſimplicis & iſophonæ omnium conſonantiarum originis, quæ Deo Patri competit; 2 ad 1 relata per modum octauæ ſiue diapaſon, Filio; 3 verò ad 2 relata diapente refert, Spirituique competit virtuti connectenti, ſicuti enim media vox diapente infimam & ſupremam in trium vocum harmoniam connectit, ita & Spiritus, Patris, & Filij, principij & finis in vnam incomprehenſibilem harmoniam nexus eſt, in qua ineffabili fœcundiſſimæ Triadis harmonia omnis in Natura harmonicus concentus quomodo propagetur, explicandum eſt. Ternarius itaque ſimplex Deo ſimpliciſſimo attribuitur, qui ſumma & indiuiſa Vnitas exiſtens, in tres tamen hypoſtaſes modo quodam hu-

Harmonici numeri trinitatem exhibent.

manæ menti ineffabili diffunditur. Hinc ternarius extra ſe in multitudinem abiens triplatus, trium enneadum admirandum producit ſymphoniſmum, ſignatque nouem Angelicos ordines, nouem cœlorum regiones, nouem corpora Elementariſque naturæ genera. Quæ omnia denario non ſine admirando myſterio perficiuntur, vt poſtea dicetur. Ternarius autem cubicatus, ſiue ternarius in quadratum ſui, hoc eſt nouem ductus, producit omnium myſterioſiſſimum numerum 27, omnium enneadum complementum, omnium harmonicarum proportionum ſeminarium; & prima quidem trias increata, ſecunda propagatione in tres intellectualis mundi triades creatas ſe diffundit, ita vt ordo Seraphicus amore inflammatus Spiritui amori, Patris & Filij nexui; Cherubicus ordo, Sapientia, & Scientia plenus, ſupremæ Sapientiæ, Filio; Thronorum verò ordo Patri competat, qui, vti teſte Pſalmiſta; *In iudicio poſuit thronum ſuum*, ita & per Filium in ijſdem *iudicabit orbem*: atque hæc quidem Trias eſt perfectionis & ſimilitudinis Dei; cùm verò ſummum bonum ſit diffuſiuum ſui, hinc per triadem ſuam alium trinum ordinem produxit, vt per eam creaturas inferiores perfecto & harmonico ordine ceu Princeps & Opifex ſupremus gubernaret; & Pater quidem Dominus omnium per Dominationum ordinem omnem moderatur politici mundi ſtatum, per ordinem Poteſtatum Filius, *cui à Patre omnis poteſtas data eſt in Cælo & in Terra*, debito ordine om-

Harmonia mundi exponitur per numeros.

Prima Trias increata.

Secũda Trias creata.

omnia adminiſtrat. Per virtutum ordinem *Spiritus oris Dei omnis virtus eorum*, id eſt, omnes ad veram ſanctimoniam virtutumque omnium confirmationem perducit; & quoniam trinus trinâ ſe communicat ratione, hominem vtique & omnia, quæ propter ipſum produxerat trino gradu gubernare voluit. In Principatibus quidem Imperia, Regna, Prouincias. In Archangelis ipſos Reges & Principes; In Angelis verò ſingulorum hominum curam habere ſtatuit; factumque eſt, vt ſicuti Deus fœcũda illa ſua monade in nos per tripartitum Angelorum ordinem, ita nos per eos in Deum, veluti per ſcalam quandam Iacobæam aſcendere poſſemus; Certum enim eſt, Dionyſio teſte, non modò per Intelligentias inferiores, ſed etiam purgari, & illuminari & perfici nos poſſe à ſuperioribus, atq; per aſſiduam virtutum omnium exercitationem Hierarchicarum mentium conſortes fieri ſecundùm eum gradum virtutis, qui in nobis maximè viguerit; ſi videlicet mentis noſtræ decachordon ad decachordon angelicum ritè concinnauerimus; ſi enim virtutis chordam chordæ hierarchicæ correſpondentem euſque intenderimus, vt perfectè conſonent, iam conformes mentibus dicti ordinis, virtutes dicto ordini debitas à Deo harmoſta obtinebimus. Eſtque hoc arcanorum omnium in aſcetica diſciplina maximum; quo ſolo Sancti Dei homines, mirandorum operum patratores extitiſſe ſecretioris Theologiæ Magiſtri referunt; Si enim per ſimilium

Tertia Trias.

Applicatio dictorum ad animæ volatum.

vir-

virtutum ſtudium alicui ordini nos conformare conabimur, virtutum conſonantia à diſſonantijs expurgati, facilè in eum conſcenderimus. Hinc quidam Sancti Dei homines diuini amoris ardore in Seraphinos, nonnulli diuino contemplationis ſtudio in Cherubinos ſimilitudine vitæ euaſerunt. Non defuerunt, qui perpetuò diuina patientes in Thronos aſſumpti ſint; cùm enim ex ſingulis ordinibus multi ceciderint Angeli, ad eorundem inſtaurationem alios aſſumi neceſſe erat; nullos alios niſi homines, iuxta eum virtutis gradum, quem in terris Deus ipſis contulerat.

Cur Reges & regna in ſtatu ſuo conſeruentur vel ab eo remoueantur.

Patet hinc quoque, cur Deus populis ſubditiſque timorem Principum incuſſerit. Nonne Rex homo eſt cæteris hominibus ſimilis? Videmus omnes ei ſumma ſe reuerentia & timore ſubijcere, quod quidem fieri nullâ ratione poſſet, niſi Deus illi timoris ſui characterem impreſſiſſet, quo Princeps ſignatus euectuſque, cæteros timore quodam reuerentiali & occultâ quâdam vi ſubeſſe compellit. Quod totum per Principatuum illorū ſupremorum principum ordinem exequitur. Quod ſi verò per indignam ſceleribuſque contaminatam vitam ſibi Reges Principeſque tum Dei tum Principatuum influxui obicem poſuerint, ecce protinus veluti per peccata publica deleto in Principe charactere timoris Dei, populus à conſono in diſſonum deflectitur, rebelliones mouentur, iugique Principis, tanquam charactere timoris Dei indigni, fit abiectio; vt pro-

in-

inde mutationes imperiorum regnorumque tranſlationes, principatuum 'rerumque publicarum extirpationes, aliam, quàm diximus, originem non habeant; meminerit igitur Princeps ita vitam ſuam inſtituere, ita iuſtitiam & pietatem colere, vt Principatus ſiue præſides Archangelos ſemper ſibi propoſitos inueniat; vtpote ſine quorum perpetua tutela & aſſiſtentia, nec Regnum nec Regnator ſubſiſtere queant. Eadem de cauſa Deus animalibus etiam ferociſſimis characterem timoris impreſſit, vt videlicet homini, propter quem condita erant, ſubeſſent, eique obedirent; videmus debiliorem robore puerum vel ingentem Elephantum ferociſſimumque Leonem manuducere, regere, verberibuſque quocunque voluerit, imperiosè ducere; belluam ei in omnibus ſeſe ſubmittendo. Certè non alia de cauſa, niſi quod ordinis ratio ita præſcribat, & quia homini character timoris Dei impreſſus omnia eidem ſubeſſe cogit. Eadem in ordine animalium ſpectantur, quod enim vnum animal aliud timeat, & ſi robore & magnitudine multò eo inferius (vt Elephas Arietem, Gallum Leo) cauſa eſt, quod ſub pręſidio ſunt ordinis altioris, characteremq; principatus gerant, quem inferiora naturali inſtinctu, dum cognoſcunt, reuerentur. Vides igitur quam omnia mirabili nexu coniuncta conſonent. Relucet & hic concentus vel in ipſis fortuitis rebus; ſi tamen aliquid in rerum natura fortuitum & caſuale dici poteſt. Vt cùm tempore Pauli V. Pontificis, Aqui-

Exhortatio ad Principes.

Deus ipſis animalibus characterem reuerentiæ & timoris erga hominem impreſſit.

Mirum augurium.

Aquila Draconis imagini, quem Gregorij XIII. Pontif. gentilitia inſignia continent, infra tiaram inſidens & Burgheſiorum ſtemma figurans, ex eadem familia Pontificis electionem deſignauit; non enim abſurdè dicimus, quod nonnullis tunc in mentem venit, voluiſſe Deum per Angelos Principatus, principis volucris augurio principatum orbis indicare. Quia verò principatus terrenus diſſonus ex ſe eſt, & deformis, niſi conſonus ſit in ſe ipſo & cum alijs, & per hanc conſonantiam decorem & pulchritudinem acquirat, ideo Superiorum miniſterium Principi neceſſarium eſt; & hoc Virtutum efficit ordo, quorum fauore comparatâ conſtantiâ ac robore, fortes contra vitiorum voluptatumque irritamenta efficimur. Sed vt & contra has aëreas poteſtates inuidia & malitia plenas præualeamus, ſupercœleſtium diuinarumque Poteſtatum præſidium nobis neceſſarium eſt, ne etiam mundanis effectibus præpediamur, ſed illos appetitui rationali harmonicè ſubijcientes dominemur nobis ipſis, Dominationum aſſiſtentia erat neceſſaria; Omnium itaque inferiorum obtento dominio, reſtat, vt ad Deum conuerſi ipſi ſoli vacemus; quod fit, ſi memoriam ſupercœleſtium per Thronorũ ſubſidium retineamus, eademque Cherubica illuſtratione contemplemur, donec tandem cognatione quadã Parenti ſummo, ac diuinæ monadi per ardorem Seraphicum vniamur; vnde quemadmodum per Angelicos gradus Opifex rerum in nos ſua virtute deſcendit; ſic & per eoſdem ad

ipſum

ipſum, à quo proceſſimus, redeamus, veluti per quoſdam virtutum gradus, quorum primus rationalis naturæ gradus per ſenſus nos coniungit Angelis, imaginatio Archangelis, timor Virtutibus, Poteſtatibus dolor de peccatis, ratio Principatibus, vt enim hæ Spiritibus, ita ratio ſenſibus & effectibus præeſt, Amor Dominationibus, Thronis intellectus, Cherubinis intelligentia, ſpes denique vniat Seraphinis, hi enim proximè conducunt ad Deum, qui eſt ſpes omnium finium terræ.

Deus per Hierarchicos Ordines omnia moderatur.

Vides igitur, vt miniſtri hi ordines Harmoſtæ ſummi tribunali aſſiſtentes, vt fidi ſint, omnia in conſonantiam cum Principe eorum deducere ſatagunt, præueniunt enim coniuncti pſallentibus & ipſi ἁρμονιάζοντες tanquam cœleſtis Odæi modulatores, omnes chordas voceſque in ſummo illo Dei monochordo adaptantes, vt illud reddant concinnum ſuauiſſimumque, vt ſi quæ ſint mutilæ fides, vel moduli diſſentientes, eas abijciant, reſcindant, reprobentque, ne in mundano cœleſti vel humano polychordo aliquid diſſonum reperiatur; gaudent itaque omnia mouente Patre, teſte Dionyſio, à Deo ſiquidem moti mouent Orbem, & iſti corpora noſtra cœteraque inferiora ad eam conſonantiam diſponunt, quam iubet ipſe primus rerum omnium Motor. *Theodid:* Hæc omnia cæpi, dic itaq;, cùm tanta ſit corporeæ naturæ multitudo, quomodo vnum in alterum influat; hoc enim capere non poſſum: multò minus, quomodo moueantur; Nam vti in

itinere noſtro per firmamenti immenſitatem peracto obſeruaui, ſingula ſyſtemata, præter id quod circa Tellurem eſt, circa centra ſuos proprios motus in proprijs circulis, tametſi nobis inſenſibilibus habere, certè tantam motuum varietatem à propria corporum forma naſci, credere vix poſſum: ab alio itaque præter Motorem omnium in fines ſuos dirigi debent. *Coſmiel*. Noſſe debes Theodidacte, mundum hunc conſiſtere minimè poſſe, niſi cum dependentia ab intellectuali mundo ad quem perfecta quadam anologia conſtitutus eſt; nam vt vniuerſæ naturę Author & Opifex mundum minorem, propter quem omnia facta erant, in abſolutiſſima harmonia conſeruaret, aliam enneadem mouit; Cœleſtis videlicet mundi Syſtemata, quorum influxu inferior mundus gubernaretur; Cœlum primum Empyreum, Cœlum ſtellatum ſeu firmamentum, deinde globos Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Verum cùm hæc corpora ex ſe & ſua natura eſſent inanimata, motuſque eſſent incapacia; ſingulis ſuas attribuit Intelligentias, quarum virtute varijs motibus agitata varios effectus, pro ſublunaris mundi exigentia producerent, atque adeò corporeæ naturæ conſtitutio à ſuperiorum corporum influxu dependeret. Intelligentiæ verò Cœlis aſſiſtentes omniũ diſponendorũ curam haberent; Deo Chorago ſupremo ſupremis infima, media ſummis in vnam perfectiſſimam harmoniam colligante. Verùm vt harmonia ſingulorũ luculentius pateſiat.

Mundus corporeus neceſſariò dependet à Deo, qui eum per intellectualem mundum guberuat in omnibus.

Pri-

9 Ordines rerum creatarum comparati cum 9 intellectualis mundi ordinibus.

Primò nota, nouem eſſe Regiones cœleſtes & Empyreum Cœlum æterni Regis curiam, & ſupramundanam illam Motoris omnium domum, quæ ab ordine & infinita luce non incongruè Seraphinorum ordini congruit, ex qua & omnes animarum illuminationes tanquam ex fonte quodam vberrimo procedunt. Secundò ſequitur, Regio ſtellarum inerrantium quoad noſtrũ viſũ ſiue firmamentum, in quod Opifex veluti in numeroſa inſtrumenta rerum efficiendarum ſe diffundit, & pulchrè Cherubici Ordinis Intelligentiæ conuenit; ſunt enim ſtellæ in homine nihil aliud niſi notionum in anima humana veluti quædam ſymbola, ex quorum conceptibus formalibus naſcitur ſcientia Cherubinis propria. Tertiò Saturni globus rectè Thronis ſiue Intelligentiæ quam Hebræi Schabtael vocant conuenit; nam virtute ſuâ influxiuâ in nobis firmam, fixam, inconcuſſamque prudentiam generat, hominem præterea in throno conſiliorum ſuorum fixum veluti ligat; vnde haud ſine cauſa ab Hebræis Schabtai, hoc eſt, ſeſſio mea dicitur, cui omnia in mundo ſublunari Saturninam naturam redolentia, in lapidibus, plantis, animalibus ſubſunt. Quartò ſequitur globus Iouis, qui natura & proprietate pulchrè Dominationum choro congruit; Eſt enim planeta beneficus, Regius & maieſtate plenus, vnde ſub ipſo natis dominationem & imperium promittunt Aſtrologi, ſi ipſis fides habenda eſt; Intelligentia verò eiuſdem rectam iuſtitiam

conferente. Sub huius imperio, omnes ſublunaris mundi res Iouialem naturam redolentes ſubijciuntur. Sequitur globus Martis, qui ob igneam quandam & aduſtiuam vim optimè Virtutibus quadrat, igneâ virtute ſuâ in nobis dum bilem vrit, ad res arduas cum facilitate ſuperandas, aptos facit, robur & fortitudinem auget, huic globo omnia inferioris mundi Martiali natura prædita ſubduntur. Globus Solis, vti medium mundi corpus obtinuit, ita non ſecus ac Rex & Princeps totius, omnia virtute & poteſtate ſuâ moderatur, vnde optima ratione medio ordini Poteſtatum conuenit; Intelligentia verò eius in nobis vitam, proſperitatem, gloriamque producit; Solaris naturæ in ſublunari mundo corpora huic perfectè conſonant. Globus Veneris, beneuolus & pulcherrimus Planeta Principatibus quadrat, cuius Intelligentia Haniel id eſt gratioſæ intelligentiæ genius nobis rerum pulcherrimarum amorem inſtillat, gratiam & beneuolentiam omnium confert; huic globo tutelæque eius Intelligentiæ ſubſunt omnia naturæ quadam analogia ipſi correſpondentia. Globus Mercurij Archangelis aptè compararetur; ſicuti enim Archangeli cum imagine ſummi Principis omnia conformare, & vt ſibi perfecta vnione copulentur, componere ſtudent, ita & Mercurius numeros vocales, formales & rationales in eorundem conſonantiam reducere laborat; præcipuè rationalis numeri compoſitionem cum diuino; docetque Intelligentia eius ve-

veram concordiam & vnionem cum Deo, animaſq; conatur in Deum deducere illa conſonantia, qua ipſi perpetuò coniunctæ ſemper prorumpant in perpetuos hymnos & laudes illius maieſtatis æternæ; cui omnia ſublunaris mundi Mercurialia ſubſunt. Vltimus denique cœleſtis Enneadis globus eſt, Luna, vnde optimè cum Angelis inter nouem Ordines vltimis, conſonant; ſicuti enim hæc nobis proxima, ita & Angeli; ſicuti Luna omnium ſuperiorum Planetarum vires in ſe recipit ſublunari mundo communicandas, ita & Angeli illuminationes à ſuperioribus mentibus acceptas in nos deriuant. Innumera hoc loco de peculiarium virtutum influxu dici poſſent; ſed ijs non immorabor.

Tertia enneas hylæa quomodo cum Triade increata, & creata intellectuali comparetur.

Viſa itaque enneadis primæ cum ſecunda cognatione, concentuque quodam admirabili; iam quomodo tertia enneade ſiue ternario quadrato, omnes ſublunaris mundi creaturas omnium produxerit Artifex, videamus. Monas itaque primæua principium omnium, in tempore in dyadem ſe explicans, indefinitam dualitatem ſiue materiam produxit; ſiquidem ex monade & dualitate numeri; ex numeris puncta, ex punctis lineæ, ex lineis ſuperficies, ex ſuperficiebus denique ſolida corpora profluxerunt, quatuor videlicet elementa primaria rerum fundamenta, de quibus vt alibi traditis, hic fuſior eſſe nolo, ſed ſolùm hoc loco oſtendam, quomodo dicta Elementa quatuor cum quinque miſtorum entium gradibus tertiam enneadem conſtituant, & quo-

& quomodo elementa non in corporea tantùm natura, ſed intellectuali enneade, imò Deo ipſo ſuo modo, vt muſicus mundi conceptus cum Archetypo luculentiùs pateſiat, reperiantur; Enneadem continent quatuor elementa cum quinq; corporeæ naturæ gradibus; quæ coniuncta nouem, vt ſequitur conſtituunt: terram, aquam, aërem, ignem, lapides ſiue metalla, plantas, zoophyta, animalia bruta, hominem, quibus inferior mundus conſtat: quæ tamen etſi corporea, ſapientiſſimus tamen Conditor & Harmoſta ea tali harmoniâ cum reliquis duobus mundis colligauit, vt ſingula ſuo modo in vnoquoque mundorum ſint. Eſt Terra inferioris mundi baſis & ſtabilimentum. Primò eſt in Cœlis terra, vti in præcedentibus oſtendimus, eſt & in Angelis ſuo modo terra, in quantum ſunt firma Dei ſedilia & ſcabellum pedum eius; eſt & in Archetypo omnium firma fœcundiſſimaque natura, iuxta illud: *Aperiatur terra & germinet Saluatorem*. Eſt porrò aqua elementaris leuis, lucida, mundans, & lauans omnia. Secundò, eſt & in Cœlis aqua, ſuo influxu terram irrigans & commixtibilis virtus, qualem Luna, Venus, & Iuppiter hominibus influunt; in Angelis eſt docens & mundans, iuxta illud: *qui tegis aquis ſuperiora eius*. In Opifice verò aqua ſalutis, qua peccata abluuntur, homo regeneratur, mundatur, colluſtratur. Tertiò, aëre elementari reſpiramus, videmus, audimus, & odoramus; eſt & aër in cœlis diaphana illa natura, mundanum ornatum di-

Nouem ſublunarium entium gradus.

Omnia in omnibus ſunt

Terra in ſupremis mundis quomodo ſit.

Quomodo aqua.

diuitiaſque oculis exponens; eſt & in Angelici mundi ſpacio; vbi beatarum mentium concentus reſonant, vitalis flatus & aura tenuis; In Opifice ſumma & perfectiſſima vita & ſpiritus, quo in omnes ſpirans, vt viuant reſpirentque, largitur. Quartò, quod elementaris ignis apud nos, hoc Sol in cœlo; hoc in Hierarchico mundo Seraphicus ardor, impetuſque igneus, iuxta illud: *Qui facis Angelos tuos Spiritus, & Miniſtros tuos ignem vrentem*; hoc in Archetypo deniq; ignis idealis & lumen ſpirituale; quo omnia gignuntur, conſeruantur, ſuſtinentur, aluntur, augentur. Sunt igitur Elementa in Deo ſeminaria quædam & producendarum rerum ideæ, ſeminaria prima & origines; In Angelis diſtributæ poteſtates; In cœlo virtutes analogæ; in natura rerum ſemina; in mundo inferiori craſſiores formæ, Atque hinc naſcitur admirabilis ille mundi concentus, quo Terra cum Luna, Terra cœleſti; Aqua cum Mercurio & Venere; Aër cum Ioue & Venere; Ignis cum Sole & Marte; lapides iterum cum Saturno; metalla cum Ioue; zoophyta cum Marte; inſecta cum Sole; cum Venere volucria; amphibia cum Mercurio; cum Luna quadrupedia; omnia cum omnibus mira ſympathia conſonant tũ inter ſe, tum cum anima rationali, cuius enneas collecta eſt ex quinque ſenſibus exterioribus, quatuor interioribus: videlicet ſenſu communi, imaginatiua, cogitatiua, memoratiua, terminaturque ad intellectum tanquam ad decimum; cui & alia enneas purior

Tertio ignis

Connexio corporei mundi cum intellectualibus mundis harmoniam mundi conſtituit.

rior

rior in ſimplicibus numeris, videlicet 9 Angelorum Ordinis, conuenit, vt in eo plena ſit Angelorum Deique imago, terminaturq; in decimum fontem, ſcilicet, ſupremum omniumque Patrem. Eſtque ei triplex operatio prorſus conſonans & harmonica cum mundo hoc inferiori in natura, cum cœlis in ſenſibus, cum Angelis in intellectu. In tetradem emergit per ſimplicem animæ potentiam; in enneadem per 9 ſenſus, quinque corporeos, quatuor incorporeos; in icoſiheptadem ſiue 27, totius conſumationis rerum ideam peruenit, dum intelligendo, omnia fit.

CAPVT VII.

De Aquis quæ ſupra cœlos ſunt; & an propriè & verè aquæ ſint, & de vtilitate earum.

THEODIDACTVS. Iam tanto tempore in immenſis firmamenti penetralibus hinc inde diuagati, nullum nec globorum numerum, nec finem aſpicio, vnde magnum pectus meum deſiderium inuadit cognoſcendi, quid tandem poſt tot globorum congeries, cum mundus infinitus non ſit, rerum ſuperſit: ò ſi tantum à te beneficium obtinere poſſem, vt ad vltima mundi confinia me perduceres, quanta me felicitate affectum arbitrarer. *Coſmiel.* Ea à me petis, quæ homini mortali conce-

di

di nec poſſunt nec debent; quantum tamen Deus & natura permittit, tibi globorum finem oſtendam. *Theodid*: Fiat; & ecce motu multo cœlorum globis velociore, exiguo temporis ſpacio, eo vſque me perduxit, vbi omnibus globis euaneſcentibus, nulla cœli fax amplius oculis meis illuceſceret.. Itineris huius longitudinem, nulla adeò acuti ingenij vis, nulla tanta mentis fœcunditas eſſe poteſt, quæ verbis explicare, ne dicam animo comprehendere valeat. Sed O Coſmiel, vbi ſum? Vbi me conſtituiſti? Sentio totum corpus meum miro quodam & ſenſibili rore perfuſum. *Coſmiel*. Ne mirare, iam enim aqueum illud expanſum ingreſſus, cuius ſacræ paginæ mentionem faciunt, *aquæ quæ ſupra cœlos ſunt, laudent nomen Domini*. Hæ ſunt aquæ illæ, quæ à primis mundi exordijs ſeparatæ fuerunt, quarum pars globis mundi ceſſit in fomentum, pars ad mundi confinia in fines paulò poſt dicendos relegata fuit; de quibus ſacer textus, *fiat firmamentum in medio aquarum & diuidat aquas ab aquis*. *Theodid*: Omnia bene ſe habent; Sed aquas non ſentio, nec vllos fluctus aut vndas (cuiuſmodi in ingentibus Oceanis me vidiſſe memini) video; & cur tu dicis me iam aquas ſupercœleſtes ingreſſum eſſe. *Coſmiel*. Spacium quo conſtitueris, veriſſimas aquas continet, ſed minimè, vti in Terra cœteriſque mundanis globis, craſſas, fœculentas, corpulentas, quin maximè ſubtiles, pellucidas, & ab omni terrenæ contagionis miſcella purgatiſſimas; quod enim corpus

Raptus ad regionem aquarum ſupercœleſtium.

Verum aquæ ſupercœleſtes verè ſit elementares aquæ.

tuum neſcio quo rore perfuſum ſentias, illud aqueum quod pertranſis, medium eſſe ſcias, cuius ſubſtantia tametſi ſenſibili flexibilitate ob ſummam ſubtilitatem careat, madorem tamen inducit tanto penetrantiorem, quantò hæ aquæ inferioribus ſubtiliores ſunt. Nonne qui mane ad auroram Solis per herbida prata ambulant, corpus quidem madefieri ſentiunt, etiamſi aquam non videant, & tamen eos per aqueum medium tranſire certum eſt? Pari pacto hoc loco (ſi tamen magna paruis comparare fas ſit) euenire cenſeas. *Theodid*: Suntne hæ verè elementares aquæ? *Coſmiel*. Quid dubitas fili? Hæc enim fuit primordialis illius aquæ chaoticæ congeries, ſupra cuius faciem, teſte ſacra ſcriptura Spiritus Dei illam incubando & ad fęturam animando agitabatur, quam poſtea ſecundo die, poſito firmamento diuiſit, Terræ globiſque mundanis partem, parte verò, quam iam vides, huc tranſlatam; vti igitur primordialis illa aqua chaotica vnius & eiuſdem eſſentiæ fuit, ita poſt factam ſeparationem vtique permanſit, ſolis accidentibus diſtincta. *Theodid:* Vnum quod non capio, mihi vt exponas obſecro, vnde lux illa ſpacij tam immenſi affulgeat, cùm nullum Solem neque aſtrum, quod ſpacium illuminet, conſpiciam? *Coſmiel*. Diuina Opificis Sapientia, vti nec in minimo quidem animalculo, quin illud omnibus ad ſe conſeruandum neceſſarijs ſubſidijs inſtitueret, defuit, ita inæſtimabilem hanc aquei Oceani vaſtitatem, maximè omnium neceſ-

Quomodo aqueum expanſum illuminetur.

ſa-

ſaria luce inſtructam voluit; lux quam vides, primigeniæ illius lucis, quam in primordijs rerum produxit, portio eſt, quam ita aqueæ huic moli commiſcuit, tam aptè connexuit, vt quemadmodum partem illius ſingulis cœleſtibus corporibus indidit, ita & illâ quoque hoc ſpacium minimè deſtituit; primò quidem ne vlla mundi regio perpetuis oppreſſa tenebris naturæ tantoperè inimicis perpetuò ſqualeret; deinde quoque, vt ſingulæ mundi regiones, hoc veluti calido quodam radicali in eſſe ſuo conſeruarentur. *Theodid:* Omnia, vti ſoles, tam ſcitè & ſapienter exponis, vt dum veritatem rei tangis, intellectui meo plenè ſatisfacias. Sed rogo te, habetne vſum aliquem in natura rerum tam ingens aqueæ molis Oceanus? *Coſmiel.* Imò tantum, vt ſine eo mundus conſiſtere non poſſit; Ex hoc enim veluti quodam promocondo tum æthereum mundi expanſum, tum ſinguli mundi globi neceſſarium attrahunt alimentum, ſine quo haud dubiè contabeſcerent; Hæ ſupercœleſtes aquæ ſingulis ſuum conferunt vigorem, calidum & humidum radicale inexiſtens corroborant, augent, perficiunt; verbo, idem quod in microcoſmo homine præſtat nutrimentum, id in megacoſmo has aquas præſtare vnicè tibi perſuadeas velim, ſunt enim totius Naturæ veluti vbera quædam, quæ omnibus mundi corporibus ſufficientiſſimũ & inexhauſtum alimentum præbent. *Theodid:* Ex hoc tuo ratiocinio colligo, exceſſiuam huius ſpatij vaſtitatem. *Coſmiel.* Illam tantam

Quem vſum habeant aquæ ſupercœleſtes.

Varietas immenſa aquei huius expanſi

eſſe ſcias, vt firmamenti expanſum innumeris paraſangis ſuperet, cùm enim id totius mundi penuarium ſit, ex quo ſingula mundi corpora, neceſſaria, ne deficiant; ſubſidia depromunt; illud vtique ingentis magnitudinis eſſe debuit, cùm id omnia intra ſe, veluti malum punicum innumeros ſuo cortice acinos, ita hoc mundi corpora inuoluta concludat. *Theodid*: Habetne aqueum hoc expanſum motum cœteris ſtellis ſimilem? *Coſmiel*. Motum circularem veluti circa centrum in eo ne quæras, cùm enim ſubtiliſſimum ſit, & roſcidi inſtar vaporis pellucidum, ætherique, ſi humiditatem excipias, ſimillimum, ita quoque ætheris aëriſque motum perpetua inſtabilitate agitatum imitatur. *Theodid*: Vt idicis, ita fieri experior; verùm, vbi quæſo tam omnium Philoſophorum & Aſtronomorum monimentis decantatiſſimum illud primum Mobile? An forſan aquas haſce ſupercœleſtes ſuo includet ambitu? *Coſmiel*. Ne quæras Theodidacte in mundo primum Mobile, cùm tale, quale id Peripatus deſcripſit, in rerum natura non ſit; quod verò ſuſpiceris, ne forſan ordine naturæ expanſum hoc aqueum includat, illa tua ſuſpicione oppidò falſa illuderis; quomodo enim cœleſte corpus ſupercœleſte includere poſſit, non video; neque imagineris tibi ſolidiſſimam quandam ſphæram, quæ motu ſuo cœteras omnes ſphæras & globos rapiat, hoc enim quàm ſenſatæ experientiæ repugnet, an non vides? Quomodò enim liquidum ſpacium nullum certum ſubſiſten-

Vtrum expanſum aqueum motum ſubeat.

Vbi & vtrum ſit primum mobile?

ſiſtentiæ ſtatum ſuſtinens, à ſphæra ſolida rapi poſſit, quis eſt, qui concipiat? Vt interim ſolida globorum corpora tam remota ſubticeam. *Theodid:* Sed quis totum hoc Vniuerſum mouet? *Coſmiel.* Deus vti prima rerum omnium cauſa eſt, ita & primus omnium Motor; Intelligentiæ verò ſeu exercitus cœleſtes, ſtationibus ſingulis ſibi diſtributis, à Deo motæ particulares & indiuiduos mundi globos ad nutum & voluntatem primi Motoris mouent, ac in mundi emolumentum iuxta leges æternas atque ideas in Archetypo ſupramundano eluceſcentes, quas ſemper contemplantur, diſponunt, adminiſtrantque; illas autem à propria forma moueri, dici nullâ ratione poteſt, tum ob fines innumeros, quos in mundana adminiſtratione præfixos habent, tum ob motuum tam diſparium diuerſitatem, quàm ſingulos globos complicatam habere comperimus, vnde rectè Ariſtoteles, *opus naturæ, opus intelligentiæ dixit;* Corpus autem naturale exanime cuiuſmodi Aſtra ſunt, vt diuerſos illos, diurnum, annuum, & qui circa axem fit, motus, oſcillationes adhæc & mutationes axium ſimileſque reuolutionum leges à propria ſua forma depromat, tantùm ab eius naturali appetitu alienum eſt, quantum alienum eſt à grauium leuiumque natura, alio præterquam à circumferentia ad centrum vel à centro ad circumferentiam ferri. Complura tibi Theodidacte manifeſtare poſſem circa huius ſupercœleſtium aquarum expanſum, arcana myſteria; ſed ne inacceſſorum

Motor vniuerſi Deus eſt.

Aſtra non mouentur à propria forma

mira-

miraculorum multitudine ingenium tuum obruam, plura dicere ſuperſedeo; tuum erit ex paucis hiſce notitiæ ſeminibus iactis, vberiorem ingenij tui fœturam educere. Quare ad alia progrediamur.

CAPVT VIII.

De Cœlo Empyreo.

THEODIDACTVS; Vti nihil Cœlo Empyreo in Scholis tritius eſt, ita nihil eo obſcurius & ignotius eſſe comperio; quare rogo te mi Coſmiel, vt qui hucuſque totius mundi compagem oculis meis exhibuiſti, maximum illud & præſtantiſſimum omnium mundi habitaculum oſtendere ne graueris. *Coſmiel.* Ah mi Theodidacte, neſcis ſanè quid petas; tunc putas ſupremam mundi curiam, Dei, Angelorum, electorumque ſedem mortali carne veſtitum hominem adire poſſe, aut eam oculis mundanis ſordibus defœdatis luſtrari poſſe? Non eſt id huius caducæ vitæ, ſed æternæ fœlicitatis ſtatui reſeruatum? *Theodid:* Ignoſce temeritati meæ, & oppidò nimiumq; audaci, ne dicam præſumptuoſæ curioſitati; ita diuinâ aſpirante gratiâ impoſterum me victurum propono, vt exoluto carnis mortalis debito, illud multò eminentiori modo, quàm carneis oculis contueri merear. Non tamen omittes ad nonnulla circa hoc cœlum obuia mihi dubia reſpondere; vt ſic quouis modo ſciendi deſiderio ſatiſfiat.

fiat. Primò itaque pro ſumma tua erga me humanitate & beneuolentia mihi exponere non abnues, vtrum iſtiuſmodi cœlum pars mundi ſit conſtitutiua? vtrum corporeum? vtrum verè à nomine Empyreum ſeu igneum ſit? *Coſmiel*. Cœlum hoc tametſi tantæ excellentiæ & ſupereminentiſſimæ dignitatis ſit, vt humanæ mentis vis & efficacia, eam non dicam capere, ſed nec animo quidem concipere, multò minus imaginatione apprehendere poſſit, non opus eſt, illud varijs rationum monumentis exponere; illud Dei domum, cœlum cœli, Thronum Excelſi, tabernaculũ Dei cum hominibus, (vti id Aquila Euangelica deſcribit) eſſe ſufficit; Eſſe tamen partem mundi conſtitutiuam, nulli dubium eſſe debet; cùm illud non ſit extra mundum, ſed intra illum veluti clauſtrum totius conſtitutum; vnde ſequitur, illud verè & propriè corporeum eſſe, cùm ſit Corporis Chriſti, & Beatæ Matris eius, omniumque beatorum locus, ad quem poſt piè & ſanctè tranſactos vitæ mortalis dies, tranſmigrantes recipiantur; Eſt autem locus nihil aliud, niſi ſuperficies corporis locati; locus autem dici minimè poſſet, ſi vti nonnulli perperam crediderunt, ſpiritualis ſubſtantiæ foret, nec mundi corporei conſtitutiua pars eſſe poſſet; Empyreum verò dicitur, ſeu quod idem eſt, igneum, quod luce ſummâ, & ſupra omnia mundi corpora fulgidiori luceat, quæ tamen nec cæcitatem ſuis incolis, nec moleſtiam afferat vllam; quin potius ob inæſtimabilem pulchritudinem

Dubia circa cœlum empyreum.

Cœlum empyreum vere corporeum, & mundi pars conſtitutiua.

Cur cùm igneũ & lucidiſſimum ſit, id non videatur à Terrigenis.

nem, lętitiâ inconceptibili, ſuauitate inenarrabili Beatorum oculos afficiat. *Theod:* Cùm illud tantâ claritate fulgeat, cur quæſo oculis mortalium non patet? *Coſmiel*. Ne indigni mortalium oculi tantæ claritatis participes fierent, diuina prouidentia cœlum hoc aqueũ nos inter & memoratum cœlum cœlorum, veluti velamentum quoddam interiecit; cùm enim ſpacium hoc aqueum adeò expanſum, & adeò incomprehenſibili intercapedine exporrectum ſit, vt nemo facilè quiſpiam hominum id ingenij ſui capacitate penetrare queat; hinc fit, vt tametſi id diaphanum ſit & pelluſtre, & vix ſubtilitate æthere cædat, adeò tamen ex innumerabili ſuperficierum coaceruatione conſtipetur, vt non ſecus ac Solem nubes denſa, ita Empyrei cœli aſpectum aquei huius expanſi diffuſa nubes obnubilando auferat; quod verum eſſe paulò poſt ſenties. *Theodid*: Quieſcere non poſſe videor, donec aliquem huius tam diuinæ lucis ſaltem mihi radium oſtenderis. *Coſmiel*. Factum eſt, quod petiſti; aperi oculos tuos & vide. *Theod*: O Coſmiel ceſſa ceſſa, exceſſiuæ lucis huius efficaciam impoſſibile eſt vt feram, Sol, Aſtra, ignis, omnia tenebræ ſunt comparatione ad hanc lucem facta; ſufficit ſufficit Coſmiel, meo me reſtitue loco; malo enim omnia humillimo mentis obſequio, quæ mihi narras, credere, quàm vltra conditionem humanam plùs æquo ſapere; neque iraſceris temeritati meæ, cùm hæc non tam curioſæ mentis impetu, quàm cœleſtis patriæ, quam expectamus amore,

ne-

neſcio quo pio affe&u impulſuque videre deſiderarim. *Coſmiel*. Ecce iam tuo reſtitutus loco; perge dubia, quæ tibi ſuperſunt, proponere. *Theodid*: Eſtne cœlũ Empyreum ex materia & forma compoſitum? *Coſm*. Cùm ſuprà dixerim, Empyreũ eſſe partem conſtitutiuam mundi, erit id neceſſariò corporeum; ſi corporeum, id ſanè aliud non erit, quàm corpus phyſicum, omne corpus phyſicum ex materia & forma componitur, ergo cœlum Empyreum ex materia & forma componitur; quod ſi quiſpiam neget, is pariter negare cogetur omnes affectiones corpori phyſico, & quanto competentes; is ergo pariter fateri cogetur, empyreum nullis viſibilibus colorum qualitatibus, nullis audiuis, nullâ duritie, mollitie, condenſatione, rarefactione, nulla quantitate affectum eſſe; ergo totum inuiſibile, ſpirituale, & non niſi intellectu attingibile, quod abſurdum & contra finem Conditoris ſapientiſſimi eſſe, nemo eſt, qui non videt. Hoc tamen ſcire debes, formam & materiam, ex quibus componitur, adeoque totum compoſitum, infinities vt ita loquar, nobilioribus, excellentioribus ſubtilioribuſque partibus, ſublimioriq; forma quàm qua omnia cœtera mundi corpora conſtant, conſtitutum eſſe, vtpote quod in Electorum ſuorum voluptatem & æternam oblectationem Conditor benigniſſimus ac qualitatum eminentiſſimarum prærogatiua dotatum eſſe voluerit. Nil dicam amplius; quale & quantum ſit hoc ipſius Dei, Angelorum &

Vtrùm ex materia & forma compoſitum.

beatarum mentium habitaculum, apertè demonſtrat Sanctus Paulus in ſua Epiſtola, *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ Deus præparauit diligentibus ſe*; & ſanè incongruum videbatur illud cœlum, quod rationalem creaturam ex anima & corpore compoſitam recepturum erat, ſine corpore purè ſpirituale ſeu intellectuale conditū fuiſſe. Corporeū ergo eſſe debuit, vt anima in contēplatione Conditoris ſui abſorpta, corpus quoque ſenſuum oblectationi proportionatum reperiret obiectum, nè fruſtra ad æternam gloriam aſſumptum videretur. *Theodid:* Eſtne cœlum Empyreum circulo aut quadrato concluſum? Nam multi è Sanctis Patribus ex Euangelicæ Aquilæ deſcriptione, illud in Apocalypſi indigitatū, quadratum eſſe volunt quoad exteriorem ſuperficiem; ita enim dicitur: *Ciuitas ſupra quadratum poſita eſt*. *Coſmiel*. Non intelligas hæc velim ad litteram, ſed ſub allegorico ſenſu omnia intelligenda eſſe tibi perſuadeas velim; innuit enim ſummā huius domicilij firmitudinem & ſtabilitatem ſine vlla corruptione aut diſſolutione perpetuò durantem; ſed terminatur modo quodā humanę menti incomprehenſibili; vt proinde fruſtrà fuſioribus verbis id tibi explicem, cùm eius quamdiu humanæ mortalitatis ſarcina circumdaris, capax eſſe non poſſis. *Theodid:* Eſtne cœlum Empyreum adeo vaſtum, ac id Sancti Patres deſcribunt? *Coſmiel*. Ita eſt; vti id vniuerſam mundi machinam concludit, ita meritò om-

1. Cor. 2.

Vtrum rotundum aut quadratum ſit.

Quam vaſtum ſit cœlum Empyreum.

nium

nium mundi corporum capaciſſimum, omnia reliqua mundi ſpacia longè ſuperare videtur: imò auſim dicere, totum huius ſupercœleſtis aquei ſpacij concauum, quod omnia continet, comparatione ad cœlum empyreum facta, non niſi punctum cenſeri debere. *Theodid*: O Coſmiel paradoxa dicis & humano intellectui incomprehenſibilia; verà tamen eſſe non dubito, cùm infinitam Dei maieſtatem cumprimis deceat palatium habere tantæ magnitudini maieſtatis congruum. *Theodid*: Iam video verificatum illud ſacri textus, *Magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius, magnus eſt, & non habet finem, excelſus & immenſus Creator omnium; & in domo cœleſtis illius Patris manſiones multæ ſunt & inexplebilia tabernacula eius*. Sed iam mi Coſmiel aliquid mihi de ſummis huius cœleſtis patriæ delicijs recenſeas. *Coſmiel*. Faciam quod poſtulas; nil hic de interna beatarum mentium pace & tranquillitate animorumque choreis dicam; nihil de incomprehenſibili Angelorum hominumque in æterno illo Archimuſæi Odœo Symphoniſmo; certè omnis huius mundi pulcherrimarum rerum aſpectus delectatioque ad illum comparata, quid aliud ſunt, niſi vile ſtramentum, paleæ putridæ, & exigua quædam arena ſpecium terræ; omnis imaginabilis, quæ humani ingenij ſolertia vnquam inuenire potuit, harmonia & muſica, omnis inſtrumentorum harmonicorum conceptibilis ſuauitas & dulcedo, omnis humanarum vocum excellentia & perfectio, quid ad ſu-

Cœlum empyreum ad reliquũ ſibi incluſum mundum ſe habet vti circulus ad punctum.

De gaudijs beatarũ mentium in cœlo Empyreo.

premam illam muſicam comparata aliud ſunt, quàm diſſonantiſſimus belluarum fremitus, luporum vlulatus, grunnitus porcorum; Quid omnis odorum, ſaporum, tactuſque harmonica ſuauitas, dulcedo, mollities, niſi fœtor, amaritudo & mera immunditie s? cuius ordinatiſſimam & ſupra eminentiſſimam diſpoſitionem ſicuti oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit; ita eadem nec vllo verborum conceptu explicari, nullâ ſtyli felicitate fœcunditateque declarari, nec vllo profundiſſimo mentis ſcrutinio penetrari poteſt, vbi non trium, quatuor, quinque, ſed ineffabili ſupereminentiſſimarum vocum ſymphoniſmo tota cœleſtis Regis curia & aula ſupramundana diuerſis Senatorum Claſſibus, veluti in choros quoſdam diſpoſitis in perpetuas reſonabunt æternitates: vbi Chorus Virginum Choris Confeſſorum, hi Martyrum, Apoſtolorum, Patriarcharumque Choris interſonantes, omnes ſimul cum tripartitis Angelorum Hierarchijs concordantes ad perennis aquæ vitæ fontem, æternum conquieſcentes, æternum illud Alleluia indeficiente exultatione Deo ceu ſupremo quodam chorago per ſapientiam ſuam ſymphoniam dirigente, ſpirituque oris ſui organum animante modulabuntur, vbi Agnum Dei, qui in hoc æternitatis domicilio & organedus & organum & Muſica eſt, ſequentes cantabunt canticum nouum, admirandum illud VerbiDei cum humana natura in vtero immaculatæ Virginis deſponſati epithalamium & hymenæum;

vbi

vbi laborum, tormentorumque in hoc mundo pro amore Dei exanthlatorum recordatio, veluti diſſonum quiddam æternæ beatiſſimæque vitæ conſonis miſtum Syncopatumque in omnium dulciſſimam perfectiſſimamque harmoniam coaleſcet. *Theodid:* O infelicem eorum ſortem, qui ad fallacia momentaneaque calamitoſæ vitæ huius bona, ad mundanæ ambitionis ſtrepitum immundarumque affectionum voluptatumque diſſonantiſſimas catadupas obſurdeſcentes, ſpe ſua ad eam pertingendi Muſicam, quam deſcripſiſti, aliquando percipiendam excidunt! O magne rerum Harmoſta, qui omnia in numero, pondere & menſura diſponis, diſpone animæ meæ enneachordon iuxta diuinæ voluntatis tuæ beneplacitum, incita omnes animæ meæ neruos in laudem & gloriam nominis tui, vt Seraphico ardore te diligam; Cherubico mentis ſcrutinio inceſſanter te quæram, ſis animæ meæ thronus vbi quieſcas, vbi cubes in meridie; adſit Dominationum, Virtutum, Poteſtatumque præſidium; Principatum ponas ſuper omnem animæ indomitam rebellemque affectionum turbam; vt Angelicâ tibi puritate perpetuò ſeruiam! *Sonet vox tua in auribus meis; Vox enim tua dulcis, & facies tua decora*; diſpone in me eam Virtutum harmoniam, quam & tu in te, & in ſupremis Virtutibus ab initio diſpoſuiſti, vt de virtute in virtutem veluti de tono in tonum procedens ad virtutum omnium diapaſon, totiuſque perfectionis complementum pertingam; atque hoc Virtutum

Apoſtrophe Theodidacti.

præſidio munitus, *in decachordo pſalterio pſallam tibi*, teque in ſæcula ſæculorum laudem & glorificem. Amen.

CAPVT IX.

De ſpacio imaginario.

THEODIDACTVS. Peruenimus tandem ad vltimum mundi terminum; vt proinde nihil reſtet, niſi vt mihi explices, quid extra vltimum huius Empyrei Cæli terminum ſit reliquum; Philoſophi ſiquidem nonnulli neſcio cuius imaginarij ſpacij extra mundum mentionem faciunt; cuius tamen rationem nemo eſt, qui explicare valeat, cùm enim corporei mundi machina, vti ſupra ſcitè docuiſti, infinita eſſe non poſſit; quid igitur mens mea concipere poteſt poſt vltimum totius creaturæ terminum? Eſtne nihil? Eſtne ens aliquod rationis? Eſtne vacuum quoddam in infinitum extenſum? *Coſmiel*. Mens humana ſenſibilibus aſſueta, vti infinitum concipere nequit, ita & nihilum; Quare vt aliquouſque in huius profundæ ſpeculationis adyta introducaris, paulò altius ordiar. Quæris quid ſit poſt vltimum totius creaturæ terminum? Reſpondeo, præter Deum eſſe nihil. *Theodid:* Quid eſt ergo hoc nihilum? *Coſmiel*. Nihil eſt nihil, hæc enim eſt adæquata eius definitio. *Theodid:* Nugaris, ſit tua pace dictum, mi Coſmiel. *Coſmiel*.

Humana mens infinitum & nihilum comprehendere non poteſt.

Tu-

Tunc veritatis æternæ Magiſtrum nugari dicis? *Theodid:* Ignoſce rogo temeritati meæ, excidit enim mihi verbum hoc, non quod te nugari iudicarem, qui omnes theſauros ſcientiæ & ſapientiæ in pectore tuo abſconditos tenes; ſed quia apud nos homines in ignorantiæ tenebris natos & educatos, huiuſmodi prolata definitio nugatoria videri poſſet: Impoſterum tuo me perſtiturum iudicio, quæcunque dixeris, polliceor, perge itaque. *Coſmiel.* Dico itaque, Nihil, nihil aliud eſſe quàm nihil, nihil non ente, nihilo, ſeque ipſo finio & definio; Nihil enim eſt nihil, nihil non aliquid eſt, non hoc aut illud aut aliud quodpiam ens eſt, ſed nullum ens, nihil nuſquam eſt, neque in mente eſt, neque in rerum natura, neque in intelligibili neque in ſenſibili mundo, neque in Deo, neque extra Deum in vllis creaturis. Quodlibet ens eſt, quodlibet aliquod eſt, ente ſunt omnia plena, nihil otioſum, vacuum nihil, nihil inane, exulat ab vniuerſo nihil; vnde virtute naturæ ex nihilo nihil fit; tunc enim virtute naturæ ex nihilo aliquid fieri diceretur, ſi id, quod ſimpliciter ac merè nihil eſt, in ens, ſiue in materiem, ſiue in hoc aliquid verteretur, aut ſi id, cuius nullum præextitit initium, cuius nulla ante ſubſtitit potentia, inſolito naturæ miraculo procederet ad eſſe aliquid; quidquid enim naturâ fieri conſpicimus, id omne fit ex præexiſtente materia, potentia, & priuatione ſui, illius quippe potentia & materia ante ſubſiſtebat; inchoatum erat ab initio,

Definitio nihili.

tio, & confuſum in materici vmbra, quidquid continuis generationibus quotidie perficitur. *Theodid:* Sed quomodo Deus dicitur ex nihilo omnia produxiſſe? *Coſmiel.* Deus à ſe cadere, Deus à Deo diuidi, Deus ſeorſim & extra Deum ſumi nequit, quidquid diuinum eſt, Deus eſt, coniunctum & counitum Deo, inſeparabilis à ſeipſo & imparticipabilis eſt; ſi enim participabilis fieret, pars ipſius extra totum, aut extra partem ſumeretur; ea igitur pars diuideretur, fieretque aliena à totius ſubſtantia, & externæ cuiuſpiam ſubſtantiæ præberet initium, conflareturque ex ea parte ſubſtantia quædam exterior; quod vti abſurdum eſt, ita nullâ ratione fieri poſſe, putare debes; cùm igitur Deus infinita & immenſa poteſtate fulciat ſeipſum, ita vt auelli à ſeipſo & non eſſe nequeat, & non poſſe non poſſit; & non eſſe non ſit; ideo neque diuidi neque participari poteſt; creatura ſiquidem hoc pacto ex ſubſtantia Dei deciſa diuinæ foret ſubſtantiæ portio & ſeparata à toto Deo, quod prorſus rationi repugnat. Reſtat itaque, vt ſi Deus non de ſua ſubſtantia, neque de externa vlla alia ipſi coæterna, omnia de nihilo produxerit; de non ente, de nihilo, de eo, quod non eſt genuerit feceritque vniuerſa. Is enim qui verè eſt, & qui omne eſſe tranſcendit, ei quod non eſt, eſſe dedit; quod quidem fieri non poteſt, niſi ab eo, qui infinita potentiæ ſuæ efficacia, ſolo voluntatis nutu facit, quæcunque vult in cœlo & in terra, non vtique ex ente, cùm nullum præceſſerit,

Quomodo Deus omnia ex nihilo produxit.

rit, ergo ex nihilo, quod erat oſtendendum. Porrò quemadmodum de nihilo à Deo creata ſunt omnia, ita in nihilo librata, & ſtabilita ſunt; ſicuti enim materia eadem eſt, & ex qua educitur omnis actus naturalis, & forma, vtpote ex qua omnis fit ſenſibilis ſubſtantia, omnium fulcrum fundamentum, ſtabilimentumque; ita & nihil, & non ens ad Deum in vniuerſorum creatione vmbratilem quandam materiei ſimilitudinem expreſſit; ſicuti enim materia omnis naturali actui ſubeſt, ita omni creaturæ ſubeſt nihil, & omnis creatura recepta eſt, & poſita ſtabilitaque in nihilo; vbi enim nunc ſunt, & ſubſiſtunt omnia, nihil erat prius, & in eo nihilo recepta ſunt omnia, ex quo,& facta ſunt; non enim in aliquo recipi potuerunt,tum quia non erat ipſum aliquid aut ens quodpiam, in quo ſiſti & collocari potuiſſent; tum quia ſi fuiſſet aliquid, in eo recipi non potuiſſent, cum ens in ente minimè eſſe & recipi poſſit. Eſt igitur quodlibet in nihilo, omne plenum in vacuo, ens omne in non ente ſubſiſtens, atque in eo, vti in loco quodam receptum. Annihilet enim diuina potentia vniuerſam mundi machinam, quam ab initio eduxerat, vbique nihil aliud, quàm illud,quod ante mundi conditionem fuit, permanebit,id eſt, purum putum, nihil. *Theodid*: Ex hoc diſcurſu colligo idem de ſpacio illo,quod extra mundum mihi imaginor eſſe ſentiendum, quod de ſpacio ante mundi conditum fuiſſe concipio. *Coſmiel.* Falleris omninò, ſi tibi ſpacium imagineris, aut id

Omnis creatura ſtabilita in nihilo.

terminis hiſce eſſe & fuiſſe explices; quomodo enim ſpacium tibi imaginari potes, vbi nihil eſt, aut quomodo eſſe aut fuiſſe dicis, quod nuſquam & nullibi eſt, nec eſſe poteſt, nec potuit; implicant enim hæc omnia manifeſtam contradictionem. *Theodid*: Dic igitur quid ſit illud, quod eſt extra mundum. *Coſm.* Iterum in conſuetas tibi humanæ imaginationis fallacias incidis; hoc quid ſit, hìc locum non habet, cùm nihil ſit. Quare vt te ab hoc errore liberem; hoc tibi primò perſuaſum habe, nullum nihil neque extra, neque intra mundum eſſe; ſed totum id humani intellectus phantaſma eſſe, putantis id ibi eſſe, quod non eſt, vel putantis nihil ibi eſſe, quod reuera eſt. Statue itaque tibi ac tuæ propone menti præſens aliquod punctum, & circa ipſum mox concipias mens tua corporeæ perfectæque plenitudinis interminam fuſionem, in omnem locorum differentiam actu infinitam, quæ quidem nihil aliud eſt, quàm infinita illa ſphæra intellectualis, cuius centrum vbique, circumferentia verò nuſquam; hanc itaque diſtenſionem, hoc actu infinitum, ſiue totam diuinam ſphæram & ſubſtantiam mens quidem nullo modo conſequitur, neque eam comprehendit aut intra ſe claudit; intelligit tamen, nouit, ſcitque eſſe infinitam, captum tuum tranſilientem, debilemque modum mentis tuæ exuperantem; nam intelligere quidpiam eſſe infinitum, non facit hoc ipſo vt tua intelligentia claudatur & concipiatur ipſum infinitum, ſed eſt ſcire & intelligere poſſe id ipſum infinitum

Explicatur ſpacium imaginarium.

nitum

nitum minimè comprehendi, omnemque ſine modo & ratione tuam exuperare capacitatem; haud enim Deum noſti, quod mente tua illum capias, neque cenſes eum infinitum, quod finito mentis tuæ gurguſtio illum complectaris; ſed ita Deum infinitum nouerunt homines, quod eum inacceſſibilem, inſcrutabilem, actu immenſum certa fide credant, intelligant, ſciant. Deus igitur cùm ſit actu infinitus, neceſſariò quoque is omne ſpacium vacuum & inane (quod immenſum & infinitum tu extra mundum concipis) ſuâ ſubſtantiâ & præſentiâ implet, ab eodem omne exterminans nihil, imò omne vacuum, inane & non ens; adeoque extra Deum neque nihilum, neque inane, neque vacuum relinqui neceſſe eſt; ſi enim nihilum illud extra Deum ſit, confiteri cogeris, Deum minimè eſſe infinitum; eo quippe nihilo diuina ſubſtantia conſtringeretur, concluderetur que, quod impoſſibile eſt; vnde iterum ſequitur, mundum non in nihilo, ſed in Deo receptum ſubſiſtere; cùm igitur ſpacium illud extra mundum imaginarium imagineris, non nihilum, ſed diuinæ ſubſtantiæ plenitudinem in infinitum diſtenſam vt concipias oportet, qui enim omnia perfecit & creauit, illa eadem in ſemetipſo, ſuaque plenitudine excipit, defert, geſtat, claudit, continet, ſeruat: ſunt enim totus mundus & omnes creaturæ eius ad Deum comparatæ nihil aliud quàm punctum & nihil. *Theodid*: Si ergo Deus omnia ſuâ ſubſtantiâ implet, ergò falsò dixiſti, id, quod nos extra mundum

Extra Deum nullum eſt nihilum.

Mundus non in nihilo ſed in Deo ſubſiſtit.

Nihilum ſub duplici ſenſu cõcipi poteſt.

concipimus, nihilum eſſe! *Coſmiel:* Scias duplici reſpectu iſtiuſmodi ſpacium nihili, conſiderari poſſe; vel prout reſpectum dicit ad Deum, vel ad ordinem naturalem entium; priori modo conſideratum verè nihil eſt extra mundum, quod non diuinæ ſubſtantiæ plenitudine impleatur; poſteriori verò modo rectè nihil dicere poſſumus, cùm reuera præter Deum nihil ibi ſit; & ſic hoc loco ſemper impoſterum accipiemus; ſed vt luculentius omnia intelligas, paulò fuſius dicta tibi exponam. Tria in æternitate conſideranda ſunt, æuum duplex, & inter illud medium tempus, quod eſt metrum ſeu duratio creationis & perfectionis omnium, ſiue ſecundum ſpacium ſeu ſecundum indiuiduum & ſingularia; nam tempus creationis rerum omnium, hexameron fluxus eſt; Tempus verò creationis abſolutionis & conſummationis omnium per ſingularia & indiuidua, tota mundi huius duratio eſt. Statuit autem Deus mundum corporeum viſibilemque in tempore, definiuitque illi extrema principium & finem; librauit illum inter duplex æuum, complet denique in præſenti mundo, perficit, abſoluit totum id, quod in futuro toto æuo continebit, ſeruabitque in ſuo eſſe. In primo æuo nihil creauit Deus, in futuro nihil creaturus eſt, nullum nouæ ſubſtantiæ eſſe largiturus, neque quicquam erit in futuro æuo, quod ortum non habuerit in præſentaneo tempore in mundi huius duratione: Angelos ex nihilo produxit in inſtanti & in initio temporis; materiam poſt

Æuum duplex inter tẽpus libratũ.

Ange-

Angelos in mundi ſenſibilis formationem; in æuo futuro ſeruabit Deus Angelos, animas rationales, ob quas & materiam in idem æuum introducet, cœlorumque materiem in electorum domicilium; in futuro æuo nihil erit, quod non fuerit in præſenti, pleraque tamen ſunt in præſenti, quæ futuram illam immortalitatem non videbunt, nec in æuum tranſibunt; in primo itaque æuo Deus tantum erat, in præſenti tempore creauit omnia, in futuro æuo nonnulla conſeruabit, vt Angelum, hominem, materiam: In primo æuo Deus infœcundus ad extra; in tempore fœcundus exijt; in primo æuo nihil, in tempore & ſecundo æuo omnia. Nihilum ergo Deo fuit coæuum, æternum; nihilum ſubeſt cunctis, & extra omnia eſt, Deus benedictus in ſæcula omnibus ſupereminet, & ſuper omnia eſt; Deus ſemper eſt in eſſe, nihilum in non eſſe; Creaturæ quandoque in eſſe, & non eſſe. Deus ſumma neceſſitas; nihilum verò ipſum impoſſibile, & quod ad eſſe nullam habet poteſtatem; eſt enim nihilum actu immenſum & infinitum non eſſe, & in tantum non ens, in quantum Deus ens eſt actu infinitum. *Theodid:* Siſte parumper; quare tu dicis nihilum impoſſibile, cùm tamen Deus omnia ex nihilo produxerit? *Coſmiel.* Verum eſt, Deum ex nihilo omnia produxiſſe, ſed non ex nihilo actu infinito non eſſe, cùm Deus nullum ens extra ſeipſum ſibi æquum & infinitum proferre valeat; eſt enim omne infinitum coniunctum & conſubſtantiale omni infinito; Si ergo totum nihilum in

Nihilũ Deo coæuum & æternum.

Nihili cum Deo comparatio.

Deus non poteſt ſolũ nihilum in ſubſtantiam conuertere.

in ſubſtantiam conuertiſſet, illa haud dubiè foret infinita, at hoc repugnat; ergo Deus totum nihilum in ſubſtantiam conuertere non voluit; exhauſiſſet enim totum nihilum ſibi coæternum & coæquale, vtpote actu infinitum non eſſe. *Theodid:* Optimè omnia cepi, atque oppidò ſanè miror, ſub nihilo tanta latere myſteria; iam enim luculenter video, quomodò mundus in nihilo, quomodo ante mundum omnia nihil, & quomodo Deo coæquetur nihilo, atque adeo quomodo nihilum nihil ſit, Deus verò omnes tum mundi ſinus, tum extra mundum nihilũ totum ſubſtantia, potentia & præſentia ſuâ æternâ æternum impleat; ſed vnum adhuc dubium intellectum meum torquet; & eſt; cùm nihilum illud quod imaginamur ſpacium infinitum dixeris, vti reuera eſt, an non forſan Deus plures in eo mundos condere potuerit? *Coſmiel.* Si diuinam potentiam reſpicis, certum eſt, Deum infinitos mundos indicto ſpacio condere potuiſſe; Si creaturæ conditionem, id prorſus impoſſibile fuit; Quod ad primum, ita probo; intellige æternitatem per rectam lineam actu indimenſam & infinitam; hæc æternitas, hæc linea totius diuinæ ſphæræ & ſubſtantiæ diameter eſt; in hac tota æternitatis diametro, quodcunq; punctum deſignaueris, id totum erit medium ab extremis ęquè diſſitum, cùm enim æternitas quidpiam infinitum ſit, omne quod in æternitate deſignamus, punctum eſt, ab æternitatis principio, medio, & fine æquidiſtans; quæcunq; itaque de diametro

An Deus in nihilo plures mundos condere potuerit.

tro

tro huius ſphæræ, de tota ſphæra iure meliori dicenda ſunt, in quo quot puncta, tot centra conſtitui poſſunt, quæ tametſi infinito ſpacio à ſe inuicem diſtent, à circumſerentia tamen, quæ finem non habet, ſemper æquidiſtabunt. Quæ cùm ita ſint, Deus ex omni huius ſphæræ puncto mundos infinito interuallo diſſitos, ſi abſolutam Dei potentiam attendamus, educere potuit; non tamen inde ſequitur, verè eductos fuiſſe, cùm ex parte materiæ neſcio quid cum infinito irreconciliabile interueniat, quod vti infinitum nunquam attingere poteſt, ita diuinam potentiam ad ſuæ conditionis capacitatem conſtringere & coarctare videtur; vt cùm infinitum eſſe non poſſit, id ſit quod eſſe poteſt. Vnde Deus tantùm abeſt, vt infinitos mundos condidiſſe, vt potiùs præter vnum hunc nullum alium creaſſe cẽſendus ſit; Accedit quod cum mundus hic omnia contineat, ſitque contractum maximum, quo maius dari non poſſit, fruſtra alij mundi conditi viderentur; vel enim vti hic, ita iſti mundi omnia continerent, vel non continerent; ſi prius, ergo fruſtra fieret per plura quod fieri poſſet per pauciora. Si poſterius, ergo mundis iſtis aliquid deeſſet; nec omnem corporeæ perfectionis plenitudinem continerent, quod dici minimè poteſt. Reſtat itaque mundum vnicum à Deo Optimo Maximo conditum fuiſſe, eumque omnibus numeris perfectiſſimum, itavt quemadmodum maximum contractum eſt, ita melius, perfectius, abſolutiuſque fieri non potuerit; hoc enim

Mundus contractum maximum.

pacto

pacto ideatum ideæ ſuæ, quæ in Archetypo intellectu ſubſiſtit, melius conformabitur.

CAPVT X.

De Conſumatione & Inſtauratione huius mundi ſenſibilis.

COSMIEL. Dixi ſuperius, inter duo mundum ſenſibilem libratum eſſe, quorum prius æuum principio caret, & terminatur in primo inſtanti creationis rerum omnium, poſterius æuum habet ſed fine caret, cuius initium ſumendum eſt à principio innouationis rerum omnium, id eſt, poſt vltimam ſententiam æterni Iudicis prolatam. Temporis itaque ſpacium inter vtrumque æuum ſolùm principio & fine conſtat, in quantum mundus ſucceſsiuo fluxu inſtabilis corruptionibus & generationibus obnoxius conſideratur. Duplex æuum coniungitur tempore, veluti duæ lineæ ex vtraque parte in infinitum exporrectæ puncto quodam; quemadmodum enim nulla proportio eſt puncti ad lineam, ita nulla proportio temporis quantumuis diuturni ad æternitatem, quam binæ lineæ puncto temporis copulatæ notant. *Theodid:* Cur Deus Optimus tempus fluxum, & caducum æternitati inſerere voluit? *Coſm.* Finis Dei Optimi Maximi in mundi productione fuit, primò vt in tempore gloriam

Duplex æuũ vna cum tẽpore totam æternitatem conſtituit.

&

& operum ſuorum maieſtatem ſupremam homini mundi filio oſtenderet; Homo verò ex ſenſibilium operum magnitudine ac præſtantia Conditoris ineffabilem ſublimitatem agnoſceret, Conditoremque cognitum amaret, eoque tandem æternum frueretur; *omnia enim propter ſeipſum operatus eſt Dominus*. Secundò cùm hominem formaturus eſſet ex anima rationali & corpore, mundum ſenſibilem creari neceſſe fuit, tum vt hominis corpus ex quatuor elementorum craſi conſtitutum, vbi ſiſteret, haberet; tum vt omnibus ad propagandum ſe neceſſarijs rebus inſtitueretur, tum vt exiguo hoc temporis ſpacio homo ſuam operaretur ſalutem; quam quidem conſequi non poterat, niſi per mundi corporei ſubſidium; neque enim corpus à ratione, nec ratio à corpore diſiungi debuit, mundus enim fruſtrà conditus videbatur, ſi creatura, quæ eo vteretur, tum ad corporis ſuſtentandi neceſſitatem, tum ad animum in diuinum opus ſubleuandum non daretur; cũ mundo corporeo ſpiritualis ſubſtantia opus non haberet. Hominem igitur producere voluit, & ipſum, veluti mundum quendam paruum, ex omnium mundi entium gradibus conſtitutum; Nam quæ ſuper cœlos ſunt entia beatiſſima & primæ mundi ſubſtantiæ, vti omnium exemplaria, Archetypi, & abſtractiſſimæ formæ ſunt, ita mundũ conſtituunt purè intellectualem, & ne mundus ſenſibilis & corporeus otiari videretur, Deus alium prouidit mundum intellectualem in humana mente conſtitutum,

Mundus propter hominem conditus eſt.

Ddd in

in quo abditus eſt omnis rationalis fulgor & ſpiritualis emanatio, in quem etiam cùm tanquam in ſenſibilis mundi epitomen, omnium mundi entium gradus congeſsit, quibus humana mens non iam mundo inferior cunctarum rerum intellectuali vbertate vigens, nullis non imprægnata ſpeciebus, in alteram ſe intellectualis mundi regionem extendit, atque adeo fiat & animo & corpore vniuerſa; naturæ opus ex materia longè ſpecioſiſsimum, mundi vtriuſque vinculum & connexio & totius materiæ finis; vnde fit, vt humani commercij interceſſione, intelligibilia in ſenſibilium regionem traducantur, ſenſibilia verò in intelligibilium regionem transferantur; & quemadmodum ex immaterialibus ſubſtantijs, vna tantum natura humana in mundum hunc ſenſibilem inſerta ſpectatur, ita è cunctis corporeis ſubſtantijs ſolùm tantum humanum corpus è terris in ſupracœleſti mundo perpetuò duraturum poſt tranſactam temporaneam corporeæ creaturæ, id eſt, Vniuerſi durationem emigrabit, admiranda quadam metamorphoſi; & ſicuti hominis animus per intelligibilium notionum conceptus fit omnia, & mundus quodammodo intelligibilis; ita contrà in futuro per humanum corpus, ſenſibilis natura & corporea in intellectualem immigrabit regionem, materialis in immaterialem, corporea in incorpoream, elementaris in ſimplicem. Ex quo colliges hominem eſſe veluti animam quandam mundi, mundum verò eſſe veluti corpus quoddam, quo

Homo vinculum Vniuerſi & mediator inter mundum ſenſibilem & intellectualem.

Homo veluti anima quædam mundi.

quo conſtituitur, hominis, atque adeo admirando quodam conſenſu mundus maior & minor, vterque ſtet in vtroque, vterque vtriuſque capax; maior omnia exhibet, minor omnia indicat, intuetur, ſpeculatur; maior omnium eſt obiectum omnem in ſe claudens veritatem, minor omnium ſpeculum, omnia continens, dum per phantaſmata ſpeculationum omnia fit. *Theodid*: Subtili tuo ratiocinio adeo animum meum trahis, vt me extra me pœnè rapias. Iam verè video ſummam humanæ naturæ paulò minùs ab Angelis diminutæ præſtantiam & excellentiam, ob cuius ſolius gratiam Deus Optimus Maximus tam immenſam mundi machinam condidit; ſed rogo te mi Coſmiel, cùm homo totius materiæ finis, ſublimis gloria & perfectio ſit; certè hinc apertè colligo materiam cum homine & Angelis æternùm duraturam. *Coſmiel*. Rectè hoc infers, & fusè id tibi in præcedentibus expoſui: nihil enim creauit Deus, quod non in æternum conſeruaturus ſit. *Theodid:* Videtur hoc mihi falſum eſſe, & ſacræ Scripturæ repugnare, ipſo æternæ Sapientiæ Magiſtro teſtante, *cælum & terra tranſibunt, &c.* Iſaias præterea 5. cap. luculenter docet, cœlum, ſicuti fumum liquefactum iri, terram ſicuti veſtimentum atterendam, & habitatores vnà interituros, quæ eadem S. Petrus docet in Epiſtola ſua Canonica; in aduentu Domini cœlos magno impetu tranſituros, elementa verò calore diſſoluenda, Terram autem & quæ in ea ſunt opera, exurendam

Materia æternùm durat.

Obiectio.

omni vegetabili & ſenſitiua natura deſtructa; quomodo igitur hæc intelligenda ſint, vt mihi exponas, obnixè à te efflagito. *Coſmiel*. Veriſsima ſunt quæ mihi obijcis, hæc tamen omnia de materia minimè penitùs annihilanda, ſed in nobiliorem ſtatum inſtauranda dicta eſſe putes. Quemadmodum enim vitriarius ex cineribus & arena virtute ignis puriſsimum chryſtallinum vitrum producit, idque in pulcherrima nitidiſsimaque vaſa conflat, ita quoque Deus Optimus Maximus impuram materiam, corporaque immunda elementorum miſtura infecta, in futuro æui principio, in nitidiſsimam & vltra quam animo concipi poteſt, pulcherrimam, lucidiſsimam, agillimamque ſubſtantiam, ineffabili quodam artificio eleuabit. *Theodid*: De omnipotentis Dei virtute nunquam dubitaui, nec adhuc dubito, ſed ſacer textus Iſaiæ 5. cap. me anxium reddit, *ecce creo cœlos nouos & terram nouam, & non erunt in memoria priora*; quid aliud inde concludam, niſi materiam nouam creandam, quâ formentur cœli, quâ Terra, quâ humana corpora; ſi itaque cœli hi ſolummodò forent innouandi, & non omninò corrumpendi, perperam à ſacro textu de nouo creandi dicerentur; imò expreſsiùs id Apocalypſis Sancti Ioannis docet; *& ecce vidi cœlum nouum & terram nouam, primum enim cœlum & prima terra abijt*, quæ quoad ſubſtantiam potiùs, quàm quoad accidentia intelligenda eſſe planè mihi perſuadeo; quomodo enim quæ peribunt, innouari dici poſsint non video?

Materia in conſumatione mũdi non annihilabitur, ſed in meliorem ſtatum tranſmutabitur.

Obiectio.

video? *Coſmiel*. Scio Prophetam dixiſſe, Deum creaturum Cœlum nouum & terram nouam, ſed ſcio etiam, eum qui in Apocalypſi ſedebat in throno, dixiſſe, *ecce noua facio omnia;* qua ſi tu de creatione ex nihilo intellexeris, multum ſanè hallucinaris. Dic ergo Theodidacte, nonne credis corpus tuum cum vniuerſo hominum cœtu, in nouiſſimo die reſuſcitandum? *Theodid.* Credo equidem, & tanquam principalem fidei Catholicæ articulum quotidiè in recitatione ſymboli profiteor. *Coſmiel.* Rectè credis, quæro itaque iam ex te, vtrum tuum illud corpus, quod reſuſcitandum eſt, proprium tuum corpus futurum ſit, vel aliud de nouo crea tum? *Theodid:* Quidni de nouo creabitur? *Coſmiel.* Tace tace Theodidacte, hæreſin tua verba ſapiunt. Si corpus tuum de nouo creabitur ac prius deſtruetur, quomodo Deus remunerabitur aut caſtigabit merita ac demerita, quæ homo proprij corporis ſui ſubſidio ſibi acciuit? quomodo vnuſquiſque, Chriſto teſtante, prout geſſit in corpore ſuo, recipiet bona vel mala in tremendo illo & vniuerſali iudicio? in corpore ſuo dixit, non in corpore nouiter creato ex nihilo; huiuſmodi enim corpora minimè bonum aut malum in mortali hominis vita operata fuiſſe dici poſſent; vnde nec præmij nec ſupplicij capax foret homo; vides itaque,quid ex tua illa conceſſione reſultet. *Theodid:* Erraui, erraui Coſmiel, non niſi ſubtili tuo ratiocinio ad illud deductus. Execror itaque errorem; clarè ſiqui-

Solutio difficultatis propoſitæ.

quidem video, Prophetas de creatione præciſè ſumpta, vti eſt productio rei ex nihilo, minimè locutos, ſed creationem citatis locis anagogicè & latè, dum eam cum innouatione plerumque confundunt ſumpſiſſe; ſed de cœleſtis materiæ creatione ſcrupulus adhuc reſtat. *Coſmiel*. Si quæ ſuprà dixi & fuſè expoſiui tibi, intelligeres, ne minimus quidem dubitandi locus tibi relinqueretur: nonne mundus vti ex primordiali illa elementorum confuſorum chaotica maſſa productus fuit, ita mundana corpora ſpecie & eſſentia quoad materiam non differunt; niſi dicere velimus; Deum ſeorſim pro cœlis aliam, aliam pro ſublunaribus materiam condidiſſe; quod præterquam quod eſt contra illud, Deus qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul, conſentientium quoq; SS. Patrum expoſitioni repugnat, cùm ex eodem chao Deum omnia produxiſſe, ſacer textus luculenter innuat; quid enim lucis productio? quid aquarum diſcretio? quid aridæ detectio? quid poſt aquarum in alueos ſuos deriuationem ſpacium reliquum corporibus vacuum, quàm quatuor elementorum ex chaotica maſſa diſcretionem, atque mundanorum corporum pro neceſſitate vniuſcuiuſque diſtributionem à ſupremo Opifice peractam, aliud notent, non video? Quæ itaque ex vna chaotica materia prodierunt, illa vtique ſeparata quoad materiam eſſentialiter vti Scholaſtici loquuntur, differre non poſſunt, omnia igitur mundanæ machinæ globoſa corpora vti elemen-

Materia cœleſtium à terreſtri non differunt eſſentialiter.

mentata ſunt, ita radicaliter differre minimè cenſenda ſunt. Fruſtra itaque in Cœlis aut quintam aliquam eſſentiam, aut toto Cœlo differentem materiam quæres; materia enim globorum, ex qua globi cœleſtes conſtructi ſunt, eadem illa eſt, ex qua terra, & quæ telluris ambitu continentur, conſtituta fuit; formâ itaque ſolummodo differre cenſenda ſunt, haudquaquam materia, quæ ſemper vna & eadem numero manens, vti ad variam corporum compoſitionem concurrit, ita ad corporum corruptionem in eandem reſoluitur. Corpora verò cœleſtia corruptibilia eſſe, iam ſuprà ex ſacra ſcriptura patuit; nam vt S. Petrus loquitur, *Per quem Cœli ardentes ſoluētur, & elementa calore ignis tabeſcent, nouos verò Cælos, & nouam Terram ſecundùm promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia habitat.* Si itaque quandoque Cœli diſſoluendi, & igni reſeruati ſint, ad quid obſecro incorruptibiles facti cenſentur? fruſtra enim in illis foret incorruptibilitas cùm ſint corrumpendi; fruſtraneæ dicuntur illæ potentiæ, quæ non reducuntur in actum perpetuò videlicet duraturæ incorruptibilitatis. Omnia itaque in Mundo corporeo elementari compoſitione conſtare, vel hinc patet, vbi enim terreſtre & igneū ibi ſiccum & calidum, ibi calidum & humidum & vbi hæc, ibi raritas & denſitas, & vbi raritas & denſitas ibi grauitas & leuitas, & conſequenter quatuor elementa eſſe neceſſe eſt, ſed cœleſtia corpora atmoſphæris circumdantur, quæ quidem originem ſuam

Cœli quintam quadam eſſentia conſtare non poſſunt.

Corruptibilitas corporum cœleſtium.

ſuam non niſi ex euaporatione globorum trahunt, vbi vapores ſunt, ibi neceſſariò raritas & denſitas, & calor & frigus, ergo grauitas & leuitas, quæ neceſſariò conſequuntur. Vti igitur terrena corpora iſtiusmodi qualitatibus imbuta corruptioni obnoxia ſunt, ita cœleſtia corpora ijs pariter imbuta. Sed hæc cùm ſupra fuſius demonſtrata ſint, ijs hìc non immorabimur. Sufficiat tibi ſcire, quod vniuerſa Mundi machina, vti quoad formarum corruptibilium ſtatum diſſoluenda eſt, ita ex materia remanente Deus alium mundum millies pulchriorem, lucidiorem, excellentioremque inſtauraturus ſit.

Quid de globis cœleſtibus fiet poſt conſumationem ſæculi.

Theod: Nos ſcimus Coſmiel, poſt vltimam Mundi conſumationem electos in Cœlum empyreum, reprobos verò in vltimum Mundi centrum abituros, quid ergo cum reliquo Mundo fiet? certè fruſtrà factus aut tranſmutatus fuiſſe videretur, cùm nullus, qui eum inhabitet ſit futurus. *Coſmiel.* Abſit, vt hoc ſentias; nonne legiſti: in ijs diebus Sol ſepties plus fulgebit, & Luna ſepties Sole, & reliquæ ſtellæ? *Theod:* Legi, & ſæpe alto huiuſmodi verba animo recolui. *Coſmiel.* Ad quid enim illa tanto ſplendore, tanta maieſtate adornarentur, ſi non eſſet, qui ijs frueretur? Scias itaque, poſt vniuerſalem carnis anaſtaſin, Cœlum empyreum vna iungendum reliquo Mundo ſenſibili, adeoque totum Mundum & vniuerſos Mundi globos in vnum Dei electorumque quaſi domicilium euaſuros, atque tali ac tam ineffabili pulchritudine & maieſtate reful-

Cœlum empyreum poſt finem ſæculorũ iungetur reliquo mundo fietq; vnum Dei electorũ domicilium.

ſulſurum, vt nemo id mortali carne indutus, animo concipere valeat; tunc mundi globi ſiue Aſtra, quorum non eſt numerus, in tot lapides pretioſiſſimos & lucidiſſimos transformabuntur, quot humana mens in natura rerum præſtantiſſima cimelia ſibi imaginari poteſt. *Theodid:* Sed de Terra quid fiet? Anne diſſoluta & omni ſplendore priuabitur? *Coſmiel*. Abſit, quin ea præ cœteris omnibus mundanis corporibus maiori ſplendoris apparatu conſpiciendam ſe exhibebit, vt vbi Verbum æternum caro factum eſt, vbi pro mundi ſalute vnigenitus Dei filius crucis mortem ſubijt, vbi omnes electi beneplacita Deo vita, veluti in agone certantes æternæ felicitatis brauium meriti ſunt, ibi ad Sanctorum coronam, præteritorumque dulcem recordationem, maximè diuinæ prouidentiæ diſpoſitio ſe mirabilem oſtendat; quod quidem expreſsè docet S. Ioannes in ſua Apocalypſi: *Et vidi cœlum nouum & terram nouam*. S. Petrus quoque in Epiſtola: *nouos cœlos & nouam terram ſecundùm promiſſa eius expectamus, in quibus iuſtitia habitat*; quid enim aliud per iuſtitiam intelligit, niſi æternam illam & ſtabilem ab omni iniquitatis næuo remotiſſimam ſtationem; cuiuſmodi ſunt terra globique mundani in excellentiorem ſtatum transformati. Atque hoc primum argumentũ eſt, quo colliges electos corpore glorioſo & immortalitatis dote beatos, non Empyreum ſolum, ſed & mundum vniuerſum inhabitaturos: neque veriſimile eſt eos vno in loco fixos manſuros,

Ee e ſed

Quid de globo terreſtri futurum ſit.

Terra in præſtantiſſimum ſtatum eleuabitur poſt finem ſeculorum.

Status electorum.

ſed vbicunque voluerint eſſe, ibi mox eſſe futuros: cuius rationem nobis expreſſit in glorioſa corporis ſui aſcenſione Chriſtus Dominus noſter, mox poſtquam à nube ſuſceptus non humano more pedetentim progreſſus; ſed quod cœlum petebat, in eo quaſi in momento temporis ſe conſtituit, quale eſt empyreum immenſa à terra intercapedine diſſitum. Alterum argumentum tibi ſit, quod cùm Deus ita mundum conſtituerit, vt pauca diuinorum in mundo operum cognoſceret homo; non alio ſane fine, niſi vt in hoc felicitatis æternæ ſtatu, ſummam & ineffabilem diuinæ potentiæ magnitudinem, ſapientiam, amoremque erga genus humanum incomprehenſibilem non intellectu tantùm in lumine vitæ intueretur, ſed & ſenſibus eadem corporeis, in ſingulis mundanis corporibus diuinæ prouidentiæ rationes immenſoſque diuinæ ſcientiæ theſauros cognoſcerent, cognitos admirarentur, & amoris diuini extaſi, ex tantis diuinæ inexhauſtæ bonitatis operibus rapti æternum tantæ bonitatis Opificem, tantæ pietatis Redemptorem collaudarent. Tertium argumentum, cùm Deus Optimus Maximus vniuerſam corpoream creaturam, qui mundus eſt, eumque ob quem conditus eſt, hominem æternùm ſeruare conſtituerit, certè fruſtra homini ſenſus in illo felicitatis ſtatu conceſſi viderentur, ſi ijs non vteretur; non vteretur autem, ſi non eſſet obiectum ſenſibus corporeis proportionatum; Ergo licitè inferri poteſt, mundum corporeum quamuis in ſuper-

emi-

eminentiorē ſtatum transformatū, non alio tamen fine à Deo conſeruatū iri, niſi vt ſenſus etiam corporei hominis in immortalitatis ſtatū tranſlati tanta corporeæ naturæ pulchritudine, in qua ipſe Deus omnium Conditor veluti in ſpeculo quodam eluceret, ineffabili voluptate & gaudio perfruerentur. *Theodid:* O quàm me rapis tam diuino tuo ratiocinio! O vitam feliciſſimam! O regnum verè beatum, quod caret morte, vacat fine, cui nulla tempora ſuccedunt per æuum, vbi continuus ſine nocte dies neſcit habere tempus, vbi victor miles glorioſus Angelorum choris ſociatus Deo cantat ſine ceſſatione canticum de canticis in Sion; vtinam conceſſa mihi peccatorum venia, ac depoſita carnis ſarcina in tua gaudia veram requiem habiturus intrarem! O vtinam mihi liceret cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ Conditoris aſſiſtere, præſentem Chriſti vultum cernere, ſummum, ineffabile, & incircumſcriptum lumen ſemper intueri, proſcripta morte, perpetuo incorruptionis munere lætari! *Coſm.* Et viam ſcis & oſtium ſcis, quo, quod tantopere deſideras regnū intrare poſſis: qui in hac mortis vmbra perpetua amoris vnione Deo adhæſerit, illud haud dubiè intrabit, cùm ab eo cui adhæret, aberrare non poſſit, quia eſt via, dux, oſtiū, veritas & vita. *Theod:* Dic ergo Coſmiel, quid fiet de globis mundanis, quæ Aſtra vocantur, facientne conſuetas circumuolutionū periodos? & motuſne continuabunt? an perpetuæ quietis munere fruentur? *Coſmiel.* Cùm ſtatus Beatorum nullo amplius tempori,

Theodidacti affectus.

Vtrum poſt finem ſeculorum cœlorum corpora motum ſubitura ſint an quietura.

ri, nullis generationibus & corruptionibus obnoxius ſit, nullum quoque motum amplius cœleſtium corporum globos ſubituros ſcias; hi enim eo ſolo fine à benigno Conditore adornati ſunt, vt diem & noctem temporumque diſcrimina conficerent, vt influxibus ſuis generationes rerũ promouerent, vt terreno globo in hominum gratiam ſeruirent; vti verò in æuiterno ſtatu dicta ceſſabunt, ita quoque à munijs ſuis à motibus & influxibus æternum vacabunt; atque adeò in nobiliorem ſubſiſtentiæ rationem, vti dictum eſt, transformabuntur, tum vt beatis ſignum & veluti mnemoſynon quoddam eſſent, diuini erga ſe amoris, bonitatis, ſapientiæ & prouidentiæ, tum ad noui mundi ornamentum Beatorumque oblectamentum; nam, vt dixi tibi, cùm innumerabilis ſit cœleſtium corporum ſeu globorum multitudo, ſinguli tamen omnibus diſpulſis tenebris tam ineffabili per diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem maieſtatis decore fulgebunt; vt in ſingulis nouum quid & admirandum, & quod verbis exponi non poſſit, contemplatione digniſſimum electi ſint reperturi, atque adeò quotquot ad vitam æternam prædeſtinati ſunt, ijs totidem aſtris manſiones Deus præparaſſe videatur, vt ſinguli in ſingulis, & omnes in omnibus, quando & vbi voluerint, ſe ſiſtere atque ſine impedimento mox eſſe poſſint, & tanquam ſcintillæ in arundinetis diſcurrere; vt proinde hinc colligas, cur Deus Optimus Maximus tam pauca operum ſuorum homini,

Pulchritudo & multitudo corporũ cœleſtium.

mini; quamdiu in hac mortalis vitæ vmbra verſatur, manifeſta eſſe voluerit, non alia ſanè de cauſa, niſi quia futuro immortalitatis ſtatui illa reſeruauerat, electis ſuis in omnipotentiæ ſuæ argumentum atque in accidentale quoddam corporum glorioſorum præmium; nam vt ſacra Scriptura docet, *Qui multos ad iuſtitiam erudierint, tanquam Sol fulgebunt in perpetuas æternitates.* Dan. 12. *Theodid:* Iam enim verò tædet animam vitæ meæ; ibi toto mentis affectu eſſe deſidero, vbi viuis margaritis ſurgunt ædificia, auro celſa micant tecta, radiant triclinia, ſolis gemmis ſpecioſis hæc ſtructura nectitur: auro mundo tanquam vitro pauimentum ſternitur; abeſt limus deeſt fimus, lues nulla cernitur; hyems horrens, æſtus torrens illic nunquam ſœuiunt; flos perpetuus roſarum, ver agit perpetuum: cadunt lilia, rubeſcit crocus, ſudat balſamum, virent prata, vernant ſata, riui mellis affluunt. Sed rogo te Coſmiel, ſi omnia mundana corpora in tantam claritatem aſſurgent, vbi rogo, vbi erit damnatorum carcer? *Coſmiel.* Æternum reprobatorum clauſtrum erit terreni globi concauitas, æterno cruſtæ duriſſimæ repagulo circumdata & munita, per quòd nihil amplius penetrare poterit, nullum lumen locum ibi inueniet, locus ſempiterni horroris & confuſionis. *Theodid:* Sed quomodo innumerabilis damnatorum multitudinis locus adeò ſtrictus capax eſſe poteſt? *Coſmiel.* Omnipotentis Dei virtute in eum damnatorum corpora ſtatum redigentur,

Vbi futurus ſit damnatorum carcer.

tur, vt quemadmodum glorificatis corporibus penetrabilitatis donum conceſſit in gloriam; ita corporibus damnatis in pœnam conſtituit; vt odio æterno ſeſe arctè conſtipent, vnus alterius viſcera rodat, vt à quo horrendo obiecto abeſſe vellent, illi adeſſe æternum cogerentur. *Theodid*: O horrorem! ò confuſionem! ò mortem ſine morte! ò vitam perpetua ſociatam morte! Sed rogo te, An non alio forſan loco in aliquo Mundi globo hic carcer condi potuiſſet? *Coſmiel*. Nequaquam, ſed carcer ille erit in infimis terræ viſceribus, vt qui in terreno globo nati, terrenis à Deo conceſſis bonis malè vſi ſunt, terrenis quoque pœnis æternum puniantur. *Theodid*. Quid autem fiet de dæmonibus, quem locum ipſis attribues? Certum enim eſt, illos noua illa Mundi ſtructura ſolis Beatis conceſſa frui non poſſe; neque enim decet, immundos ſpiritus, inimicos Dei ſempiternos & confuſionis authores puriſſimis Angelorum ordinibus miſceri? *Coſm*. Quemadmodum corpora damnatorum terreno globo æternas ignis pœnas luituri includentur, ita dæmones cum reprobis ſocietatem habebunt; in centrali terreſtris globi ſentina pro delicto cuiuſq; æternis repagulis detenti; vt qui à diuina gratia ſe voluntaria præuaricatione ſepararunt, ij ab omni viſibili creatura ſeparati, in intimo terreni corporis clauſtro, ex quo nunquam exire licebit, compingantur, iuxta illud æternæ Veritatis pronunciatum: *Ite maledicti in ignem æternum qui paratus eſt diabo-*

Vbi dæmonũ locus.

bolo & angelis eius. Theodid: Quomodo tam horrenda clauſtra cum tam inæſtimabilis pulchritudinis globis conſiſtere poſſint, non capio? *Coſmiel.* Electis Dei nihil horrendum videbitur, vbi iuſtitiæ diuinæ rationes ineffabili animi voluptate contemplabuntur; contra immundis ſpiritibus nihil pulchrum videbitur, vbi ſe æterna Iudicis ſententia fulminatos, pœnæ ignis æterni addictos comperient.

CAPVT XI.

Finis ob quem Deus Mundum condiderit, & de Chriſti Incarnatione, & de Eccleſia & Fide, per quam Deus homines ſeruare voluit.

THEODIDACTVS. Immenſam Mundi molem tantæ globorum diuerſitati iunctam paulò penitiùs ponderanti, non pauca, quæ animum meum dubia pulſant, occurrunt; cur Deus Optimus Maximus tantam machinam condiderit; an propter hominem ſolum? an propter alios homines forſan in globis alicubi latentes? Ratio mei dubij eſt, ſi propter hominem ſolùm illa condidiſſet fruſtra ſanè innumerabilis illa globorum multitudo condita fuiſſet, cùm multi eorum nullum in natura rerum vſum habere videantur, neque etiam ſub

Dubium vtrum mundus propter ſolum hominem conditus ſit.

ſub ſenſum mortalium vnquam cadant; cùm enim corporeus hic mundus eo fine conditus ſit, vt corporeus homo illum ſuſpiciendo, ſapientiam, bonitatem, amorem, potentiamque Conditoris admiraretur, ita eum condere debuiſſet, vt eo toto & integro frui licuiſſet. *Coſmiel*. O quantum aberras fili; cœlum empyreum, omnia mundana corpora, quin vel ipſa terra humano ingenio abſcondita pœnè omnia tegit, & tu putas, omnia homini patere debere? An neſcis illud Sapientis. *Cogitationes mortalium timidæ, ac incertæ prouidentiæ noſtræ, difficile æſtimamus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus cum labore, quæ autem in cælis ſunt, quis inueſtigabit?* Tuum tantum mirari eſt, non comprehendere operum diuinorum magnitudinem & varietatem; ſunt enim omnia felicioris vitæ ſtatui reſeruata; *Pauca enim operum Dei*, vt Sapiens ait, *nouit homo*, & quæcumque ſcit, & illa corporeis phantaſmatis acquiſita tantum abeſt, vt integram & perfectam ſcientiam pariant, vt potius eam obſcurent. T*heodid*: Dic rogo, cur Deus terram omnium finem eſſe voluerit, cum tamen cœlis comparata non niſi indiuiſibile punctum ſit; fugit mens, ratio vacillat, intellectus trepidat, dum tam innumerabilem mundanorum corporum varietatem tantummodo propter hominem & locum habitationis eius conditam, & quidem omnia humanis vacuam creaturis conſiderat. *Coſm*. Sanè hi humanæ imaginationis conceptus ſunt tuis ſimiles: dic mihi

Theo-

Theodidacte, quid maius putas, mundum hunc à Deo ex nihilo productum, aut Deum hominem propter hominem factum, punctum hoc terrenum inhabitare, ac operum ſtupendorum perpetratione homini viam ſalutis æternæ monſtrare voluiſſe? *Theodid:* Arbitror Filij Dei incarnationem multis paraſangis maius opus eſſe, imò operum diuinorum maximum. *Coſmiel.* Rectè ſentis; ſi itaque Deus æternus, immenſus, & incomprehenſibilis non Solis, Lunæ, aut Iouis globum aut aliud aliquod ex cœleſtibus corporibus, ſed terreni globi maſſam pro patria ſua eligere, hominum conciuis fieri, ibi humani generis ſalutem operari voluit, fruſtra ſanè in alijs Mundi globis rationales creaturæ conditæ fuiſſent; cùm itaque Deus terreni globi incolam hominem tanto honore dignatus ſit, vt per humanæ naturæ aſſumptionem ſuper omne Cœli & Terræ dominium, & ſe & vnà ſecum humanum genus exaltauerit, certè mundum vniuerſum non alio fine quàm propter hominem feciſſe cenſendus eſt; Chriſtus enim vti Deus & homo vniuerſæ creaturę finis eſt, & ratione humanitatis diuinitati hypoſtaticè iunctæ, in quantū homo quoq; finis vniuerſæ corporeæ creaturæ cenſendus eſt. *Acceſſit enim homo ad cor altum & exaltatus eſt Deus*; contractum maximum copulatum fuit abſoluto maximo per vnionem qua maior dari non potuit, quam & Theologi hypoſtaticam vocant; non quidem vnione infinita & abſoluta maxima & eſſentiali, qua ſolæ tres hypoſta-

Comparatio creationis mundi cum Incarnatione Verbi.

Excellentia Chriſti finis omnium.

Vnionis hypoſtaticæ ratio.

poſtaſes vniuntur in diuinis, ſiquidem humana natura in eſſentialem cum diuina natura vnionem tranſire non poteſt, quemadmodum finitum non poteſt infinito infinitè vniri, tranſiret enim humana natura hac ratione in identitatem infiniti, & ſic deſineret eſſe finitum, naturâ humanâ in diuina penitùs abſorptâ, nullâ naturarum diſtinctione relictâ. *Theodid:* Videtur diſcurſus tuus contradictionem inuoluere, quomodo enim naturarum diuerſitas cum vnione, qua maior dari non poſſit, conſiſtat, non capio, quare vt ea mihi paulò clariùs explices obſecro. *Coſmiel.* Dic mihi Theodidacte, ſi Deus produceret maximum contractum in ſpecie, quod actu ſubſiſteret; an non ipſum ſecundùm datam contractionis ſpeciem omnia, quæ in generis aut ſpeciei illius potentia eſſe poſſent, actu foret? *Theodid.* Planè id dici debere arbitror. *Coſmiel.* Quæro iterum ex te, vtrum tale maximum in ſpecie v. g. humana contractum per ſe ſubſiſtere poſſit? *Theod:* Cùm maximum contractum tale ſit futurum, vt illius generis aut ſpeciei omnem comprehendat plenitudinem, imò vitam, formam, rationem atque veritatem in plenitudine perfectionis omnium, quæ in ipſa ſpecie dari poſſent complicet; non arbitror, tale per ſe vt purè contractum ſubſiſtere poſſe, ſicuti humanitas in abſtracto ſubſiſtere non poſſet, cum nihil talem plenitudinem perfectionis in genere perfectæ contractionis attingere poſſit. *Coſmiel.* Scitè ſentis Theodidacte; cùm ita-

itaque tale nec per ſe ſubſiſtere poſſet, neque etiam maximum abſolutum, qui Deus eſt, eſſe poſſet, neceſſariò ſequitur, tale contractum maximum tali vnitum abſoluto maximo, Deum ſimul & creaturam futurum, neque ſubſiſtere niſi in maximo abſoluto poſſe, cùm enim vnum maximum abſolutum ſit, à quo contractum maximum, maximum ſit; ſi potentia maxima tale ſibi tali ratione vniret, vt ſaluis naturis magis vniri non poſſit, certum eſt, tale vnitum omnes intellectus humani limites exceſſurum: Talis fuit humana natura, quæ per vnionem hanc ſupra omnia Dei opera eleuata, intellectualem & ſenſibilem naturam complicans, vinculo intra ſe conſtrinxit, rectè microcoſmus dictus; hæc enim cum maximo abſoluto in vnionem aſſumpta, omnium perfectionum vniuerſi & ſingulorum exiſtit, ita vt in humanitate omnia ſupremum gradum adipiſcantur; adeò vt Chriſtus ita ſit homo quod Deus, & ita Deus quod homo, perfectio vniuerſi, in omnibus primatum tenens, in quo maxima, infima & media, abſoluto maximo vnita ita coincidunt, vt ipſe omnium perfectio ſit; & cuncta contracta in eo, vt in ſua perfectione quieſcant; cuius menſura hominis eſſet & Angeli & ſingulorum, quoniam eſt vniuerſalis contracta entitas abſoluta vniuerſorum, per quem cuncta initium contractionis atque finem reſpiciunt, & per ipſum qui eſt maximum contractum à maximo abſoluto omnia in eſſe contractionis prodeunt, & in abſolutum per medium

Humana natura in Chriſto maximũ contractum, non niſi in verbo ſubſiſtere poterat.

eiuſdem tanquam per principium emanationis, & per finem reductionis redeunt. Et talis fuit vnio hypoſtatica, quâ Verbo æterno humana natura vnita Chriſtum Deum & hominem humana carne veſtitum mundo exhibuit. *Theodid:* Sed quomodo hanc admirandam vnionem concipiam? Forſan illa coniunguntur vt partes in toto. *Coſmiel.* In peſſimum errorem incidis, ſi hæc ita fieri credas; quomodo enim Deus pars animo concipi poſſit non video. *Theod:* Ergo iungentur vt forma ad materiã? *Coſmiel.* Error omnium peſſimus; quis enim dicat, Deum compoſiti partem conſtitutiuam eſſe, cùm ſit impermiſcibilis materiæ? *Theodid:* Quis igitur tam alto & ſubtili ingenio inſtructus erit, qui ad tam admirandam vnionem pertingat? *Coſmiel.* Certè vti omnia diuina opera ſunt incomprehenſibilia, ita & hoc omnium diuinorum operum maximum, humano intellectui imperuium, non niſi fide attingitur; ſufficit itaque Chriſtum ita concipere, vt ſit Homo, ita concipere hominem vt ſit Deus, adeò Deum & hominem abſque confuſione & compoſitione phyſica vt apprehendas, neceſſe eſt. *Theodid:* Fieri non poſſe videtur; vt ſine aliquali ſaltem compoſitione hanc vnionem concipiam, à tanto itaque dubio vt me liberes obnixè à te efflagito. *Coſmiel.* Notum tibi ſit, certumque ſuppone nonnullam in Chriſto compoſitionem admittendam eſſe, ratione cuius Chriſtus aliquo modo compoſitus dici poſſit & id apertè colligitur ex ſynodis, conſilijs,

com-

communique ferè SS. PP. ſententia; non phyſica quidem & naturali, qua vnum è duobus inuicem incompletis conflatur, quorum proinde quolibet per mutuæ vnionis nexum compleatur perficiaturque ſed purè numerali intrinſecè, vti Theologi loquuntur, ſupernaturali & exiſtente per modum quendam ineffabilem, quo, teſte D. Thoma, vnum per ſe è duobus, quorum alterum eſt imperfectum & incompletum, atque complebile & perfectibile per alterum conſtituitur, alterum verò eſt eſſentialiter vltimo completum, minimè tamen complebile & perfectibile per alterum extremum, cuiuſmodi eſt Verbum diuinum; quapropter vnio hypoſtatica tametſi Verbum humanitati, & humanitatem Verbo vniat, non tamen eodem modo afficit, vtrumque hoc extremum. Perficit enim & complet humanitatem, vt quo, ideoque eam immutat intrinſecè immutatione propria tali. At Verbum diuinum neque complet, neque perficit vllo modo, ac proindè neque immutat intrinſecè quia neque ſuperaddit illi, neque detrahit vllam perfectionem, quorum alterum eſt de conceptu immutationis intrinſecè; quare Verbum diuinum vnitur humanitati quaſi actiuè communicando illi ſuam perfectionem; humanitas verò vnitur Verbo purè paſſiuè recipiens, & nullam conferens perfectionem. Modus itaque vnionis hypoſtaticæ eſt vera quidem compoſitio ex Verbo & humanitate, non tamen vera eſt immutatio vtriuſque, ſed ſolius humanitatis

tis, & ideo non eodem modo vtrumque hoc extremum afficit, ſed cum diſcrimine explicato, atque hoc modo vnio hypoſtatica concipi debet. Hinc certè luculenter patet, quomodo propter hominem ad vitam æternam in Chriſti humanitate præordinatum vniuerſa corporei mundi machina, omniaque quæ in eo continentur, cooperentur in finem, ob quem facta ſunt; ac proinde fruſtra in globis mundanis aliam corpoream rationalem creaturam quæras: cum humanitas Chriſti æterno Verbo iuncta perfectio & completum omnium ſit, & omnia humanam naturam veluti finem vltimum reſpiciant, & ad ei ſeruiendum ſoli condita ſint, & quoniam hic finis adeò altus fuit, vt impoſſibile ſit, hominem naturæ viribus eum attingere, hinc fide, quod eſt donum ſupernaturale, hominem diuina clementia ad dictum finem deducere voluit. *Theodid*: Explica mihi rogo, cur Deus hominem per fidem ſeruare voluit, an non alia ſalutis remedia ſupereſſe videbantur, per quæ homo finem ſuum aſſequeretur? *Coſmiel*. Dubium petiſti, quod non niſi ſublimi diſcurſu tibi enodare potero. Attende itaque, & quantum ingenij tui capacitas permittit, haurito. Communi Theologorum conſenſu fides initium eſt intellectus; ſiquidem in omni ſcientia, arte & facultate nonnulla præſupponuntur, vt principia prima, quæ non niſi fide apprehenduntur, ex quibus tractandorum intelligentia elicitur, quicunque enim ad ſcientiam aſcen-

Cur Deus hominem per fidem ſaluare voluit.

Fidei expoſitio.

aſcendere voluerit, ijs ſine quibus aſcendere nequit, credere neceſſe eſt, teſte Iſaia, *niſi credideritis, non intelligetis*. Fides igitur eſt in ſe complicans omne intelligibile, intellectus autem eſt fidei explicatio. Dirigitur itaque per fidem intellectus, & fides per intellectum extenditur; vbi igitur ſana fides non eſt, nullus eſt verus intellectus, ſed error principiorum & fundamenti debilitas, vt proinde fieri non poſſit, vt talis veram concluſionem inferat. Quoniam verò fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, & argumentum non apparentium, ac prætcrea nonnulla principia fidei, quos Articulos vocatis, ea ſunt, quæ intellectus humani capacitatem excedunt, adeò tamen certa, vt intellectus ijs, vtpote infallibili Dei authoritate nobis ad credendum propoſitis abnuere nulla ratione poſſit; Deus enim vti exiſtens ipſa bonitas fallere non vult, ita quæ eſt infinita ſapientia fallere non poteſt, & cùm fides circa ineffabilia diuinæ Sapientiæ opera, obiectaque ſupernaturalia verſetur; fieri non poteſt, vt homo naturæ viribus eam attingat, ſed ſupernaturalem Dei concurſum, vt attingantur, accedere neceſſe eſt. Abſint igitur ab hac fide omnes perſuaſionis humanæ rationes; abſint acuta mentis ſcrutinia; abſint omnia philoſophici ratiocinij argumenta; hanc nullus ſapientum, nullus Ariſtoteles, nullus Plato, ingenio quantumuis ſubtili penetrare potuit. *Theodid*: Sed in quo potiſſimum fides fundatur? *Coſmiel*. In ipſo Chriſto, in quo omnes fidei

Fides humanis viribus acquiri non poteſt.

In quo fides conſiſtat.

dei

dei articuli complicantur, teſte Diuo Ioanne, *hæc ſcripta ſunt, vt credatis, quoniam IESVS eſt Filius Dei*; Chriſtus enim eſt, *in quo omnes ſapientiæ & ſcientiarum theſauri abſconditi ſunt*, ſine quo nemo quicquam facere poteſt; nam & Verbum eſt & Potentia Patris, *per quem fecit & ſecula, verbo virtutis portans omnia;* Chriſtus finis eſt omnis intellectionis, quia veritas æterna, finis eſt omnis ſenſus, quia vita, omnis denique eſſentiæ finis, quia entitas infinita, & totius creaturæ perfectio quia Deus & homo; omnia igitur creata, ſigna ſunt Verbi Dei, omnis vox corporea verbi mentalis ſignum, omnis mentalis verbi corruptibilis cauſa eſt verbum incorruptibile, quæ eſt ratio. Chriſtus itaque eſt incarnata ratio omnium rationum quia Verbum caro factum eſt, qui finis omnium & ſpes omnium finium Terræ. *Theodidactus*; Si vera ſunt quæ dicis, quomodo in veteri Teſtamento fides haberi potuit, Chriſto nondum exiſtente? *Coſmiel*. Certè tibi perſuadeas velim neminem illis ante Chriſtum temporibus ſalutem conſecutum fuiſſe, niſi fide in Chriſtum ſaltem implicita; Hinc omnes ſacrarum litterarum paginæ de illo loquuntur, hunc veluti lapſi humani generis Reparatorem promittunt, in hunc omnia colludunt myſteria, ritus, cerimoniæ, hunc omnes hiſtoriæ ſacræ, hymni, cantica, pſalmi, Prophetarum oracula, veluti typi quidam & venturi Chriſti figuræ reſpiciunt. Hic ſtatim in naſcentis mundi primordijs Protoplaſtis, omnis quam per peccatum in-

Chriſtus omnia in ſe complicat.

Quomodo veteres, in Chriſtum necdum natum crediderint.

incurrerant noxæ, reparator fuit promiſſus, à quo huiuſmodi promiſsionem vſque ad Chriſtum reliqui omnes traditione ſucceſsiua acceperunt. *Theodid:* Rectè dicis Coſmiel; memini enim me legiſſe in Cabala Hebræorum, ſi tamen vlla tantis nugatoribus Thalmudiſtis fides adhibenda eſt mira quædam de Meſsia in lege promiſſa. *Coſmiel:* Recita quæſo, vt te forſan nimis credulum in veræ Cabalæ ſemitam reducam; ſunt enim Cabalicæ traditiones multis erroribus obnoxiæ, & facilè legentes in errorem abducere poſſunt, dic ergo quæ noſti & legiſti de huius farinæ traditionibus. *Theodid:* Faciam quod iubes, ſic ergo inueni ſcriptum in Cabaliſticis traditionibus. Humani generis Protoplaſtus Adam, cùm infelici ſorte contra præceptum Domini de fructu guſtaſſet, atque adeò totam humani generis poſteritatem, ob inobedientiæ peccatum contra infinitam Dei maieſtatem commiſſum, vnà ſecum in perditionis ruinam traxiſſet, neque eſſet niſi Altiſſimo æqualis, qui damnum & iacturam reſarcire poſſet; ad imminentis deſperationis efficax remedium prorſus diuina reuelatione opus erat. Ne igitur figmentum ſuum plaſmator Deus abſque omni medelæ ſpe deſeruiſſe videretur, ſpem quandam iniecit firmamque fiduciam, futurum, vt hoc tam immane originalis noxæ crimen, ſuo tempore per hominem ſibi æqualem condonaretur aboleretурque. Et cùm ad myſterij ſubli-

Cabalicæ eruditionis enarratio de Chriſto venturo.

blimitatem & inſcrutabile diuinæ ſapientiæ conſilium, humanæ mentis infirmitas pertingere minimè poſſet, Angelum ſuum miſit, cuius inſtructione pleniùs tantæ ruinæ futuram diſceret reparationem. Angelus itaque, his verbis Adamum mœrore plenum allocutus eſt. Ne immodico gemitu & triſtitia conficiaris; nam ex ſemine tuo naſcetur homo iuſtus & pacificus, vir heros, cuius nomen erit יהוה; hic per rectam fidem & placidam oblationem mittens manum ſuam, ſumet de ligno vitæ, & eius fructus erit omnium ſperantium ſalus. Quibus verbis confirmatus Adamus, incredibili confidentia, & in Conditorem ſuum amore tactus, diuinæ clementiæ gratiam obtinuit. Atque hæc fuit omnium prima Cabala, ſeu traditio accepta, primordialis ſalutis nuntia ſecundùm Hebræos; hæc eſt illa Chriſti venturi promiſſio, ad quam omnes diuinorum eloquiorum traditiones reducuntur, omnes cœleſtium eruditiones, Prophetarum vaticinia, Doctorumque ſtudia & meditationes reſoluuntur; vnicum omnium Cabalicarum receptionum compendium & finis. Verùm vti omnis reuelatio eſſentialiter, vt Scholæ loquuntur, obſcura eſt, ſic & Adamus, quis nam tam illuſtris homo, tam ſublimium dotium inſtructione beatus futurus eſſet, ignorans, cùm ex ſemine ſuo illum naſciturum cognouiſſet, vxorique reuelaſſet arcanum; hæc eum futurum exiſtimans, quem concepiſſet Kain, mundi Saluatorem, mox ac peperit, præ gaudio clamauit

Kain.

mauit קניתי איש את יהוה *poſſedi virum illum tetragramma-ton* ſiue quatuor literarum. Sed enim, cùm hunc peruerſis & præferocibus moribus præditum, Cain. imò peſſimæ frugis cognoſcerent; alium genuerunt quem & Abel vocauerunt; atque hunc eum futurum ſperabant. Abel. Verùm illo à Kain occiſo, tandem ſpem promiſſionis factæ in Setho, primùm poſuerunt, Seth. & deinde in nepote Enos, qui vt habet ſacer textus Enos. אז הוחל לקרא בשם יהוה *Tunc incepit inuocare nomen Domini.* Sed & hic eos ſpes fefellit, donec tandem in Henoch firmaretur. Henoch. Verum illo diſparente & traditione ab Adamo ad poſteros nepotes propagata, tandem Noë vir iuſtus & perfectus in ætate ſua, Noë. omnium opinione habitus eſt ſalutis amiſſæ per lignum reparator. Verùm ob interuenientem ebrietatis confuſionem Sem filium eius huius ruinæ reparationem ſuſcepturum ſpes erat. Sem. Sed Angelo Semi aliter ipſi declarante, reparatio in ortum Abrahæ fuit dilata; Abraham. qui ab Angelo inſtructus, ex ſemine ſuo naſciturum illum, in quo benedicerentur omnes generationes terræ, putauit hunc futurum filium ſuum Iſaac, Iſaac. qui ligno vitæ accepto ſalutem humani generis eſſet procuraturus: vnde tanta animi iucunditate, lignis humeris ſibi impoſitis, eum ſacrificio, iubente Deo, deſtinauit, vnicâ ſpe ductus, futurum, vt expleta Dei voluntate in filij oblatione, ſalus promiſſa acquireretur. Sed Iſaaci Angelo aliter eum informante, ac aliter Angelo Iacobi inſtituente, ſpes

Moyſes protelata fuit in ortum Moyſis, qui tùm ob prodigioſam in fiſcella iuncea conſeruationem, educationemque, tùm ob Dei, in eductione ex Ægypto filiorum Iſraël, admirandam vocationem, miraculorumque innumerabilium in Ægypto perpetrationem, legiſque in deſerto, innumeris miraculis confirmatæ promulgationem, is, quem diximus, ab omnibus habitus eſt perditæ ſalutis per peccatum Adæ, reſtitutor. Sed cùm Angelus aliud decerneret, dilata ſpes vſque ad Dauidem & Salomonem, quem, quia à Deo electus Rex erat ſapiens & pacificus, & primus Templi ædificator, promiſſum illum pacis Principem & Orbis inſtauratorem exiſtimabant; ſed fruſtra. A Salomone itaque illius terreſtris templi conditore, vſque ad Regem Ioachim, expectatio ſalutis vniuerſæ apud omnium cœtum Prophetarum in venturo Meſſia collocata fuit, ab Iſaia vſque ad Malachiam, cùm dixit; *Statim veniet ad templum ſuum dominator Dominus, quem vos quæritis*. Poſt Prophetas autem, ſalutiferi aduentus Meſſiæ expectatio, totaque Cabalica exercitatio, quam in Meſſiæ ſempiternam liberationem reducunt, ad Scribas legis Seniores & ad magni conſilij viros quos Sanedrin vocant, deſcendit, ſucceſſiuè recepta ab Ezra, qui Cabalam hanc tradidit Simeoni iuſto Sacerdoti magno, & Synagogæ Præfecto & tandem ad Chriſti aduentum continuata fuit. Vides igitur, quomodo fides in Chriſtum ſemper durârit. *Coſm.* Scias Theodidacte, nonnul-

(Margin notes: Dauid. — Salomon. — Prophetæ.)

nulla rectè quidem ſeſe in tua illa enarratione habere, non deeſſe tamen falſa quædam Rabbinorum ſuperſtitione introducta, non adeo ſacro textui congrua. Si enim Abraham Iſaac filium ſuum, Chriſtum Adamo promiſſum credidit; quomodo eum ad mortem per ſacrificium deſtinabat? Non itaque Meſſiam filium ſuum credidit, ſed Meſſiæ venturi veluti Typum quendã; multa ſimilia in Cabalicis huiuſmodi traditionibus reperies; quæ tametſi nonnihil catholicæ & orthodoxæ fidei congruum teneant; ita tamen Thalmudiſtarum Cabaliſtarumque figmentis deprauata ſunt omnia, vt ijs fides adhiberi minimè poſſit ſcias tamen Chriſtum primis mundi Patriarchis per reuelationem promiſſum, vti SS. PP. opinio eſt, ita de illo nullum dubium eſſe debet. *Theod:* O quanta illo tuo diſcurſu animum meum luce imbuis; iam video, verum eſſe, neminem ſine fide in Chriſtum vel implicita, vel explicita, ſeruari potuiſſe; Iam apertè cognoſco Chriſtum verè legis finem & vltimum complementum eſſe. Sed rogo te mi Coſmiel, iam mihi exponas velim; video ego hæreticos omnes in Chriſtum credere, & tamen à ſalutis ſuæ via eos aberrare certum eſt. *Coſmiel.* Scias Theodidacte, fidem proprij ingenij æſtimatione partam nullam eſſe, vt autem vera & Deo placita acceptaque fides ſit, Eccleſiæ, quam Deus mentis ſuæ interpretem conſtituit, vt conformis ſit oportet. Hinc Hæretici cùm veluti membra putrida ab Eccleſia ſeparata ſint nullam fidem habere comprobantur.

Theo-

Theodid: Hæretici credunt omnia in ſacris literis reuelata eſſe, & hanc tanquam vnicam diuinæ voluntatis interpretem & regulam infallibilem ſectantur; cùm itaque diuinæ authoritati reuelanti credant, vtique veram fidem habere cenſentur. *Coſm.* Verùm eſt, iſtos ſacras literas ſummo ſtudio legere, & proprio ingenio interpretari; ſed in hoc quid aliud faciunt, quàm tu, cùm Ariſtotelem aut Platonem, eorumque difficiliora loca proprio ingenio exponis? Quemadmodum itaque tu ea exponendo nullum fidei actum elicis, ita & illi; Dum itaq; Hæretici proprij ingenij vi S.Scripturã explicant, & ita intelligi debere exiſtimant, nullum fidei ſed opinionis puræ putæ actum elicit. Atque hinc tanta Hæreticorum confuſio, tanta in aſſerendis fidei rebus inconſtantia, vt dum vnus ſic alter ſic loca ſacræ ſcripturæ inteilligi debere exiſtimant, in diuerſa diſtracti, mirum in modum dubij, perplexi, confuſi, innumera non fidei, ſed opinionum monſtra pariant. Docet hæc experientia, apud Caluini & Lutheri dogmatum ſectatores; inter quos quot vrbes, tot diſparatæ de rebus fidei ſententiæ, quot familiæ, tot Religiones; quot denique capita, tot diuerſarum opinionum diſſidia videre eſt; & tu hoſce veram fidem habere putas? O quantum aberras. Fides, vt vera ſit, debet eſſe vna, ſancta, Catholica, conformis Eccleſiæ, quod eſt firmamentum veritatis, columna rectitudinis, & regula rerum eredendarum infallibilis; à qua qui vel in minimo

Hæretici fidem ſupernaturalem non habent.

Cur hæretici tantopere perplexi.

Conditiones veræ fidei.

nimo

nimo aberrârit, is in tenebris ambulabit, omni ſpe ſalutis deſtitutus. Catholica fides, quam Eccleſia Romana docet, non proprio iudicio æſtimatur, ſed quæcunque credenda proponit, ea verus Eccleſiæ filius captiuans in obſequium fidei intellectum, inuiolabili reuerentia cum timore & tremore ſeruanda ſuſcipit, certus ſe errare non poſſe, quod illa ex promiſſione Chriſti & inſeparabili Spiritus ſancti aſſiſtentis inſpiratione credendum proponit. *Theodid:* Hæretici quotidiè ſymbolum Apoſtolorum recitant, & inter alios Articulos; Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem cõfitentur; ergo veræ fidei ſpecimen edunt, dum illos aſſerunt creduntque articulos. *Coſm.* Non rectè concludis Theodidacte, nam ex hoc vel maximè eorum ſumma cœcitas apparet, dum recitant quod non ſentiunt, dum Eccleſiam Catholicam, cuius membra eſſe nolunt, confitentur; dum quod negant, aſſerunt; atque adeo contradictione manifeſta inuoluti quid credant, neſciunt; An forſan putas ipſum cętum Lutheranorum aut Caluiniſtarum Eccleſiam conſtituere Catholicam? *Theodid.* Ita credunt illi. *Coſmiel.* Si ita, dic mihi rogo vbi eſt fidei Lutheranæ aut Caluiniſtæ vniuerſalis per orbem terrarum diſſeminatio? vbi ſanctitas? vbi vnitas? vbi vniformitas? vbi caput iſtius Eccleſiæ viſibile? vbi Sacerdotium? Vbi Iuriſdictionis Apoſtolicæ clauiumque poteſtas? Vbi Apoſtolicus in diſſeminanda Chriſti fide Spiritus? Vbi Euangelica

Qui Eccleſiæ credit verè credit.

Obiectio.

Contradictio Hæreticorum

Signa veræ Eccleſiæ.

Con-

Concilia? Vbi miraculorum patratio? Vbi immaculata puritas? Certè nihil horum in huiuſmodi pſeudo-Eccleſijs angularijs reperiri adeò certum eſt, vt ad id probandum nihil aliud, quàm inductione opus ſit; Primò enim quomodo Eccleſia eorum Catholica dici poteſt? Quia non niſi in vltimo Germaniæ angulo concluſa paucíſque inſuper ciuitatibus acceptata, ea tamen diuerſitate, vt nulla penè ciuitas ſit, quæ non vel in eadem Lutherana ſecta diuerſum quid ab altera ſentiat; extra tamen Germaniam vix tranſlata fuit, quin mox ingentem ſecum ſectarum caudam traxerit adeo miris modis contaminata, vt vix eam Lutherani amplius dignoſcant; quis rogo vnquam in India, Iaponia, China, America, cœteríſque remotioribus terræ Regionibus, vbi Eccleſia Catholica modo viget, de Lutherana fide quicquam audiuit aut nouit? Vbi ſunt Euangelij concionatores, qui in omnem Terram iuſſu Chriſti miſſi Verbum Dei infidelibus & paganis prædicant? Si ſanctitatem ſpectes, vbi illam reperies? Quis vnquam talis Eccleſiæ membrum publica voce aut ſanctum, aut miraculis clarum, aut martyrio illuſtre audiuit? Negant hi Sanctorum cultum, & tamen nonnulla Sanctorum feſta iuxta Catholicæ Eccleſiæ morem, etiam contra id, quod credunt, celebrant. *Theodid*: Vidi non ſemel Lutheranos quoſdam miſſas celebrare, pœnitentes abſoluere, & ſimilia agere Catholicis propria, quod non facerent, ſi iuriſdictione carerent.

Hæreticorum Eccleſia non Catholica.

Non eſt ſancta.

Obiectio.

Coſ-

Coſmiel. Sed quis eam ijs contulit? Cùm fieri non poſſit, vt arbor à trunco ſuo reſecta fructus proferat; vti enim à Dei Eccleſia ſe ſeparauerunt, & veluti membra reſecta relinquuntur, ita diuinum quoque influxum, quo Eccleſiæ paradiſum cœleſtibus donis perpetuò & indeſinenter irrorat diuina Clementia, participare non poſſunt; Clauium verò poteſtatem quis illis conceſſit? Dices forſan Superintendentem, aut Principem temporalem iſtiuſmodi ſectæ? Sed quæro iam, à quonam illi eam acceperunt? Quis vnquam laicum, Sacerdotem aut conſecraſſe, aut iuridicam à peccatis abſoluendi, Sacramentorumque adminiſtrandorum poteſtatem contuliſſe audiuit? noſti illud epiphonema, *Nemo dat, quod non habet*; certè cùm laici, cuiuſmodi pſeudo-Eccleſiæ miniſtri ſunt; poteſtatem nullam habeant, non à Deo, neque ab Eccleſia, aut legitimis eius Epiſcopis traditam, eam ſanè, cuius incapaces ſunt, poteſtatem conferre haudquaquam poſſunt. Quidquid itaque peragunt, opus purè putum extrinſecum eſt, & ad apparentiam fictum, ſimulatum, nulla efficacia præditum, nulla legitima iuriſdictionis aut conſecrationis authoritate confirmatum; dum itaque Corpus Domini conſecrare ſe putant, idem ſanè faciunt, quod quilibet ruſticus, ſi verba conſecrationis etiam cum intentione firma pronunciaret. Eccleſia verò Catholica ſola poteſtatem apoſtolicam, ſucceſſiuè ab Apoſtolis vſque hunc in diem traditione propagatam,

Hæretici nõ habent iuriſdictionem ad miniſtrandi Sacramenta.

Fidei catholicæ excellentia

tam, perpetua Summorum Pontificum & nunquam interrupta ſucceſſione conſeruat; Summus verò Pontifex verus Petri Succeſſor hanc poteſtatem in Sacerdotes, Epiſcopos, Archiepiſcopos, Patriarchas, tanquam in viua Eccleſiæ membra, viſibile Eccleſiæ in terris caput, Chriſto inuiſibili manu cooperante diſtribuit, atque inuiolabili iure vſque ad conſumationem ſeculi iuxta Chriſti promiſſum continuat. Hæc eſt Eccleſiæ Catholicæ prærogatiua, quam nullæ inferorum portæ, nullum potentiæ humanæ robur & fortitudo diſſipare poterit, cuius baſis Chriſtus eſt lapis fundamentalis, cuius vniuerſa lex veritas & iudicium; nam vt rectè Euſebius Emiſſen. *Fides catholicæ religionis lumen eſt animæ, oſtium vitæ, fundamentum vitæ æternæ; quicunque hac derelicta veluti pessimum ducem proprium ſequitur intellectum, ſic facit, quomodo ſi abſque fundamento ædificet domum, aut ſi prætermiſſo oſtio velit introire per tecta, vel ſi nocte ſine lumine inferat ingreſſum, totis ſe clauſis oculis vrgeat in profundum.* *Theodid:* Ergo Hæreticis nulla ſpes ſalutis ſupereſt? *Coſmiel.* Quamdiu in errore cum pertinacia perſiſtunt, nulla. An non noſti illud Diui Pauli ad Hebræos 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo?* Cùm itaque ſuprà tibi oſtenderim Hæreticos veram fidem habere non poſſe, ſed fictam & affectatam tantummodo profiteri, id eſt, non credere, ſed opinari; non acquieſcere Eccleſiæ, ſed proprio eorum iudicio; atque adeò vt quod ipſi proprio iudicio æſtimare & penetrare nequeunt,

An Hæreticis ſit ſpes ſalutis.

queunt,id minimè quoq; credendũ putent; & quod amplius eſt,cùm opera bona reprobent,ſolaq; putaticia eorum fide ſalutem ſe conſequi poſſe ſuis perſuadeant, certum eſt, eos Deo per huiuſmodi fidem placere non poſſe; quicunque itaque Deo non placent, eo ipſo à Deo reprobati cenſentur; reprobis autem, quamdiu in perfidia ſua perſiſtunt, nulla ſalutis ſpes ſupereſt;ergo Hæreticis nulla ſpes ſalutis remanet, quod erat probandum. Audi S. Iacobum. *Viſne ſcire ò homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperatur operibus eius, & ex operibus fides illius cõfirmata eſt? & ſuppleta eſt ſcriptura dicens; credidit Abraham Deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiã, & amicus Dei appellatus eſt; videtis quomodo ex operibus iuſtificetur homo, & non ex fide tantùm; ſicuti enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita fides ſine operibus mortua eſt*; & tandem, *Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habere? Nunquid fides eum ſaluare poterit?* Non certè, *Non enim omnis, qui dicit, Domine,Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui faciet voluntatem patris mei*. Horum verborum ineuitabilem veritatem cùm Hæretici ſuſtinere non poſſent, vtpote opinioni eorum contrariam; quid faciunt? illam epiſtolam diuinitus inſpiratam, & iam à tot SS. Patribus, ſcriptis confirmatam, à primis naſcentis Eccleſiæ incunabulis ſuo vigore perſiſtentem reprobant, exterminant, ſtramineam vocant;

Hæretici corrumpunt ſacram Scripturam.

cant ; & quonam id tandem iure ? quâ authoritate ? quâ poteſtate & licentiâ ? Certè nullâ aliâ, niſi proprij iudicij pertinaciâ , & conſueto ijs diuinis decretis contradicendi pruritu ; & tunc tales, qui vel ipſi Apoſtolicæ doctrinæ bellum inferunt, Spiritum Sanctum fallacem , Chriſtumque mendacem faciunt , ſaluari poſſe putas ? An non intelligunt hi,Chriſtum non ſecundùm fidem tantùm,ſed & ſecundùm opera iudicaturum vnumquemque ? vt ante tribunal Chriſti manifeſtati, referat vnuſquiſque in proprio corpore prout geſſit , ſiue bonum ſiue malum ; nonne Chriſtus eſt , qui verbo , vitæque exemplo bonorum operum exercitium ſemper ſequacibus ſe, ſi ſalutem æternam conſequi velint , perſuaſit ? Soli hæretici Sapientiæ æternæ verba peruertunt, infringunt , mutilant , impugnant,exterminant , & tu hoſce ſaluari poſſe putas? Audi Chriſtum ; *Qui habet mandata mea & ſeruat ea , ille diligit me ; & qui non diligit me , mandata mea non ſeruat :* Hæretici neque ſeruant, neque ſeruari poſſe credunt mandata Chriſti ; ergo non diligunt Chriſtum , & conſequenter manent in morte . Vides igitur eos neceſſariò , & eo ipſo , quod bonorum operum exercitium diuinorumque mandatorum obſeruationem ad ſalutem minùs neceſſariam aſſerant,recta & ſincera fide deſtitutos eſſe ? Cùm enim non credant, legem & præcepta Dei poſſe aut debere ſeruari, mirum non eſt eos legem quoque minùs fidelem iudicare; quomodo enim lex fidelis eſſe

Hæretici nihil eorum quæ Chriſtus præcipit obſeruant.

poteſt

poteſt eis, quam ſeruatu impoſſibilem (non obſtantibus verbis Chriſti, *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*) docent: ò humanæ mentis cæcitatem! ò præſumptionem! ò ſuperbiam & inſolentiam intolerabilem! Eſtne poſſibile, humanum cor ita obſtinatum eſſe poſſe, vt iudicium proprium diuino præponat? Dum ſua verbis Chriſti impiè præfert? Reſipiſcant, reſipiſcant eiuſmodi arbores autumnales, deſinant fieri maris fluctus deſpumantes confuſiones ſuas, ne olim Sole Iuſtitiæ exorituro, omnibus folijs virtutum decidentibus, cum arbore fici infructuoſa, æternæ maledictionis ſententia feriantur, exciſiq; æternum ardeant, qui vera fide per charitatem ardere noluerunt; videant, ne tenebris exterioribus inuoluti obcœcentur, qui verę fidei bonorumque operum radijs lucere detrectarunt; ne fletu & ſtridore dentium infeſtentur, qui in hac vita fidem veram per charitatem operantem, aut habere non ſtuduerunt, cùm poſſent, aut eam negligenter coluerunt, vel omninò riſerunt contempſeruntque. *Theodid:* O mi Coſmiel, quanto me ſuperni luminis radio perfundis? quàm pulchrè dubijs meis occurris? adeò enim apertè veritatis viam oſtendis, vt Eccleſiæ Catholicæ vigentis fidei certitudinem, Hæreticorũ verò perfidiam ad oculũ demonſtraſſe videaris; ſemper enim mihi omnis religio extra Catholicam Eccleſiam vel hoc ipſo ſuſpecta fuit; quod illa ab Authoris ſectæ nomine appellationis ſuæ originem ſumpſerit; certè luculenter hinc patet, non

Fides quæ priuatum hominem fundatorem habet, vera eſſe non poteſt.

à Deo

à Deo illam deriuatam,ſed ab homine humano more; quemadmodũ à Pythagora Pythagorici, à Platone Platonici, Ariſtotelici ab Ariſtotele dicti ſunt. Cùm itaque Neſtoriana, Arriana, Caluiniana, Lutherana, & ſimiles hiſce ſectæ ab homine priuato, veluti ſectæ fundatore profectæ ſint, qui cùm plerumque homines peſſimæ vitæ & ſceleribus referti, imò à Deo & Eccleſia Apoſtatæ fuerint, luce meridiana clarius patet, fidem hanc veram eſſe non poſſe, quæ tales habuerit fundatores; cùm ſapientia quæ fides vera eſt, non introeat in animam maleuolam peccatis ſubditam; Eſt & hoc mihi luculentiſſimum, iniquæ fidei argumentum, quod nulla huiuſmodi ſectarũ multo tempore duret, ſed cum tempore penitus ſua ſe ruina opprimens, extincta ſit; accedit hiſce incõſtantia ſumma, qua ſtare neſcij, modò in hanc modò in illam ſectã abeunt, donec tandem in apertũ Atheiſmum omni fide deſtituti degenerent. Quæ omnia in Eccleſia Catholica ceſſant, cuius fides non in homine, ſed in Chriſto Dei Filio fundata, tantùm abeſt vt deflexerit vnquam, vt potius indies maiora per vniuerſũ mundũ propagata incrementa ſumpſerit, vbi non dominatur inconſtantia, ſed ſumma vniformitas, rectitudo & iuſtitia; vbi dubia occurrentia non doctor priuatus, ſed viſibile caput Eccleſiæ ſummus Pontifex Vicarius Chriſti in terris, ſucceſſor Petri, ex promiſſione à Chriſto facta, & inuiſibili Spiritus Sancti aſſiſtentia decidit; quibus omnibus carent huius temporis ſectæ, quæ vti viſibili capite

Eccleſiæ Catholicæ conſtantia.

Ec-

Eccleſiæ & ſucceſſore carent, ita quiſque pro libitu, quicquid placuerit, ſentit, credit, definit, iudice controuerſiarum exortarum deſtitutis. *Coſmiel.* Rectè diſcurris Theodidacte, & ita eſt, tametſi tanta ſit huiuſmodi hominum pertinacia & obſtinatiſſimi cordis cœcitas (quod haud dubiè malorum omnium maximum eſt) vt oculos habentes non videant, aures habentes non audiant, intellectum habentes non intelligant, ſed veritatem vel perſpeciem ipſis à Deo oblatam non dicam captent, ſed prorſus repudient, impugnent, abominentur; quæ ſanè graphicè S. Petrus deſcribit in ſecunda ſua Epiſtola: Hi ſunt enim, qui viam ad vitam æternam, quam Veritas anguſtam dixit, adeo laxam faciunt, vt vel ſola fide ſine bonorum operum cultu, quemq; in ſua ſecta ſaluari poſſe, impiè, temerè, blaſphemè aſſerant, adeoque vix vllum eorum dogma ſit, quod non Chriſti doctrinæ contrariū quid doceat. Quantum Chriſtus laborauit, vt hominibus bonorum operum præſtantiam oſtenderet, quæ tamen ab Heterodoxis irridentur; quantum is ieiunium ſuoq; exemplo corporis caſtigationē perſuaſit, quę omnia illi tanquam inutilia & ad ſalutem ſuperflua nugamenta velis remiſque fugiunt; quantum caſtitatem & voluntariam paupertatem commendauit, quam tamen tanquam ſtolida deliramenta ſibilis ſanniſque exponunt; & quiſnam ſanæ mentis eſt, qui tales ſaluari poſſe putet? vbi ſpiritu ſuppreſſo, æternæque Veritati apertò bello indicto, nihil aliud

Pertinacia quantum malum.

Hæretici contrariam Christo doctrinam docent.

aliud niſi ſuperbia, contumacia, peruicacia, Dei hominumque contemptus dominatur. Sed præſtat alto ſilentio abominanda huiuſmodi dogmata ſupprimere, quàm ea paucis exaggerare. Quare ad alia pergamus.

CAPVT XII.

Cur DEVS, cum tanta hominis cauſa condiderit, tâm pauci tamen ſalutem æternam conſequantur, & de occultis Dei iudicijs.

THEODIDACTVS. Dum paulò profundiùs mundi magnitudinem rimor, dum innumerabilem illam cœleſtium corporum multitudinem exactiùs pondero, dum terrenum hunc globum magna adhuc parte incognitum conſidero, hæreo anceps, neque vlla ratione inuenio, cur Deus Optimus Maximus, cuius natura bonitas eſt, tanta ſolius hominis gratia condere voluerit, cùm tamen magna pars hominum æternam ſalutem non conſequatur, neque vltimum finem ſuum attingat. Video ego multas in terra regiones tametſi hominibus refertas, nobis tamen incognitas, quæ nunquam Euangelij lucem aſpexerint, nihil de rebus fidei & Verbo incarnato inaudierint. Exhorreſco, dum conſidero Americam, ante 200 circiter an-

Occulta Dei iudicia.

nos

nos deteċtam multis millionibus hominum refertam toto antecedentis temporis decurſu omni diuinæ lucis radio deſtitutam in perpetuis infidelitatis tenebris extitiſſe; an non infinita Dei clementia & miſericordia Prophetam, aut Apoſtolum illis mittere poterat, qui in tenebris & perpetua mortis vmbra ſedentibus viam ſalutis monſtraret? Sed & expaueſco, dum video exiguam illam Dei fideliumque Eccleſiam ante Filij Dei in carne aduentum non niſi paucis regionibus concluſam, ſolam fidem rectam & ſinceram tenuiſſe; omnibus reliquis mundi nationibus in infidelitate & idololatriæ abominatione relictis; ſed quod amplius obſtupeſco, quomodo poſt ſalutis humanæ aduentum mundus in antiqua ſua adhuc infidelitate perſtiterit; innumera hæreſum monſtra mox exorta totum terrarum orbem concuſſerint; tam pauci præterea, qui iuxta Chriſti legem, perfectam vitæ rationem ineant, inueniantur, atque adeò illud Pſalmi completum videatur: *Deus de Cælo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat, ſi eſt intelligens aut requirens Deum, omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* Hæc ſunt quæ cor meum torquent; hæc ſunt, quæ omnes animi mei facultates veluti turbine quodam inuoluunt; ad te confugio mi Coſmiel, à te aliquam intellectus lucem expecto. *Coſmiel.* Inacceſſa humano, ne dicam angelico intellectui diuinorum decretorum ſacramenta tibi à me exponi poſtulas, quæ adeò ab-

ſtruſa ſunt, vt quamdiu homo in hac mortalitatis vmbra verſatur, eorum capax eſſe non poſſit; ſunt enim *Iudicia Dei abyſſus multa*; ſemitæ prouidentiæ eius nulli creatæ ſagacitati inueſtigabiles; *Quis enim nouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis dicere poteſt, cur ſic feciſti?* Hoc vnicum tibi ſummo ſolatio ſit, Deum nihil fruſtra facere, ſed vti ab æterno omnium præcognitas rationes habuit, ita infallibili infinitæ prouidentiæ ſuæ diſpoſitione, omnia in ſummum bonum, etiamſi cœco mortalium generi nonnulla extrema mala videantur, coordinaſſe; vti enim omnia propter hominem condita ſunt, ita homo non propter mundum, ſed ad Deum diuinamque gloriam in vitam æternam deſtinatus eſt, cuius quidem beatitudinis finis non eſt proprium commodum & emolumentum hominis, ſed manifeſtatio gloriæ Conditoris, vt glorificetur in omnibus ſacroſancta & ſuprabenedicta Trinitas: *omnia enim propter ſeipſum Dominus operatus eſt*. Hinc Deus non ſcientia, ſed fide incomprehenſa opera ſua attingi voluit, vt hoc pacto per meritum fidei hominem tandem ad intuitiuam Dei viſionem, in qua omnia ineffabili quadam ratione hîc nobis incognita videbuntur, diſponeret; omnia itaque, quæcunque humanus intellectus penetrare neſcit in hac carne mortali conſtitutus, in æternæ vitę ſtatum reſeruata eſſe ſcias; vt proinde non mireris, ſi arcanorum diuinorum Sacramenta hominē lateant; hoc enim eo fine factum eſſe ſcias, vt homo imbe-

Iudicia Dei occulta.

imbecillitatis ſuæ conditionem intuitus, cum timore & tremore Deo ſeruiret & per fidem adhæreret arctiùs; per ſpem ad diuinæ fruitionis delicias anhelaret ardentiùs; ac per charitatem tandem ei vniretur perfectiùs, donec carneæ ſarcinæ pondere ſolutus eo tandem æternùm perfrueretur; ibi enim omnia in lumine vitæ ſpectabunt, ibi omnes diuinorum operum rationes, mundi ſtructuram & fabricam, omniumque in eo contentorum cauſas perfectè, iucunditate ineffabili & æternùm duratura contemplabuntur; ibi enim perfectè bonitas & ſapientia Dei, omnium operum diuinorum radix & principium cognoſcetur; & bonitas quidem Dei illis eſſentiam, ſapientia leges confert. Ex ſumma itaque & inſcrutabili diuinæ ſapientiæ abyſſo, mundus ſub tali & tali magnitudinis mole, ſub tanto ſtellarum corporumque cœleſtium numero non maiori nec minori, proceſſit; qui diſtantias ſingulis diſparatas, influxuum virtutumque diſpares rationes aſſignauit, quas nemo niſi ipſe ſolus nouit, ſuo tamen loco in Verbo vitæ manifeſtandas. Ex hoc infinitæ ſapientiæ promptuario proceſſit, quod homines tantopere mirari ſolent, cur tam diſparis conditionis iugum humanum genus preſſerit, dũ vnum paupertie depreſſum, alium gloria & diuitijs exaltatum voluerit; hunc perpetua morborum vexatione miſerum, illum robore & fortitudine florentem; hunc iniquæ fortunæ telis proſtratum, alium fœlici omnium rerum ſucceſſu proſperantem; *Cur tanta mala permiſerit Deus.*

vnum ſummæ ſapientiæ dono mirabilem, alium bruta penè ignorantia miſerabilem eſſe ſibi complacuerit; cur etiam vnam creaturam fecerit ſenſu tantum pollentem, aliam ſenſus vitaque expertem; vnam ratione conſpicuam, aliam omnis rationis impotem fecerit; cùm tamen omnia, teſte Eccleſiaſte, *opera Dei bona ſint, & non ſit dicere, hoc eſt nequius illo*; hæc inquam omnia ſuo tempore comprobabuntur; neque infernum cœlo peiorem eſſe exiſtimes; ſicuti enim, vti inſignis quidam Dei ſeruus rectè dicit; ſicuti cœlum ſideribus, ita infernus damnatis hominibus & dæmonibus ornabitur; tam enim commendat iuſtitiam Iudicis iniquorum deuaſtatio, quàm innocentium defenſio; Licet enim, teſte Diuo Paulo, Dei Iudicia mundo ſint incomprehenſibilia, & inueſtigabiles viæ eius tam de ijs, qui ad vitam, quàm qui ad mortem deſtinantur; in patria tamen luculenter patebit, vniuerſas vias Domini non eſſe niſi miſericordiam & veritatem, ad iudicandum; vbi videbitur, quomodo iuſtitiæ rigorem reſtrinxerit clementia, & iuſtitia miſericordiæ indulgentiam temperârit. T*heodid:* O quàm occulta ſunt in præſenti temporis ſtatu diuina iudicia. Dic ergo mi Coſmiel, quis inueſtigare poterit, cur Deus Iacob dilexit, Eſau autem odio habuerit, antequam nati eſſent? quid demeritus eſt Eſau, aut meritus Iacob, cùm diuina bonitas nullum niſi ſecundùm præſentem iuſtitiam iudicet? Cur duo infantes portantur ad baptiſmum, vnus natus ex fideli ante baptiſmum mo-

Abyſſus iudiciorum Dei.

moriens deſcendit ad limbum, alter natus ex infideli poſt baptiſmum moriens euolat in cœlum: cur binis latronibus ſecum crucifixis tam diſparem exitum permiſerit? Cur præter Iudam alium Apoſtolorum neminem reprobauerit? Hæc enim verò ſunt, quæ concipi non poſſunt, animamque turbant. *Coſm.* Nonne dixi tibi? hæc eo fine permittuntur à Deo, vt homines cautiùs ſollicitiùsque in via ſeruitutis eius procederent; ex hoc enim contingit, vt nullus adeò ſanctus ſit, qui non impenetrabili diuinorum iudiciorum profunditate perculſus timeat, ne cadat; nullus adeò impius, qui conuerſus ad Dominum per delictorum condonationem latronis exemplo, ſalutem æternam non ſe conſecuturum ſperet. Itaque iudicia Dei, qui vel in Angelis reperit prauitatem, ſanctos fragilitatis ſuę memores humiliare ſibi complacuit, impios verò contrà ex peccatorum luto emerſos ſpe veniæ erigere; nemine, amore ne an odio dignus ſit, ſibi conſcio. Hoc ſcias velim, Deum ſapientiſſimum diuina, angelica & humana ſemper conuertere ad optimum, hoc eſt ad gloriæ ſuæ manifeſtationem, & Angelis, & hominibus ad diuinæ naturæ fruitionem; & licet malum in ſe, nec ſpeciem habeat, nec originem vllam, ſingula tamen mala opera ad magnum aliquod & inſigne bonum ſapientiſſimus Conditor ordinat, qui in domo ſua nihil ἄτακτον & inordinatum relinquit; Horrendum & irrecuperabilem Angelorum caſum, obſtinatam-

Exempla diuinorum iudiciorum.

Deus omnia in bonum conuertit.

que

que eorum malitiam ad exercitium & coronam ordinauit, iuſtorum iuxta illud magni cuiuſdam Dei famuli, *ſuperbus ille humilium malleator, ipſo neſciente eis coronas fabricat, ipſos impugnando*; Pari modo humani generis caſum, in admirabilem totius humanæ naturæ exaltationē conuertit; Ex hoc enim humana diuinę naturæ inſeparabili nexu iuncta adeò emicuit, vt nec quicquam dignius aut excellentius humano intellectu excogitari poſſit, iuxta illud Chryſoſtomi: *Reuera magnum & mirabile eſt, carnem noſtram ſurſum ſedere, & ab Angelis & Archangelis adorari; quod nequaquam ſi Adam non peccaſſet, factum fuiſſet*; vnde rectè cantat Eccleſia: *O felix Adæ peccatum, quod tantum habere meruit Redemptorem*; Si enim homo ad imaginem Dei creatus, in ſuæ naturæ honore perſtitiſſet, nec diabolica fraude deceptus, à lege ſibi poſita deuiaſſet, Creator mundi creatura non fieret, nec ſempiternus temporalitatem ſubiret Deus, vel æqualis Patri Filius formam ſerui & ſimilitudinem carnis peccati aſſumeret. Annon proditionem Iudæ, & ex ea paſſionem & mortem Filij Dei conſecuturam (quod reuera peccatum omnium maximum fuit) benigniſſimus Deus in peccati deſtructionem, diabolicæ poteſtatis diminutionem, cœleſtis ianuæ apertionem, & tandem in æternam felicitatem conuertit? Anne vides, infidelitatem Thomæ dum vulnerum Chriſti cicatrices tetigit, vnà in Fidelibus infidelitatis vulnera ſanaſſe, atque

Quanta bona Deus educat ex malis.

adeò

adeò plus nobis ad fidei augmentum Thomæ incredulitatem, quàm vel Angelorum cœterorumque Apoſtolorum teſtimonium profuiſſe? Hoc pacto Pauli conuerſionem Deus in ſalutem omnium conuertit Eccleſiarum, dum ſæuiſſimus Eccleſiæ perſecutor, factus eſt Verbi diuini fideliſſimus & ardentiſſimus prædicator; pari pacto Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, glorioſiſſimos agones in fulcimentum conuertit ſpei cunctis fidelibus; niſi enim fidem Catholicam ſuo ſanguine defendiſſent, nequaquam Domini IESV nomen ad nos cum fide Catholica tanto cum robore perueniſſet; *Leue enim & momentaneum tribulationis tormentum ſupra modum magnum gloriæ pondus operatur in electis Chriſti membris.* Hæreſes & ſcandala ad feruorem fidei in tepidis acuendum, martyrium ad coronas augendas permittit; cur verò mundum in Paganiſmo reliquerit, & ſi vos lateat; fieri tamen non potuit, quin inde magnum aliquod bonum emerſerit; cur America tanto tempore ſine lege vlla neque diuina neque humana perſtiterit, forſan brutalis iſtiuſmodi hominum concupiſcentia & immanium flagitiorum inceſſabilis perpetratio diuinæ miſericordiæ obicem, quo minùs diuini influxus radijs perfunderentur iecerat; vel etiam malignam ſtirpem prorſus extirpandam voluit, vt nouis plantis melioriſq; frugis ſtirpibus, damnum illatum reſarciret; quod poſt detectionem noui orbis per Euangelij prædicatores factum fuit eo cum fructu, quem in tanti mundi ad

Chri-

Chriſtum conuerſione cum admiratione intuemur. *Theodid*: Veriſſima ſunt, quæ dicis; ſed cur Deus infinitè bonus ita nonnullas gentes omni auxilio deſtitutas reliquit, vt nullam earum curam habere voluiſſe videatur; An non meliùs fuiſſet, totum genus humanum, quod ipſi facillimum vel ſola voluntate fuiſſet, ſaluum facere? & quare tam paucos? *Coſmiel*. Scire debes, Deum quantum eſt ex parte ſua, nullius peccatoris mortem,ſed omnes ſaluos fieri voluiſſe; hinc nulli vnquam mortalium diuinæ gratiæ auxilia negaſſe, ad finem ſuum vltimum conſequendum neceſſaria vel ipſe teſtatur per Iſaiam. *Quid vltra debui facere, & non feci*; præter hoc vnicum, quod hominem non violenter ad cœlum trahere voluerit; atque hoc ideo fecit, quia iuſtitiæ ſuæ,inuitum coronare, nolentem ſollicitare non conueniebat; vnde Deus poſuit hominem per arbitrij libertatem in manu conſilij ſui, in hoc hominem ſibi aſſimilans, quod à nemine cogi poſſet; vnde Auguſtinus; *qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te; creauit te neſcientem, non iuſtificabit niſi volentem*, & quia liberæ voluntatis conſenſum exigit, ideo tota ferè ſalus hominum perit, dum quiſque à carnis concupiſcentia abſtractus & illectus, plus iugis boum, plus temporalium delitiarum villis, plus caducarum voluptatum coniugijs, quàm æterni Regis nuptijs inhiat. Veniet tempus, cùm benigniſſimi Conditoris innocentia patebit, quàm ſerio Dei Filius pro ſalute mundi tantopere ingrati labora-

borârit; certe in vniuerſi mundi machina non tantum, quantum vel pro vnico peccatore redimendo laborem ſuſtinuit; in mundi producendis operibus dixit tantum & facta ſunt, pro hominis verò ſalute, cùm Deus eſſet homo factus, ſerui formam ſuſcepit, innumeris laboribus ſe voluntariè ſubiecit, & tandem ignominioſiſſimam mortem ſubiens, ingratos mortales in verbis ſuſtinuit contradictores, in factis obſeruatores, in morte denique illuſores. Atque hæc de inſcrutabilibus Dei iudicijs inquantum, ea humana mens attingere poteſt, ſufficiant.

EPILOGVS

COSMIEL. Agedum Theodidacte, iam, tempus aduenit, vt diſcuſſis omnibus diuinæ ſapientiæ operibus tandem tuę Telluris Orbi reſtituaris. Vidiſtî, ni fallor, quantùm humano oculo conceſſum fuit, diuinorum operum magnitudinem. varietatem, excellentiam; obſeruaſti finem, ob quem omnia condita ſint, diuinæ prouidentiæ ſemitas attendiſti. Porrò nihil ampliùs reſtat, quam vt ea omnia tibi applices ad virtutum omnium complementum, tùm deinde alijs eruditione ad iuſtitiam, quæ ſi feceris, ecce bonorum nunquam interiturorum vbertas iam tibi parata eſt, in collium, æternorum habitaculis, vbi vitam habebis verè beatam, vitam ſecuram, vitam tranquillam,,

Kkk pul-

pulchram, mundam, vitam ignaram mortis, triſtitiæ neſciam, vitam ſine labe, ſine dolore, ſine anxietate, ſine corruptione, vitam totius elegantiæ & dignitatis pleniſſimam; vbi omnia in verbo vitæ quæcunque tantopere in huius corruptibilis vitæ vſura miratus es, ſine fine perfectè, intimè, vberrimè contemplaberis. *Theodid:* Ah quæſo mi diuine Magiſter, moriar, moriar quæſo vel hoc momento vt vnà tecum hæc omnia poſſideam; iam enim verò omnia terrena mihi vileſcunt, dum ea, quæ omnem exuperant ſenſum, attentiùs pondero. *Coſmiel*. Quemadmodum inexhauſta eſt præmiorum cœleſtium copia, ita ſine laboribus, ſine ſudore, ſine præuio virtutum omnium exercitio nemo ea ſe conſecuturum ſperet; tibi pro gloria & honore Dei primò aſſiduo allaborandum, tibi Deo cum timore & tremore ſeruiendum, tibi omni mentis conatu, omnibus virium medullis Deus Optimus præ omnibus ardentiſſimè amandus; tibi omnia terrenarum caducarumque voluptatum irritamenta magno animo aſpernanda ſunt, vt ſic in diuini amoris oſculo carnis mortalitate exutus, ea inenarrabili mentis gaudio æternùm poſſideas. Vale dilecte mi. *Theodid*: Ah dulcis magiſter, adhuc modicum perſiſtas. *Coſmiel*. Diuinæ voluntati reſiſtis, ſi me diutiùs tecum morari cogis. *Theodid:* Fiat itaque diuina voluntas, & in ea tua; Sed rogo te mi Coſmiel, vnicum mentis meæ ſolatium, ne abiturus tuâ me inuiſibili impoſterum præſentiâ deſtituas, ſed

me

me in dubijs illumines, in periculis liberes, in aduerſis conſoleris; vt tuâ directione ſemitas mandatorum Dei cum lætitia percurram, vſque dum tecum exutâ mortalitate in perpetuas viuam æternitates. *Coſmiel*. Fiat, fiat. *Theodid:* Vix dixerat, cùm ecce tenues in auras abiens, ex oculis non ſine ingenti dolore meo euanuit. Ego verò veluti ex alto quodam contemplationis ſomno emerſus, in meo me Muſæo conſtitutum reperi. Faxit Diuina bonitas, vt hoc Itinerarium Extaticum ad Omnipotentis Dei honorem & gloriam, cui me meaque omnia dedico, vnicè cedat. Amen.

CONCLVSIO OPERIS

Cùm proteſtatione Authoris.

HABES, Lector beneuole, in hoc Itinerario Extatico meam de Mundo corporumque cœleſtium fabrica & compoſitione ſententiam ſub ficti raptûs integumento & velamine indigitatam. Hoc vnum à te contenderim, ne audaciorem forſan operis prænotationem in ſequiorem partem interpreteris; quin potius tibi perſuadeas velim, id non alio fine factum eſſe, niſi vt inſoliti argumenti doctrinam amœniori ſuauiorique ratiocinio in animum Lectoris inſtillarem, atque adeo animus vti ad ſingula vltrò citròque propoſita reſponſaque redderetur attentior, ita ad ſecutura auidior. Quod quidem melius non me conſecuturum ſperabam, quam ſi Poëtarum Tragœdorumque ſectatus genium haſce de vaſtiſſimis mundi domicilijs enarrationes per inductas Coſmielis & Theodid. perſonas tranſactas, ac per ſimulatos in altioris naturæ penetralia raptûs exploratas exhiberem, atque hoc pacto, vt dici ſolet, Enthuſiaſmo enthuſiaſmum prouocarem; ſi præterea nonnullas forſan deſcriptiones

inſp-

ὑπερβολικωτέρως expreſſas repererit Lector; id ingenij prurientis & in Poëtarum morem ludentis æſtui adſcribat velim, ſic enim propoſitæ nobis materiæ inſtitutum ferebat.

Dum me mens volitans non ſint eſſe mei

Siquidem nullum ad Lectoris animum rapiendum, & ad res propoſitas penitiori ratiocinio ponderandas figendũ, ſcribendi genus hoc efficacius eſſe exiſtimabam. Quod verò ad ſententias phyſicarũ veritatum attinet, nemo me tam effrontis audaciȩ, tam pertinacis animi eſſe putet, vt aſſerta in hoc Opere placita, tanquam Euangelicæ, vt dici ſolet, veritatis regulam, irrefragabili argumentorum pondere ſtabilita ὑπερφανεστέρως obtrudere attentem. Abſit tanta à religioſo pectore confidentia; neque enim ſimilem φιλαυτίας labem animo meo inſidere vnquam paſſus ſum. Noui illud Sapientis: *Cunctas res difficiles, nec eas ſermone explicari poſſe*; noui quantumcunque quiſpiam in diuinæ Sapientiæ ſemitis inueſtigandis progreſſus fuerit, is tantò ſemper à veritatis ſcopo ſe remotiorem, quantò propius acceſſerit; tantòque plura ſibi ſupereſſe, quæ diſcat, quantò plura nôrit, ſit reperturus. Quamobrem, vti ſunt mille hominum ſenſus, capitum diſcrimina mille, ita vnicuique liberrimam in hoc Opere ſentiendi, quæ voluerit, voluntatem iudiciumque relinquo: Hoc vnicum dico, qui artis analogicæ arcana nouerit, is veriſſimè comperiet, hanc vnicam intellectus humani infirmitati veluti clauem quandam diuini muneris largitate

con-

conceſſam eſſe, qua ad interiora cœleſtis ſublimioriſque naturæ penetralia nobis aditus concedatur, apertèque fatebitur illius veterum epiphonematis veritatem, *Omnia in omnibus* (ſuo modo) *exiſtere*. Hac ego hoc in Opere vſus, nonnulla cœleſtis philoſophiæ adeò abſtruſæ notitiam, niſi fallor, detexiſſe videor, quâ ſi pariter vſurus Lector, veritatis ſcopum non vſquequaque attigerit, ſaltem ab eo non longè aberraturum autumo. Vt vt ſit, quemadmodum hoc Itinerarium Extaticum, abditaſque ſub eo veritates non niſi ad æternæ Sapientiæ honorem & gloriam animarumque fructum concinnaui, ita quoque quantumquantum eſt Sacræ Romanæ Eccleſiæ, quæ vnica infallibilis veritatis regula eſt, iudicio, humillimo mentis obſequio ſubiectum volo.

Noua aut paradoxa non adduxi, ſed ex ijs, quæ iam alij ante me nobiliſſimi Scriptores, quos partim in parænetica epiſtola allegaui, partim inferius allegabo, veluti corollaria quædam conſequentium rationum efficacia impulſus deriuaui; ſed vt concatenato quodam illationum ſorite me declarē, ita argumentatus ſum: Si immenſum illud cœlorum expanſum omni ſphærarum ſoliditate proſcripta, fluidâ & ætherea aura refertum eſt, vti iam communis ferè ſententia & veriſſima eſt, & ex multorum annorum obſeruationibus omnium ferè Aſtronomorum calculo confirmata; ergo aſtrorum corpora in eo mota, (cùm aliter ſubſiſtere nequeant,) haud

ſecus

ſecus ac terra,proprijs centris ſubſiſtunt,ergo vniuſcuiuſque globi ſeu Aſtri partes, partim ad centrum vnicuique proprium naturali appetitu confluent, partim ab eo effluent. Si hoc, ergo vti ſolidarum partium ad ſuum centrum, ita leuium ab eodem expiratarum expulſus datur; ergo ſingula conſtant ſuis atmoſphæris; ſi atmoſphæris, ergo humidum ab ijs abeſſe non poteſt; ſi humidum, ergo & ſolidum, quod humidum veluti in vaſe quodam contineat; ſed hæc conſeruari non poſſunt ſine calido humidum reſoluente, nec hoc ſine mediantis aëris concurſu: ergo omnia & ſingula ex quatuor elementis vnicuique pro ſitus obtenti ratione, peculiari, prærogatiuâ dotatis vt componantur neceſſe eſt. Si hoc, ergo ex his non ſecus ac ex omnibus mixtis diuerſarum proprietatum, formarum, influxuumque reſultabit emanatio, cum perpetua alterationum viciſſitudine, quam continua generatio & corruptio vt conſequatur, neceſſe eſt. Sunt ergo Aſtra corruptionibus obnoxia, quia alterationibus ſubiacent; alterationibus ſubiacent, quia mixta; mixta ſunt, quia elementata, quia ſolido, humido, aëreo, igneo ſeu calido pollent; ſi elementata, ergo atmoſphæram habent grauium leuiumque confluxu agitatam; ergo proprijs centris conſtant; ergo ſolidis ſphæris alligari ea, fieri non poteſt; ergo in liquido mouentur; ergo cœlum liquidum & vndequaque permeabile eſt, quod erat demonſtrandum. Vides igitur, poſito cœlo liquido omnia dicta ex con-

concatenato quodam ratiocinio neceſſariò conſequi. Sed hoc ita ſeſe habere, & vt ſuum huius extatici figmenti colore fucata rerum veritas locum obtineret, ea omnia ſolidis ex obſeruationum aſtronomicarum deductis fundamentis, Auctorumque illuſtrium teſtimonijs ſtabilienda duxi. Quæ cùm in paranetica præluſione omiſſa ſint, nec eadem in Dialogi noſtri decurſu allegare licuerit, nonnulla quoq; circa finem impreſſionis Operis aduerterim, ea hic ſeorſim ad inſtituti ratiocinij vim validiori argumento corroborandam apponere viſum fuit.

Authoritates inſignium quorundam Scriptorum, quibus mundi in hoc Opere hypotheſis explanata confirmatur.

VEnerabilis Beda tom. 1. de mundi conſtitutione fol. 382. *Luna ex quatuor conſtat elementis, ſed tria illa elementa benè ſibi commixta ſunt & leuigata; nam & naturaliter ſunt perſpicua & de ſe lucem reddunt. Terra autem in loco illo non benè alijs admixta eſt, nec de ſe lucem effundit, & ſcabra eſt in illo loco; ſcabrum autem eſt, quod rubigine obductum eſt, aut illleuigatum remanſit.*

S.Bru-

S. Bruno Carthuſiæ fundator in commentarijs ſupra Pſal. 148. *Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen, quia ipſe dixit & facta ſunt,* quatuor ſcilicet elementa quæ fuerunt materia iſtorum omnium, ipſe iuſſit & creata ſunt hæc omnia, id eſt, ex his quatuor elementis formata.

Anſelmus Cantuar. Epiſcopus de imagine mundi; l. 1. c. 23. *Sol dictus eſt Sol, quod ſit ſupra omnia lucens, formâ ſphæricus, naturâ igneus. Et Luna corpus eſt globoſum, natura igneum, ſed aqua permixtum.* Et c. 20 de ſtellis. *Sunt autem omnes ſtellæ rotundæ & igneæ, quarum diſpoſitio ſoli Deo cognita eſt.*

Fabritius Pauluccius Foroliuienſis Epiſcopus in Comm. in Gen. *Non poſſumus ignorare, quàm ſcriptura clarè loquitur, aquas ſupra firmamentum poſitas, fuiſſe veras aquas & elementares prout quæ ſub firmamento remanſerunt. Sunt ergo illæ veræ aquæ & elementares non in alias mutatæ.* Et ſupra Epiſt. 2. D. Petri. c. 3. ſic dicit: *Cœli magno impetu tranſeunt. An omnes cœli, an aëreum tantum ſpacium magna difficultas, at nos concedimus, quod omnes, cùm omnes cœli ex prima materia, ex qua vt quatuor elementa compacta, formati ſint.*

Ludou: Lacerda S. I. in Aduerſarijs ſuis. *Cœlos eſſe corruptibiles, plurimi ex SS. Patribus nituntur probare ex ſcriptura, non ex Platonis ſententia. Ambroſ. 1. Hexam. c. 6. irridet eos, qui dicunt cum Ariſtotele*

Cælum eſſe quintam eſſentiam, non de numero elementorum. Altera ſententia tenet Cœlos incorruptibiles. Quid ego dicam in tanta varietate? Exiſtimo ſanè priorem ſententiam eſſe veriſſimam, & omnes Cœlos eſſe corruptibiles. Cur operâ tantâ inſtiterint Philoſophi in probanda incorruptibilitate Cœli, diu hæſi, & quidem diſpicere in quantum poſſum, nulla alia eos res mouet, quàm vt ſaluum & integrum Ariſtotelem præbeant. Egregia quidem laus illum anteponere tot cœleſtibus viris. Ego nil ambigo, eum erraſſe, & quotquot eius ſententiam defendunt.

Marinus Merſennus ex Minimorum ordine, com. in Geneſ. pag. 843. *Cælos omnes, in quibus Aſtra moueri videntur, aëris inſtar fluidos eſſe; quæ ſententia tot incommodis quot aduerſa non vrgetur, eſtque omnium facillima, & quoſlibet aſtrorum motus, diſtantias, aſpectus, cometarum agitationes & altitudines, nouarumque ſtellarum & omnium phænomenorum productiones & apparentias explicare poteſt.* Quem vide citato loco, vbi octo rationibus ſuam ſententiam probat, ex optica neceſſitate, ex cometarum anomalo motu, nouarumque ſtellarum productione, ex Luna corniculata, inæquali, aſpera, lacunis & vallibus vndique obſita, ex maculis Solaribus, ſtelliſque Iouialibus & Saturninis, vbi neceſſariò generationi, corruptioni & alterationi aſtra obnoxia dicit; quæ cùm fuſiùs tractata ſint, quam vt hîc poni queant, Lectorem ad citatum locum remitto.

Raphaël Auerſa Ord. Cler. Min. pro tempore

re Generalis.tom. 2. q. 34. pag. 160. *Tandem ergo fateri oportebit, maculas ſolares verè & realiter eſſe in Sole, quia Solem per tubum intuentibus vehemens quædam comperitur ſcintillatio & veluti ebullitio Solis in toto circuitu, quæ eadem reperiuntur in maculis per totum Solis medium diſperſis. Ergo hæ maculæ realiter ſunt in Sole, & ſimul cum eo agitantur. Quomodo verò hoc fiat, & quænam tandem ſit harum macularum ratio, duo occurrunt modi: primus eſt, ſi dicatur Sol non eſſe corpus quoddam ſolidum, ſed fluidum in ſuo loco tanquam in vaſe quodam contentum, & in ſe agitari inſtar metalli feruentis, atque in illo inueniri partes quaſdam opacas & obſcuras.* &c.

Petrus Hurtadus de Mendoza S.I. l. 1. de Vniuerſo. *Quod verò Ariſtoteles aſſeruerit Cœlum non fuiſſe factum; eſt tam celebris inſania, vt non egeat refutatione, ac multò minus, quod dixit, Deum fatali neceſſitate ita mouere cœlum, vt non poſſit à motu ceſſare.* Nam ſic dicit textu 134. de Cœlo. *Eſt autem & ſic conſiderare, quod impoſſibile eſt, aut factum aliquando quidpiam incorruptibile perdurare, aut quod ingenerabile eſt, & ſemper prius exiſtens, corrumpi;* ergo hinc infert, cœlum non generabile nec corruptibile eſſe; Nam *omne* inquit, *quod incipit eſſe, aliquando deſinit eſſe, nam quod tale eſt, factum eſt ex materia, quare corruptibile, quod autem corruptibile eſt, aliquando corrumpetur.* Vnde rectè concludit, Ariſtotelem, ſi ex hypotheſi cœlum in tempore incepiſſe aſſeruit, aliquando etiam & naturaliter deſiturum & corruptum iri, aſſeruiſſe.

Iſmaël Bulialdus Pariſinus Mathematicus Regius P. c. 4. ad Aſtronom. Philolaicam. *Vix ſanè capio, cur tam ſolidam materiam cœlis attribuerint Peripatetici. Quomodo enim quæſo ex eadem materia conflata eſſe poterunt corpus Lunare, eiuſque orbis, in quo fixum mouetur? corpus Lunæ ſolidum eſt & tenebroſum, viſumque terminat; ergo & orbis*, paulò poſt, *ſi reſpondent, ex denſiore parte ſphæræ conſtare corpus Lunare; retorquendum eſt telum in illos; cùm enim ex eorum ſententia, Orbes & aſtra ipſis infixa, ſint corpora ſimplicia & homogenea, ex partibus ſimilaribus conſtantia: Si ergo ex eadem materia conſtant & Luna & Orbis eius, erit & Lunæ corpus ſimplex, & materia Orbis homogeneum; non ergo ſimul contrarijs formis affici poſſibile erit, Lunam ſcilicet opacitate, ſphæram verò pelluciditate. Cùm itaque Luna ſit opaca, & orbis eius, quo vehitur pellucidus, talia corpora heterogenea eſſe neceſſe eſt; perperam itaque argumentatus eſt Ariſtoteles, qui heterogenea fecit homogenea, & à diſparibus & diſſimilibus paria & ſimilia colligit.* Deinde *quomodo eiuſdem materiæ eſſe poſſunt corpora, quæ diuerſis centris innituntur. Homogenea enim ſimul vnita vnum centrum reſpiciunt* &c.

Scheiner Roſ: Vrſina fol: 740. Hic Author in prægrandi Roſæ Vrſinæ opere, nihil aliud agit, quàm vt cœli ſoliditatem, incorruptibilitatemq; deſtruat; Atmoſphæras aſtrorum eorundemque circa propria centra motus aſſerat. Quare Lectorem ad citatum opus relego.

Ioan-

Ioannes Heuelius in Srelenographia fol:148. *Quæritur autem primò, quid tandem reuera ſit hæc aſperitas & planities Lunæ, hoc eſt, ex quanam materia conſtet, & cui materiæ rectiſſimè comparari poſſit. Reſp: partem Lunæ tuberoſam & inæqualem alijs clariorem, nullis alijs rebus terrenis nobis cognitis conuenientius quam terræ ipſi & eius continenti accommodari poſſe, recipit enim ferè omnes in ſe qualitates terrenas. Non eſt autem, quod quiſpiam ideo exiſtimet, Lunam ex eiuſmodi ſabulo, luto, lapide, eſſe compoſitam, vt hæc terra noſtra, ſiquidem fortaſſis ex alia poterit conſtare materia, ab imaginatione noſtra prorſus diuerſa, & modo adhuc incomprehenſibili. Hoc omne audacter affirmo, partes has protuberantes & aſperiores, ſplendidioresq; nulli rei meliùs hic in terra, quàm continenti comparari poſſe, quamobrem & hanc impoſterum terram nominabimus. Loca verò Lunæ decliuiora planè quod ſpectat, maculas illas magnas, quæ perpetuò obſcuriores locis montanis ſeſe nobis offerunt, non minus congruenter noſtris Oceanis, maribus, lacubus, ſtagnis & paludibus æquiparantur, quæ etiam ſuos anfractus, ſinus & promontoria habet; minimè tamen haſce Lunares aquas noſtris ſimiles aſſero; ſed quod nihil quicquam ſimilius propter magnam vtrarumque affinitatem hìc in terra habeamus cum quo illas comparare valeamus. Concludo itaq; ſuperficiem clarè illuminatam eſſe terram, maculas autem obſcuriores eſſe aquas prout quoq; & Kepplerus concedit in diſſertat: cum nuncio ſidereo Galilei.*

Franciſcus Patricius Italus l. 20 pancoſmias.

Quam-

Quamobrem non fortè procul à verò fuerit, Lunæ globum, alterum eſſe terræ globum ſimul cum aqua tota conglobatum, globum ſcilicet ætbereum, ſicuti hic globus noſter hylæus; & quæ Lunæ pars lumine Solis ſplendet, eam eſſe aquam ætheream alteram; Quæ grauitate ſuâ non equidem ad nos cadit, non enim centrum hoc, Lunæ centrum eſt, ad quod aqua illa tendit eo modo, quo noſtra aqua ad centrum iſtud tendit, & partes ſimiliter aliæ Lunaris terræ, ſicuti partes noſtratis terræ. Quid verò etiam mirum fuerit, ſi ibi ſint ſicuti in terra noſtra planities & montes & conualles? Et paulò poſt. *Quin & tota noſtra maria ad Lunæ aſpectus varios certum eſt, variè commoueri, & maria fluxus refluxuſque & cæteri æſtus humoreſque à Lunæ lumine trabuntur & retrahuntur manifeſtiſſimè. Hæc autem minimè fierent, niſi magna inter eam & noſtratia intercederet ſympathia. Hæc autem ſympathia non niſi in magna eſt tùm virium tùm actionum conuenientia, hæc autem non niſi in eſſentiæ ſimilitudine conſiſtit.* Hæc ille.

Godefridus Wendelinus Canonicus Cameracenſis in ſua Teratologia Cometica, fol: 23. *Sol Syſtematis planetarij centrum ſuper ſuo axi gyratur motu perpetuo, abſoluitque gyrum vnum diebus ferè 30, Sol fornax indeficiens ignis & luminis æterni ex ſuo corpore corpora minus lucida tanquam vapores quoſdam, non ſecus ac Tellus noſtra è crateribus ſuis Ætna, Veſuuio, Hecla, aliiſque ſuos furnos aperit, & interdum incendia euomit nullis periodis certis aut temporibus ſtatis*. & fol: 24. *Si Sol è crateribus ſuis eructet profundius corpus*

come-

cometicum, projciatque illud vel longius vel remotius, pro ratione maioris vel minoris impreſſi impetus. Si Sol eiaculetur Cometam extra planum Eccliptice, conſpicietur primum ad partes vel Septentrionales vel Boreales.

Ioannes Petrus Faber Montiſpeſſulanus l. 2. Panchymici c. 3. *Cælum corpus eſſe mixtum, nullo pacto eſt ambigendum; & neſcio quibus mentis tenebris obcæcati philoſophorum quamplurimi fuerint, qui cælum alterius & diuerſæ eſſentiæ cum elementis inferioribus eſſe putant; & tametſi naturam rerum vnam & eandem cum omnibus ſuis partibus eſſe velint, cælum tamen vltimum naturæ clauſtrum extra naturam collocari volunt: quaſi verò Deus aliam peculiarem habuerit materiam ad huius mundi inferiora producenda, diuerſam penitus ab ea, ex qua exteriora & vltima mundi corpora fecerit, certè ex vna eademque materia ac ſimili prorſus Deus fecit vtraque elementa ſuperiora & inferiora.* &c.

Ignatius Derkennis S. I. in tract. de Deo Triuno Conditore fol. 606. & 607. Hic author, quæcunque de liquiditate & corruptibilitate cœli dicta ſunt, omnia magno rationum pondere ea ſic ſe habere confirmat. Sed nonnulla adducamus: de Solis natura, ita loquitur citato loco. *Longè tamen puto veriùs flammam ſeu ignem ſolarem prorſus vti nobis ſublunarem materiā ita ſuam abſumere, ac proindè egere nutrimento. Eſt autem valde veroſimile eſſe in ipſo Sole, eo quod ſit quædam Vulcania fornax flammas ingentes vndique & continuè eructans, qualis eſſet globi terreſtris, ſi vbique eſſet Veſuuianis & Ætnæis montibus plenus*

nus flammas iugiter euomentibus; quod vti modo in ſuis montibus per interualla temporum hucuſque contigit, ita fieri poſſe continuò facilè intelligi poteſt, ſi terra tota plena eſſet materia inflammabili, quam ex viſceribus ad exteriora egereret, atque exuſtâ rurſus in terræ cauitates & voragines relapſa continuâ circulatione rurſus in materiam igneam & inflammabilem transmutaretur, ita autem fieri potuiſſe in globo ſolari non video ex quo capite redargui poſſit. Hecla mons ferè ſemper ardet; in Indijs occidentalibus profundiſsima vorago eſt, in qua perpetui ignis ſpecies exhibetur. Calidi fontes iugiter ſcaturiunt per ſecula, haud dubiè per ſubterraneos ignes ſemper durantes calorem illum adepti. Quidni in ingenti illo ſolari globo ſummus Opifex diſponere omnia ſic poſſet, vt in exterioribus partibus perpetuos flammarum vortices lentum patulum in partibus centro viciniorıbus continuâ viciſsitudine generatum nutriret.

Idem de Luna fol. 609. *De Lunari corpore dicendum eſt, globum eſſe terraqueum, fluidis partim ac aqueis, partim conſiſtentibus ſiccíſque partibus conſtantem; ſuadet primò apparentia, qua ſe per inſtrumenta teleſcopica ſpectandam exhibet. Partes enim vmbroſæ ſeu maculoſæ & minus lumine perfuſæ optimè explicantur, ſi dicantur eſſe aqueæ; magis illuſtratæ ſunt ſolidæ & conſiſtentes, quod magna inæqualitas & montium eminentiæ manifeſtè declarant. Nam in huiuſmodi ſtabili ſitu permanere non poſſent, ſi fluidæ eſſent. Sic ex altiſſimis montibus, terra, & maria conſpecta, Sole lucente, hæc minus, illa magis apparerent illuſtrata. Sic terraqueus*

queus noſter globus è Luna conſpectus in aqueis partibus minus, in terreis magis illuſtratus appareret. Quemadmodum in phaſibus lunaribus fit, vnde ſuadentur partes humidæ ex influentijs eius, quæ cùm valdè humectent, vt patet in plantis & animalibus tempore plenilunij ad ſenſum magis humidis, arguitur fontem eſſe humidum, qui luce & calore Solarium radiorum in plenilunio excitatus terræ ſe vberiùs communicat, quàm cùm minus eſt plena.

Item de ſtellis fol. 612. *Certum eſt omnes planetas ſemper à Sole directè aſpici, cùm ſint ſupra verticem coni tenebroſi à terreno globo alijſque planetis proiecti, Ioue forſan & Saturno, qui altiſſimi ſunt, exceptis, nunquam tamen obſeruatũ eſt, fixarum vllam ab his ecclipſari, adeo vt huic modo nihil deeſſe poſſit, niſi nimiâ à Sole diſtantiâ, quam quia alij plures ſupponunt, volunt illas propriâ luce ſplendere & eſſe alios quaſi igneos Soles; Nam ſi ex ſe luceant, iiſdem de cauſis quas pro Sole igneo attulimus, & ipſas propriè igneas eſſe dicendum eſt.*

Item de centro Lunæ, cœterorumq; aſtrorum fol. 611. *Neque periculum eſt, ne ad terram labantur partes Lunares, ſeu tota Luna, ſi materia eius cum noſtra ſymbola ſit, & forma haud diſſimilis. Nam partes omnes ad centrum globi, cuius ſunt partes, inclinantur iiſdem de cauſis, quibus id in terra vſu venit, quæ etſi in alia ætheris parte poſita fuiſſet, ibi perinde fixa manſiſſet, non enim ad imaginarium vniuerſi centrum tota tendit, ſed partes tantùm nituntur ad totum.*

Dominicus Platus Monachus Montisferrati, ibidemque Philoſophiæ Profeſſor, in obſeruatione

Ecclipſeos Solaris 26. Ian. an. 1656. ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo Domino Ioanne Caramuele ſummo ſtudio & ſagaci induſtriâ, ope Euſtachij de Diuinis obſeruata, & impreſſa Romæ, num. 7. *Præterea Solis marginem vndoſum & procelloſum eſſe vidimus, & ſubdubitare cœpimus, an eſſet liquidus? Si enim corpus Solare eſſet ſolidum, non perciperemus à terra tantas ebullientium vmbrarum & ſplendorum tempeſtates. Hic vnumquemque in ſuo ſenſu abundare permiſi, multum enim Sol remouetur à nobis & in re ſublimi & ſubtili, variæ ſunt virorum illuſtrium ſententiæ, inter quas illa obtinet, quæ aſſerit planetarum ſphæras eſſe peruias & in globis errantibus duas reperiri materias alteram ſolidam, & terræ ſimilem, alteram liquidam & aquæ analogam.* & paulò poſt, *vbi idem tempus maiori Solis prodigio videbatur ab A per FCE contra ſignorum ſucceſſionem gyrari ſummâ velocitate, & cur id quæſo? Anne Sol mouetur circa centrum ſuum velociſſimè? & ſi mouetur, an ab Ortu in Occaſum contra ſignorum ſucceſſionem? Si diffiditur oculis, omnia ſunt ſalua, at quia ſenſus nos dirigunt & illis tenemur credere, quamdiù errare non conſtat. Solem itaque quà ſolidum, ſupra axes ſuos menſtruo ſpacio (quantum maculæ poſtulant) torqueri affirmo; at eundem quà liquidum in varias partes fluere, quo vel materiæ grauitas, vel ſolarium ventorum impetus vndas præcipitat.* &c.

Ioannes Euſebius Nirembergius Hiſtoriæ naturali l. 2. c. 13 De corruptibilitate cœli. *O quàm ridiculi ſumus, cùm ſciamus fide noſtrâ corrumpendos cœlos*

los, ſi adbuc corruptibiles faciamus; multi Philoſophi nunquam corrumpendos putantes adhuc corruptibiles dixerunt. Deus nil facit fruſtra, cur fabricaret orbes incorruptibiles, ſi corrupturus erat? Quid miraris corruptibiles eſſe cælos, & non corrumpi, licet quidem mirari ad hoc vtique factos. Hoc inter Dei mirabilia ſancto viro Iob proponitur. Tu forſan cum eo fabricatus es cælos, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt, *ſcilicet hoc miratu dignū, cælum videlicet ſubtiliſſimum, æthera continere integrum, ſecurum, ac ſi ſolidiſſimus ac æreus eſſet, poteſt Deus firmare tenue, inde & firmamenti nomen cælis inditum, quia verbo & potentia Dei firmati, non vtique firmi ex ſe ſunt, ſed firmati; ideò Iſaias corporalis fumi ſimilitudinem cum firmitate coniungit,* Cælum, *ait*, tanquam fumus firmatum eſt.

Et ibidem c. 11. *Tranſcribam quæ ad me non ita pridem miſit Ioannes Baptiſta Cyſatus, diligentis induſtriæ & iudicij aſtronomus in quadam è Barcinone epiſtola anno 1628. ita me docet. Et quidem in ecclipſi nuperâ ſolari, quæ fuit eo ipſo die natali Chriſti, obſeruaui clarè in Luna Soli ſuppoſitâ quidpiam, quod valde probat id ipſum quod cometæ quoque & maculæ ſolares vrgent. Nempè cælum non eſſe à tenuitate & variationibus aëris exemptum. Nam circa Lunam aduerti eſſe ſphæram ſeu orbem quendam vaporoſum, non ſecus ac circa terram, adeoque ſicuti ex terra in aliquam vſque ſphæram, vapores & exhalationes expirant, ita quoque ex Luna; ſi R. V. mecum fuiſſet, atque Lunam ſub ſole aſpexiſſet, demonſtraſſem R. V. & ratione & ad oculum*

lum, id quod dico, nunc ego quidem ſcio. Itaque cæli non conſtant incorrupta denſitate; ſed tenuiſſima, puriſſima, & obſequens ſubſtantia erat neceſſaria præcurſioni & excurſioni, tantoque aſcenſui deſcenſuique ſtellarum errantium. Nam epicycli inſufficientes & impoſſibiles ſunt. Canalibus quoque excauatis philoſophia repugnat non minùs quàm vacuo inuiſo naturæ. Aſtrorum ergo motus non aliter expediri potuerunt, quàm in ſpacio peruio & diſſipandis incurſibus apto. Miror quàm ſibi ſit conſona veritas, quàm conſentanea Scriptura Sacra rationi & veræ philoſophiæ.

Seneca l. 6. q. not. c. 6. *Cum excuſatione veteres audiendi ſunt. Nulla res conſumata eſt, dum incipit, nec in hac tantum re omnium maxima (videlicet Aſtronomica diſciplina) atque intricatiſſima, in qua etiam cùm multum actum eſt, omnis tamen ætas quod agat inueniet, ſed in omni alio negotio longè ſemper à perfecto fuêre principia; noua omnia erant primo tentantibus, poſt eadem illa limitata ſunt, & ſiquid inuentum eſt, illis nihilominus referri debet acceptum, magni animi res fuit rerum naturæ latebras dimouere, nec contentum exteriori eius conſpectu introſpicere, & in Deorum ſecreta deſcendere; plurimum ad inueniendum contulit, qui ſperauit poſſe reperiri.*

Ibidem l. 7. c. 31. *Multa venientis æui populus ignota nobis ſciet, multa ſeculis tunc futuris, cum memoria noſtri exoleuerit, reſeruantur. Puſilla res mundus eſt, niſi in illo quod quærat omnis mundus habeat.*

At-

Atque hæ Authoritates ad noſtram opinionem ſtabiliendam ſufficiant. Innumeræ aliæ adijci poterant,ſed ne Opuſculum debitos magnitudinis terminos excederet,hiſce acquieſcendum inter plurimas paucis duxi. Qui verò dicta fuſiùs tractata deſiderauerit, ei vt Authorum in ſequenti tabula contentorum opera adeat, conſulam; neque turbetur Lector ſi nõnulla hoc in opuſculo tradita παραδοξότερα repererit;ſibi enim perſuadeat velim,quod vti diuerſæ mihi à vulgo philoſophandi ſemitę cõſtitutæ ſunt, ita quorundam ſimplicitatem approbare non poſſũ, qui quod à puero docti ſunt,aut Ariſtoteles ipſis præſcripſit adeo ſacroſanctè teneant credantque, vt nihil admittendum, quam quod αὐτόπιστα putent, imò miratus haud infrequenter fui, quod nonnulli quoque ex Orthodoxis plus fidei Ethnico Philoſopho(cuius totum in eo ſtudiũ poſitum fuiſſe, cuius omne de cœleſti philoſophia argumentorum pondus & robur eò reſpexiſſe videtur,vt ſuã de mundi æternitate ſententiam adeò Doctrinæ Chriſtianæ contrariam adſtrueret) quam aut Sacræ Scripturæ, aut SS. PP. eiuſdem interpretum decretis habeant. Relictis itaque indignis Chriſtiano Philoſopho placitis, ego principijs de mundi philoſophia, longo & pertinaci ſtudio iuxta combinatorię atque analogicę artis amuſſim examinatis, ex admirando rerum omnium nexu, omniumque à ſingulis, ſingularumque ab omnibus neceſſaria dependentia, nonnulla, vti dixi,conſectaria deduxi, quæ tametſi nonnullis pere-

regrina videantur, illa tamen verò haud abſimilia eſſe, atque ex infallibili deductione (poſita obſeruationum veritate) neceſſariò conſequi, is ſolus comperiet, qui ab omni perturbatione liber, iuxta veritatis trutinam, tum noſtra, tum adductorum in hoc Opere illuſtrium virorum teſtimonia exactius ponderârit.

NOMINA AVTHORVM,

Quorum in obſeruationibus cœleſtibus, quas à 40. annis diuerſis temporibus peregerunt authoritates ſecuti ſumus.

Nomina	*Opera*
S. Anſelmus Cantuarienſis Epiſcopus	De imagine Mundi
Anton: Maria Rheita	Oculus Enoch & Eliæ
Ven. Beda	De Mundi conſtitutione.
S. Bruno Carthuſ. Fund.	In Comment. ſupra Pſ. 148.

Chri-

Chriſtophorus Scheiner	Roſa Vrſina
Daniel Bartholus S. I.	In Epiſtolis
Dominicus Platus	De Solis Ecclipſi obſeruata 26. Ian. 1656.
Fabritius Paulucciu Epiſ.	In Comment. in Gen.
Franciſcus Grimaldus S. I.	In Almageſto nouo
Franciſcus Patricius Italus	Lib. 20 Pancoſmias
Fontana Neapolit.	Lib. de Phaſium Lunarium obſeruationibus.
Galilæus Galilæi	Nuncius Siderius
Godefridus Wendelinus	Tractatus de Cometa
Ignatius Derkennis Soc. Ieſu	In tract. de Deo Triuno Conditore, de Luna, Stellis, & centro Lunæ.
Illuſtriſſ. D. Ioannes Caramuel	Varij tractatus de rebus cæleſtibus.
Ioannes Heuelius	Selenographia
Ioannes Bapt. Hodierna	De Cometa anni 1652.
Ioannes Baptiſta Ricciolus S. I.	Almageſtum nouum.
Ioannes Baptiſta Torricellus	Epiſtolæ de obſeruationibus à ſe factis
Ioannes Baptiſta Zupus	Literæ de nouis phœnomenis
Ioannes Baptiſta Cyſatus	Cometographia

Ioan-

Ioannes Euſebius Niecembergius	Hiſtoriæ Nat. de corruptibilitate cœli.
Ioannes Petrus Faber Montiſpeſſulanus	Lib. 2. Panchymici
Iſmaël Bulialdus Pariſinus	C. 4. ad Aſtronom. Philolaicam
Ludouicus Lacerda S. I.	In aduerſarijs ſuis.
Marinus Merſennus	Commentar. in Geneſin.
Martinus Laſarina Abbas S. Luciæ Siculus.	Obſeruationes necdum editæ
Michaël Langrenus	Selenographia
Nicolaus Zucchius S. I.	Obſeruationes propriæ
Petrus Gaſſendus	Varia Opuſcula
Petrus Hurtadus de Mendoza S. I.	Lib. 1. de Vniuerſo.
Raphael Auerſa	Tom. 2. q. 34. pag. 160
Reinerius Magni Ducis Math.	Obſeruationes Iouialium Comitum
Renatus Deſcartes	Fundamenta nouæ Philoſophiæ
Seneca	Lib. 6. q. not. c. 63. & l. 7. c. 31
Simon Marius	Mundus Iouialis
Vincentius Mutus	Libellus obſeruationum Solarium.

O. A. M. D. G. V. M.

IN-

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc Opere continentur.

A

AD quid à natura in Martis globo cõſtituta vorago 189
Aër Martius. 191
Aëris Iouij clementia. 218
Æſtuum finis Solarium quis? 130
Ætheris fluxus & rapiditas 205
Æther omnia mūdi corpora penetrat intimè ne vacuum alicubi detur 274
Æther in perpetua quadam exagitatione verſatur. 167
Ætheris ſubtilitas reſpirandi facultatem tollit. 41
Æuum duplex 388
Altitudo ſumma firmamenti facit vt nouæ ſtellæ ſemper eodem loco hærere videantur 173
Aliud exemplum quomodo omnia ſint in omnibus. 134
S. Ambroſius in Hexameron fluidam cœli ſub-

 ſtan-

ſtantiam aſſerit 19
An Sol eminenter tantùm calorem habeat 141
Antidotum Theodidacto datur contra æſtum Solis. 122
Angeli ſubinde in globis pernitioſas qualitates cōcitant ob peccata hominum 203
An extincti Cometæ fax in Solē reuertatur 177
Animalia Saturnina, quæ & quid vtilitatis præſtent 241
An ſemina terrena globo Ionio implantata aliquid producere poſſint 220
An globi cæleſtes propria forma moueantur 118
An ſtellæ hæ eandem ſemper à terrà diſtantiam habeant. 260
An aliæ qualitates globo Mercurij inſint 129
An aſtra ex Elementis conſtent. 302
Angelorum officium Mercurialis globi preſidū 117
Angeli deſcriptio Mercurialis 116
Angelorum habitus deſcriptio ſymbolica 182
Angelorum ſigna ſymbola & myſtica 181
Angelorum habitus ſymbolicus. 97
An Deus in nihilo plures mundos condere potuerit. 390
Apoſtrophe 48
Apparitio Coſmielis eiuſque deſcriptio 35
Apparitio Angelorum Venereo globo præſidentium 96
Applicatio dictorum ad animæ volatum 357
Apoſtrophe Theodidacti ad Deum 183
Apoſtrophe ad Terrigenas. 338
Aquæ ſupercæleſtes vtrum verè ſint elementares. 369
Aqueum cælum quomodo illuminetur 369
Aqua quid. 293

Aqueum

Index rerum.

Aqueum elementum in globo Martis quale 191
Aquæ Lunaris potùs experimentum 53
Aquæ diſtributio 294
Aquę quomodo in glob. 366
Aquæ Lunæ fuſcæ cur lucidæ ſint 65
Ariſtotelis error 54
Ariſtotelis ſententia de cœlo refellitur 55
Ars Chymica diuerſos effectus diuerſis ignis intenſionis & remiſſionis gradibus efficit 325
Ars Analogica in quo conſiſtat, & quid conferat 136
Ars mira & ineffabilis Dei in mundi fabrica 283
Aſtra non neceſſitant ſed inclinant 113
Aſtra nobis incognita mediantibus alijs aſtris in terram influunt 322
Aſtrorum numerus omnium electorum multitudinem ſuperat 336
Aſtra non mouentur à propria forma 323
Aſtra nobis incognita quid faciant ad terræ vtilitatem 321
S. *Athanaſij ſententia* 17
Aſpectus Solis, Lunæ, terræ, cæterorumque planetarum ex firmamenti altioris ſitu 266
Aſpectus Iouis ex primo eius Comite 228
Aſpectus Solaris è Lunaris corporis globo in firmamento 265
Aſpectus Iouis & Saturni 202
Aſpectus firmamenti 253
Aſpectus Solis è Marte Apogæo 199
Aſpectus ex aduerſa globi Mercurij parte 119
Aſpectus Cæli ex Marte 201
Aſperitas globi Veneris 92
Aſtrologiæ vanitas 213
Auſtralis terræ portio 45
Augurium mirum 359

B

S. Baſilius cœlum liquidum dicit 13
S. Baſilius Hom. 1. aſtra ignea dicit 14
S. Baſilij verba in Hexam. de firmam. idem 13
S. Baſilius quintam eſſentiam cœli nugas dicit 14
Ven. Beda ex elementis componit Lunam 15
S. Bonauentura vnum cœlum ponit 17

C

CAlor in Luna quid efficiat. 81
Carcer damnatorum vbi? 405
Catena Heracleotica quæ. 335
Cauſa macularum, facularum, vmbrarum in Sole 153
Cauſa Sol eſt generationis omnium 150
Cauſa diuerſorũ effectuum in terra 213
Celeritas corporum cœleſtium ſumma & incredibilis 277
Centrorum vtilitas 317
Centrum duplex 317
Chaos illud in primordijs rerum conditum quid ſit 291
Chriſtus omnia in ſe complicat 416
S. Chryſoſtomus cœlum immotum, aſtra tantum moueri aſſerit 15
Circuli ſeu ſemitæ quibus ſtellæ fixæ voluuntur, non videantur ob diſtantiam exceſſiuam è terra, ijs in punctum contractis 349
Cometarum Solarium geneſis 159
Cur Cometæ euaneſcentes ſub forma ſtellarum cernantur 171
Cometarum in Sole geneſis 165
Cometæ motus comparatur cum nauis motu & igne fa-

tuo 170
Cur Cometæ ſub tam varijs figuris ſpectentur ratio 174
Cometæ omnes vtrum ſolares ſint 172
Cometæ terreſtres dantur ſeu elementares 174
Cometæ motus quomodo efficiatur 167
Quomodo Cometæ euaneſcant 170
Cur caudam à Sole auerſam habeant 174
Quomodo motus Cometæ Solem ſequatur 169
Cur circa propriũ centrum voluatur 196
Cælos multos negat 15
Cæli nomine quid intelligatur 292
Cæli non ſunt quinta eſſentia 392
Cæleſtia corpora ratione conſtitutionis diſcrepant 76
Cælum empyreum, vtrum corporeum 375
cur non videatur a terrigenis 376
an ex materia & forma 377
figura & vaſtitas 378
Cælum empyreum iunctum reliquo mundo vnum fiet Dei electorumque domicilium poſt mundi conſumationem
Comitum Saturni varia ſigna 243
Comites ſub forma Lunarum videntur 205
Cur Iouis Comites tam grandes ex Ioue appareant
Motus quatuor Comitum & quomodo Iouem illuminent 226
Comitum magnitudo 224
Comites bini quomodo Saturnum illuminent 248
Cur anterior Comitum Saturni nullam globo Saturnino ecclipſin inferat 245
Comitum diſtantia à Ioue 222
Comites quos effectus in Io-

Index rerum.

Ioue operantur 225
Comites quoque propriâ luce fulgent 208
Comites propria ſua centra habent 257
Comites quatuor Iouis illuminant globũ Iouis 208
Comparatio globorum cum motu trochi moti 344
Comparatio ex lumine terreſtri 263
Comparatio planetarum 4 à corporis humani principalibus membris 236
Comparatio 114
Cõparatio Microcoſmi cum Megacoſmo 77
Comparatio 58.212.267
Comparatio à nubibus terrenis 178
Confortatur Theodidactus à Coſmiele. 232
Contractum maximum in pluralitate contractum eſt. 314
Contractum maximum quid 310
Copernicæi falsò firmamentum immobile ſtatuerunt, eò quòd velocitatem eius comprehendere non potuerint 347
Corpus, ſolare ex liquida & ſolida materia conſtat 127
Corporum cæleſtium multitudo & pulchritudo poſt diem iudicij 404
Corporeum nihil ſine centro ſubſiſtere poteſt 318
Corpora omnia terreo & humido conſtant 106
Corpora cæleſtia mutant proprietates ſuas ratione ſitus 91
Corruptibilitas cælorũ 399
Coſmielis locutio 36
Cur ſtellæ omnes ex ortu in occaſum moueantur ſine polis 273
Cur Sol ſubinde ſine maculis appareat 161
Cur ſubinde totus plenus maculis 161
Cur Reges in ſtatu ſuo conſeruentur vel ab eo remoueantur 358
Cur globi circa proprium cen-

centrum, aliſque tam diuerſis motibus inſtructi ſint 330
Cur Deus tantam cœleſtium globorum multitudinem condiderit 336
Cur tanta alterationum viciſſitudo in Luna 82
Cur ſubinde nullæ maculæ in Sole apparent 160
Cur Deus mundum tam innumerabili rerum varietate condiderit 215
Cur aquæ ſuperficies ex alto ſpectata minùs luceat quàm terreſtris 44
Cur Terra, Luna, Venus, & Mercurius circa Solem immoti videantur 252
Cur natura Lunam tot aſperitatibus conſtitutam voluerit 79
Cur nouæ ſtellæ in firmamento exortæ ſemper fixæ videantur 279
Cur pelagus ſolare perpetuò fluctuet & æſtuet 151
Cur in Luna conſtitutus motum non ſentias 73
Cur in Lunā nubes non compareant 52
Curioſitas Theodidacti 101
Cyrilli ſententia de cœl. 15

D

D*EVS Abſolutum Maximum eſt ſicut mundus maximum contractum eſt* 309
Dei opera inſcrutabilia humano intellectui 282
Deus vtrùm vnum vel plures mundos produxerit 352
Deus ipſis animalibus characterem reuerentiæ & timoris erga hominem impreſſit 359
Deus per Hierarchicos Ordines omnia moderatur 361
Deus cur globos tam aſperos eſſe voluerit 92
Deus omnia in bonum conuertit 437
Dei opera homo tantùm admirari debet non capere vel-

velle 284
Deus ſolus perfectio omniũ 315
Deus mundum condidit immenſum iuxta capacitatis eius rationem 315
Deus quid ſit & quomodo quærendus 38
Depoſitus Theodidactus ad montis Martij crepidinem 186
Dierum quatuordecim dies in Luna 67
Dies Iouij quot horarum 222
Diuina immenſitas 284

E

Eccleſiæ Catholicæ ſublimitas 430
Elementum Terreum in globo Martis 192
Elementum Ignis in ſingulis globis exiſtit, & naturæ totius globi conuenit 191
Elementum ignis omnibus ineſt 301
Enneas tertia hylæa quomodo cum triade increata & creata intellectuali comparetur 365
Excellentia Chriſti 409
Exemplum influxûs ab arte Empyrica 326
Exemplum à ſpeculis vſtorijs 326
Exhortatio ad Principes. 359
Experimentum 194. 239
Explicatur præcedens Epiphonema varijs exemplis 333

F

Fidei definitio 414
cur Deus hominem per fidẽ ſaluare noluerit. ib.
humanis viribus acquiri non poteſt fides 415
In quo conſiſtat fides & eius conditiones 422
Finis faſciarum Iouiarum quis intentus à natura. 28
Firmamentũ non accipitur pro ſphæra ſtellarum fixa.

xarum,ſed pro toto mundi expanſo illo quem ætherem vocant 198
Firmamenti conſtitutionem totam immutatam reperit 259
Firmamentum quid propriè ſit 297

G

GLacies & niuoſæ terræ partes ex alto ſpectatæ intensè lucēt 45
Globi terreſtris phaſes 95
Globi non ſolâ & ſimplici luce influunt 236
Globi Iouij odor & fragrantia 205
Globi Martij vtilitates 196
Globi terreſtris ex Luna aſpectus 69
Globi cœleſtes quo altiores eo velociorem motum habent 142
Globi Iouij aſpectus 205
Globus Lunæ qualis ſit 49
Globi Veneris aquis vtrum Baptiſmus inſtitui poſſit 91
Globi non ſolâ luce agunt in inferiora 115
Globi Canicularis luſtratio 269
Globi Martij montium deſcriptio 186
Globi Iouis luciditas 206
Globi Mercurij vis admiranda 108
Globi cur vnà cum atmoſphæris ſuis tam conſtanter ſitum ſuum teneant 176
Globi Iouij motus 222
Globum Solarem igneum eſſe feruor eius in terram vſque dimiſſus ſatis docet 145
Globo Solari ſiſtitur Theodidactus 123
Globi Saturnini ſcabrities & inæqualitas 232
Globi complures Solaris naturæ in itineris decurſu patent 270
Globorum influxibus Deus vtitur veluti inſtrumento quodam ad mundum gubernandum 112

Globus Martius cur in omnium maximo excentrico constitutus 193
Globi Saturnini horrenda facies 233
Globi Veneris deſcriptio & structura 90
Globi Solaris ſtructura & magnitudo explicatur. 128
Globus Veneris quomodo gratiam & decorem influat 99
Globi Solaris ſtructura 138
Globo Saturnino tam horrendo quid natura intenderit 234
Globi terreni finis eximius 295
Globi Solaris ſolidi pars ex qua materia 126
Globi Solaris maculam ingreditur Theodidactus. 125
Globi Martij Geniorum apparitio myſtica 203
Cæteri globi mundani an ignea natura polleant. 256
Globi terreni præſtantia 295
Globorum Iouiorum finis 229
Globi omnes ex ſolido & humido conſtituti 270
In globo Veneris dierum, noctium, ortus & occaſus Solis ratio 93
Globorum cum microcoſmo comparatio 229
Globi Iouis influxiua vis 210
Globum primum Saturnini comitis luſtrat. 255
Globi à natura intenti fines explicantur 233
Globorum virtutem quomodo adminiſtrent Angeli 100
Globi Saturnini ſtructura
Globorum morbi quomodo curentur 128
Globus quomodo virtutes latentes exerat 190
Globorum vortices non miſcentur 176

Globus Martis ex quatuor elementis componitur. 190
Globi Iouij ſtructura 209
Globi Iouij experimentum naturam explicans 211
Globi odor cui comparetur 209
Globi Martis ſtructura 187
Globi Martij analoga deſcriptio operationibus Martialibus in globo terreſtri 186
Globi miri effectus 188
Globus Saturninus quomodo influit in inferiora 238
Globus Mercurij circa axẽ proprium vertitur, 5 *quid hoc circuitu confe-rat* 109
Globi Solaris quanta ſemi-diameter 135
Globo Mercurij ſiſtitur Theodidactus 107
In globum Saturni deponitur Theodidactus 253
Globum tam pernicioſum cur natura conſtituerit 195
Globi Martis ingens vorrago 183
Globi cœleſtes, vtrum poſt mundi finem permanſuri ſunt 400
Globus terrenus ſumma pulchritudine fulgebit poſt diem iudicij 401
Gregorius Nyſſenus omnia aſtra ex quatuor elementis conſtructa docet 17

H

Hæretici fidem ſupernaturalem non habent 422
perplexi ſunt in fide. ib.
ſibi contradicunt 423
Hæreticorum Eccleſia non vna, non ſancta, non vniuerſalis 424
non habent ius adminiſtrandi Sacramenta 425
non habent ſpem ſalutis niſi reſipiſcant 426
corrumpunt ſacram Scripturam 427
nihil mandatorum diui-no-

norum ſeruant 428
Harmonia mundi exponitur per numeros 356
Harmonici numeri Trinitatem exhibent 353
Homo in hoc mundo conſtitutus pauca nouit 337
Vix duo homines in omnibus ſimillimi dātur 213
Homines cur non in Luna producti 85
Homines monſtra forent ſi in Luna producti fuiſſent 87
Homines ſi fuiſſent producti cuius conditionis fuiſſent 88
Homo vinculum vniuerſi. 394
Anima mundi. ibid.
Humor chaoticus ſingulis mundi corporibus diſtributus 296

I

Ignis ſolaris verus & elementaris ignis 137
Immobilia & immutabilia quatuor ſunt 304
Infinitum intellectu creato perfectè cōprehendi non poteſt 312
Iouialium præſidum officiū 227
Iouis faſciæ quid 216
Iouia materia cui poſſit aſſimilari 209
Iouis ſucceſſiua illuminatio à quatuor globis Iouis comitibus facta 221
Indicia Dei quàm occulta 436
Iudiciorum Diuinorum exempla 437

K

Kabaliſtica enarratio de Chriſto venturo 417

L

Lapis ex Lunari corpore in terram portatus in Lunam rediret 50
Locus Dæmonum vbi futurus

rus ſit poſt diem Iudicij 406
Lucis productio 300
Lucis fons in Luna quid 62
Lux primigenia mundi quid 292
Luminis Solaris deſcriptio 148
Luna proprio centro in æthere firmatur 77
Lunaris ignis experimentum 54
Lunæ aſperitas 68
Lunã prope intuetur Theodidactus 49
Lunæ ex Venere viſæ quantitas 94
Luna ſub qua figura ſpectata ſit 47
Lunaris Oceani motus finis exponitur 58
Lunæ vis & influxus 60
In Luna cur non conſpiciantur nubes 71
Lunares maculæ quales 56
Lunæ aſpectus 201
In Luna, vtrum ſit ignis 53
Lunari in globo non ſunt herbæ, nec homines, nec animalia cuiuſcumque ſpeciei 50
Lunares tempeſtates & procellæ vnde oriantur 68
Itineris ad Lunam auſpicium 40
Lunæ oſcillatio quid præſtet 85
Lunæ diuerſæ facies quid terræ conferant 59
Lunarium montium illuminatio 80
Lunares foſſæ 65
Luna, Terra, Sol ſe mutuis viribus afficiunt 61
Lunaria corpora in firmamento contineri quomodo demonſtretur 348
Lunæ corpus è quatuor elementis ſuo tamen modo compoſitum 51
Lunæ pars auulſa & in terram delata in Lunam rediret 77
Lunæ officia 60
In Luna omnia contrariâ ra-

ratione ſe habent quoad phænomenon terreſtre 73
Lunæ virtus influxiua qualis 52
Lunæ quænam virtus appropriata 81
Lunæ ſtructura 62
An in Luna ſint Meteorologicæ impreſſiones 51
Lunaris globus cur tam inæqualis & ſcabritie plenus 64
In Luna calor & frigus 74
Luna cur tot diuerſis phaſibus conſpiciatur 82
Lunares dies 74
Luna ſpeculare corpus eſſe non poteſt 64
Lunæ frigus 68
Lunare mare quale 50
Lunæ ex Venere aſpectus 94
In Luna cur tantus aquarum motus 84
Lunæ Ros 59

M

Macularũ breuis duratio vnde 180
Macularum vtilitates 163
Magnitudo diuinæ prouidentiæ 156
Maris Lunaris ebullitio 66
Motus Maris comparatio cum Solis pelago 136
Mars partim à Sole partim à propria luce illuminatur 197
Martis à Terra, Luna, Mercurio, Venere diſtantia & aſpectus ex Marte eorundem 202
Martis effectus 194
Mars & Saturnus maligna ſydera ad quid conferant 329
Martis vis influxiua quænam 193
Illa in Marte rotunda pars quid ſit 198
Mars cur ſanguineo colore ſpectetur 200

Materia æternum durabit 395
Materia cœleſtis non differt à terrena 101
Materia non patitur mutationem 303
Materia quid ſit 303
Materia cœleſtis & ſublunaris non differunt eſſentialiter 302
Materia cœleſtium à terreſtri non differt 398
Cur liquida materia Sol conſtet 138
Maximum abſolutum quid 309
Quod medicamenta narcotica in microcoſmo, id in megacoſmo Saturnus præſtat 240
Quod medicamenta præſtant in humano corpore, id Saturnus in globis mundi 242
Mercurij diuerſus ſitus in ſuo circulo diuerſimodè influit in inferiora 111
Mercurius quomodo vim ingenio conferat 108
Monas prima & ſuprema neceſſariò trina 355
Montes, valles & vmbræ Lunarium montiũ 63
Montes igniuomi in Sole 131
Montium Lunarium altitudo 48
Motor Vniuerſi Deus eſt 373
Motuum Solis & Lunæ diuerſitas phaſiumque ad quid conferat 327
Motus ad centrum Lunæ 48
Motus ad centrum explicatio 48
Motuum finis 348
Motus ſtellarum varij 274
Mundus inconceptibilis magnitudinis 323
Mundi globorumque ad inuicem proportio 324
Mundus vti contrarijs conſtat, ita bona mixta malis naturæ in omnibus mundi corporibus inueniuntur 197
Cur Mundus infinitus eſſe non

non potuerit 311
Mundus non eſt infinitus 309
Mundi partiũ conſenſus 215
Mundi ſymmetria 323
Mundi partium diſcretio 293
Mundanæ machinæ cum inſtrumentis automatis comparatio 308
Mundi omnia corpora proprijs centris fundantur 277
Mundi corporei connexio cum intellectualibus mũdis harmoniam mundi conſtituit 367
Mundus tenebris interijſſet niſi plura Solaris naturæ corpora condita fuiſſent 263
Rationes cur vnus Mundus à Deo creatus ſit 352
Mundus corporeus neceſſariò dependet à Deo qui eum per intellectualem mundum gubernat in omnibus 362
Mundus non in nihilo ſed in Deo ſubſiſtit 387
Mundus propter hominem conditus 393
A Muſico inſtrumento exẽplum 325
Muſica ad affectus quàm varios extimulet 34
Muſica mirificos effectus præſtans 33
Mythica apparitio geniorum Iouialium 227

N

Natura cur in globo Mercurij homines non poſuerit 215
Nihil ad perfectionẽ aſcendere poteſt niſi prius extra gradum ſuum exceſſerit 316
Nihilum eiuſq; ratio fuſè deſcribitur 382
& reliquo toto capite 9
Nihilum Deo coæuum & æternum 389
Nihili cum Deo comparatio 389
Nouem ordines rerũ creata-

tarum comparati cum nouem intellectualis mũdi ordinibus 363
Non ſequitur hoc non capio, ergo eſſe non poteſt 340
Noctis Lunaris ratio 94
Nox ingruens in globo Iouio 221
Nox in globo Mercurij qualis 119
Nubes Ioniæ 218
Nubes terram peruagantes 70
Nullum in natura malum quod non ad bonum conferat 330

O

Obiectio 294. 296. 311
Obiectio Theodidacti 111. 112. 141. 213. 214. 299
Obſeruatio & experientia multa docet 31
Oceanus Lunaris 63
Oceanus Lunaris circumfluus globo 68
Oceani Lunaris mira 57
Omnia ſunt in omnibus. 137. 331. 366
Omnia tribus conſtant 354
Omnia in mundo ſingularitate quadam gaudent 316
Omnia propter telluris globum condita ſunt; & tellus & maria propter hominem & vniuerſa finaliter propter Deũ 337
Omnia ex quatuor elementis compoſita 90
Omnia eſſe in omnibus, & quodlibet in quolibet quid ſit 333
Omnia propter tellurem condita ſunt 312
Omnia in nihilo ſtabilita ſunt 385
Opera diuina non poſſunt percipi perfectè ab intellectu humano 309
Opinionum de Cometæ generatione refutatio 171
Origo æſtus pelagi ſolaris 151

P

Paradiſus terreſtris 46
Paradoxum 126.276
Pelagus igneum cur Deus intra alueos Solis concluſerit 129
Pelagus ſolare cur perpetuò moueatur 136
Pelagi picei in Martis globo quis ſit finis 199
Pelagi ſolaris circulatio per intima corporis ſolaris viſcera 133
Phaſium Lunarium expoſitio 84
Philoſophiæ cœleſtis amor 32
Piper quomodo agat intra aſſumptum 143
Planetarum mira harmonia 330
Plerique neglectis cauſis rerum proximis ſectantur peregrinas, & à vero multum remotas cauſas 281
Pluuia ignea in Sole 146
Polus in mundo non datur realis ſed imaginarius 272
Præſidum apparitio 116
Principalium ſeptem membrorum cum ſeptem planetis comparatio 78
Primum mobile vtrum detur 372
Proteſtatio Authoris 5

Q

Qualitates malignæ reliquorum ſyderum attrahuntur à Martio globo, ſicut in terreſtri globo malignæ qualitates terrenæ à venenoſis reptilibus 195
Qualitates elemẽtares primæ & ſecundæ inſunt globo Veneris 102
Quæ cauſa ſit tanti corporum niſus ad centrum 318
Quæuam vis motrix ſit tot ſtellarum 276
Quantitas ſuperficiei ſphæricæ terræ ex diuerſis al-

altitudinibus ſpectatæ. 42
Quod ſit calidum radicale in mundi corporibus 300
Quomodo anno 1572 orta ſit Stella in Caſſiopea 282
Quomodo motus Cometę Solem præcedat 168
Quomodo Veteres in Chriſtum crediderint ante eius aduentum 416

R

RAptus ad aquarum ſupercæleſtium regionem 369
Ratio lucis quatuor Comitum, dum phaſes varias ſubeunt 225
Regiones & maria terreni globi ſub qua figura ſpectentur ex alto 44
Richardus de S. Victore omnia ex primo chao in quo elementa commixta erant cōſtructa dixit 16
Riui cur faſcijs Iouialibus obfuſi non ſpectentur è terra 217

S

SAturnus tricorpor 233
Saturni Comites 243
Saturnus quis præſtet vtilitates in terreſtri, cæteriſq; globis 241
Structura Saturni 240
Saturniorum præſidum ſymbolica deſcriptio 254
Sententia de noua ſtellarum geneſi omnes difficultates ſoluit facillimè 281
Si materia cœleſtis à terreſtri differret, in ſe influere non poſſent 305
Signa veræ Eccleſiæ 423
Silex è chalybe percuſſus quomodo ignem eliciat 134
Solis ex Venere aſpectus 96
Si Sol vel terra maior foret quàm reuera eſt, harmonia mundi confunderetur 326
Solis ex Ioue aſpectus 206
Structura ſolaris globi 124

Solis colores quid notent 164
Solaris centri natura 127
Sol non illuminat Iouem integrè, ſed propriâ luce illuminatur 206
Quid cauſæ fuerit cur certis temporibus Solem languore pallentem viderint mortales 162
In Sole cur natura poſuerit liquidum ignem 139
Solis nimiæ euaporationes quid in terra efficiāt 163
Solarium apparentiarum finis explicatur 155
Solis chronici motus qui ſint 168
Solare corpus maximis alterationibus obnoxium eſt 147
Sol igne elementari conſtat 128
Solare corpus quomodo & à quo moueatur 179
Solare corpus innumeris canalibus perfoſſum 158
Solis præſtantia 148
Solis triplex motus 152 155
Sol in perpetua æſtus agitatione verſatur 132
Solis corpus heterogeneum 132
Sol varijs facultatibus pollet 134
Solaris corporis magnitudo 125
Sol, Iuppiter, Saturnus ex dicto firmamenti ſitu immoti ſpectantur & ſub eadem ſemper diſtantia 267
Sol in firmamento poſitus nequaquam ſtellas circumſitas illuminare poſſe demonſtratur 262
Sol certis temporibus totus impalluit 262
Sol cur circa proprium centrum moueatur 135
Solis apparentia ex Luna 75
Miræ in Sole apparentiæ 122
Sol non illuminat firmamenti ſtellas, ſed propriâ luce fulgent 261
Sol ex firmamēto appareret ſub

ſub ea magnitudine ſub qua nobis ex terra Canicula 263
Solis nomina igneum eſſe notant 140
Sol non potuit ex mero liquore igneo compingi & quare 230
Solis effectus 301
Solis annui motus effectus 156
In Sole quomodo maculæ naſcantur 152
Spacium imaginarium quid 383
Species nulla vel genus indiuiduum alterius perfectionem attingere poteſt 315
In ſtellis firmamenti diuerſitatis motus cauſa 347
Si ſtella firmamentalis in circulo Lunæ collocaretur, illa ſpatio vnius minuti periodum ſuam circa terram conficeret 345
Stellæ innumeræ latent quæ nunquam humanis oculis patuerunt 268
Stellæ in firmamento ſolaris naturæ globi ſunt 262
Stellarum nouæ geneſes vnde 278
Stellarum fixarum aſpectus 72
Stellarum altiſſimarum velocitatis motuum ratio 339
Stellæ fixæ cur ſemper eandem ad inuicem diſtantiam obtinerent 349
Stellæ nouæ non vehuntur in excentricis circulis 279
Stellarum vires eluceſcunt in terreſtris globi rebus 320
Omnes ſtellæ firmamenti in peculiaribus ſibi circulis non ſecus ac planetæ voluuntur, inſenſibilibus tamen ob diſtantiam exceſſiuam 267
ſuperiores duo cur plus luceant inferioribus 225
Stella polaris aditur 269

Stel-

Stellas ex elementis compoſitas docet Chryſoſtomus 15
Stellarum nouiter ortarum geneſis 275
Stellarum geneſis monſtrāt corruptibilitatem cœli 280
Stellas nouas incognitas ſpectat Theodid. 260
Stellarū innumerabilis multitudo intra firmamentum 266
Stellæ nouæ geneſis eſt purum naturæ opus 281
Stellarum fixarum aſpectus 202
Stellarum mira diſpoſitio 283
Stellæ ſolaris & lunaris natura 260
Stella polaris luſtratur 271
Stellis quomodo & vnde contingat proprius motus oppoſitus diurno. 278
Status Beatorum poſt diem iudicij 401
Structura Comitis primi Saturni 256
Structura globi Mercurij 107
Sublunariorum entium nouem gradus 366
Symbolorum, quibus inſtruebatur Coſmiel, expoſitio 336

T

Tantum diſtributum eſt in omnibus terræ locis lucis quàm tenebrarum 360
Terræ ex Venere aſpectus 95
Terram qui in aëre librauit, an non is eâdem ratione in æthere librare potuit reliquos globos 299
Terra ſubdita ſupernis corporibus veluti principium paſſiuum actiuo 321
Terræ aſpectus ex apogæo Martis 201
Terræ facies ex alto ſpectata & Solis figura annularis 41

Ter-

Per terram inanem quid notetur in ſacro textu 292
Terræ circulus quid, & quid maculæ 70
Terra non minus incorruptibilis eſt quàm reliqui globi quoad totam ſubſtantiam 280
Terra non fertur circa proprium axem 74
Terra maximè elaceſcit hoc radicali centro 301
Terra vniuerſæ naturæ centrum 319
Terra in ſupremis mundi quomodo ſit 366
Terra non poterat apta eſſe generationibus rerum, ſi non immobilis eſſet 320
Terra qua forma ex alto compareat 43
Tellus vtrum ſit immobile & naturæ centrum 317
Theodidacto oſtenditur globi velocitas 343
Theodidacti raptus in globum Veneris 89
Theodidactus æſtuat videre ſolidum fixarum orbem 258
Theodidacti raptus 62
Theodidacti extatica apoſtrophe 287
Theodidacti apoſtrophe ad terrigenas 251
eius deliquium 35. 104
121
eius dubia 210. 342
Theodidacti admiratio 221
Theod dacti cum Coſmiele contentio 290
Theodidactus nauicula Aſbeſtina vehitur 123
Theodidactus argumentatur contra 219
globum Martis videt, ſentitque fœtorem eius & influxus vim 185
Theodidactus in globum Iouis deponitur 206
Theodidactus deficit ex intuitu globi Saturnini 231
Theodidactus vim influxiuam Mercurij experitur 105

Theodidacti inſtantia 239

Theodoretus docet omnia aſtra ex cõmuni elementorum maſſa conſtituta eſſe 16. 17

Prima Trias increata 356

Secunda Trias creata ib.

Tertia Trias 357

V

Varietatis macularum in terra viſarum explicatio 43

Vaſtitas cœli aquei 371

Velocitatis globorum cum rota molaria comparatio 346

Venena ſubinde ſalutis remedia ſunt 242

Veneris & Mercurij aſpectus ex intermedio ſpatio 104

Veneris globo Angeli præſides 99

Veneris Inſula pulcherrima 96

Venus & Mercurius quid præſtent 328

Venus & Mercurius è Luna quales compareãt 71

Vis influxiua Veneris quænam 98

Veneris effectus ibid.

Virtus influxiua quomodo agat in inferiora 113

Vnde phaſes Comitum Saturni 246

Vnio hypoſtatica Chriſti 410

Vniuerſum quomodo ſit in omnibus & omnia in ipſo 335

Vortex Solaris quid ſit 175

Vſus aquarum ſupercœleſtium 371

Vtrum homines in globo Iouio ſint 219

Vtrum & quinam ſit ignis elementaris Lunæ 54

Vtrum moueatur expanſum aqueum 372

Vtrum cœli ſint mouendi poſt diem Iudicij 403

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Legatoria
R. SALVAREZZA
Via Val Sessina, 55
Tel. 826.823 - ROMA